

JEZIČNIK.

Knjiga Slovenska

v

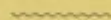
~~XIX~~ veku.

A.

Spisal

J. M a r n.

XXIII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Jos. Rudolf Millic.

1885.

JEZIČNIK.

Knjiga Slovenska

v

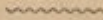
XIX. veku.

A.

Spisal

J. M a r n.

XXIII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Jos. Rudolf Milic.

1885.

Brez jezikove olike ni upati narodove omike.

Janežič.

Pravijo, da stoletje XIX. je slovansko, kakor je po ss. Cirilu in Metodu bilo IX., kedar se je porodila Knjiga Slovénka. Kako se je tej godilo v sledečih stoletjih, pripoveduje slovstvena ali književna zgodovina. Tako napreduje knjiga in se olikuje v njej jezik, kakor napreduje v omiki narod sam. Brez jezikove olike ni narodove omike.

Narodu našemu se je Knjiga Slovénka preporodila v XVI. veku, a — nesrečna koj o spočetji — je slabela in mrlela, dokler jo vzbudi in poživí Vodnik, vzdigne in pokrepča Kopitar, vrvná in mej ljudstvo pripravi Ravnikar. Ti trije možje — baron Zois njim na čelu — so v našem slovstvu nove dobe začetniki, ki so dobili si nekaj vrlih učencev in naslednikov slovénkih. Kteri so tí, kaj in kako so pisali nekako v prvi polovici XIX. veka, kaže letošnji Jezičnik. Iz njega je razvidno, kako se je trebil in olikoval jezik naš, pa tudi, kako se je dvigal in omikoval narod slovénki.

Bilo je l. 1863, da sem v ta namen sostavljati jel Poménke o slovénkem pisanji ter jih priobčevati v Jezičniku, kteri se je z IX. letom popolnoma pomaknil na zgodovinsko polje književne povestnice slovénke. Odslej sem v njem do XX. leta bolj ali manj znatno opisal nad XXX knjižnikov — največ iz sedanjega stoletja. V naslednjih letnikih XXI—XXIII razpravlja se Knjiga Slovénka od srede XVI. skoro do srede XIX. veka. — Da se sestavi spoštena književna zgodovina slovénka, treba je, da se zadéla vrzél mej knjigopisjem Čopovim — na svetlo dal J. Jireček (P. J. Šafařík's Geschichte der südslaw. Literatur. I. Prag. 1864) in Costovim, priobčenim l. 1869. II. v Matice Slovénke Letopisu, kjer se potem zvesto nadaljuje od leta do leta. Oménjeno vrzél bi jaz rad še zagrabil — vsaj po pisateljih vže zamrlih — ter poslovil naposled Jezičnika s Knjigo Staroslovénko, ako mi v to ljubi Bog da potrebnega zdravja pa dobre misli.

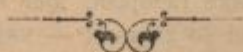
V Ljubljani, 8. decembra 1885.

Josip Marn.

Razgled.

A.

	Stran		Stran
Baron Sigmund Zois	1	XXVI. Jožef Žagar	47
I. Valentin Vodnik	2	XXVII. Gašper Švab	47
II. Jernej Kopitar	3	XXVIII. Andrej Bohinc	48
III. V. Franul de Weissenthurn	4	XXIX. P. Ferdinand Vonča	48
IV. Matevž Ravnikar	4	XXX. Andrej Albreht	49
V. Leopold Volkmer	7	XXXI. Franc Veriti	50
VI. Janez N. Primic	9	XXXII. Janez Ziegler	54
VII. Koloman Kvas (Quass)	14	XXXIII. Janez Traven	58
VIII. Jan. Leop. Šmigoc	14	XXXIV. Anton Krempl	60
IX. Urban Jarnik	15	XXXV. Matija Ahacel	66
X. Peter Dainko	19	XXXVI. Mihael Andreas	67
XI. Vido Rišner	25	XXXVII. Franc Pirc	70
XII. Anton Šerf	26	XXXVIII. Juri Jonke	73
XIII. Valentin Stanič	27	XXXIX. Mihael Kastelic	74
XIV. P. Paškal Skerbinc	31	XL. Juri Kosmač	76
XV. Juri Verdinek	32	XLI. Ignac Holzapfel	78
XVI. Janez Zalokar	33	XLII. Jernej Levičnik	80
XVII. Fr. Ser. Metelko	36	XLIII. Juri Grabnar	80
XVIII. Jan. P. Ješenak	36	XLIV. Dr. Jakob Zupan	81
XIX. Mihál Barla	37	XLV. Matija Čop	81
XX. Janez Bedenčič	38	XLVI. Dr. France Prešern	81
XXI. Anton Klementini	38	XLVII. Jožef Žemlja	81
XXII. Jakob Dolenc	38	XLVIII. Dr. Mihael Tušek	81
XXIII. Friderik Baraga	39	XLIX. Em. Jožef Kovačič	82
XXIV. Luka Dolinar	41	L. Blaž Potočnik	86
XXV. Martin Kuralt	46		

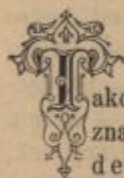
Knjiga Slovénška

v

XIX. veku.

*

Pá saj né boš vedno spala,
Rož'ca lepa „Operosa“;
Saj boš skoraj spet vstala,
Rož'ca mnogoverstnih ved. —
Lé vstáni — lepa Ti cvetlica!
In Modricam služi z vso skerbjo;
Sveti še Ljubljani ko danica
Delaj éversto z „združeno močjo“!

Tako priprosto, a domoljubno kliče J. Lenček v Vodnikovem Spomeniku l. 1859 novo znanstveno družbo — Matico — na dan, opisavši nekdanjo „Modrine delovnih“ (Academia Operosorum) v njeni prvi in drugi dobi (1701—25 pa 1781—7). Česar opevana družba ni mogla, storil je mož sam — veljak — Mecena našemu slovstvu t. j.

Baron Sigmund Zois.

Rodil se je Žiga Zois v Trstu 23. novembra 1747. Oče mu je bil Mihael Angelo Zois (Freiherr v. Edelstein), mati pa druga njegova žena Kranjica — Jovana pl. Kapusova. Preselivši se na Kranjsko — postal je — učen, bogat, ljudomil — novi domovini svoji velik dobrotnik. Umril je v Ljubljani 10. novembra 1819. Popisal je njegovo življenje profesor Richter po nemški v posebni knjižici s sliko (1820. 8. 22); po slovenski dr. Janez Bleiweis v Koledarčeku (l. 1855. str. 17—26) tudi s podobo. Popeval ga je po svoje v Krajski Čbelici dr. Jakob Zupan v naslednjih gledé književnosti znamenitih spevih:

Baron Zois Žiga.

Povsod se učiti
Svet viditi sam,
To gnalo ga iti
V Rim, Amsterodam.

Mat' Krajna imela
S'nu ljubšiga ni,
Za Krajšino vnela,
Nam oča rodi.

Vodnike, Linharte
Je Žiga budil,
Bod' bukve, bod' karte,
Rad z njimi delil.

Petero jezikov
Verh moj'ga kramljá,
Cirila nas Grikov,
Brat' knige ravná.

Sromake, bolnike
 Odeva po stó,
 Kup' ranjenim like,
 Blazino mehkó.

Sloví do Londona
 Mineralogec,
 Do Kube, Kantona
 Z jeklino kupec.

Pred Sava nehála
 'Z Bohinja teč' bo,
 Ko zabiti znala,
 Zois! hišo tvojó.

I. 76. 77.

Zoisova hiša krajšini zatišje.

Zdaj krajnič' ne znati
 Je Iblančana sram,
 Kdej kranjsko kramljati
 Zois dramil je sam.

II. 49.

Lahi se radi slovene.

Zois, Valvasor bila
 Sta Laha oba:
 Italjo pustila,
 Imena sladká!

Žal Krajne po Zoisu baron Sigmundu.

Kdo bukvarje mi vmiruje?
 Kalepina kdo budí?
 Tuje kdo tako gostuje?
 Mene kdo tako slaví?

III. 60.

Baron Zois Vodnikov Mecen.

Hórac brez Mecena bi patrona
 Javalne do Kvebeka slovil:
 Brez budil Sigmunda Zois Barona
 Vodnik znan Slovincam bi ne bil.

Kakor bi Vodnik znan ne bil Slovincem, tako bi Kopitar ne bil Slovanom; brez Kopitarja bi mati Slava morebiti ne imela Miklošiča, in brez Miklošiča — kdo vé, kakovo bi bilo še sedaj slovansko jezikoslovje? Evo velike pomembe Zoisove! — Sam učen — je pridno nabiral raznoterim vednostim pripomočkov ter z njimi — s svojim dobrim svetom, s knjigami in starimi listinami, z novci — v nemal in podpiral bistre glavice za slovenščino, za slovenskemu narodu tolikanj potrebno prosveto. Kako bistro je pa tudi Zois sam presojeval njihove stvari in poskušnje, spričujejo nam na pr. njegova pisma do Vodnika (cf. Briefe des Freiherrn Sigmund v. Zois an Vodnik. — Album S. 45—62). V njegovi hiši so imeli zatišje na pr. Kumerdej, Japel, vzlasti Linhart, Vodnik, Kopitar, pa tudi Ravnikar, Metelko in dr. (Vid. Slovenija oživljena — zlož. J. Bilc — Slov. Glasnik VII. 12). Marljivo je nabiral starih knjig, rokopisov ali spomenikov kranjskih in slovanskih (Carniolana, Slavica Glagolitica et Cyrillica) itd. Po smrti je od njegovih dedičev njegovo knjigarno kupil cesar Franec za 7000 gld. za licealno knjižnico, rudninsko zbirko njegovo pa v naš muzej za 6000 gld. Iz njegove pa iz Kopitarjeve ostaline pridobila si je javna naša knjižnica, kar ima najboljših starejših zakladov iz domačega slovenskega pa slovanskega slovstva. Živ je bil Žiga Zois, pa tudi mrtev je in bode vedna podpora slovenskemu pismenstvu, in prav kliče mu dr. J. Bleiweis s Koseskega geslom:

Ko trombe glas, ko zvon doní,
 Od verlega moža spomin.

Valentin Vodnik (1758—1819) je v pričujočem stoletju prvi slovanski pisatelj in njegova knjižica „Pésme za pokúšino“ je v novoslovenskem slovstvu prva, o kateri se reči smé, da je umetna, v duhu našega naroda, da je klasična. Tedanjo razmero med nemščino in slovenščino opeva v njej v znani pravljici:

Némški inu krajnski kojn.

Nemški kojn slovénmu reče:
 Brate kaj medliš na cést'?
 Ti li noga, glava neče,
 Al se teb nelubi jést'?

Mene v' dobri verstí májo,
 Men se trikat ovs ponúd',
 Čiste noge mi jegrajo,
 Vrat nosim ko labúd.

Krajnska pára milo pravi:
 Tud bi lahko jes bil tak,
 Al tepejo me po glavi,
 Lačni morem stati v' mlak'.

Dejanje in nehanje V. Vodnikovo glej v Jezičniku XIV. L. 1876.

Jernej Kopitar (1780—1844) opisuje stanje slovenskih pisarjev v začetku sedanjega veka na pr.:

„Der Vorwurf des unnöthigen Germanisirens in einzelnen Wörtern, und im Syntax, trifft, mehr und weniger, alle unsre (meist übersezende!) Schriftsteller. Um dieses, wenn nicht verzeihlich, doch begreiflich zu finden, setze man sich an die Stelle eines Krainischen Scribenten. Im 8ten oder 10ten Altersjahre hat er den väterlich-Slavischen Herd verlassen, um in der Deutschen Stadt von Deutschen in Deutscher Sprache zum Deutschen Staatsdiener erzogen zu werden. Nun muß er seine Slavische Muttersprache, die er ohnehin in diesem Alter noch nicht in ihrer ganzen Fülle besitzen kann, mit Fleiß vergessen lernen, damit ihm hold werde die Herrscherin Teutona. Man wende nicht ein, daß ja in den Städten auch Krainisch gesprochen werde! Dies ist's eben, worüber wir klagen: Truber's leben, lebati, shpisha, mordane, shtrytati, hudobo trybati, jest sem shazau sa mertviga, fershmaati, punt (Bund), Gospod je vunkaj vlekcl (ausgezogen) s' nashimi vojskami, doli jemle, gori jemle, zajhen, shenkinga, poberi se tjakaj, vunkaj klizati (ausrufen), gvant, flegar, Rihtar, shpendia, folk u. s. w. u. s. w. sind dergleichen Blümchen aus dem Krainisch der Städter; und wenn neuere Schriftsteller statt dieser auch einheimische Blumen nehmen, so flechten sie den Kranz doch auf Deutsche Art; oder, um ohne Allegorie zu reden, dieses städtische Kauderwelsch ist's, was der künftige Autor in den Jahren seiner Jugendbildung hört: da er selbst in den Schulen Deutschen Idengegang bekommen hat, so ist es ihm beynähe zu verzeihen, daß er zufrieden ist, wenn in seinem Krainischen Werke nur kein Deutsches Wort sich findet, und daß er gar nicht ahndet, daß es auch einen Krainischen Syntax gebe. — Häufigerer Umgang unsrer Krainischen Schriftsteller mit dem Landmann, die Wahl Lateinisch geschriebener Werke zum Uebersetzen statt der Deutschen, Lectüre in solchen Slavischen Mundarten, die von Deutschland nichts wissen können, ein vollständiges, aber kritisches und, vor allem, treues Wörterbuch, und — statt alles dieses, eine permanente Kanzel der Krainischen Sprache an der Theologie, wären sichere unfehlbare Mittel wider das Uebel! (Grammatik S. 53—56.)“ —

„Nichts ist einfacher und einleuchtender, als die Theorie der Buchstabenschrift: Analysire das Wort (den articulirten Menschenschall) bis auf seine einfachen Bestandtheile (Elemente), und jeden gefundenen solchen einfachen Bestandtheil stelle durch ein eigenes Zeichen dar. — Je einfacher deine Zeichen sind, je deutlicher sie sich von einander unterscheiden, folglich je leichter sie zu schreiben und zu lesen sind, desto besser ist deine Erfindung (Gramm. XXII—XXIII).“

„Wenn uns der Himmel einen zweyten, Römischen Kyrill sendete, der, jenem ersten Griechischen als denkender Römer nachahmend, zu den untadelhaften 20 Römischen Buchstaben, nahmentlich um noch 9 (den übrigen Stämmen theils einige mehr, theils weniger) neue, den Römischen der Figur nach analoge, Buchstaben hinzu erfände, — so wären die Slaven die einzigen Glücklichen in Europa, die dann ein vollständiges und vernünftiges Alphabet hätten (Gramm. S. 203).“

Kolikega vpliva v slovenskem slovstvu je bilo to pisanje pa drugo delovanje Kopitarjevo, gl. Jezičnik XVIII. L. 1880. — Kopitarjeva Spomenica 1880. — Archiv für slavische Philologie V—VII (Der Briefwechsel zwischen Dobrovský u. Kopitar) itd. — V tem (VII. 4. 1884) ima tudi: Notata ad Gramm. Carniol. Vincentii

Franul. Trieste 1811. 8., kjer pravi na pr. Motto: Zbúdi se kranjska Modrica — Zadosti si spala do zdèj! — Al ni očitna pravica — D' obúdena bós za naprèj? — sunt Marciani — Vodnikiani; pisatelju knjige „Saggio Grammaticale Italiano-Cragnolino composto da Vincenzo Franul de Weissenthurn Dottore di legge“ pa kliče dovtipno: Quare non fateris te vertisse tantum rem alienam?!

Matevž Ravnikar (1776 — 1845) je povedal v knjigi „Sveta Maša“ l. 1813, še bolje v predgovoru k „Zgodbe svetiga pisma za mlade ljudi“ l. 1815, kako naj se nasproti nemškutarjenju prejšnjega veka čisti, množi in olikuje naša slovenščina na pr.:

„Če v kakšino besedo v teh bukvah zadenete, de je precej ne vuméste, nikar berš ne recite, de je izmišlena; poprašajte koga drugjiga. Krajnske so vse, in tu ali tam po Krajnskím domá. Pač redka ktira je nova, pa lohka vumeti. Ves krajnski jezik bi mi obožali, ako bi nobena beseda v bukve ne smela, če le v kaki vasi ni domača. Nektire besede so bol po Gorenskím, druge po Dolenskím ali po Notrajnskím v navadi. Zakaj bi mogla le Gorenska, Dolenska ali Notrajnská obveláti? Nismo vsi Krajnci? Pa, reči po pravici, nisim jih besedí veliko jiskal ne po Gorenskím ne po Dolenskím, ampak po svojim sim pisal, kakor sim jih se nekadaj v svojemu kraju pastír še navučil. Torej pa tudi mislim, da me bote otroci in pastirji od vučenih veliko bol vumeli. Od otrók in mladenčov svojiga kraja sim si tega svest. Vi imate še bol nepokaženo Krajnšino; vučeni radi Nemšino, Latinšino, ali Lahovšino vmes brodiyo, in tudi clo krajnsko besedo tako po ptuje stavijo, de praviga Krajnca všesa bolé. Večidel pravijo po kmetih takim, de prevučeno govoré. Drugim, ktiri se lepši Krajnšine derzé, pravimo, de jo po domače povedó. Pa tudi med kmečkimi ljudmi je že veliko zbródeno Krajnšine, in clo kmet se sčasama te kolobócje tako pervadi, de misli prav lepo povedati, če postavim namest: „Sim spoved opravil“, reče: „Sim spoved dolj položil“. Skorej bi ga vprašal, kam jo je položil, na tla ali pod klop? Ta kolobocja ves krajnski jezik obruzdá, in ga ptujim Slovincam perostúdi, in Krajnca po nedolžnim v zaničovanje spravi. In če pojde tako, nas bo tako deleč ta kolobocja perpravila, de ne bomo zadnič znali ne Krajnskiga, ne Nemškiga. Vam na čast tedaj, ljubi moji mladi Krajnci! sim se tiste zbrodene Krajnšine ogibal. Ne le mi Krajnci, šedeset milijonov ljudi govori slovenski jezik, in vsim pridejo naše bukve simtertje v roke, in gerdo je, jélite, če nam očitajo, de smo Krajnci vso besedo skazili? Torej vsaki pametni Krajnc more sam želeti, de se v bukvah sej čista Krajnšina perhrani. Res je scer, te moje bukve niso zavolo Krajnšine, ampak zavolo lepiga navuka pisane. Pa, kdo nima rají, de se mu koščik tudi beliga kruha iz lepe rute po perilu, kakor iz vmazane nagnusne cunje podá? Jelíte, otroci! še jedli bi ga nè? Ravno tako spakdrána beseda še taki lepi navuk, če vam ne, pa drugim Slovincam, perskuti. Ravno zato, ker je lepi navuk meni in vam le teljko per serci, tudi mislim, de ga moremo v lepo, čedno besedo obleči.

Nektiriga izrečovanja pa tudi ne smem tajiti, de res po Krajnskím ni kaj navadno, postavim, kadar pišem: „Te bukve zbravši bom kmalo druge dobil“, namest reči: „Po tem, kadar bom te bukve zbral, bom kmalo druge dobil.“ „Jurja življenje mi otevsiga bom z vsim preskerbel“, namest reči: „Jurja, ktiri mi je življenje otel, bom z vsim preskerbel.“ „Andreju toljko hudiga prebivšimu se bolj zdaj godí“, namest reči: „Andreju, ktiri je toljko hudiga prebil, se ból zdaj godí“. Take izrečovanja, pravim, res niso kaj zlo po Krajnskím v navadi. Pa v duhu so Krajnskiga jezika, tako govoré vsi drugi Slovinci, tako so naši krajnski spredniki vsi govorili, kar se iz starih nekđajnih krajnskích bukv pokaže; tako je sveti Ciril pred devetimi vekmi ali devet sto letmi že pisal v našim jeziku; tako govoré in pišejo še zdaj kmalo unkraj Štajerskiga; tako so zadnič

sploh začeli pisati tudi po Koroškim in po Štajerskim; in povsot je to prav, zakaj bi le nam Krajncam ne bilo? Krajnska beseda se tako grozno lepo okrajša, in kar je še več vredno, je dobičik, de bomo sčasama tudi drugih Slovincov bukve lohka vumevali, in naše oni. Iz Pemskega, iz Duneja, od vsih krajev nas Krajnce hvalijo zavolo tega. Zakaj bol skerbé drugi Slovinci za nas in naše besede lepoto, kakor mi samí za-se. Ni kaj lepo to, pa res je. Pa zmiraj ne smé biti taka. Vsaki narod, kadar se začne nekoljko otesávati, začne to per svoji domači besedi, de jo očédi. Ako tedaj tudi mí tako storimo, ktiri pametni Krajnc bo marnje delal? Tega braniti se pravi Krajnce v nič tlačiti, in pot jim do véči vuma zaperati. Mene tega Bog vári! Nè le vam, otroci in mladenči! ampak tudi odrašenim Krajncam sim to le hotel povedati.“

Jona moli v morske ribe trebuha:

„V svoji britkosti kličem v' Gospoda, pa vlišiva me.
 Grobu iz trebuha ženem svoj glas, o Gospod! in slišiš ga tí!
 Sunil si me v brezen, v sredo morjów, zatòp me obdaja.
 Vse tvoje kerníce in tvoji valovi gredo čez mé!
 Pahnem sim, právim, spred tvojih oči,
 Kaj, ko bi videl tvojo sveto véžo še kadaj!
 Zaveznile so me do duše vodé,
 Odéva me brezen, terstje se mi zapleta nad glavo.
 Podréznil sim se pod hribov stopále,
 Na vekomej mi je zapáhnena zemla!
 Pa otél od pógube, Gospod, moj Bog! boš moje življenje.
 Ker omaguje duša v meni, zdaj mislim v Gospoda.
 Dohaja, dohaja k tebi v tvojo sveto véžo moja molitev.
 Kdor se na prazne merčesa zanaša, se vána svoje božje pomoči:
 Jez pa ti bom daroval še z glasno hvalo,
 Obljube, ktire sim storil, t' opravlal.
 Po tebi, Gospod! vsa pride blagóst!“

Zgodbe I. 238. 239.

Stari Tobija hvali Boga:

„Velik, Gospod! si, vekomaj velik,
 Od veka do veka je tvoje kraljestvo!
 Tepeš in zdraviš,
 Pelaš ga v' jamo, ino perpeláš ga iz njé,
 Nihčer ne odide tvoji roki.
 Hvalite Gospoda Izraelski otroci,
 Slavite ga vpričo naródov!
 Rastrosil med narode ga ne poznajóče vas je,
 De čúda oznanujte njegove,
 De jim Boga povejte, vsigamogočniga njega,
 De zvunaj njega ni drugiga nobeniga.
 Tepel za naše pregrehe nas je,
 Pa rešil po svoji milosti nas bo.
 Torej, spoznajte, kaj vse storil nam je!
 Hvalite ga v strahu in trepetu!
 Častite ga, z djanjam, večniga kralja!
 Jez sej, slávit ga hočem v svoji le jetniški deželi,
 Njega, nad ljudstvam pregrešnim ki se toljciga kaže nad nami!
 Oh, grešniki! spreobrnite se k njemu.
 Pravico ravnajte pred njim,
 Verjemite, milost skazal vam bo!
 Jez sej, in moja duša veseliti se hočeva v Bógu.

Vi, njegovi izvoljenci vsi — dajajte mu hvalo!
 Praznujte veselje mu celo življenje!
 Védno hvalo mu pójte!¹⁴

Zgodbe I. 285. 286.

Razširenje keršanstva po vsimu svetu.

. . . . Ne bilo bi prav, ako bi se tukaj še sveti Kiril ali Ciril v misel ne vzel, ki je bil z svojim bratom Metodijam Slovencam ne le vere, temoč tudi branja ino pisanja vučenik, ino ki se mu zavolo tega veči del Slovéncov apostel pravi. Z Laškimi ino Nemškimi duhovni je bilo težko ravnati, ker Slovenskiga niso znali. Torej nekako pred jézar létmi so trije Slovénki knezi ali vajvodi, Rostislav, Svatopluk ino Kocel, ki ga tudi Hecil ino Hecilo pišejo, ino ki je nekoljko Vógriskiga, vso Slavónjo, vélko Štajerskiga ino Krajnskiga, ino morebit tudi ves Korotàn pod oblastjo, ino per Ptujimu sedež imel, do Greškiga cesarja v Konštantinopel po vučenikov poslali. Sporočé mu: „Naša dežela je keršena, tode vučenikov nimamo, de bi nas napelovali ino vučili, ino nam svete bukve razlagali: Sami ne znamo nè Greškiga nè Latinskiga, ino ta pravi takó, ta takó; ne razložimo tedaj svetiga pisma vuma ino moči. Vučenikov nam tedaj pošlíte, de nas bodo besede ino vum svetiga pisma vučili.“ Takih vučenikov namreč bi bili radi, ktiri so slovénko znali, de bi jim božjo besedo ino sveto pismo po slovénko razlagali. Kiril ino Metódi, dva brata iz Tesalónike domá, ki sta terdno Slovensko znala, se kmalo napraviti dasta. — Na Slovénko prideta, ino ne le evangelj oznanóvala, tudi slovenske čerke sta Slovéncam naredila, ino vse sveto pismo sta jim sčasama preslovénila, ino Slovenci so bili grozno veseli, ker so božje čuda v lastnimu jeziku slišali ino brali. Vsi Moškoviti, Serbláne i. t. d. beró še dan današni to Kirilovo sveto pismo, ino tudi Krajnic, Štajerc, Korošic, Hrovát, Dalmatinc, Čeč, Tersičan, Goričan i. t. d. bi se lohka va-nj zvédel, ko bi Kirilove čerke poznali; tode sčasama so jih po naših deželah Latinske odrínile. Lepši scer od Kirilovih so Latinske, pa premalo jih je, devét jih manjka. Ino ravno zato je krajnsko težko brati, ker móremo dostikrat po dve čerki stakniti, de glas zapišemo, ino dostikrat edino čerko zdaj drugáč zdaj drugáč izrékati. Sveti Kiril je vsakimu slovenskimu glasu svojo lastno čerko dal, ino, kar to tiče, Nemci, Latinci, Francozi, vsi naródi naj se gredo skriti proti njemu. Z Latinskimi čerkami scer, pa po Kirilovo, ljubi otroci! hočemo tudi mi v prihódno pisati, ino torej čerk, kar nam jih manjka, pernarediti. Ino na Dúneju že delajo se, ino če Bog dá, k letu osorej bi jih že imeti vtegnli. Svetiga Kirila ino Metodija pa hočemo vedno spoštovati ino posebno častiti. Slovenska apostelna sta, keršansko vero sta med nami vterdila, ino veliko sta si, Slovénce otesati, perzadjala; ino clo prav pisati ino brati, kar smo ravno pravili, še dan današni se od njih dveh vučimò.¹⁵

Zgodbe IV. 1817. 323 — 325.

V pričujočih vzgledih kaže se Ravnikarjeva izvirna beseda pa v prestavi. Sicer glej o njegovih zaslugah za naše pismenstvo Jezičnik XV. L. 1877. C. 63 — 70. IX. 1871 itd. — Ti trije možje, réči se smé, vstanovili so nam slovensko besedo in pisavo. Ravnikar — vravnal jo je izmej ljudstva, Kopitar — jo je dejal na pravo kopito, Vodnik — pa jej je dal prva vodila. Nova doba se je pričela, vzlasti po učilnici ali stolici slovenskega jezikoslovja v Ljubljani.

Prejšnjo dobo našega slovstva opisuje Slomšek v Drobntincah l. 1853 str. 119 — 120 tako -le: „Žalostni časi so bili . . .; vsa v prahu in v mahu zarašena je slovensina spala. Nemci in drugi ptuji sosedí so jo čertili in zaničevali, vlastenci so se nje sramovali; kaj čuda, da ni bilo čitati slovenskih knjig, niti bilo moža najti, kteri bi jih bil po slovensko pisal. Na kmetih ni bilo šol, po terjih in mestih se je učila nemščina in

latinščina; onadve ste košato za mizoj sedeli, nji sestra je pa za vratni pozablana medlela. Slave slavni sini so znali verlo pisati nemško in latinsko, gučiti po italiansko in francosko, v svojem jeziku maternem se niso dali slišati, kakor hitro so gosposko sukno oblekli. V Celovški duhovščnici, v semenišču večidel slovenskih dušnih pastirjev, ni bilo najti slovenskih knjig, razun Guzmana nemško-slovenski besednik, in pa kratko premišlevanje večnih resnic, slovnice izmed jezer učenih Slovencev eden poznal ni. Po tri duhovnije ali fare si lahko prehodil, poprej, ko si slovenski evangelj ali pa unih 68 svetih pesem najdel; in če je kdo vedel svet pasion (terplenje Kristusovo) čitati, ali pa sv. evangelj povedati, je bil ljudem kakor prerok imeniten. Veliko duhovnikov bilo je med Slovence poslanih, kateri še niso slovensko brati znali; cerkvenik jih je v saboto naučil sv. evangelj brati, kterege so v nedeljo na leci ljudem s težavo povedali. Ni bilo dobiti slovenskih pridig; jih pa tudi duhovniki pisali niso. Iz nemških ali latinskih knjig so po verhu mlatili; in lahko se ve, da je bilo več plev ko pa zernja, kar govôr zadene. Drugi učeni stanovi se za svoj materni jezik zmenili niso. Tako se je vboga slovenščina ksala, pa tudi omika Slovencev je toliko zaostala, da smo bili narodom v zasmeh in oporeko. Vsa-kojaškega serca je moral biti torej mož, kateri se je upal zaničevanega maternega jezika lotiti in obuditi med svojim narodom dušno življenje. To so storili na Krajskem rajni Juri Japel, Guzman (Gutsmann) na Koroškem in na Štajarskem naš slavni Volkmer.“

Leopold Volkmer (Volkmayr — Volkmar) r. 13. okt. 1741 v Lutomeru (Luttenberg) na Štajarskem, bil v Varaždinu (Vražlin) v šolah latinskih, v modroslovnih pa bogoslovnih v Gradcu, mašnik l. 1764, kaplan pri sv. Ožbaldu, v Ptuju, pri sv. Martinu in sv. Urbanu, u. 7. febr. 1816.

Leopolda Volkmera, pokojnega duhovnika Sekavske škofije Fable ino Pesmi. Spravil ino z' kratkim Volkmer'vim življenjom na svetlo dal Anton Janez Murko. V Gradcu. Na prodaj v Fr. Ferstl'vi knigarnji, Janeza Lovrenca Greinera 1836. 8. XVI. 148. Natisk ino papir iz Andreja Lajkam've natiskarnje ino papirnje. V razgled bodi (Star konj. Enokoljko popravljena v Kor. in Štaj. Pesmi. M. Ahacel str. 139—145):

Sivec ali srečna podložnost.

Ha! ha! en mladi žrebec herže,
Stojéc na sredi med konji;
Vse štiri bistro kviški verže,
No z' drug'mi konji tak gučí:
V začetki, ja! nas je natura
Postav'la proste sem na svét;
No človek bi se z nami gura?
Je on to smél od prvih let?

Predstarši naši so hodili,
Gdé, gda no kak je kerí htél;
Zelene kerme so se vžili,
Jim toto je gdo branít' smel?
Od njih nobeden ne je služil,
Nobeden ne naprežen bil:
Nobeden vlačil ali plužil,
Nobeden gajžle žlak dobil.

No mi, ah mi, fuj sram nas bodi!
Smo hlapci — ne, smo vózniki!
Nas sedlo no homot oglosti,
No smo za to še tepeni.

No komi, komi smo pokorni?
Človeki! Kaj pa človek je?
Je človek al' smo mi ti gorni?
Vas, brati! prosim, sodite.

Mi smo tak lepi od nature;
Tak lep je človek ne, kak mi:
On gerdo gre po dvéh, kak pure,
Po noči vidi kaj z očmi?
Se zemla, da on ná-njo stopi,
Tak močno trosi, kak da mi?
Gda njemi duh iz nosa sopi,
Kak se iz našega kadi?

Poglejmo se, kak nas vse cira:
Vse, vuha, grive, glava, hod!
No človek, toti nas regira,
Zdaj toti je krez nas gospod!
On nam na herbet sedit ide,
Da z kem se bojuvati ma;
No či premaga, nazaj pride,
Vso čast le sebi, nam ne dá.

Čast, kero ma, mi njemi damo,
 Ja! njemi, da je nima sam.
 Ker lon pa mi od njega mamo?
 Kak on dobrote plača nam?
 Za štrajnge k plugi nas priveže,
 Al' z nami vozi k verhi gnoj;
 Še z gajžloj póka, no se zdère:
 Prekleta merha, ne postój!

O brati, réš'te se hlapčije!
 Naš prvi rod je prosti bil;
 Pa človek, puni ciganije,
 Pod sé nas je v oblast dobil.
 Kak lahko bi, či vkup deržimo,
 Nam 'z njeg'vih rok se rešit' b'lo:
 Pravico tak nazaj dobimo.
 Kaj men'te! Vse muči na to!

Vsi konji beršejo z nogami
 Od vel'ke jeze krez en čas.
 „Či meniš, da bo bolši z nami,
 Se čemo spuntat'!“ je vséh glas.
 En sam, en sivec glavo trosi,
 Se izkašlá iz starih pluč:
 Zdaj ferca, da ma muhe v nosi,
 Naprej se riva, začne guč.

Ja res je, res! kaj žrebec reče,
 Da je naš rod bil negda prost;
 Pa čas, ker bil je, zdaj ne teče,
 Do njega je en dugi most.
 Nevarno je po totem iti,
 Pod nami se podreti zna.
 Vam puntarija most če biti,
 Oh vse nesreče tota ma.

Mi vel'ko moč v kopitah mamo,
 Vse z njimi ób-tla veržemo:
 Pa, pajbi! moč či mate samo,
 Vas tota k cili sprav'la bo?
 Zanes'te se na njo, kak čete,
 „Zastopnost“ tota vam falí:
 No toto človek ma, kak véte,
 On zato je gospod, ne vi.

Gdo puva no popravi štale
 Za vašo stanje, no da vas
 Gdé ne bi hudobije klale,
 Ne vuk, ne toča, sneg no mraz?
 Gdo v zimi vas pred gladom brani,
 Gda tota zemlo vso vmorí?
 Gdo vam za žejo vodo shrani,
 Gda vse potoke led vsuší?

Gdo, gdo vas snaži, gdo vas vrači,
 Gda blatni al' nezdravi ste?
 Gdo vam pomaga, gda vas tlači
 Nesreča, naj je kakša še?

Gdo vam tak lepi oves póva?
 Gdo 'z trave vam senó suší?
 Pójéte staro kermo, nova
 Pred vami v jaslah že leží.

Zapstojn vi reje ne dobite,
 Za njo res date svojo moč:
 Pa kero moč pri njoj zgubite,
 Poverne ona vam drugoč.
 Kej samo moč vam nem're dati,
 To vam človečja pamet dá:
 Skoz njo vas človek zna ravnati,
 Kak svojo moč vsak' nucat' ma.

Štímanje vašo je prevzetno,
 Ja človek čast od vas dóbi,
 Pa on (verjeti ne je žmetno)
 Vam vekšo dá, kak njemi vi.
 Čast, kero on ma, z vami tala,
 Da, gdé on je, vi tudi ste;
 Stan njegov hiša, vaš je štala,
 Pa ste pod strehoj, kak on je.

Za svoj počínek ma nedelo;
 Kaj nimate vi tudi jo?
 On vas ne pela té na delo,
 No reče: Dnes počínek bo.
 On vam postreže; vi pa delo
 Opravit' mate, kak želí:
 Je ne življenje to veselo?
 Ne bod'te, brati! puntari.

O toti guč je konjom segnil
 V sercé, no že je krotko b'lo;
 En vsaki noge je pretégnil
 K znamenji, da prisegli so:
 „Človeki tak pokorni biti,
 Da njim no njemi k nuci bo,
 No terdno v glavo si zabiti,
 Kak puntari nesrečni so.“

Podložnik v serce si zapiši,
 Kaj stari sivec te vučí:
 „Prost biti si nigdar ne iší;
 Či išeš, tak nesrečen si.
 Gospodi samo ne je vola,
 Da njemi k dobrem služil bi:
 On vé, da Bog je njega zvola,
 Za tvojo dobro da skerbí.“

Opomnja. Gučati: govoriti; bi
 gura: gural; igral; vóznik: jetnik;
 verb: gorica; mučati: molčati; guč:
 golé; spuntati se: sich verbünden;
 zvola: zvolil; povati: bauen; beršejo:
 praskajo; pajb: Bube; žmetno: teško.

Volkmer je bil prvič štajarsko-slovenskih pevcev, pravi Murko v knjižici, kjer se v bolj prvotni pisavi nahaja 61 fabul pa 12 pesmi njegovih. „Njihove fabule ino pesmi, polne lepih navukov ino nedolžne šale, še zdaj vsi štajerski Slovenci od vseh najrajši pôjejo, ker so v prosti slovenšini spisane, ino nje vsi pevci lahko zastopijo. Imenitne so tudi Volkmer've cerkvene pesmi ino njihove predige na vse nedele ino praznike celega leta, ino njihov keršanski navuk v prédigah itd. (XV)“. — „Njih beseda ni scer dosti vglajena, ker ga ni bilo, kdor bi njo bil likal; pa je zadosti prijazna in domača, kakor se čuje v Slovenskih gorica, kjer jo prosti ljudje tako čedno govorijo, kakor se slovenšina po mislih učenih možev čita v starem sv. pismu, kojega je sv. Ciril, apostol Slovanov prvi poslovenil“, pravi Slomšek v Drobtincah l. 1853, kjer ga opisuje (str. 107 do 126), češ, Leopold Volkmar, slavni pesnik, častiti Anakreon Slovenskih goric... „Ni bilo med Slovenci strasti, ne gerde razvade, ne škodlive krivovere, ktere bi ne bili skerbni Volkmer zapazili in v kakej priložnej basni tako nažgali, da so se krivi gerdobe sramovali in odvadili, nedolžni pa varvali (Beri čedne basni: Metul ali gizdava vtragljivost . . Sivec ali srečna podložnost . . Pastirinka ali slepi starši . . Vrana ali preoblečen kmet . . Želod ali popravljena pamet . . Papiga ali bogata nevesta . . Špartanarca ali slovenska mati . . Mijolka ali nesrečna laž . . Kruh ali človeške nevošljivosti itd.). — Ni bilo domače poštene dobrevolje, koje ne bi bili Volkmer s kakoj čednoj pesmicoj poveselili, naredili ljudem nedolžno šalo za smeh, pa tudi v poduk (Beri: Hvala kuhne . . Sodba krež dekile pri domlatkih . . Pesem od kmestva itd.). Vsi radovedni so čakali ne le kmetovski ljudje, nego tudi duhovski in deželski gospodje, kaj bodo novega g. Volkmer nakovali; in zaslišati novo pesem so njo Slovenci hitro znali, prepisovali in razpošiljali; v kratkem se je po vsih krajih pela ali brala, in vsa dežela je oživela lepega pevanja in nedolžnega veselja. Verli domoljub Volkmer niso zamudili svoje rojake za vojsko vnemati, kedar je bila sila, pa tudi niso bojezlivcom prizanesli, ako se niso po junaško obnašali (Beri: Hvala pa Zaničavanje landverov). Budili so serčnost svojih vlastencov, skerbeli za ljubo domovino, za njeno slavo in blagostan. Kdo bi takega domorodca ne častil in po svojej zmožnosti ne posnemal (cf. Drobt. l. 1862 str. 77)? — Tu je Slomšek dal ponatisniti tudi „Pesem od lipe in Slovo od hrasta“, pa ono, v kojej jemlje slovo od svojih ljubih pesem ter izporoča svoje dušno blago mlajšim, namreč (Murko str. 140):

Čríp ali noben glas.

Vsaka reč ma svoj začetek,
Vsako čaka njeni kraj;
Da sem dozdam ne mel svetek,
Čem si ga napravit zdaj.
Pevcov Duh! ti mir mi pusti,
Mlade k' pôjenji podhusti,
Jakši bodo kak sem jaz:
Stari čríp ja nima glas.

Janez Nep. Primic, r. 23. apr. 1785 v Zalogu pri Šmariji, od l. 1811 „pisar v cesarsko-kraljevim šolskim bukviši“, od l. 1812 „očitni učenik Slovénskiga jezika na Graškim Liceji“, u. za sušico domá v Zalogu 3. febr. 1823. Spisal je:

1) Abeceda za Slovénce, kateri se hočejo Slovénsko brati naučiti. V Gradcu natisnjena per Al. Tušu 1812. 8°. 30. Dobrowský's Slovanka I. 236 (Šaf. 50).

2) Prava pót k' dobrimu stanu, ali Ena beséda ob pravim časi. Nékaj za vsakiga človeka. Na prvo iz Angležkiga v Nemški, zdaj pak z' pervolenjam Vikši Gospóse v Slovénski Jezik prestavljena. V Gradcu 1812. 8°. 34. per Al. Tušu Bukvárju.

— Predgovor se glasí:

„Lubi Slovenci! Tu imate ene nove Búkvíce polne tepih ino nucnih (ali haslívih) naukov, kateri pokázejo, skozi kaj si človek narveč svoj stan pobujša, ino na kaj za eno vižo si on zopet tigaistiga pobólšati zamore. Te Bukvíce je nar na pervo v polnočni Amériki en imeniten ino visoko učen Mož, z imenam Bénéjamín Franklín v Angléžkim ali Englendarskim jeziki spisal, ino jim to ime dal: Vbogi Rihard ali Pot k dobri mu stanu; po tím so bile na Nemško, zdaj pak, lubi Slovenci, k vašimu pridu ino podučanju na Slovensko prestavlene. Berite jih radi, ino si globoko v serce zapišite, kar bote brali; ino če bote nauke, kateri so v teh Bukvícáh zapopadeni, zvesto ino skerbno posnémali ino naslédvali, znate terdno upanje iméti, de bote srečno ino veselo živeli. Ino ako to dosežete, bo vaša sreča nar vekši plačilo ino veselje za tega, kateri je iz lubezni proti vam te Bukvíce po vašim jeziki pre naredil.“ —

„En sam denes je toliko vreden, kakor dva jutri, pravi vbogi Rihard. Mačka v rokovicah miši ne loví. Oko Gospodarjovo sturí več, kakor obedvé njegove roké . . . Veliko vínarjov sturí en rajniš. Ena majhina razpoka je že dostikrat zrok bila, de se je nar vekša barka potopila. Goste pojedine streho prederó, sukjno raztergajo, po sveti poženo. Kdor denarje na pósodbo da, — si na glavo skerbí nakopá. Gizdost (ofert) kósi per obilnosti, obédva per vbožtvi, ino večerja per sramoti. Laž dolgovu na herbti jezdari. Skušnja je draga šola; pak norci se ne bodo v nobeni drugi, ino komej v tej šoli kaj naučili itd.

Pošteno perdobivaj, ino šparaj kar si perdobíš,
Skoz to si vse blagó v zlató in srebro premeniš.“

3) Nemško-Slovenske Branja, v katerih se znajdejo razne Právlíce, Basnje ali Fábule v zvezanim ino prostim govóru, Pogovori, Pripovisti véstniga zaderžanja, Pesmi, Vganke, kratek obraz Historije starih Slovanov, Prigovori, mnogitere koristne Vade v govorjenju, ino Zgodbe svete na kratkim. Na svetlobo dal Janez Nep. Primic, očitni Učeni Slovénkiga Jezika na Graškím Liceji. V Nemškím Gradcu. V založí ino napródaj pri Jozefi Milerci, 1813. 8°. 147.

V predgovoru pripoveduje, da je pričujoča knjiga odmenjena bila za slovénško šolsko mladino po deželi. Ker je pa postal „Joh. N. Primitz Professor der Slovenischen Sprache“ in pripravnejšega berila ni imel, pre naredil je nekatere stvari, da so tudi za odrasle, in ako mi strokovnjaki postrežete, hočem dati boljše slovstvene pripomočke na svetlo. Nahajajo se v njej nekatere pesmi na pr. „Hrepenenje Otroka po Pomladi; Otročja Igra; Pesem veseliga Fantiča; Vodnikovi na Slovence pa Veršac (d. i. die zweyte Bergspitze des Triglav — Dreyhaupt); Jarnikove Zvezdiše, Danica in Kres — ponemčil Gustav Fellingner. Potem „Eno malo iz Historije starih Slovanov ali Slovencov“ (str. 74—79), od katerih pravi na pr.: „Nigdar néjso bili pod enim samim Oblastnikom v eno deržavo zedinjeni; vedno so bili eden od drugiga odločeni ino ravno to je bilo njim k nesreči . . . Ti stari Slovani so vojskovanje ino prelivanje kervi silno čertili. Kamor so prišli, so se vselili, zemljo obdelovali, ino z svojimi sosedi prijazno ino mirno živeli . . . Oni so le eniga samiga Boga molili, začetnika bliska ino groma, ino gospoda nebes ino zemlje. Njega so imenovali Boga, to je pervo gibajočo moč, izvirek oblasti ino bogastva. Ta Bog je bil sama ali ista luč ali svetloba; lep ino svetel je bil njegov svet, kateriga je stvaril. Za tega volo imajo vsi Slovani za nemške besede heilig, Licht ino Welt ravno taisto besedo svet. Od spoznanja eniga samiga praviga Boga odstopívši, so začeli dvoje sorte Bogove častiti, dobriega ino hudiga Boga. Dobri mu Bogu samimu so dali ime svetlobe, Svetevid, Belibog; hudimu pak ime temote, Čart, Černibog. V malikovavski veri so ostali, dokler so skoz oznanovanje svetiga Evangelija dobroto zveličanskiga nauka Kristusoviga spoznali“ — in pové-

davši to piše: „Tako nam perpoveduje stari Očák Nestor Historijo od preobnjenja Morávskih ino Panonskih Slovanov na kristijansko vero, katero sta ta dva Greška brata ino Slovanska Apóstola, Konstantin ali Kiril ino Metodij doveršila“. Na koncu so „Zgodbe svéte na kratkim“ po Vodnikovem iz Francoskega sestavljenem katekizmu — vmes z raznimi, tudi bistrimi opazkami zgodovinskimi, pa jezikoslovnimi razlagami na pr.: o Jarniku in o slovečem nemškem pesniku Fellingingerju („Unsere Slovenische Sprache findet er in seinem Ohre besonders wohlklingend, und wegen ihrer vielen Vocal-Endigungen, für den Gesaᅅg vortrefflich gebaut, u. beneidet uns besonders um die für Poesie sehr herrlich tönenden langen End-í, z. B. se veselí, želí, dobí u. drgl. Einen sonderbaren Eindruck machen unsere, auch in der wohlklingenden Spanischen Sprache vorkommende, Endlaute aja, ajo u. s. w. auf ihn. Seinem Geständnisse (Ohrgenie) zu Folge, habe unsere Sprache das tiefe Melos, welches geeignet ist, den Menschen leicht zu Thränen zu rühren; die Deutsche Sprache aber sey nur geeignet, den Menschen zu erschüttern, weil sie vermög ihres innern Baues gleichsam donnernd ist.“ S. 64. 65); o Slovanih in Slovénih pa o njih blagolasnem, tudi v književni nemščini vplivnem jeziku (Die wohlklingende Slavische Sprache . . hatte auch auf die Verfeinerung der Hochdeutschen Sprache, die bekanntlich in Meissen und Obersachsen zuerst herrschend war, einen entschiedenen Einfluss. Denn nach der Geschichte wohnten ehemals in Obersachsen die Sorben, ein Slavisches Volk, und aus der Vermischung dieser Slaven mit Franken u. Sachsen hat sich im 10. Sec. die Obersächsische Mundart, die zur Zeit der Reformation zur Schriftsprache erhoben ward, gebildet. Der Slavische Mund milderte die Rauheit Germanischer Töne . . S. 83. Cf. Adelung. Lehrgebäude der Deutsch. Spr. I. 81 . .); o mestu Grätz, Gráz, Graz aus Gradec (110), Laybach, Laubach iz Luba, Lublana d. i. lublena die Geliebte, wodurch die Liebe und Anhänglichkeit der Krainer-Slaven zu der Hauptstadt ihres Landes bezeichnet wird („Die allgemeine Ableitung Laybachs vom lauen Bache, welche durch den berühmten Krainischen Historiographen Freyh. J. W. Valvasor zuerst verbreitet, und ohne weitere Untersuchung von den Deutschen Schriftstellern, von denen kaum der Hundertste die Slavische Sprache versteht, treulich nachgebethet wurde, entstand zu einer Zeit, wo man aus Modesucht, von der auch Valvasor angesteckt war, Alles durch die Deutsche Sprache zu erklären suchte . . S. 132.); v Cirklah, Brezah, Belkah (133); o Popoviču in Linhartu (135); oseba von o u. sebe sich d. i. ein selbstständiges Wesen; punt vom Deutschen Puntnuß d. i. Zusammenrottung, Aufruhr; novica eig. Neuigkeit, novice, novine pl. die Zeitung (la gazette); sreča eigentl. das, was uns begegnet, die Begegniß, das Glück v. Gelück, gelingen; žegnati signare i. e. cruce; starašina, sto, jezero (145); kosilo, obedo (89) itd. — K prislovici: Es waltet ein böser Unstern über mich — Sem pod eno nesrečno zvezdo rojen — opominja: „Man wundere sich nicht, hier keine wörtliche Uebersetzung zu finden: dieß läßt der Genius beyder Sprachen nicht zu. Hätten die bisherigen Slovenischen Schriftsteller auf diesen höchst wichtigen Umstand mehr Rücksicht genommen, so würde unsere Sprache jetzt nicht so sehr von unnöthigen Germanismen strotzen“. Na to pravi Kopitar, kteri je pričujočo knjigo v „Wien. allg. Literatztg.“ l. 1813 dokaj pikro presodil: „Wenn das bekannte ‚medice, cura te ipsum‘ je eine wahre Anwendung hatte, so passt es gewiss im vollen Sinne auf den Herrn Verfasser (Vid. Jezičn. XVIII. 1880 str. 21—24)“.

4) Novi Némško-Slovénski Bukvar, al **A. B. C.** Otrokon léhko Zastoplen. Neues Slovenisch-Deutsches der Fassungskraft der Kinder angemessenes **A. B. C.**, welches auserlesene, leichte u. belehrende Aufgaben, Erzählungen u. Unterhaltungen enthält. Bearbeitet v. Johann Nep. Primitz. Grätz 1814. J. Müller. 8°. 145. — „Das Buch enthält nicht uninteressante sprachliche u. selbst literarhistorische Bemerkungen.

Der Anhang von den slovenischen Buchstaben u. deren Aussprache geht von S. 104—141; dann folgt ein 2. Anhang über Primus Truber (po Valvasorju) S. 142—146 (Šaf. 51.)⁴ Na primer bodi:

Deutsch-Slovenisches Nahmenbüchlein: Nemško-Slovenski Bukvar: Das Haupt (Auch der Kopf; doch wird Haupt nur in der edlern und anständigen Sprechart gebraucht), das Haar, die Stirn, die Schläfe. Die Augen, die Augenbraunen (Der haarige Rand über der Augenhöhle), das Augenlied (Auch der Augendeckel, d. i. die bewegliche Decke über u. unter den Augen), die Augenwimpern (Der haarige Rand an den Augenliedern, so aus steifen gekrümmten Haaren besteht). — Glava, las, čelo, senci (oslubi). Oči, obervi (Dlake nad očmi, katére várvajo, de kaj od zgoraj doli v' oči ne pade), trepávica (trepavnica, klup — klupki, pokrivavnica nad ino pod očesom, zgornja ino spodnja, obváruje, de se oko ne posuši), zemci, osemci (Mige, veje — véjice, dlake na trepavici §. 13 str. 24. 25). — Na str. 40. 41 kaže po nemški: „In der Slovenischen Sprache wird das Geschrey (der Laut, Gesang) fast eines jeden Thieres mit einem eignen Worte bezeichnet; ein grosser Beweis ihrer Singbarkeit.“ V dokaz nasproti nemščini piše slovenski:

„Krave mukajo — mulijo, vol — junec ino bik bučita. Žrebec — rajnišar, celák ino konj rezàčeta — heržeta, razgèčeta. Ovca — bica bekéče — bečí, beketá. Koza mekeče — meketá. Svinje — prasiči králjijo — króvkajo, krožijo, króhajo. Kokoši kokotájo — kokodákajo, kokodaškajo, kokodačejo, jáškajo. Petelin poje — kričí, kikiriká; kokla — kvokla kóka, kvoka, kokoče, kokotá. Gos — goska gaga, žlabrá, žlobudrá, hrigrá, hrigretá; raca hrigrá, knaka. Strežik — postrežik, steržik, pavčič, kraljič ščakóče. Golob gruli, gerčí. Ptiči žverglajo, žvergolé. Šinkovec — činkovec, vzeba poje. Slavic — slavič poje. Škorjanec žvergolí. Gerlica — ptutika gerčí, gruli, gerjuli. Šoga — šoja, šojic se dère. Žerjáv krívka, krávká, pravi kriv krav! kriv krav! Sova se vjeda. Mačka mavka, mijavka. Pes laja. Volk tuli. Medved momlá, renčí. Lev rijóve. Lesica — lisica laja, bevka. Zajic — zavec, zejc večí, veka. Žaba raglá. Gad žvižga. Grilj — šurk škriple. Čebela — čméla, bučela, čela brenčí, bučí, šumí. Brencel brenčí — Vsaka živál (vsako živinče) se drugáči glasí.“ — Tako našteva posamezno tudi druge stvari, v opombicah pa iz povestnice tu in tam prav mikavno razlaguje na pr. o zvonovih, orgljah, o umetnijah, o papirju, slovenskem pisanju in tiskanju, o češnjah, češpljah, murbah, o turšici, koruzi ali debelači, o vinu in vinski trti, o hajdi in čebelariji, o krompirju, steklu, mlinih, plugu, o raznih rokodelstvih, o nemčurjenji v slovenščini, o književnosti naši v 16. veku itd. itd. — Ker se v teh opazkah razodeva vse njegovo srcé in ker je morebiti vprav po njih vzbudil marsikterega slovenskega mladenča in duhovnika k slovstvenemu delovanju, naj se tukaj po njegovih lastnih besedah pové nekoliko.

O zvonovih omenja na pr. sloveče pesmi nemške ter pravi:

„Siehe die geistreichen Gedichte von dem genialen Deutschen Dichter Friedrich Schiller, deren unermüdetes, tief durchdringendes Studium ich jedem Slovenischen Dichter, der je in seiner, für Poesie so vortrefflich gebauten Muttersprache etwas Nahmhaftes zu leisten wünscht, auf das nachdrücklichste empfehle (S. 42. cf. Koseski).“

O katoliški, z vsemi umetnijami prekrasni liturgiji piše:

„Es sey mir nun noch erlaubt, folgende, wie ich glaube, hier nicht ganz am unrechten Orte stehende Äußerung über den grossen, von den berühmtesten protestantischen Gelehrten anerkannten Vorzug der religiösen Gebräuche unserer katholischen Kirche, zu machen. Dieser von den wenigsten Katholiken vielleicht nur einiger Mafsen recht gekannte und gehörig gewürdigte Vorzug unseres Gottesdienstes besteht darin, dafs er den Beytritt keiner der edlen schönen Künste verschmähet, um das ganze Gemüth

des Menschen zu ergreifen, und den ewigen Wahrheiten, die in den Sinnbildern unsers heiligen Glaubens ausgesprochen werden, Eingang zu verschaffen. Unsere Altäre sind ein geweihter Mittelpunkt, an und um welchen Baukunst, Bildnerey und Mahlerey, Ton-Dicht- und Redekunst ihr erhabenstes Leben entfalten, und uns zu jener Begeisterung hinreissen dürfen, die der andächtigen Stimmung so günstig, wenn nicht sie selber ist. Ein feyerliches Hochamt nach der Predigt eines katholischen Demosthenes oder Cicero, in dem prachtvollen Heiligthume der Peterskirche in Rom, vor einem Gemälde wie die Verklärung Christi von Raphael gefeyert, während die begeisterte Gemeinde in Hymnen auflodert, die unsere Klopstocke oder Herder gedichtet und die Pergolese oder Hayden mit Tönen aus einer höhern Welt beflügelt haben — Welch ein Geisterconcert! — Vermag Jemand etwas Größeres und Erhabeneres, Geist- und Herzerhebenderes sich vorzustellen? — Ich würde hinzusetzen: diese Wunder sind beynahe buchstäbliche Wirklichkeit in mehr als Einem Mittelpuncte katholischer Gemeinden gewesen, und sind es bis auf den heutigen Tag; wenn man nicht übersehen hätte, der edelsten und bildendsten der gedachten Künste — der Poesie und zwar in der Landessprache den ihr gebührenden Rang in dem Tempel des Allerhöchsten anzuweisen. Diefs ist, man kann es nicht läugnen, auch bey unsern Slovenen der Fall, und daher kommt es, andere Wirkungen der Poesie, zumahl der lyrischen, von der das Gesagte zunächst gilt, zu geschweigen, dafs insbesondere unsere Kirchen- oder Erbauungslieder, die während der Messe gesungen werden, zum Nachtheil der Erbauung, noch so viel zu wünschen übrig lassen. — Welcher unter unsern würdigen Priestern und Volkslehrern, dem die Natur einen reinen und tiefen Sinn für das Grose, Gute und Schöne gegeben, den sie mit dichterischen Talenten reichlich begabt, — welcher unter Ihnen, der dieses lieset, wird sich nicht mächtig ergriffen und aufgefordert fühlen, schöne, auferbauliche, geistliche und profane Lieder für seine Gemeinde zu dichten, und so mit regem Eifer das Gemeine, Niedrige, der heiligsten Sache Unwürdige, durch das Edle und Erhabene aus dem Volke zu verdrängen, aus allen Kräften bemühet seyn? — Religion, Philosophie und Poesie — das Gute, Wahre und Schöne — sind und bleiben sie nicht alle drey immer und ewig Eins? — Wie schön, wie beseligend würde nicht schon hienieden unser Leben seyn, wenn diese drey himmlischen Genien alle vereint uns immer und allenthalben auf der dornenvollen Bahn durch's Leben geleiteten! — Dafs sie uns nicht alle vereint immer und allenthalben auf unserer Pilgerreise geleiten — davon liegt wahrlich die eigentliche Ursache nirgends als — in Uns (§. 47. 48).“

O slovenskih pisateljih ima pomenljivo budnico (str. 109) na pr.:

„Bisher haben meistens nur die Volkslehrer an dem Nauportus und Savus durch Beförderung der Cultur unserer herrlichen Sprache in der literarischen Welt einen rühmlichen Platz sich zu erwerben gesucht: sollten denn ihre Berufsgenossen an den reizenden, segenreichen Ufern des Dravus auch jetzt, wo ihnen mehrere günstige Zeitumstände freundschaftlich die Hand dazu biethen, noch immer zurückbleiben wollen?“

Kakor je tukaj vzbujal štajarske rodoljube k slovenskemu spisovanju, tako je vže l. 1810 zbral si družbico dijakov, največ bogoslovcev, da bi se skupaj vadili v slovenščini; snoval je v duhu nekako „Academie des inscriptions Slavonnes“ ili „Svatopluk“ ili „Societas Slovenica“ itd. — Oponašali so mu hude premnoge germanizme, o kterih je povedal svoje mnenje v Bukvarju (str. 96. 97). — Rad je dopisoval znancem in svojim književnim prijateljem na pr. Vodniku, Bilcu, Kopitarju („kteri se vedno kavsa z menoj“, in res ga je rad poniževal, češ, Gotsched noster, Primitz, est ludimagistralis capitis, de quo fere desperem etc. vid. Archiv VII), dr. Jak. Zupanu (gl. Jezičnik XV. 1877. str. 55—61), Jarniku itd. Tu in tam se še hranijo njegova pisma. Poslovenil

je bojda I. spev Mesijade, I. spev Ilijade, in nekaj Göthejevih „Werther's Leiden“ (Ossian II. B.), dokler je naposled njemu samemu duh obolel. Naslednik ali učitelj slovenskega jezika na Graškem liceju mu je bil Koloman Quass t. j. Kvas (r. 1790, u. 1867).

Janez Leopold Šmigoc, r. v Halozah 6. jun. 1787, učil se v Gradcu, bil naposled Ptujskega gradu oskrbnik, u. 14. avg. 1829 v Ptuj. Spis njegov je:

Theoretisch-praktische Windische Sprachlehre. Durch viele Uebungsstücke zum Uebersetzen erläutert, mit einer auserlesenen Sammlung von Gesprächen, und einem Radical - Wörterbuche versehen, herausgegeben von Johann Leopold Schmigoc. Grätz 1812. 8. 319. (Slovanka I. 235. Šaf. 60.)

Delo svoje poklanja pisatelj Ignaciju grofu Attems. — V predgovoru razkazuje, kako je znanje Slovenskega jezika potrebno obrtniku, vradniku, duhovnu na kmetih, pa tudi po mestih v deželah Avstrijskih, „denn die Zahl der Slowenischen Einwohner unsers Kaiserthums überwiegt bey weiten die Gesamtzahl aller übrigen Völker dieser Monarchie“. — Pa ugovarja se, da je naš jezik še preubožen, da ni slovstvenih pomočkov. To je nekoliko res; imamo sedaj slovnico Kopitarjevo. V ta namen naj služi tudi moja, in — „Freunde der Slowenischen Sprache, traget nach euren Kräften bey, diese unsere Muttersprache in die literarische Welt zu erheben; lassen wir den Muth ja nicht sinken bey allen Beschwerlichkeiten, die sich uns entgegen stellen, denn blicken wir hin auf die mit der unsrigen so sehr verwandte Sprache der Russen und Böhmen, auf welche Stufe ist nicht diese durch den Vater der Slowenen, Herrn Dobrowsky, und jene durch Herrn Heym gekommen, bemühen wir uns in die Stufe dieser und anderer berühmten Slawen zu treten; dann wird die literarische Welt sehen, welchen Schatz unsere Sprache enthält; aber aufsuchen müssen wir ihn, und der Welt zeigen, dass unsere Sprache reich ist“. — Nato pripoveduje, kako je vravnana pričujoča slovnica. — Sklanje ima štiri: I. Dolžnik. II. III. Duša. Živad. IV. Lice. — Pri moških in srednjih Dat. u (i), Loc. i (u); — om, am, oma — ama; oj: z dušoj, živadjoj. — Lep, -iga, -imu. Lepši -a -o. Eden -en, ena, eno; jezer, tavžent; dva jezera. — Jez, jaz, jest: ti (ta), ta, to. Sem — sim, sma — sme, boma — bodema, bova. Sprege loči tri: I. zdigavam; II. grizem; III. motim. Berž, taki; vunder, vonder. — Iz zmladletka im Frühlinge (mlado letje, sprotletje t. j. proti letje, spomlad, vuletje t. j. v' leto; s kaže zvezo s prejšnjim letnim časom str. 135); s kladvom, s pametjoj, njemi (str. 142). Dopršne in nedopršne glagole razpravlja vže po Kopitarju (str. 156 . .) — K vzgledu: „Noben človek nima zróka se pred spovednikom (spovednitelom) svoje grehe spoznati báti, kajti on se né pred bogom, de vunder vse človečke dela pred njegovimi očmi razkrite ležijo, grešiti bal“ ima tole opazko: „Bevor ich noch gegenwärtige Grammatik zu schreiben anfang, wollte ich alle dergleichen Wörter in nik, als: vučnik, spovednik, odrešenik, u. d. gl. verwerfen, und die Ausgänge in nitel machen, denn der Ausgang in nik ist allzeit passiv und nicht activ; und also bedeuten die Wörter vučnik, spovednik, odrešenik, Schüler, Beichtkind, der Erlösste, und nicht Lehrer, Beichtvater, und Erlöser, sondern diese Wörter heissen vučitel, spovednitel, odrešnitel; weil aber alle bisher geschriebenen Bücher Wörter nach der ersten Art haben, so wollte ich keine Revolution mit meinem Werke anfangen, bey einem künftigen Wörterbuche müssen aber dergleichen Wörter umschaffen werden (S. 171).“ — Wörter-Sammlung (179 — 194): Religion véra, véranstvo; Tröster odžalnik, povselnik, rezveselnik; Judenthum židovstvo: turska, hajdovska vera; meša, krain. maša; Gedächtniss zapomnaj, zapomlaj; Emsigkeit marlivost, perzadlivost; Verführung zavod: Faulenzer vmajúh; Liederlicher Mensch nemarjak; fantič, pajbič, punca, divičtvo, ženkica itd. — Gespräche im Umgange zur Uibung im Slowenisch Reden, und zur Erhaltung der Geläufigkeit in der Slowenischen Sprache (195 — 236). Polsko delo. Živinska reja. Pčelarija.

Preja (240). Kleines Wörterbuch mit einigen Wurzel-Abgeleiteten- und Zusammengesetzten Wörtern (241—319). — Na primer bodi:

„Pčelarija (Čbelarija, Čmelarija). Pčele ali čmele, nar skerblivejše stvári so dvoje sorte, domače ino divje, domače stanujejo v' volnjakih, divje pa v štorih, al pak v bednjih, to je, v votlem drévji. Kak berž z' zmládlétka toplo gračuje, se čbele iz pčeljakov podajo, ino išejo cvetejoče rože, po kérih vojsk zbirajo. Če polétji sonce prížága, rojijo se čbele, znamenja, da se bojo skoro rójile, je, da se čbele, kére se rojiti hočejo, tri, štiri, ali več dnov préje pred lukno čmeljakovo spravijo, z' včéra dolgo bernijo; tudi matica, kak eni pravijo, pred rojom popeva. Kadár se čele rojijo, se preje nad čmeljakom veršijo, kak se dále podajo; de pa se oné ostanovijo, ino ne odletijo, se njim v zvonce zvoní, ali v druge réči klepeče, ali se z vòdoj poškraplajo. Če si je roj sedel, móre se on z nečím pokriti, da ga sonce ne dosegne, ino ne pretira; iz večera, po sončnem zahodi se ón v panj (v koš), kerí je z medom pomazan, spravla. Pčele nosijo sét, ino delajo piskriče na šest voglov, polnijo nje z medom; sétje (setovje) pri ognji rezpušeno da vojsk, iz kérega se sveče zlévajo, ino druge réči delajo. Iz meda se med (medica) kuha (238 — 239).“

Urban Jarnik, r. 11. maja 1784 na Potoce v Ziljski dolini duhovnije sv. Štefana, učil se v Celovcu, mašnik l. 1806, kaplan v Čanjčah, v Podkrnosu, v Celovcu, župnik v Šmihelu in naposled v Blatogradu, kjer je u. 11. jun. 1844.

Pisariti je jel Jarnik l. 1812 ter priobčevati svoje umotvore v vezani in nevezani, slovenski pa nemški besedi v domovinskem listu „Carinthia“ in poznej v „Kärntnerische Zeitschrift“. Delovanje njegovo, znamenito vzlasti v starinoslovji in v jezikoznanstvu, popisano je vže tu in tam. Dobro ga je ob kratkem opisal A. Janežič v „Vodnikovem Spomeniku“ l. 1859. str. 112—115; posebno na tanko pa prof. J. Scheinigg po zapuščini in v spomin njegove stoletnice v „Kresu“ III. IV. l. 1883. 4. Naštejejo naj se tukaj le njegova dela ter pokažejo po nekterih vzgledih. — Mej tiskanimi nahaja se:

1) Zbér lepih ukov za Slovensko Mladino iz Némškiga ino Latinskiga prestavljenih, iz Staro-Slavenskiga ino Pemsčkiga preravnanih, nikoterih pa novo zloženih od U. J. V Celovcu, per Joanezu Leonu, Štamparju, 1814. 12. XII. 106. Po predgovoru „Na Bravca“ sledí „Kazavic“: Bučelica. Razgovor od žegnanih réči . . od Božjih potov . . Herkul na razpotju. Zvezdje. Basen. Fridolin, ali hod k-Fužini (Schiller). Nauki v podobah. Basni, ktere se Ezopu perpišejo. Iz Latinskiga, iz Pemsčkiga na sedajno Slovenščino — na Slovenji jezik preravnane. 100 Pemskih Pripovesti itd. — Na primer bodi iz „Predgovora“:

„Lubi rojak! treba je, mislim, de se kratko pogovarjava, prej ko tote bukvi bereš. V-njih ne boš našel le samo novih ino za žejo svoje duše veliko dobriga perdobivnih naukov, temóč tudi en nov pravopis (ortografijo), z-katerim si se more biti še malo soznanil, doklér nimaš vsakdar priložnosti, nove v-Slovenjim jeziku na svetlobo dane bukvi dobiti ino brati, de bi zvedel, kako se sedaj pravopis Slovénski na bolši strán obračová. Nova v-Lublani v-letu 1808. od Gosp. Kopitarja na svetlobo dana Gramatika je nam v-našim jeziku en nov pot pokazala, kako bi mogli čisto Slovenščino pisati, govoriti, ino tako po malim se drugim Slovincam približovati. Bóg dal! de bi vsi pi-sarji njegove lepe opomene nasledovali. — V totej Gramatici najdeš in jaz pišem: dobro jutro nam. dobru jutru; dal, bil n. dav, biv; svét, réč n. svjet, rieč ali rič; Bog n. Bueg; klešče n. kleše; v-hiši n. v' hiši; dobrega, dobrej n. dobriga, dobri; ki, ka, ko; nebesa, okna n. nebesa itd. — Ohrani moj lubi Bravec! tote kratke opomene, ino dočakaj z meno v kratkim tejsti veséli čas, ko bojo visoko vučeni moží za vse Slovence k navadnim latinskim čerkam (puštabam) še druge Slovenskimu jeziku namerjene izumili,

kakor je Slovenski Apostel ino Škof sveti Kiril k starim Gerkskim čerkam nove Slovenskim glasovam lastne izmislil, ino z temi za Slovence sveto pismo z pomočjo svojga bratra Metodija na njih materni jezik prestavil, ino sveto mešo Slovenji bral. Čakaj dotle, ino vidil boš več bukev na svetlobo priti, dokler se materni jezik vsako leto bolj čistil, trébil, ino poglajšal bode. To ti k-tvojmu veselju pové Tvoj prijatelj — Zložnik totih bukvic“. — Iz knjižice same:

Bučelica.

Bučel'ca délovna črész polje bučí,
Brez dela neutrudna nikol ne sedí.
Z-bučenjaj se vsede od cvétja na cvét,
Z-bučenjaj polépsa nam stvarjeni svét itd.

Pa nektere iz Pemskih na Slovenske preravnane Pripovésti: „Brez mehirja plavati. Blagur ribam v vodi. Jaz gospod, ti gospod, kdo bode svinje pasel? Glad je osla gosti navučil. Kdor hoče biti per pokoju, perpravi se prej k boju. Kdor se z mečam obhoduje, se od meča poskoduje. Na jeziku nosi med, v sercu krije jed. Sneg v peči sušiti. Velike Gospode imej prijatele, al ne soséde. Kar mladi ne vejo, jim stari povejo.“

2) Sadje-Reja ali Navuk, kako se more prav lahko, ino v' kratkem času nikar ko veliko dobreh, ino zdraveh dreves podrediti, temóč tudi naržlahtnejši sadje zadobiti. Iz Niemškega v' Slovenji jezik prenešen, ino pomnožen. V' Celovcu 1817. Per J. Leonu, miestnemu Natiskavcu. 8. XVI. 96. — Sadjereja je dvojna: vsakdanja (I. razklad 1—54) ino izvumljena (II. razklad 54—96). Na razgled bodi:

„Besieda na kmete, ino na vsakega, ki le za štiri pedí zemle ima. Lubi moji ljudi! Kdo je med vami, kteri bi ne videv, ne očutiv, da njegove hišne potrebe od dnu do dnu rastejo? — Davki so povišani, posli so drajši; kovači, kolarji vse sorte delavci svoj zaslužik vzdigujejo; oblačilo, pijača, vse, kar potrebujete, na viš lieze; kamer so vaši očovi z eno petico prišli, vi še z rajnišam ne zajdete; z eno besiedo! vse kar za se, ali za svojo hišuvanje potrebujete, je dva- ali trikrat drajši, kaker je nekdej bilo . . . — Kako morete prav lahko, v kratkem in tako reči zastojn ktiri rajniš perdobiti . . . To opravilo se lahko brez zamude vsega drugjega déla opravi, tudi brez škode drugeh dobičkov; še zemle ino skerbi ne potrebuje toliko, ino vender je še po veliko krajeh le malo štimana — jaz menim Sadje-reja . . . Spravite se tedaj, lubi moji Slovenci na to opravilo, ko vam ga bom v teh bukvicah razkladav; pojte v svoje verte ino travnike obsadit jih z sadunosnemi drevési; pa ravnajte tako, kaker se vam bo povédelo! — V teh bukvicah bote našli, kak' se vse to zgodí. Prav zvésti jih preberite, pa ohranite in bogajte tudi, kar bote brali. Ino čel v kakeh lietah se vaše hiše med lepo cvetečimi drevesi skrijejo; ino v jeseni veje od sadja potvarjene jemejo pokati; tedaj spomnite hvaležni na može, ktiri nam take bukvice pišejo, ino tak spomin je vsa plača, kar je za svoje delo želó.“

3) Molitne bukvice za otroke. V Celovcu 1817.

4) Jedro keršanskih resnic. Iz Nemškiga prestavil Urban Jarnik, Fajmošter v Némškim Š-Miheli. V Celovcu 1820, natisnil Antoni Gelb, Natiskavic. 8. 134. Vsebina je: I. Bog proti človeku (1—38); II. Človek proti Bogu (39—108); III. Kaj brunnosti v bran stoji, ino s-čém se more jej na pomoč priti (109—134). Kazavic, ktiri kaže glave ino verste svetiga pisma, iz ktiriga so resnice v teh bukvih po besédi zbrane. Pogrešbe.

5) Evangelji ino branje na vse nedéle ino svetke celega leta. V Celovcu 1811 (Šaf. 103).

6) Evangelji na posebne dneve svetega posta. V Celovcu 1821. (Šaf. 104).

7) V duhi katoliške cerkve moleč Kristjan. Zložil je Firšt Alexander od Hohenlohe itd. Izbranje poglavitnejših molitev, tretjič iz perviga spisanja natisnjenih itd. sedaj pa preslovenjenih, ktirim se je na koncu mešna pésen perstavila. V Celovcu 1822. A. Gelb. 12. 96 (Šafařík 146. P. Dainko ABC. 5—7).

8) Kleine Sammlung solcher altslavischen Wörter, welche im heutigen windischen Dialecte noch kräftig fortleben. Ein Beytrag zur Kenntniss der alten hochslovenischen Büchersprache. Zusammengetragen und herausgegeben von U. J. Klagenfurt. A. Gelb 1822. 8. 79. — Namen in vzrok tej knjižici razodeva v besedah:

„Überall war man bemüht, die ältesten Denkmähler der jezt lebenden Sprachen aufzusuchen, um ihre Gestalt, die sie im Alterthume hatten, dem gegenwärtigen Zeitalter aufzuschliessen. Warum sollte dies nicht auch im Slavischen geschehen, welches schon im neunten Jahrhundert durch die Meisterhand des heil. Kyrill's klassische Form und Würde erhielt. In dieser alten Gestalt lebt die slavische Sprache noch heut zu Tage, durch traurige Schicksale vom Westen verdrängt, wo sie zuerst aufblühte, im europäischen Nord- und Südost als Kirchen- und als theologische Büchersprache fröhlich fort. Ihr so nahes Verhältniss mit dem Slavischen in Kärnten, Krain und Steyermark soll in dem vorliegenden kleinen Wörterverzeichnisse zur Freude der Sprachgenossen aufgedeckt werden . . . Die Zahl der gesammelten Wörter hätte wohl stärker ausfallen müssen, wenn ich mir nicht vorgesetzt hätte, blos eine Probe über das Kirchen-Slavische mit Bezug auf die Karantanische Mundart zu liefern.“

9) Windische Sprachlehre v. O. Gutschmann. VI. Aufl. Klagenfurt bei F. v. Kleinmayr 1829. 8. 108.

10) Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart in Inner-Oesterreich. Nach verlässlichen Quellen bearbeitet von Urban Jarnik, landesfürstlichem Pfarrer zu Mossburg. Klagenfurt 1832. F. v. Kleinmayr. 8. XXII. 243. — „Vörerinnerung“ je spisal bil vže l. 1830, in ondi pravi:

„Vorliegende Arbeit, ein gedrängtes Wurzelwörterbuch, der slowenischen Mundart ist in dieser Form der erste, freilich noch unvollkommene, Versuch, die Wörter benannter Sprache in etymologische Ordnung zu bringen, und so, sowohl dem einheimischen als fremden Lehrling den Bau derselben aufzuschliessen, ihm die Erlernung zu erleichtern, als auch den Weg zur Vergleichung mit anderen verwandten Mundarten allmählig vorzubereiten; denn diese letztere Tendenz wird bei den neueren Philologen fast aller Dialekte mit ganz besonderer Aufmerksamkeit berücksichtigt, was in der Folge von grossem Nutzen werden kann“ itd. — Knjiga, znamenita v jezikoslovji, je vravnana po Dobrovskega osnovi, po glasovni sorodnosti, ktero je posnel tudi Metelko, in razlagujejo se korenike in debla v treh vrstah: I. Wurzelsylben mit einem (1—28), II. mit zwei (28—156), III. mit drei und mehr Grundlauten (157—240).

11) Dopis iz Korušké od Bratomira Dolinskoga (Ilirska Danica 1837. III. 8) z geslom: „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas (Letopis Slov. Matice 1877 str. 149—159). — Ljubica (Nar. Pesn. Ilir. Stanko Vraz. 1839. str. 188). — Obraz slovenskoga narečja u Koruškoj. Od Urbana Jarnika. S uvodom i opazkami od St. Vraza (Kolo. I. 1842. str. 41—57). Na primer bodi:

„Značaj sadašnjega slovenskega jezika istina Bog takov je, da Dobrovski primoran bude postaviti ga s ruskim, sárbskim i hárvatskim u jednu istu glavnu vârstu. Nu sasvim time još i dan danas nosi na licu pečat, po kom sudeći uvidjamo, da mora da je bio néгда u prastaro vrême u bližnjem savezu sa sévero-zapadnimi naréčji poljskim i českim. Zato i dan danas jezikoslovac, koj hoće, da iztraži to naréčje, nemože sasvim dobro uspěti, ako pri svom poslu neobrati očiuh i na česko i na poljsko sa svojimi podnaréčji.

Istina, to je narčje dobilo mnogo gledeč na blagolasje, odkako ga je vrme odcpilo sileno od severo-zapadnih Slavenah i približilo užje dolnoj jednokàrvoj bratji: nu opet moramo priznati, da je pri tom i mnogo izgubilo, najpače onu jakost u izrazu, kojom se ponose naša severna bratja Česi i Poljaci. — Znac slovenskoga narčja u obče. Razlike slovenskoga u današnjoj Koruškoj . . . Razrčja (Junsko. Rožansko. Ziljsko).“

Netiskani so ostali Jarnikovi spisi na pr.:

a) Bildung des Zeitwortes. Ein Versuch nach Dobrowsky's Methode — z geslom: Inventis facile est addere. — b) Die ersten Herzoge Kärntens oder kurzgefasste Geschichte der Bekehrung der Karantaner Slaven und der Gründung des Herzogstuhles. Nach alten Quellen bearbeitet von U. J. Pfarrer zu St. Michael am Salfelde (1826). — c) Nemško-slovenski . . . , nemško-slovensko-latinski . . . , nemško-slovenski slovar v odlomkih — Deutsch-wind. Wörterbuch (Šaf. 70). — d) Sammlung der Wurzelwörter in den slawischen Mundarten mit einigen wichtigen Stammwörtern. — e) Sammlung fremder Wörter, die in den slaw. Mundarten als nothwendig (eigene Namen der Völker, Personen, Länder, Berge, Flüsse u. dgl.) oder mit geringer Veränderung aufgenommen, wie auch solcher, die durch wechselseitige Revision und Aufnahme der einheimischen gut gebildeten Wörter entbehrlich werden können. — f) Nevarnosti mladih ljudi ali kratki Navuk, kako se imajo otroci ino mladenči pred nesrečo varovati. Eno preslovenjenje iz Nemškiga jezika skoz rajn. visoko vredniga Gosp. J. Japelna Korarja v Celovcu, sedaj pa pregledano ino po novim pravopisu preravnano od U. J. — g) Vergleichung des polnischen Rhinesmus (ę, ig, ą, ią) mit ähnlichen Wurzellauten der slavischen Mundarten. — h) Gebäude des lateinischen und slavischen Verbuns in seiner fortlaufenden Harmonie dargestellt. — i) Pisma do Vodnika, Slomška, St. Vraza, Sreznjevskega, Metelka, Primica, Kopitarja itd. itd. —

„Smelo moremo trditi, da ga ni slovstvenega dogodka sploh, za ktere ga bi se ne bil Jarnik zanimal ali ne bil njemu sodelavec: Slovnica Dobrovskega in Metelkova, brizinski spomeniki, abecedna vojska, slovenski slovar, Kranjska Čbelica (II—IV.), ilirstvo, narodno blago, ethnografija in stara zgodovina slavnega Gorotana in še druga vprašanja manje važnosti pričajo nam jasno o njegovej marljivosti in vsestranskej naobraženosti! . . . Jarnika imamo torej staviti med probuditelje Slovencev in vlasti koroških Slovencev. On nam naj bode zgled, ki nas navdušuje za domačo stvar. Kot pesnik podal je rojakom svoje mnogotere pesme in prestavljal druge iz nemškega; spisaval je prostemu národu pobožne in poučne knjige; trudil se je kot filolog na znanstvenem polji, da se uravná slovenski pismeni jezik po zdravih načelih in da se očisti materinščina tujih izrazov; sestavljal je obširne slovarje; opisal nam je kot zgodovinar ono slavno dobo kralja Sama in pokristjanjenje Gorotana; razkril je svojim rojakom s silo naravnih zakonov napredujóčo germanizacijo na Koroškem; bil je marljiv nabiratelj narodnega blaga in ustanovitelj slovenskega narečjeslovja; konečno izvrsten narodni pedagog in duhovnik po volji božje itd. (Kres III. IV. — cf. Jezičnik IX. XV.)“ — Na primer bodi le še:

Moj sedanjí kraj.

Za herbtom je skalna gora
Pravi se Kernos pri nas,
Je za Špice 'na podpora
In za pevca pa Parnas.

Spodaj zvira Hippokrene
Čisti zvirk za pevce vse,
Belkaste on pluje pene
Umnost pevč iz njega p'je.

Tuki društvo Muz stanuje,
Gracije se sučejo;
Sam Apollo tu kraljuje,
Njega citre slišimo.

Na Slovence.

 Tudi modrica slovenska
 Zvupa se perpevlati;
 Njej prijazna grata nemška,
 Sesterno per njej sedi.

Zarja lepa se razliva
 Čez slovenji Goratan,
 Zbuja dremanje častliva,
 Oznanuje svetli dan.

Slava bode spet slovela,
 Ki Slovincem da ime;
 Po deželah se raznela,
 Perdobila češčenje!

Peter Dainko (Dajnko) r. 23. apr. 1787 pri sv. Petru poleg Radgone, svečenik l. 1813, kaplan v Radgoni, duhovenski sovétnik škofije Sekovske, dekan v Veliki Nedelji, poslavljen z zlatim križcem s krono za zasluge, častni kanonik Mariborske škofije, zlato-mašnik v pokoju, u. 22. febr. 1873.

Pisati slovenski je jel l. 1816 ter je na svetlobo dajal knjige do l. 1833. Mej temi so:

1) Začetek vučenja Slavenskega po nedelah, knjižica zoseb naročena dorašenim ino vsem, ker predaleč so od šole farne, ino se v kratkem brati, ino dosta potrebniga navučiti hčejo. Dobiti v Radgoni v knigiši Aloiz Waicingerovemi. 1816. 4°. 32. ABC-Buch mit Gebeten, Religions- und Sittenlehren u. a. als Leseübungen, Rechentafeln (Šafarik. 51).

2) Evangeliomi na vse nedéle ino svetke skoz leto, preloženi iz grečkega na slavenski jezik čisteši, kere je iznovič vündal, ino zoseb naročil svojim deželnikom, Slavencom Štajarskim, Peter Dainko, Škofie Gradčke mešnik posvetni. V Radgoni v knigiši Al. Wajtingerovemi z pismencami Andrea Leykama v Gradci 1817. 8. 101. — Evangeliomi na vse nedele itd. vündal . . . Peter Dainko. v Radgoni itd. 1818. 8. (Šaf. 102).

3) Kniga pobožnosti . . P. Dainko. V Radgoni. 1817. — III. Knjižica pobožnosti za mlade ino dorašene Kristjane, kero je pobolšal ino tretjokrat na svetlo dal P. Dainko, kaplan v Radgoni (z lastnimi pismencami) 1824. 12. 153.

4) Abecedna knjižica na hitro ino lahko podvüčenje Slovenskega branja. V Radgoni pri Al. Wajcingeri knjigari, z pismencami A. Lajkama v Gradci 1824. 8. 29. V lastnem črkopisji (Jezičnik IX. 1871) dal na svetlo P. Dainko (Šaf. 51).

5) Lehrbuch der Windischen Sprache. Ein Versuch zur gründlichen Erlernung derselben für Deutsche, zur vollkommeneren Kenntniss für Slowenen von Peter Dainko, Weltpriester, Kaplan in der Stadtpfarr zu Radkersburg. Grätz. J. A. Kienreich 1824. 8. XVI. 344. Mit neuen Schriftzeichen für die den Slawen eigenen Laute . . Abgesehen davon . . . wird kein Unbefangener in Abrede stellen, dass diese Grammatik mit vorzüglichem Fleisse ausgearbeitet worden, und sich durch Gründlichkeit u. Reichhaltigkeit, so wie durch Fasslichkeit, Klarheit u. Bündigkeit des Vortrags auf das vortheilhafteste auszeichnet. Vergl. Köppen's Bibl. Listy 18. 256 (Šaf. 60. 61).

Za prislovom: „Keliko jezikov znáš, teliko lýdi valáš“ nahaja se „predgovor“, v katerem pripoveduje, da je spisal slovnico o naréčji severnih pa vzhodnjih štajarskih Slovencev, katerim prišteva tudi ogerske Slovence iz gornje Železne stolice, one iz dolnje Hrvatom, južne in zahodnje štajarske pa Kranjcem in Korošcem, dasi je jezik naš isti, le v naréčji nekoliko različen. Za glase našemu naréčju lastne naredil sem nektere nove črke po zgledu drugih Slovanov in ptujih narodov; besede sem volil čiste, tujke posebej označil, v besedoskladji in v stavkoslovji kazal kratka, pa razločna pravila — „aus denen

der Beweis fließen möge, dass unsere Sprache weit leichter zu erlernen sey, als es der Irrwahn Vieler behauptet.“ — Tudi pričujoča slovnica ne bo vsem po godu; sódi naj se po naslovu. — „Practische Beyspiele, wie sie in anderen Sprachlehren vorkommen, nämlich deutsche Sätze, welche die Schüler ins Slowenische umarbeiten sollen, habe ich weggelassen, und dafür lieber mehrere Wörter angesetzt, nach welchen sich jeder Lehrer die häufigsten Aufgaben in verschiedenen Endungen und Zahlen, wie auch anderen Verhältnissen nach Bedürfniss seiner Lehrlinge selbst leicht machen kann. Wohl aber habe ich gesorgt, am Ende über die in der Sprachlehre abgehandelten Regeln verschiedene Slowenische Aufsätze, als: Gespräche, Fabeln, Anekdoten, Räthsel und auch slowenische Sprichwörter, anzuhängen, theils, damit sich die Schüler im Slowenischlesen üben, theils, damit sie sich der erlernten Regeln beym Uebersetzen practisch erinnern und zugleich den Geist der Slawischen Sprache einiger Massen näher kennen lernen mögen.“ Nov. 1822.

— Sklanje so mu štiri: I. Rak, 3. 5. raki, -ih, -oma, om. II. Riba, z ribo. III. Reč, rečjo; rečama; rečah — ami. IV. Leto, leti, letama, -ah, -ami. Lepi, -ega, emi; ih, imi. Lepši -a -o; globši; vnoči, vnoži -a -o. Eden, jezero, dvéjezero. Ja, ti, on; toti -a -o. Sem, sva, sta. Sprege: I. Delam. II. Grizem. III. Vyčím. — Genem, genuti, -nul, -njen; ognem, omladnem, opomémem, padnem, segnem, kradnem, zbodnem, včesnem itd. Indi, inda, inam; zgorah, zvy nah; nekda, včerah; rečeše, nači anders, nikaj, polek, pre, nazoči, za naših dnevvov, kre potoka, krez, ze vsim blagom; i, no, ino; kakti, liki, të, antipa wahrscheinlich itd. — Sloventák, nemčák (der schlecht spricht); Slovenček, nemček (ein kleiner); konjščak — šak Pferdekoth; doljanec, poljanec, goričan; gosanca, potač iz potakati Rad, lagoda Ausgelassenheit, bratva — ba, berač Weinleser, vnožina, vtič, medloba — loga, cirkba — va; svetnik, svetec, svetinja; svetek, ósvetek, svetitel; priatel — kinja, keršenik, kerstnik, kerstitel; vučnik, vučitel; ženih, zvavčín, hujdér; telec, telica, tele; mesarovca Frau, mesarica Fleischerinn, pametiva der unschuld. Kind. Gedächtnisstag, nayk, knížnik, dlan — na m., stran, na m., gnezda, gumla — na f., meštvo Priesterthum, gleštvo Hab und Gut, priklet Vorkeller, Vorhaus, bereg Morast, breg Berg, nedug Unschuld, plod Thiergattung, plyž Schnecke, tyren-rna, namestek-stka Staathalter, namestnik -a Stellvertreter, župan Amtmann, voznik Gefangener, hiža Zimmer, senja -nje Traum, osóba Person, svojšina Freyheit, slatina Sauerbrunn, slozja Thräne, sprava Erwerb, tenja Schatten, srakica Hemd, čuda-e Verwunderung, lybav — vi, šalnost Scherzhaftigkeit, očinstvo Vatergut, poštenje Verehrung, ogledi Brautbesichtigung, snoboki-ov Brautwahl, zaročki Eherverlöbniss; sodec Richter, strošek Lebensmittel itd.

Redensarten (Idiotismen, Phrasen) str. 290 — 296 . . Glava jèmi v' omot gre er unterliegt der Schwindsucht; žmetno jemi gre na pamet er fasst schwer ins Gedächtniss; v' oplat vdariti zu Boden schlagen; se na lycko pomoč zanesti (fremde Hülfe); on má na vse pazko (Acht). — Anhang . . Neki pogovori (297—311) od vstanenja, pisanja, od kositbe, žetbe, vetra, bliska ino groma itd. — Kratke fabule (311—317), v kterih nauk naznanja naravnost, ali: Tota fabula vyči, poméni, svedoči, tistim sliši, se tistim priméri, dojde tiste, nas podvyči, kaže, nam velí, vgodí tiste, je za tiste, nam povej, po-kaže, se tistim naroči, se tistim prilóži, je spisana tistim itd. — Na primer bodi: „Iskra ino slama. Pysti mł, je prosila na slamo padnjena iskra, naj se na tebi malo oživim, ino lepo mo ti svetila. Le ostáni, je odgovorila slama. Či boš mè osvetlila, se mł dopádneš ino ne mo të vgasnula. Skoro pa se je iskra na veliki ogen vzéla ino vso slamo na pepél žežgála. Tota fabula nam velí: Vse nevarne reči moremo, kda še so male, zančtati, ovači velike postanejo, nas premagajo ino vkončajo (str. 315).“ — Vno-gotere smešne ino tydi dryge nešalne povesti (317—324) na pr.: „Kda je enkrat imenitni obraznik Apéles Aleksandrovega konja jako dobro obrazil, ino na to

Aleksandra pital, jeli bi se jemi dopadnul obrázen konj, ga je Aleksander nikak ne hvalil. Kda pa je konj obrazenega konja zagledal, se je začel kak proti živemi herzati, ino Apeles je rekel: Vidiš kral Aleksander! tvoj konj mojo delo bole razumi, kak tí.“ — Zebranje naj znanéših vganjk (325—341) ino razvezanje v pesenski in prosti obliki na pr.: Kdo hodi v' jytro po štíreh, ob poldne po dvema, večér po treh nogah? — Človek v' detečji, moževni ino seri starosti. — Kdo pride k' obédi sit, od obeda lačen? — Skleda. — Zbirka Slovenskih prislov (341—344) na pr.: Kdo če jedre jesti, more oreh razlesknuti. Jaboko ne padne daleč od dreva. Kdo ne séja, tudi ne véja. Bogatec več ma na smetiši, kak siróta v hiši. Veseli zvonec je srečen konec.

6) Kmet Izidor z' svojimi otroki ino lydmí, ali pripodobni navyki dobrih staršov za svoje otróke ino podložne. Knižica za vsakega kmeta ino težáka. Na svetlo dal Peter Dainko, kaplan pri mestni fari v Radgoni. 1824. 8. 140. V predgovoru pravi na pr.:

„Izidor je bil kmet, ino imel le teliko kmestvo, da ga je z' svojo ženo, svojimi otroki, hlapcom ino deklo lahko oprávlati zmogel. V svoji mladosti je ne bil več vyčen, kak drygi njegovega stana, z kerími se je v šoli brati ino nekaj pisati navyčil. Pobožni starši so ga zredili ino njegovo serce pred zlostjo ino lagodo čisto zderžáli, kak dobro so znali. Kaj se je poznej navyčil, to je imel sebi samemí hvaliti. Po nedelah je naj rajši sveto pismo bral, ino kaj je né razumél, to je pital svojega fara, ali pa iz predeg ino keršanskih navykov zastopil, kere je marno rad poslyšal in si zvesto ponil. Kaj se jemi je v svetemí písmi, posebno v novemí zákoni jako dopadnulo, so bile lepe pripodóbe, kere je Jezus vyčil: od kmetyvanja, od sejanja, od žetbe, od tersa, od drevja, od vtičov, od ovc itd. . . Pomalem se je navyčil tudi sam take pripodobe delati ino iz vsake reči hasnovitno podvyčenje za sé ino za svoje lydi vzeti. Niedna reč jemi je ne bila malovredna, ino nad ničim je ne merzlega serca skazal, temoč vse je iskal le v hasek spravití, vse je vedel le na pobožnost ino podvyčenje vzeti. Ja mám resen malo časa, je enkrat rekel, moje otróke vyčítí ino moji dryžini hasnovitne navyke davati; mojo delo mi ne dovóli, da bi si, kak šolní vyčítel k mizi sél ino mojím otrokom ino dryžini naprej bral, ino je na dobro opomínjal. To zmorem žmetno le po svetkih ino večerah véiniti, ino te pa sem ja z svojimi lydmí red od duevnege dela tryden ino zaspán, ino tydi njih vsih v' kyp ne spravim. Ja si čem zato med delom prilike za vyk iskati, ino mesto nehasnovitnega večkrat škodlivega guča zdravéce pogovore z mojimi otroki ino dryžino imeti itd.“ —

7) Opravilo svete meše, spovedne ino drúge prilične molitbe za katolíške Kristjane, na svetlo dal Peter Dainko . . v Radgoni . . A. W. 1824. 12. 382. — II. 1829. 12. 308. (Šaf. 146).

8) Svetega písma zgodbe iz starega . . iz novega zákona. V Radgoni 1824. 8. — Svetega písma zgodbe iz starega ino novega zákona. I. II. del. drúgokrat na svetlo dal Peter Dainko itd. V Radgoni 1826. 8. 154. (Šaf. 129).

9) Veliki katekizem, to je kniga keršanjško-katolíškega navyka vu pitanjah ino odgovorih, na svetlo dal P. Dainko . . V Radgoni 1826. 8. 200. — Drúgokrat 1833.

10) Listi ino evangelji na vse nedele, svetke ino imenitneše dneve celega keršansko-katolíškega cirkvenega leta, ob dosta pobolšal, povnožil ino tretjokrat na svetlo dal P. Dainko. V Radgoni . . 1826. 8. 248.

11) Sto cirkvenih ino drúgih pobožnih pesmi med katolíškimi kristjani sloveuskega naroda na Štajarskem, na svetlo dal P. Dainko . . V Radgoni. 1826. 12. 258.

12) Sto in petdeset posvetnih Pesmi in dvesto Vganjk med Slovenskim narodom na Štajarskem. V Radgoni 1827. 8. 227. pri Alojzji Wajcingeri knjigari z' pismencami Andr. Lajkam'ovih naslednikov v Gradci. — V predgovoru razlaguje svoje črkopisje — kakor vže tudi v prejšnjih — takole:

„Da vsaki jezik imá svoje lastne glase, so tydi vsakemi, či ga kdo kratko ino prav pisati čé, ino želi, da bi ga drygi dobro razuméli, lastne pismence (knižne čerke) potrebne. Tak najdemo že pri starih Grekih, poznej pri Latinih, ino v naših dnevih pri vsih podvyčenéših narodih za njihove lastne jezične glase tydi več ali menje lastnih pismenc. Ravno za tega volo, dragi Slovénc! najdeš tydi ti v' nazóčnih knigah namésto starih pismenc neke novozebrane kračeše ino pravéše znamle, z' kerimi se drygega nikaj ne iše, kak lepoto tvojega jako imenitnega jezika še bole povišati. Tote novozebrane znamle pa so nikak ne opervič novozmišlene, temoč le od tistih priátelov našega daleč razširjanega jezika semvzete, kerí so že davno pred nami hvale vredno za lepi Slovenski jezik ino dobroserčni narod totega jezika skerbeli. Tydi se ne prikažejo tote novozebrane znamle med nami v toti knigi opervič, temoč veliko Slovenskih knjig se je vu naših dnevih z njimi že na svetlo dalo ino v kratkemi časi skazalo, da Slovenci ležej ino rajši svoje knjige v totih, kak pa vu starih znamlah berejo. Misli se zato brez vse skerbi, da bode že tydi vsaki drygi Slovenec, kerí koli Slovenske knjige z' totimi novimi pismencami še opervič pred sé dobi, toti hasek hitro sam spózna ino Slovenske knjige skoro z dosta vekšim veseljom v nazóčnih, kak pa vu starih znamlah bral. Teliko več se to dá obečati, da je vsaki, kerí le nekaj pismo rázumi, toto potrebo že duge leta vidil ino z poti imeti htel. Spodoba ino pomenenje totih novozebranih pismenc je tak . . . Vse se izgovarjajo, kak prejšoč. Le pridoče so novo zaponiti: c, nj, s, š, z, ž, ü (y), č. Svetléši navyk za hitro ino lahko branje Slovenskih knjig glej abecedno knjižico.“

13) Posvetne pesmi med Slovenskim národom na Štajarskem — to je knjižica, ktero je spisal Peter Dainko vže l. 1825 ter pomnoženo z dvesto vganjkami — dodatek str. 191 — 222 — največ iz slovnice svoje v vezani in nevezani besedi — na svetlo dal l. 1827. Vzrok in namen jej razlaguje v drugem „Predgovoru“, iz kojega naj se v pojasnilo posname tole:

„Več narodov je že davno svoje narodne pesmi zebalo. Rusoska cesarica Katrėja jè je dala vu svojemí velikemi kraljestvi spraviti zred pevoglasí . . . Pesmi Anjgelskega naroda . . . Danska zemla . . . Tydi Svečko kraljestvo . . . Le esterajsko cesarstvo, kero teliko vnogoterih narodov vu sebi imá, še je ne imelo nikaj, ali blizo nikaj ne na zderžanje svojih karakteristiknih narodnih popevk storilo. Dryžba igranjskih priátelov esterajskega cesarstva je totega velikega blaga ne htela dati zgybiti. Na njeno prošnjo so Njihove zvišnosti, znotrenjih reči našega naj svetlešega, naj milostivnešega cesara minister ino predni kanclar gospod graf od Saurau, vsikdar pripravleni, vsakemi lepemi ino hasnovitnemi spočetji pripomočno roko ponyditi, vse cesarsko-kralovske deželske gubernie opomenuli z' poveljenjom, naj bi se spravlanje narodnih pesmi zred pevoglasí spočelo ino doblena zbirka v' Beč na veliko dryžbo igranjskih priátelov poslala. Toto poveljenje je porodilo jako lepi sad . . . Na poveljenje sekretéra igranjske dryžbe, nizo-esterajskega kralyvanjskega svétnika, gospoda Jožefa od Sonlajnara sem tyde jaz ne nikakega tryda maral, naše Slovenske narodne pesmi, tak dobro pobožne, kak tydi posvetne, zred pevoglasí, kere je Andraš Šef spisal, spraviti, keliko potrebno, pobolšati ino na zgorah povedano igranjsko dryžbo poslati. Vsim, kerí so mi pri totemi pesmospravlanji bili na pomoč, rečem mojo dužno hvalo, posebno dyhovnemi Antonji Korošákí, kerí so mi vse Volkmajarove pesmi v roke spravili, ino kere sem, keliko njih je cesarsko-kralovsko predno preglediše knižno dovolilo, tydi vu mojo

zbirko vzal. Tydi vsim pevcom, ker so na mojo prošnjo iz vnogoterih stranov eden drygega primarili, k' meni priti ino svoje pesmi dati zapisati, povem mojo serčno hvalo. Da pa si tote pesmi vsaki Slovenec tydi v rokah imeti želi, zato sem skerben bil, nje tydi na svetlo dati itd^a. — Na primer iz te zbirke bodi:

15. Mladost.

1.
Zlate leta mladosti!
Kda vas koli premisslávam,
Te me v' serci veselí
Ino Bogi hvalo davam.

2.
Pune ste nedužnosti
Tak kak lybo profiletje,
Kda se znovič zeleni
No dobiva lepo cvetje.

3.
Srečen človek! ker živiš
Še na zemli zdrav no mladi,
Zdaj še lahko se vučiš,
Zdaj pobožnost v se nasádi.

4.
No či mladi to včiniš,
Te boš vnogim ino sebi,
Doklič koli kdé živiš,
K velkem haski vu potrebi.

59. Stvarolovec.

1.
Torbo mám na rami,
Pykšo pod rokami,
No za sobo pa
Tydi peseka.

2.
Tiho grem po doli,
Gledam pa okoli,
Jeli ne bi šla
Kde pečenkica.

3.
Tam lesica k meni
Príde po raveni,
V gobci si derží
Mlade rece trí.

4.
Pykšo mam navérto,
Ta na njo opérto,
Kresnem no strelim,
V serce jo vgodím.

5.
Zdaj sem dobre vole,
Grem na veliko pole,
Rečem peseki
Zavce iskati.

6.
Oves se razšírja,
Jazbec k men pridírja,
No kre njega pa
Tydí zavca dva.

7.
Pykšo mam navérto,
V jazbeca opérto,
Kresnem no strelim,
V glavo ga vgodím.

8.
Zdaj pa v log ja idem,
Kda pod drevje pridem,
Vidim jastreba
Jako velkega.

13.
Njih se sladko vživam,
Malo se počivam,
Pa naložim se
V stvarolovenje.

9.
Pykšo mam naverto,
V njega ta operto,
Kresnem no strelim,
V persa ga vgodím.

10.
Torbo mam že puno,
Vidim pa še žuno,
Tydi njo še si
Gledam zgrabiti.

11.
Zdaj pa domo pojdem,
Pojdoč thora dojdem,
Ino njega pa
Zgrabim živega.

12.
Kda ja domo pridem,
K moji ženi idem,
Naj pečenkice
Bodo pečene.

85. Popevajoči škerlec.

1.
Prišel sem skoz dole
Na veliko pole,
Tam se škerlec vzdignul je
Med nebeške vtičice.

2.
Ino kelko više
Gor na podnebiše
Je pred meno on letél,
Telko lepše mi je pel.

3.
Z škerlicom sem veselí
Bil vu dyši celí,
Mislil: On mi navyk dá,
Kam se človek naj ravná.

4.
Škerlec z dyšo celo
Peva te veselo,
Kda se on od zemle že
Proti nebi zvišal je.

5.
Doklič smo zajeti
V časno reč na sveti,
Tydi v Bogi z radostjo
Nikak ne popevamo.

6.
Kdo pa se odpoti
Zemelski dobroti,
Tisti višek k nebi gre
No veselí v Bogi je.

7.

On v veseli voli
 V Bogi peva, moli
 Ino svojo delo vso
 Zmes oprávla z radostjo.

132. Iskra ino slama.

1.

Iskra slami rekla je:
 Lepo prosim, pusti me,
 Naj se v tebi oživim
 No te zlato osvetlim.

2.

Slami iskra rekla je:
 Bodi le, oživi se,
 Či boš me osvetila,
 Si mi dopadliva vsa.

3.

Hitro pa se iskra le
 Na plamén prevzela je
 Ino naglo slama vsa
 Je v pepél obrnjena.

4.

Grehe, kda so malički,
 Moremo zaničati;
 Kajti hitro velki so
 Ino nas zakončajo.

„Diese Sammlung, pravi Čop (Šafařík 84), enthält keine wahren Volkslieder (von denen sich darin kaum hin und wieder eine schwache Spur findet); sondern die Poesie darin ist ganz der Nützlichkeit, Moral usw. untergeordnet. Es sind wohl meistens nicht vom Volke, sondern von andern verständigen, wohlmeinenden Leuten für das Volk gemachte Lieder“ (Jezičnik XVI. 1878).

13. Molitbe za katoliške keršenike v jutro, večer, pri s. meši, k spovedi itd. V Radgoni itd. 1829. 8°. 126.

14. Sveti križni pot ali bridko terplenje ino smert našega Gospoda Jezu Krista, na serčno premišlavanje ino pobožnost za katoliške kristjane . . V Radgoni 1829. 12. 105. „Mit 14 schlechten Holzschnitten; von S. 66—105 stehen neun Lieder mit Singnoten (Šaf. 138)“.

15. Božja služba keršanske mladosti po jutrah, večerah, pri s. meši, k spovedi itd. s pristavljenom cirkvenih pesmi, na svetlo dal Peter Dainko. V Radgoni itd. 1830. 12. 140.

16. Čelarstvo, ali celó novi, kratki, popun navuk čelne reje, to je edina, prava ino gotova vodba, kak se naj ležej ino naj boljše dajo čele rediti na dosegenje naj večšega haska ino veselja, kniga za vse čelne prijatele vsakega strana, kero je iz naj vednéših mnogoletnih čelarov ino po lastnih skušenostah spisal ino na svetlo dal Peter Dainko, kaplan pri mestni fari v Radgoni. Vu Gradci vu založbi knižne predaje pri Damiani ino Sorgei. Ino na komision pri A. Wajcingeri v Radgoni, z' pismencaimi pokojnega Andraša Lajkama naslednikov vu Gradci. 1831. 12. XXIV. 210. — Naslovu na drugi strani je natisno privolenje velikohvalovitnega cesarsko-kralovskega prednega preglediša knižnega vu Beči, pa zaznamlanje c. kr. knižnega preglediša vu Gradci . . — Vujetek. Obrazni razkaz. Predidoče pitanja. Glava I. Od naravi ino živne šege čel. II. Od čelnih staniš ino nekega za čelno rejo potrebnega orodja. III. Od naloge ino primerjene sporedi dobre čelne reje. IV. Od čel pomnožavanja. V. Od strežbe ino reditbe vu mnogoterih letnih časih. VI. Od dobre sprave ino storitbe z medom ino voskom. — Predgovor pojasnjuje stvar na pr.:

„Niedna reč deželskega gospodarstva ne plača na se storjenega zatročka, mara ino truda tak bogato, kak čelna reja, ino le je ona blizo po vsih naših krajih skoro celó zapušena ino ne s tako marlivostjo ino skerbjo ravnana, kak si zasluži. Malokda najdemo v ednem strani več kak dva ali tri čelinjake, ino še tote naj beržej le redko ino slabo orojene, zato je tudi na pridobiček ino hasek malo misliti. Mi imamo čelno

rejo več za miloradost, kak pa za istok priprave. Ino či se poprašamo, odkod pride, da toto izdačno reč deželskega gospodarstva tak malo maramo ino oskerbujemo, tē najdemo pri bližnešemi izvedavanji vseli, da je na tem le naša nevednost naj več kriva. Iz vekšega vsi začnejo svojo čelno rejo brezi vsega predznanja. Njihova vučitelkinja je skušenost, ino tota si vedom pusti svoj podvuk drago plačati. Oni sicer občinski pitajo tudi druge čelne gospodare ali tak imenuvane čelare za svet, ino toti so se resen skos skušenost ino opravila pri čelah vsekdajnim storitbam čelinstva privadili; oni znajo, kak so roji ogrebat, porezavati ino kermiti, neki njih so se navučili tudi iskust, delati odroje; alipa kak morejo čele biti lastno ostrežene, omnožene ino dostojno oskerblene, naj bodo vsako leto pravi ino gotov hasek dale, to so njim celò neznane reči . . . Znajde se sicer tudi več knjig, iz kerih bi se take vednosti dobivati znale, alipa neke njih so prevelike ino za deželaka predrage, polek tega blizo vse le nemške, ino še dostokrat vu previsokemi jeziki, ali ne vu primerjeni razumetni slovenšini spisane . . . Za tega volo sem jas nazočni podvuk celò kratko ino tak spisal, kak bode vsakemi čelari naj ležej na pomoč. Ne sem nikaj povedal, kaj mnoge skušenosti ne poterdijo, ino kaj se ne najde resnično ino dobro. Gotovo zato tudi nikoga ne bode boganje totih navkov žalostilo, temoč vsaki bode od svojega čelarstva po totemi načini veliki prid ino hasek, veselje ino zadovolnost v obilnosti dobival.^a V Radgoni 20. Augusta 1830. Dainko.

17. Peter Dainko's Deutsch - Slowenisch - Lateinisches Wörterbuch. Aal-Agur. Hs. Wiener Censur-Catalog 1826 (Šaf. 70). — Kaj je z gotovim njegovim besednjakom ali slovarjem, ki je že l. 1832 od cenzure bil za tisk dovoljen (D. Aufmerksame Nro 34.), neje mi znano (Mácun 1883 str. 84). — O nehajstvu njegovem (gl. Zora Razlagova; Letopis Matic. Slov. 1868). — Kakor po nekdanji veri labod, vzdignil je še enkrat svoj glas (vid. Drobtinice 1862 str. 192 — 198: Štajarski Jeruzalem — Dajuko; cf. Knjiž. zgod. Slov. Štaj. 1883). — Rokopisi na pr.: Hodierni Vinidi in Styria, sermonem conferentes cum antiquissimo Glagolita Cloziano . . . a Petro Dainko, ad Magnam Dominicam Decano 1836 . . . Mali Vinogradnik ali rednik vinskih goric 1844 . . . Dr. J. Pajek . . . Kres I. 1881. str. 475). — Po vsem tem je vendar le istina, kar je pisal Čop Šafařiku:

„Peter Dainko . . . einer der fruchtbarsten und verdienstvollsten Schriftsteller unter den Windischen in Steiermark. Sein literarisches Verdienst ist um so höher anzuschlagen, als er, gleich Jarnik in Kärnten, mit seinen patriotischen Bemühungen in Steiermark noch so ziemlich vereinzelt da steht (Gesch. d. südslaw. Lit. I. 39)^a.“

Vido Rišner (Rischner), nekdanj duhovnik v kaznilnici Karlavski poleg Gradca, pisal je tudi v Dajnkovici na pr.:

a) Nabirki za mlade Kristjane ali navuki, zgodbice, pesmi, prislovi itd. na hasek mladih keršenih, kere je nabral neki duhovnik Sekovske knezo-Škofie na Štajarskem. I. Del. V Gradci natis. A. Laikamovih naslednikih 1828. 12. 36. — b) Katolška mešna knjižica z drugimi molitvami skoz den ino k spovedi . . . V Gradci 1828. 32. 72. — c) Die heil. vier Evangelien, ins Windische übersetzt von Vid Rišner u. Koloman Kvas. Hs. 1831. (Šaf. 104). — d) Katolška Mešna Knjižica z drugimi molitvami skoz den ino k spovedi, kero je drugokrat na svetlo dal Vido Rišner, duhovnik naj slavneše Sekovske Knezo-Škofie v Gradci. V Radgoni pri A. Wajcingeri knjigari 1831. 32. 72. S pismencami pokoj. A. Lajkama naslednikov. — Na primer iz nje bodi:

„Molitva pred svetó mešó. Gospod! odpri moje vusta, naj hvalim tvojo sveto imé; zečisti mojo serce od vsih nehaslivih ino hudih misel, razsvéti moj rázum, ino vužgi mojo volo, naj vredno ino tebi dopadljivo pri toti sveti priporočitbi mojo molitvo

opravim, ino od tvoje Božje visokosti oslišan bodem, skoz Jezu — Krista našega Gospada. Amen . . Kristus ide z' svojimi vučenikomi v ograd, moli v ogradi, padne na svojo obličje; Jud Kristusa z lublenjom ovadi; Kristus se znečasti ino drugoč k' Pilati pela, se bičuva, se korona, . . se z dušečjom pomaže . . Vjuterna molitva; hvalodanje; zovenje na blaženo Divico Mario . . Smili se krež nas, oslišaj nas, stvoritel, odrešitel, razveselitel; zdravje betežnikov, obranba gresnikov, razveselnica žalostnih . . Časténa bodi kralica . . mi nevolni otroki Eve se na te zazávamo ino si žalostni ino objokani v slojni dolini k tebi zdihavamo: Oberni, naša zagovornica! tvoje milostivne oči k nam, ino nam po totih nevolah pokaži Jezusa, naj svetéši sad tvojega tela (64).“

Anton Šerf (Scherf) r. 17. maja 1798 v Radgoni, posvečen l. 1828, bil pozneje kaplan pri Veliki Nedeli, naposled župnik v Svetinjah, kjer je v pokoju zlatomašnik u. 19. junija l. 1882. — Pisal je v Dajncici:

a) Pad no zdig človeka, ali zagrešenje no odgrešenje človečjega naroda v sedmih predgah k obydenji grešnika na pokoro. Napravil no vyndal Anton Šerf, Kaplan pri velki Nedeli. V Radgoni v A. W. knjižiši. 1832. 8°. 94. Z čerčkami pok. A. Lajkama nadobnikov v Gradci (Šaf. 126).

b) Predge na vse Nedele no Svetke celega keršanjško-katolškega cirkvenega leta, kak tydi za vse farne cirkvene varihe Sekojske škofije po slovenskem kraji no neke priložnosti. Zložil no na svetlo dal Anton Šerf, mešnik posvetni. I. Letni tok. Nedelni no Svetežni del, razdelen v štiri zvezke, kerih dva perva zapopadeta nedelne (I. 1 — 256. II. 257 — 480), dryga dva svetežne predge (I. 1 — 258. II. 259 — 584). V Gradci 1835. 8°. Natisnjene no založene pri J. A. Kienreihi. Tote predge je odobril Peter Dainko, tehant, šolnega okraja priglednik ino farmešter na dragočestnih nemških križnikov predni ino tehantiski fari S. S. Trojice pri Velki Nedeli 10. den Majnika 1833. Na primer bodi zložitelja predgovor, pisan na samo pepelnico istega leta:

Nagajaven beratel! „Moj vyk je ne moj“. Ivan. 7. 16. S tem jas, dobrovolen beravec! celi letni tok predeg, v nedelnem no svetežnem deli, s pridavkom na neke potrebneše priložnosti, tebi v roke dam. Pri zlaganji totih predeg, ednako kak pri sedmih postnih, kere so že lani v Miholšeki na svetlo prišle, si jas nečem nikakše hvale, časti ali zaslyža iskati; kajti jas morem očivestno obstati no rečti: „Moj vyk je né moj“; Iv. 7, 16. temoč tistega, kerega besedo jas oznanyjem. Moja skerb no moja delo pri spravlanji totih knjig je edino samo bilo, postavljenje vseh potrebneših verskih, zadržavanjskih no vadbenih navykov, iskanje no odvzetje 's svetega pisma, cirkvenih očakov no drygih dobrih knjig priličnih mest, za poterdenje postavljenih glavnih vykov, ino njihovo primerno no priležno vkypzestavljenje v celino, naj bi prave hasnovitne knige mojim slyžebnim tovarišom no vsem vernim beratelom v roke dati mogel. Z' Bogom!“ — To je menda Šerf, kteri v Novicah (1845 l. 10) poje;

Domorodcam.

Stara mati nas je porodila,
 Prav obilno oskerbela vse;
 Ona je bogata nekda bila —
 Pa bogastva se znebila je.
 Tisti svojo mater prav spoštuje,
 Ki ji blago spravlja zdaj nazaj,
 Najdeno ji zvesto zavaruje,
 Ptujo pak nesnago trebi vkraj.

Valentin Stanig (Stanik — Šaf. Česk. Mus. 1833 — navadno Stanič) se je rodil 12. febr. 1774 v vasi Bodrežu duhovnije Kanalske na Goriškem, šolal pa v Gorici, Celovcu, Solnogradu, postal mašnik l. 1802, kaplan na Bajnsicah, od l. 1809 v Ročinju, l. 1819 kanonik v Gorici, l. 1828 viši šolski nadzornik, ustanovitelj šole in hiše za gluhone, začetnik družbe zoper trpinčenje živali, umrl 29. april. 1847. — Življenje in delovanje njegovo je popisal dr. J. Bleiweis v Novicah 1847 po dr. Švabu, in poznej v Koledarčku s sliko njegovo 1856, Slomšek v Drobntinah 1848, in zeló na drobno Paulus t. j. Fr. Levec l. 1873 v Soči in posebni knjižici (8. str. 51). — Lezarad slovstvene vzajemnosti naj se i v tej povestnici pokaže po književnih delih, ki so:

a) *Večerna Pesem* (Eu dan že supet h' koncu gré — Al ni naš zadnji bil kdo ve. — Bog! mi zahvalmo Te za vse, — Kar Tvoja roka dala je itd. vid. II. Pesme za kmete ino mlade ljudi. 1838 str. 73) je prva, o kateri Stanič sam pravi: „To Pelm fim bil v Salzburgu 1797 sloshil“. — b) *Pesm per predomislovajnu Jesusoviga terplenja* 1807. 64. str. 35. — c) *Sacris Solemniis* ali cerkovna pejsem od svetiga Rešnjega Telessa. 1813. 32. 4. str. — d) *Na moje lube šolerje ino šolerce*. 1816. 32. 1 str. — e) *Stabat mater* ali cerkovna pejsem od žalostne matere Božje. 1816. 32. str. 6. — Te pesmi je Stanič sam preložil ali sestavil, tiskal, vezal ter razširjal mej narodom. — Druge tiskane stvari njegove so:

1) *Pesme za Kmete ino mlade ljudi*. V Gorici 1822. 12. str. 32. Natisnil Peter de Valerji, c. kr. priv. bukuv natiskovavic. Se vdobé per V. Stanig, vikšimu čuvaju c. kr. šol. — *Pesem za dež prositi* (Oh! pošli nam! oh pošli nam — Bog ljubi hladni dež! — Zanesi revnim grešnikam, — Saj naše reve veš! — Mi čut'mo tvojo šibo, — Suš' nam poljé konča! — Oh! pošli nam! oh pošli nam — Bog ljubi hladni dež! itd.). — *Pesem per* — po hudimu vreménu, po toči, per vbogi — dobri žetvi, per mlatvi; orač, pridni kmet zjutraj; jutrajna, veselje kmeta nad delam, po kosilu, kosec zvečer, kmetovski stan, lepi svet, zemlja ni dolina solz, spanje, grob, veseli vučenci; pesem deklice, ktera je v šolo hodila, tiče gnezdo, mladi drev, sova. — Na zadnji strani je čitati tole:

„Ljubi Bravec! Na! njekaj, veči del iz nemškiga na slovenski jezik prestavljenih Pesem. Sim mislil, de bi znalo z' njimi Slovincam, ki radi pojejo, pa malo takih Pesem imajo, vsluženo biti. De one veliko pomankanja imajo, spoznam tudi sam; pa dokler bolših ne bo, posluži se teh kakor moreš; tudi ni mogoče, per toljko sort slovenskiga govorjenja, vsim dopasti! Starih bukuv navajenim bom prenov, in novih — prestar. Ako bi pak lete Pesme dopadle, ino obilne bravec vdobile, sim vam perpravljen še več družih dati, ino tudi skerbeti, de bi manj pomanjkanja v' njih bilo. Umnejše slovenskiga jezika, kakor sim jest, pak prosim, de bi jim dopadlo, meni ali z' svetam ali tudi z' pesmimi na roke jiti; za kar bi se jim prav iz serca zahvalil. Vzami ljubi prijatel! kakor pridna bučelca kar je dobriga, ino prepevaj hvalo našimu nebeškimu Očetu! vesel nad njegovimi lepimi stvarmi.“

V. Stanig Kanonik.

2) *Molitve in Premišlovanja per objiskovanju štirih k' zadoblenju odpustika svetiga - leta odločenih cerkva*. Katerim je spredpostavljen kratki nauk od svetiga leta 1826. Z' Perstavkami 130 cerkvenih ino drugih Pesm za kmete ino mlade ljudi. Natisnjene per bratih Mattiuzzi v Vidmu. Se dobé v Gorici per bukvih za nemške šole. 1826. 12. 148. — *Molitve in Premišlovanja* so ponatisnjene iz knjige Potočnikove (Premišlovanje za čas sv. leta . . v Ljubljani). — Pesmi so nektare stare, iz drugih ponatisnjene, nektare prestavljene iz nemških itd. (str. 51 — 148). Vmes se nahaja „Prošnja za dobro lejto. Per grozno veliki lakoti v lejtu 1817 deržana v Ročinju“: — O nebeški Oče! mi vbogi, od vsih strani stiskani, od vsih zapušeni, od sile in grozne lakoti skoraj vcagani, smo donas h tebi pertekli, za rešenje iz naše silne potrebe od tebe sprositi;

za pomoč per tebi sámimu najti (108 — 115) itd.! Zdihovanje ovčic po Pastirju (Vučenik, pastír in Oče pridi! — Naj veselje vbóga čeda vidi; — Brez Pastirja smo še dolgo bili — Pot smo zgubili! itd.). Pesem ljudstva (Bog Cesarja nam ohrani — Franca našga Dobriga itd.!). Človek na tronu ino pod slamnasto streho . . Dobra Gospodinja itd. Na primer bodi:

Pesem deklice, katera je v šolo hodila.

1.
Sim v šolo hodila, vučila terdo,
Kar znam bi ne dala za lepo zlato!
Kaj nuca lepota, denarji, blago,
Če v serci in glavi pa prazno bi blo.

2.
O praznim veselo mi čas naprej gre;
Če pesem znam brati kaj lep'ga za se.
Po zimi le praznim čas dolgo terpi;
Jest berem al pojem še prevč mi hiti!

3.
Deb' jest obolela tolaž že jimam,
Serce bo veselo kjer brati kaj znam.
Vse tako veselje en drug ne pozna
Ktir v šolo ni hodil, ktir brati ne zna.

4.
On iše za dnarje veselje za se,
Si zdravje šebkeje in spači serce.
Sim v šolo hodila, vučila terdo,
Kar znam bi ne dala za lepo zlato!

Za kazavcem al zapopadkom pravi na koncu: Ako bi leté Pesme več bravcov dobile, kakor unih 24, ktere so v letu 1822 za kmete ino mlade ljudi von dane bile; bi se znalo zanaprej več drugih bolj popravljenih von dati.

Pa! huda je, to čutim sam!
Več k' stó špendat ak smil' se vam,
Za bukvice Petico dat. —
Toljk per zvečit, In šè zgubit'!

3) Cesar ino Prelat. Iz njemškiga prestavil V. St. K. — Rož'ce na grob Marjane D***, ktera je v jeseni 1820 vmerla. Zložil V. St. k. per Soči 1828. 24. 8 str. Gl. Cesar in Opat, iz Bürgerja preslovenil Dr. Tušek (Kraja. Čbelica IV. 1833 str. 39 — 47), ki pravi, da je Stanič to balado, katero je Bürger iz stare pripovesti „King John and the Abbot of Canterbury“ vzel, na svitlobo dal v Terstu. Na razgled bodi kitica prva s poslednjo vred:

Vam bodem 'no prav'co dost smešno povedal:
Cesar je bil, k'tír je z besedo rad vjedal;
Tud' bil je 'n Prelat, vselej debel, vesel;
Le škoda! avčar svoj več pamet' je jmel! . . .

Mi vkažemo svetiga Gala Prelatu:
Nebo več Jur' Bendiks per avcah se klatil;
Prelat naj ga dobro do smerti redí
Brez ben'ga plačila, dokler ne zaspí!

„Viža h' s. maši služiti“ mit „Večerna pesm fantiča“ von V. Stanig, gedruckt zw. 1822 — 1830 (Šafařík 147). Valentin Stanig's Sammlung zum Theil origineller, zum Theil aus Bürger, Gellert u. a. übersetzter Gedichte und Gesänge. Hs. (Šaf. 84).

4) Drugi Perstavik starih ino novih Cerkvenih ino drugih Pesem, h' molitvam ino premišlovanjam za sveto leto 1826. Zbiral, iz Njemškiga prestavljal, ino skladal Val. Stanig Scholast. Natisnil Paternolli v Gorici 1838. 12. 72. V predgovoru pravi:

„Ljubi Slovenec! Jest vem ino občutim scer, de moje v Perstav'ku 1826 štirideset na svetlobo dane Pesme malo brane so. To bi blo moglo meni svetovati, iz vondajanjam drugih Pesem ne čas ino denarje zgubljati. Pa mislim, de le kjer tiste

pesme poznane niso, bodo one malo iskane ino brane. Saj so one namreč iz skoraj vsih starih, scer močno iskanih, in' iz novih bukev izbrane, ali celo novič preložene al' izložene. — Ako bi Duhovni, katirim dušno dobro svojih ovčic na serci ležati more, ino kateri tudi sami slovenskiga branja potrebni so, take pësme pridnim bravcam ali pevcam oznanili, posodili al pak v dar dali, bi se lohko veliko dušniga dobriga godilo.

Po cerkvah bodo veči del pisane pesme pete, katere so per večkratnimu prepisovanju veliko na njih prvemu skladanju (rimu) ino meri (metru) zgubile. Take pesme sim jest zbiral, spisaval, ino kjer je treba bilo, kakor sim zamogel več al manj popravljal. Vzemi jih za dobro, dokler bolših ne bo.

De bi taki raztreseni papirji ino pesme saj vsi per moji bližnji smerti pozlo ne šli, pustim nekej od njih natisniti, ino ne želim družiga, kakor debi ž-njimi per pridnih slovenskih pevcih božjo čast povikšal^a. — Na koncu (str. 72) piše:

„Še ena beseda! Žalostno je, de take ino druge cerkvene pesmi tako malo od folka poznane ino v cerkvah pete so! Le kader folk poje je prava andoht v pesmi! — Kader vlažni mladostni ino ženski glas, z' bolj terdnim fantovskim ino možkim združen, se vzdigne takrat, misljam jest, predere on nebo, in gre do trona nebeškiga Očeta!

Z veselim in omečenim sercam so tudi naši gnadlivi Škofi per več cerkvah tako petje slišali, kir pridni Duhovni ino cerkovni pevci skerbijo, de se tudi mladost ino ljudstvo peti navadi. — O, de bi tudi drugi dušni pastirji ino pevci to storili! Bog bo njih setvi rastvo ino obilni sad za večnost dal!“

5) II. Pesme za kmete ino mlade ljudi. Vekš del iz njemških Mildhaimskih Pesem prestavil V. St. S. Natisnil Paternolli v Gorici 1838. 12. 78. Na primer bodite:

Veseli vučenci.

1.

Jigramo in se veselimo,
In skačemo tam zdaj, zdaj tlé!
Pa zraven se pridno vučimo:
'Z otrok bodo z časam možje.

2.

Juhejsa! le serčno skakajmo!
Dokler nam še čas perпусти,
Juhejsa veseli vekajmo!
Kjer čas kakor veter hiti.

3.

Al leta tak precaj vletijo?
O Ljubi! kaj bomo pak mi? —
'Z otrok, ki zdaj 'koli kričijo,
Čas fante, možake pak strí!

4.

Kdor oče možak priden biti
Ko fantič berdak že naj bo,
On more že dóbro storiti,
Ne vselej ljubiti jigro!

5.

Kar Jurčik se noče vučiti,
Tud' Juri veliki ne vé:
'Če Micka le h' plesu hoditi,
K' bo Mina, bo jókala se.

6.

Kar v šoli, kar starši vučijo
Poslušati hoč'mo radi,
Kar h' našmu razgledu pak stríjo
To hočemo striti tud' mi.

7.

Juhejsa! še smemo noriti!
Poštení pak očmo ostat',
In starost zna kader 'če priti,
Veselja s' ni treba kasát.

Domača živina.

1.

Po tém kjer Eve želja je
Nesrečni greh storila,
In z' njo tud' Adam je grešil
Jih Angel z' Raja je spodil,
Ko sta sí zaslužila:

2.

Gre Adam polni žalosti
Okrog po velkim polji:
To ni pšenice ne reži,
Povsot robida, tern stoji,
Plevel le vid' okoli.

3.

„Kdo mi povleče težki plug?
Kak' zemljo čem branati?
Kdo mi ponese kamje z njo?
In ako kruh že v hiši bo,
Kdo m' oče drugo dati?“

4.

Zdaj konj mu proti razgata:
 „Ne glavo toljk lomiti!
 Sliš' Adam! saj sim jest že tle,
 Za jezdo al voziti vse
 Ti čem pokoren biti.“

5.

„Vol zabučí: „Moj Gospodar!
 Nepusti se moliti,
 Iz čelam ali vratam strim,
 De kruh iz njive ti vdobim,
 Znaš lakoti odjiti.“

6.

„In jest zamuka krava mu,
 Te z mlekam čem živeti,
 Ak ženske le prav ročne so,
 De maslo ino sir nar'do
 Znaš dosti vsiga meti.“

7. Tud vbogi osel giga mu:
 „Ak nimaš z kom voziti,
 Gospod zavkaži, očem vse,
 Pšenico moko, in kar je
 Na herbtu ti nositi.“

8.

„Če mraz maš ovca bleketa
 Stor' ženi se gibati,
 Pust' niti z mojo vovno strit,
 Ino obleko si nardit,
 Ni treba ti zmerzvati.“

9.

Debeli prasec krulji mu:
 „Češ tusti kos jimeti?
 Kjer dobriga nemorem strit
 Zamoreš mene le vmorit;
 Scer sim zastonj na sveti.“

13.

V veselju in' hvaležnosti
 Sliš' Adam obečilo.
 Živini, ki služit mu če
 Nasproti on pak rekel je
 Prijazno ino milo:

10.

„Če tud' cvertje jimet želiš
 Gospod, znam pomagati,
 Zdaj puta pred njim klokota
 In stori jajce mu na tla,
 In vkaže je pobrati.“

11.

Pes laja ino gible rep:
 „Brez skerbi znaš zaspati
 Počivaj mirno saj jest bom
 Dvoriše varval ino dom,
 Ne daj me pak vezati.“

12.

Mijavka mačka tudi še:
 „Krajčas ti bom storila,
 De miš podgana ti ne sne
 Karkolj boš hranil sam za se
 Jih z' hramov bom trebila.“

14.

De on, ko dobri gospodar
 Skerbliv za njo če biti;
 De vsako prime kar mu gre
 De 'beden tarat ga ne sme
 Ne z' šibo ga moriti.

Za „Kazalom II.“ je brati: „Več po Goriškemu poznanih cerkvenih Pesm se natiskuje. Če se bodo bravci našli, se bodo tud Fable ino druge posvetne (pa poštene) Pesmi von dale“. — Dal je Stanič l. 1840 na posameznih listih natisniti več iz nemškega poslovenjenih, slovenskih, pa tudi iz slovenskega ponemčenih pesnic itd. — Perporočenja vredne bukvice za Slovence, ki se tudi v Gorici vdobijo. Pošiljal mu jih je iz Ljubljane po naročbi največ prof. J. Walland, pozneje škof v Gorici, od drugod pisatelji sami, in Stanič jih je razširjal po Goriškem. — Kratke povesti s podobami poslovenjene iz nemških bukvic Monakovskega društva zoper mučenje žival itd. 1845. 24. str. 24. — Pisal je Stanič tudi nemški in laški, in mej nemškimi spisi njegovimi so najznamenitejši:

a) Die Wallfahrt der Taubstummen auf den heil. Berg bei Görz am 21. Juni 1844. 4. 8 str. — b) Gefühle einiger Taubstummen vorgetragen bei der Prüfung 1844. — c) Kurzer Bericht über den Görzner Verein wider die Thierquälerei u. Einladung zum gefälligen ferneren Beitritte 1846. — Nekoliko nemških in talijanskih okrožnic do duhovščine o gluhonemih; nekaj nemških pesmaric (Normalschulgesangsbücher) itd. Prim. Val. Stanič, spis. Paulus str. 41 — 43.

Poslednja pesem njegova je „Hvala vinske terté“, ktero je poslal Novicam, ki so nekaj njegovih pesnic bile ponatisnile (l. 1843 — 45: Kmetovski stan. Domača živina. Kmet svojimu sinu. Orač. Pesem po dokončanim poljskim delu. Pesem deklice, ki je v šolo hodila). V tem pismu Stanič pravi: „Vaš preprijazni spomin me je mojstra-skaza v pesništvu tako nadušil, da sem se še enkrat spravil na Pegaza; sprejmite to drobtinico blagovoljno, pa ne sodite jo preojstro, zakaj pojem le, kakor mi serce velj (bil je ranjki res bolj pevec, nego pesnik); ušesa so mi edino merilo, in slovnica mi ni zmiraj v glavi, kakor bi mi mogla biti“ (Koledarček 1856 str. 17 — 26). — „Naj sprejmejo častiti bravci to pesmico v blagomil spominek domoljubnega starčka;

ona je tudi iz slovstveno-zgodovinskega obzira zato zanimiva, ker je poslednja njegova bila, rojena iz prvega spisa, ki je v natisu od nepozabljivega Vertovca prišel na beli dan, pravi ondi dr. J. Bleiweis. Val. Stanič ima oziroma za Slovence po Goriškem prevelike zasluge; on je na pr. Novic koj prvo leto naročil 52 listov, Drob-
tinič 100 letnikov za Goriško (Glej Slomšek 1848.) itd. — V tej hvaležnosti slove: Solzica Novic ranjicimu visokozaslužnemu gospodu Balantu Staniču, goriškemu korarju, gorečimu podporniku družbe zoper terpinčenje žival itd. (V. 22):

Ne zavid'mo ti sladkosti raja,
Jo zasluži tvoja glava siva,
Vender mračna nas britkost obhaja,
Slišat', de te rahla perst pokriva itd.

P. Paškal Skerbinc, r. 1. okt. 1780 v Višnji Gori, po krstnem imenu Andrej, vstopil slovesno v red frančiškanski l. 1803, bil učitelj na gimnaziji Novomeški do l. 1808, potem duhovni pomočnik, l. 1810 fajmošter in gvardijan frančiškanskega samostana v Ljubljani, l. 1813 šel na Dunaj, kjer je v istem redu bil tudi provincijal, u. 28. jan. 1824. Bil je sloveč pridigar (Concionator zelosissimus et famosissimus); spisal je ter na svetlobo dal več nabožnih razprav in duhovnih ogovorov, ki so nemški tiskani bili na Dunaju (Lj. Zvon 1882. str. 668 št. 3—8 sp. Fr. Wiesthaler). — Slovenske stvari njegove so:

a) Izložejna pesem od Pater Paškala Skerbinca Faimastra per Divic Mari u Lublani lejta 1813. 8. $\frac{1}{2}$ pole.

b) Nedélske Pridige, k' jih je dal natisnit P. Paškal Skerbinc, guardian in fajmašter v' Lublani per Materi Božji pred móstam. Jih ima na prodaj Adam Hainrih Hohn na starmu Tergu Nro. 157. 1814. 8. VIII. 522.

c) Prazniške pridige . . . z' perstavkam nektirih nedélskih. A. H. Hohn. 1814. 8. 266.

Knjigo svojo poklanja pisatelj tedanjemu škofu Ljubljanskemu Antonu ter se v latinskem predgovoru po svoje dokaj opravičuje gledé stvarí in vzlasti gledé oblike ali jezika slovénskega. Kar sem postal fajmašter, pravi, pridigval sem pogostoma, in to ne brez vspeha. Svétovali so mi duhovni in svetovni, naj priobčim svoje govore, a bal sem se javne sodbe (. . amaram crisis . . de qua sorte meum (opus) eo minus immune remanebit, cum primum confectum sit ea temporum aetate, quae Monachum vel ipso nomine ignorari vult, ac linguae, qua ego utor, indoles multum discrepet ab illa, quae nuper e tenebris erui, et expoliri caepta est), celó v dokazih, prilikah in podobah; vendar prošén si mislim, morebiti kaj koristim vernikom . . „Linguam quod attinet, ea est, quae intelligi a quovis sat facile potest, quamvis multum germanizet . . . Hinc non exquiro voces ab eruditis aevi nostri Slavicae Linguae purgatoribus inventas; sed tantum passim usitatis utor; quamquam eas origine Slavicas haud esse, sed ex aliis linguis mutuatas, et apud Slavos quasi civitate donatas perbene noverim. Purgationem Linguae, ac Orthographiam relinquo Grammaticis, et purgandis solummodo moribus insudo, optime convictus, me, si a rudibus intelligar, a doctis quoque intellectum iri! . . . Naposled kliče knjigi svoji: „Vade jam in lucem opus. Quodsi in manus incideris inflati, et ridentis te, sustine; non captas laudem. Si vero innocuae manus excipiant te, fac, ad quod existiisti, instrue, doce, emenda, aedifica, labor tuus, et laus tua corona tua sit. Dabam Labaci ad B. V. M. de Annunc. 21. Julii 1813.“ — Beseda slovenska naj se kaže iz Pridige na II. Nedélo po Velikonoči — Jest sim dober pastir. Jo. 10 — na pr.:

„De nektere ovcé od ravno taiste čede pod brambo čujéčiga pastirja mirno počivajo, druge z' zgubo sojga življenja derečimu vovku v' kremple pridejo, veste, kaj je uržah tega? kaj to pomeni? to poméni, inu nas opomina, de, dokler človk na sveti živi, more živeti med straham, inu med vupanjam. Če donišni S. Evang. premislimo, de Jezus sam, kakor dober pastir za nas brez nehanja čuje, inu skerbi, kdo ne bo poln zavupanja? al če zraven premislimo, de hudič, kakor dereči vovk si vse perzadene, ne-
 previdne ovcé pogubiti, kdo bo živel brez strahu? uržah tedej imamo vupati, pak imámo tudi uržah bati se, mi bomo tedej po pámeti strili, ako si obdva uržaha toko k serci vzamemo, de kolker od ene plati vupamo, ravno tolko se bomo od druge plati bali. Al kar je žalostno, je letó, de dosti jih je, ktiri le tiste uržabe premišlajo, k' jim zamorejo vupanje striti, na to se pa le malokdej spómimo, kar nam móre strah delati; drugi nasprot mislijo le na to, kar jim dela strah, to pa čisto iz spomina pusté, kar bi jim moglo vupanje striti; od tod pride, de eni z' ferbežnosti preveč vupajo, inu se premalo bojé, drugi nasproti se preveč bojé, inu premalo vupajo. Vari nas večni Bog! pred tim dvema nevarnim breznamí, kir se al za volo preveliciga vupanja, al za volo preveliciga strahu pogubi veliko duš. Cesta, ktira prot nebesam pelá, je sredna cesta, ktira na desni roki vupanje, na levi strah imá; če se kdo al na desno, al na levo stran toko oberne, de se derží al sámiga vupanja, al sámiga strahu, ta more zajíti, inu na zadne večno konc vzéti. Kir so moje serčne žele vas pred to nevarnostjo obvarvati, inu vam pokazati, ktire poti se mate deržati, tok' je moje naprejšetje vam pokázati znamina, iz ktirih boste spoznali, al se deržite prave poti, al ne. Cil, inu konc mojga govorjenja je sam letá, deb' odverníl ferbežnost od tih, ktiri preveč vupajo, inu deb' pregnal cagovitnost od tistih, ktiri se preveč bojé, kir ferbežnost, inu cagovitnost so grehi v' S. Duhá, ktiri človeka zamorejo večno pogubiti. Se želiš deržati prave, ravne poti prot nebesam, o človk! živi med vupanjam, inu med straham, zakaj ti bom zvižal, de kdor le samó vupa, ta slabó vupa, pervi navk; kdor se samo bojí, se slabo bojí, drugi navk; kdor ima vupanje z' straham skleneno, ta sam dobro vupa, se dobro bojí. Potreben navk za vsaciga zmed nas, skuz ktirga bodo ferbežni vstrášení, cágovni pak potroštani, preden na dalej rezložim, kar sem si naprej vzél, prosim za navadno, zamerklivo poterplenje (str. 354 — 356).“ —

„Paškál Skerbinc . . . hatte an beiden Orten (Laibach-Wien) grossen Zulauf als Prediger, besonders von der niederen Volksklasse, wovon indessen wohl nur sein eindringlicher Vortrag Ursache gewesen sein mag, denn das Uebrige, zumal das Leben selbst, war nicht so ganz regelrecht (Šaf. 39).“ To utegne pač biti le natolcevanje: kajti dostojnost njegovo pričajo visoke službe v redu samem, pa čisti nauki, ki jih daje v pridigah, ktere razlaga popolnoma v smislu sv. katoliške cerkve, s škofovskim potrjenjem. V govorih sicer velikrat poprijema „nevirnike, frejvirce, frejvirstvo“, kar je moglo provzročiti mu preganjanje. Celó v predgovoru oménja svojih obrekovalcev p. „Gratia Dei, et fructus, quos (?) solo adjuvante Deo, jamjam hinc inde adparuerant, ad constantiam me excitabant, animumque meum, qui adversis saepe fatís agítatus, malorum praecipue detractorum influxibus dejiciebatur, rursus ad perseverantiam in inceptis (in sermonibus meis publicis) erigebant. . . ; proti koncu pravi, da se nahajajo, kteri sami brez zasluženja delajo na to, „ut alios deprimendo, et calumniando propriae consulant laudis incremento“ . . . Nekoliko vzroka dala mu je morda tedanja vlada francoska (cf. Illyr. Bl. 1839 Nro. 30).

Juri Verdinek, duhovnik na Štajarskem, spisal:

„Ene prou lepe Molitivne Bukvice imenuvane Vsakdajni Kruh, v' katerih se najdejo: juterne, večerne, per spovedi, per S. Obhajilu, inu še prou lepe inu vse sorte

potrebne Molitvice, za vsakiga verniga Kristjana; koker tudi svete Litanije od Marije Divice, vsih Svetnikov, od sladkiga Imena Jezusoviga, od Kristusoviga Terplenja, od S. Jožefa inu od vernih Duš v vicah. Tudi vse sorte cirkoune Pejisme, katere se po navadi čez lejtú v Cirkvah per Božji službi pojejo. Lete Bukvice so popisane od Jurja Werdineka. V Celli per Jožepu od Bacho, c. kr. Krasije Stiskaucu 1820. 12. 216. — Od str. 125 so Katolške Pejisme: Adventna, Božična I II (Enu Dete je rojenu, aj rojenu, — Notri v tim mestu Betlehem itd.) III. Od žalostne Matere Božje. Velikanočna. Na dan Jez. v' Nebuhojenja. Za Vinkošti. Od Matere Marije Divice (Tauzenkrat si ti česena, — O Marija rožni cvet, — Tvoje glihe ni nobena, — Take nima celi svejt, — Kar se koli rožic najde, — Obena taku zlahtna ni, — V tebi se vsa milost znajde: — Ah! dodeli je meni ti itd.). Pange lingua. Te Deum laudamus. Od Terplenja Jez. . Sacris Solemniis. Per sv. Maši I. II. Od Jezusa. Božična (Čujte, čujte pastirci vi, — Kaj z'en čudeš se godi, — Se še nisim sprebudiu, — Sim že cajtinge dobiu. — K' meni je peršou necoj en fant, — Je imeu en lejp svitli gvant, — On je gvišnu en Angelc biu. — Ta je mene gor zbudiu itd.). Od Marije Divice, na velki Petik. Od S. Jožefa. Od S. Angelca Varha. Od eniga Merliča, kader se pokopuje. Viža, kaku se per S. Maši timu Mašniku ima odgovoriti, inu iz tim Mašnikam (po latinsko) moliti (Šaf. 145—6).“

Janez Zalokar, r. 26. jun. 1792 v Šmarjeti pri Klevevžu, učil se v srednjih in viših šolah v Ljubljani, postal mašnik l. 1815, kaplan v Metliki, l. 1818 duhovni vodja semeniški, l. 1828 župnik v Tržiču, l. 1835 v Škocijanu pri Dobravi na Dolenjskem, l. 1853 umaknil se v pokoj, u. 7. sept. 1872 v Ljubljani. — Spisi njegovi so:

1) Tomáža Kempčána Hója za Kristusam; čvrtire bukve vnovič iz latinskiga v krajnsko-ilirsko prestavil Janez Zalokar, Spiritual v' Ljublanski duhovšnici. V Ljublani 1820. 8. 280. Na pródaj v duhovšnici. — Predgovor kaže nam njegovo prvo besedo slovstveno:

„Ljubi bravci! Dolgo ste že po Tomážu oprašovali: náte ga zdaj ino beríte, koljkor vtégnete, iz serca rad ga vam podám. Vnovič je iz latinskiga v naš domač jezik prestavljen, ino vupam, de ga bote lahko vsiga vuméli, ino radi brali. V Tomažovi hói za Kristusam najde vsaki dober človek vse, kar je k pravi keršanski bogaboječnosti potrebno. V vsih okoljšinah, sosebno v bolezní, ali scér v terplenu najdete v njemu lepe lepe navúke, vesele tolažbe ino mir svojim sercam. Če ga namreč skerbno berete ino po njegovimu navuku storíte, obljubim, de bote čedalje poterpežlivši, mirniši ino boljši; ino tako v vsimu svojemu djanju Bogú čedalje prijetniši. Marsikdo se je že v njemu navučil: zopernosti zavoljo Bogá voljno terpéti, v Boga vedno, v srečah ino nesrečah vupati, zmiraj serčno ino ponižno za Kristusam hoditi, ino v Bogu vselej mirno serce imeti. Tomáž v teh bukvah živo vero, terdno zavupanje v Boga, sveto ljubezen ino poterpežlivost takó lepo perporočá, de noben človek ne lepši. Kristus iz njega povsot govóri. Vse je zlató, kar je v teh bukvah pisal, vse prav kakor iz našiga serca izpisano. Po svetimu pismu, pravíjo vsi, ki ga poznajo, ni za revno človeško serce nobenih lepših bukev. Beríte ga tedaj radi, ino če bol pogosto, bol vam bo všeč ino prijeten. Skorej nikolj se ne perstudi. Beríte pa vselej ponižno ino Boga prosíte, de tako storíte, kakor vas vučí. — Ker je vsaka razstava sama za-se, ne s' poprešnimi ne s' potlejšnimi natanjko sklenjena, ni ravno treba, zmiraj zaporedoma brati, temoč kjer se komu zdí, ino večkrat tisto, kar koga bol zadene. Torej naj ga vsaki, kdor ga še ni bral, nar prej vsiga od konca do konca prebere, de bo potlej vedil za navuke, ki mu jih bo ob svojemu času treba. Iz serca želím, de bi vsi, ki ga bodo brali, zvesto ino ponižno za Kristusam hodili, de bi vsi po božji volji bili, ino de bi za Kristusam ponižno hodé nekđaj h' Kristusu peršli, kjer ne bo nobene nevarnosti več, temoč le

večni mir ino večno veselje. V Ljublani 28. rézniga cveta 1820.“ — Iz prestave same bodi na razgled:

5. Razstáva. Kako svete pisma brati. I. Resnice jišimo v' svetih pismah, ne zgovornosti. Vsako sveto pismo se more brati v duhu, v ktirimu je pisano. Le prida si jišimo v pismah, ne tanjkih besedí. Berimo priproste ino svete bukve ravno tako radi, kakor vučene ino prebrísane. Naj te ne mika sluv pisarja, bodi močno, ali malo vučen; le sama ljubezen do resnice te more perganjati h' branju. Ne poprašuj, kdo je to ali to rekel, ampak poslušaj, kaj pové (cf. Jezičnik XXII. str. 4. P. Hipolit).

2) Navuki ino molitve za mlade ljudi, zložil Janez Zalokar. V Ljublani 1822. 8. 166. — II. Navuki ino molitve za mladost. V Ljublani 1825 že v Metelčici, kakor tudi naslednje štiri.

3) Splohin nauk od krajnskih čerk, posebni glas novih, in navój po njih prav brati, spisal J. Zalokar. V Ljublani 1825. 12. 1/2 pole.

4) Kratko podučenje v' nar potrebníših kerščanskih resnicah; poleg stariga, v' c. kr. nemških šolah zapovedaniga katekizma pomnožil J. Zalokar, Spiritval v' Ljubljanski duhovščnici. Po dovoljenji vikši ces. kralj. dvorne bukev ceníje. V Ljublani 1826. 12. 381. Natisnil Leopold Eger. Naprodaj per Janezu Klemencu.

5) Kratko premišljevanje Kristusoviga terpljenja per božjim grobu, ali pa sicer per križevim potu. V Ljublani 1826. 12. 72.

6) Dvanajst bukev Tōmaža Kempčána, izbranih iz njegovih doslé še malo znanih pisem; iz latinskiga pobožnim k' pridu prestavil Janez Zalokar. V Ljublani 1826. 12. 580. Sprelepe Bukve: I. Limbarski dol (Vallis liliorum). II. Rožni vertec. III. Ročaj malih. IV. Od spoznanja svojih slabost. V. Od krotjenja samiga sebe. VI. Hiša ubozih. VII. Od treh šotorov (de tribus tabernaculis). VIII. Zdiho vanje skesane duše. IX. Od povzdigovanja sercá k Bogu, naj nar vikši dobroto. X. Od dobriga in mirniga življenja, in sedem pobožnih molitev. XI. Listi (5). XII. Šest svetih molitev od Kristusoviga terpljenja.

7) Umno Kmetovanje in Gospodarstvo. Zložil (v Gajici) Janez Zalokar, fajmošter v Škocjanu pod Mokronogom, ud c. k. krajnske kmetijske družbe. Na svetlo dala c. k. krajnska kmetijska družba. Štirje deli in pristavek. V Ljublani. Natisnil J. Blaznik. 1854. 8. 386. — Predgovor. Del I. Od obdelovanja zemlje in pridelovanja koristnih rastlin in sadežev (Str. 1—130). II. Od živinoreje (131—198). III. Od sadjoreje (199—290). IV. Od gojzdstva (291—316). Pristavek. Od gospodarstva (317—363). Dodadek. Popis krajnske dežele, kar v kmetijstvo sega (364—384). Nameček. Cena žita in družih pridelkov od l. 1829—1846 (385—6). Podobe 4. Kazalo. Nekaj pokazb pri natisu. — Po geslu: Blagor mu, kdor deleč od mestnih homatij — očetovo polje s svojimi voliči obdeljuje. Hor. V, 2 — pravi v predgovoru:

... „Doslej ni bilo za naše Slovence od vsih tih potrebnih stvari še nobenih celih bukev v slovenskem jeziku. Vendar od posameznih vej kmetijstva imamo že lepe in neprecenljive dela itd. . . Taki izdelki umnih in modrih naukov od kmetovanja so vesele znamnja in priče napredvanja v kmetijskih prej zlo zanemarjenih vednostih in znanostih tudi pri nas. . . Te bukve od umnega kmetovanja in gospodarstva, ki jih zdaj našim slovenskim kmetovavcom podam, sem pisal, naj se mi verjame, z velikim premislikom, z nevtrudljivo marljivostjo in skerbjo, po svojih in drugih ljudi skušnjah, po branji mnogih bukev nemških in drugih kmetovavcov; in ne tajim, da tudi moje lastne mnoge pokazbe in škode v 26 letnem kmetovanji so mi služile v poduk. Pisal pa sem ne za učene, ampak za priproste kmetovavce. . . Imel sem posebno naše slovenske dežele pred očmi, željim, da bi se tudi pri nas, kakor v družih deželah, kmeto-

vanje, ne s ptujimi rečmi, ampak s tem, kar že imamo, na tako stopnjo popolnomasti povzdignilo, da bi v vsem umno in modro bilo, in nam veliko več od doslej, ter nam boljših prihodkov dalo. Ljudstvo se množi, potrebe so vsak dan več; je tedaj čas misliti, kako da se bo dalo na ravno tem prostoru veliko več od doslej pridelati, da bomo mogli ne le obstati, ampak še blagostan sebi in domovini pridobiti itd." — Iz knjige same naj se ponatisnejo tu vsaj iz umnega gospodarstva dobre navade pri hiši, ki so:

„Zjutraj ob uri vstati, in zvečer ob uri k počitku iti, in moliti. Nič jesti, razun ob uri trikrat na dan in vsi vkup, in le v težkem delu kaj majhnega še vmes; sploh pa nikoli preveč ne jesti, ne piti, kar je nezdravo in greh. Umno prevdariti, koliko jedi je za vsacega dosti in prav, da ne manjka in da ni potrate, in se skerbí, da so jedi čedne, dobre in tečne. Vse nepotrebne stroške (neumne gostarije, likofe) opustiti, in vsakemu, kar mu po pravici gre, o pogodu dati. V vsem, pri ljudeh, pri živini in povsod gledati, da nič po nepotrebem ne mine. Vsakemu svoje delo vsak dan odkazati, in gledati, da se urno, prav in dobro stori. Vse snažno in čedno imeti, v hiši, okoli hiše, v hlevu, pri živini in ljudéh, in pri orodji; in tudi vse orodje na pravem kraji, da se ne razgubi, ampak se le vzame, kadar se potrebuje. Le za svoje hiše čast in poštenje skerbeti, ptuje ljudi, ptuje blago pri miru pustiti, svoje dolžnosti in delo ljubiti, nikoli godernjati, nikoli drug drugemu ne nagajati ali vkljubovati, in zmiraj prijazen, miren in veselega serca biti, kar se zгодí, ako vsak svoje neumne želje krotí, se slabe tovaršije varje, v Boga zaupa in svoj stan za ljubo ima. Vsak dan sproti po mescih vse svoje prejemke in stroške v pripravljene bukve tako zapisati, da so na eni strani prejemki, na drugi strani pa stroški in ob koncu vsacega mesca račun. To bo za-nj veliko veljavo imelo in mu bo kakor vaga, na kateri se bo njegovo premoženje vagalo. To bo njemu in še drugim pregled dajalo, koliko vse njegovo gospodarstvo nese, in ga bo pametne varčnosti učilo; ker brez rajtbe ne le kupčijstvo, ampak tudi kmetijstvo terdno stati ne more. S takimi in enakimi navadami gre gospodarstvo na bolje. Kjer pa dobrega reda v vsem pri hiši ni (cf. Slabe navade str. 362), ondi ne more gospodarstvo dobro in veselo biti; pri taki hiši ni mirú, ampak vedna vojska, kletev, krik in sovraštvo je in nobenega veselja ne (str. 363).“

Bil je Zalokar izmed najboljših pisateljev iz Metelkove dobe, ki je prvi jel pisati o in v Metelčici. O abecedni vojski bival je v Tržiču, torej se je ni mogel neposrednje vdeleževati (Jezičnik IX. str. 29. 44). — Leta 1848 oglasi se Zalokar, tedaj fajmošter v Škocijanu, za Metelčico in spiše v „Extra-Beilage z. Laib. Ztg.“ po nemški: „Noch ein Wort über die neue slovenische Orthographie“ ter jo priporoča nasproti Bohoričici in Gajici, toda — zastonj (Jezičn. X. 68)! — Nato ga pripravi dr. J. Bleiweis, da mu sestavi nekatere reči za gimnazijska Berila, za družbo Kmetijsko, za Novice, kjer je l. 1855 dal natisniti „Slovenski rodovnik žlahte in svakovščine (63. 64)“ proseč, naj se mu popravi iz pokrajin slovenskih. Vdrugič priobči „Slovenski Rodovnik“ v Vodnikovem Spomeniku l. 1859 str. 254—258 (Moji pradedi po Očetu — po Materi; jez in moj rod; zgoli svakovščina).

Spisoval je sam za-se slovenski slovar, in ko ranjki knez A. A. Wolf določi, da nemško-slovenski del vredi M. Cigale, mu prav marljivo pomaga Zalokar (Vorwort VIII.); l. 1856 prinesó Novice „Za pokušnjo besedico — mreti — iz mojega slovensko-nemškega slovnika (l. 81. 82),“ kjer hvali, da mu je osnova družinstvena, po slovstvenem rodovniku. To osnovo zagovarja še l. 1859, kjer tudi piše: . . . „Ptujke, kar jih je pri nas celó navadnih, sem vzel tudi v slovník . . . Izmislil si nisem nič besed, ampak vse so nabrane . . . Gradiva imam veliko; skoraj vse rastlinstvo in živalstvo je v njem . .

De bojo naši zanamci še kaj imeli popravljati, se vé da; pa tudi upam, da večidel je moj slovník tak, da popravljati veliko ne bo treba, mar bolj dodavati (Novic. I. 36).“ — Kedar so pa jezikoslovci veljaki (Miklošič, Cigale) nasvetovali abecedni red, prepisal je ves slovník takó ter predsedniku dotičnega odbora prodal za predober denar (Vid. Letps. Slov. Matic. 1872/3 str. 148—150 A. Praprotnik) svoj rokopis, ki bode podlaga slovensko-nemškemu, že davno pričakovanemu slovníku, ki se ima na svitlo dati iz zapuščine knezoškofa Wolfa. Kolike znanstvene vrednosti je poleg Miklošičeve in Cafove zbirka Zalokarjeva, pokaže se torej v njem.

Zalokar se je bavil s slovensko- nemškimi besedami, ki sta mu pri- trjani spodaj dve lastijici iz dravnice gobe - gobe je vzal za svojo rasti njene lah- kote. / 1871/1876 povelj K. A. Bonac /

Poslovenil je J. Zalokar na priporočilo dr. J. Bleiweisa Hartingerjevih kmetijskih tabel 1. in 16., kar je bilo njegovo poslednje slovstveno delo. Knjižnico svojo, vmes mnogo homeopatskih bukev, volil je Slov. Matici. Zadel ga je mrtvoud. Malo časa pred smrtjo je dajal še drugim zdravila. Naj do zadnje ure neutrudljivo delavni domoljub v miru počiva (Novic. Danic. 1872 I. 37)!

Franec Serafin Metelko (1789—1860) je po slovstvenem dejanji in nehanji opisan v Jezičniku IX—XI l. 1871—3 str. 1—145 po znamenitih besedah Slomšekovih: „Tihemu potoku podoben, ki lepe senožeti in ravne polja rosi, je delal Metelko do svoje sive starosti kakti naš drugi Dobrovski. Bil je Metelko ves Slovenec, in pa Dolenc. Bodi mu slava!“ (Drobtinc. 1862.)

Janez Pavel Ješenak (Jeschenagg) r. v Slovenjem Gradcu 25. jun. 1755, latinske in modroslovne šole obiskoval v Nemškem Gradcu, bogoslovne v Ljubljani, mašnik l. 1782, kaplan v Gornjem Gradu, na Vranskem, župnik v Ulimju, začasno dekan v Kozjem, korar v Novomestu na Kranjskem, l. 1803 stolni prošt in škofovski namestnik v Š. Andražu, kjer je u. 19. sept. 1827. Deloval je veliko za narodno omiko, in posebno o tem, da Lavantinska škofija dobí več domače duhovščine. V ta namen si je dokaj prizadel, da so v Celju napravile se latinske šole, katerim je naposled volil tudi vse svoje knjige. Iskreno ga je opisal Slomšek v Drobt. 1848 str. 92—102 (Gl. Macun Slov. Štaj. str. 66), kjer pravi:

„Vučili so otroke keršanskiga nauka, ino so v pomoč podučjenja a) mali Katehizem poslovenili, ki ga še zdaj po domačih šolah imamo. Vadili so bogaboječe farmane b) svetih cerkvenih pesm. Ena tih se še zdaj per povzdigovanji v naših cerkvah poje: Zdaj bomo videli Boga resničniga itd. — Pa ne le za dušno hrano so skerbeli svojim otrokam dober oče, tudi za časno srečo so jim dajali dobre svete. Imeli so malo kmetijo, . . omislili so si dobre nemške bukve, pre naredili in poslovenili so jih svojim farmanam za potrebo: c) Bukve za Pomoč, inu Prid Kmetam potrebne, ukupzložene za Slovence od Joanneza Paula Jeschenagg perviga Fajmeštra preden cesarske kraljeve Fare Ullimie, inu vuda ces. kra. Tovaršje deželskiga Kmetuvanja u Graci. Pervi deil od oskerbljenja tih Njiv. V' Celli per Jožepu od Bacho, c. k. Krasie Stiskaucu. 1821. 8. X. str. 149. — Zapopadik od I. dejla: Uvod. Od zemle, merglna ali laporja, gnoja, oranja, prahe, ogonov ali osredkov, semenskiga zerna, sejtve inu žita, snetja ali snetlivca v žiti, brane. — „Škoda, de niso dalne bukve od oskerbljenja travnikov, od živinske reje ino od gospodarstva na svetlo prišle! Velike opravila, starost ino pa smert so jim dobro delo vbratile (Drobt. 1848 str. 96)“. — Pričujoče bukve poklanja „Ukupzložnig“ ces. visokosti . . Joannezu . . višivajvodarju oesterreihske dežele . . začetniku, inu predstojniku c. k. Tovaršje dež. Kmetuvanja u Štajerskim Vajvodarstvu . .

„Nemc ima zadosti bukov, z' katerih se zna per svojmu Kmetuvanju podučiti: Kakor pak Nemc obilnost, ima Slovenc pomankanje. Lete bukve so tedaj ena pervina za Slovence . . . Jest ne rečem, inu deleč je misel od mene, de bi leta bukve v vukih

tega kmetovanja, inu polskiga dela, kakor tudi v jeziki, inu besedi kaj popolnoma bile. Popolnamast v eni, kakor v drugi reči čaka na prihodnost, ino zato zanesem se na spregled tih modrih. Letu je saj moju veselje, de lete bukve v slovenskim jeziki, kateri še enu skerbnu, inu modru pilo potrebuje, inu v katerim je taku tešku zavol pomankanje besede svojo misel, taku, koker je, izreči, te perve so v ti reči, katere led, če ne prelomjo, saj nalomjo. Slovenci, enu dobro, inu zvestu ludstvu, meni niso neznani" . . . Iz predgovora bodi na pr.:

" . . . Ali ste vi le ena celo majhina pešica ljudi, de se na vas nima gledati. Pol Štajerske, inu Koroške, inu cela Krajnska dežela je vas polna. Vas je taužent, inu taužent, ja več kakor en milion! tak' tedaj eno imenitno kardelo! Bukve, katire so vam dosihmal v roke dane, so bukve svete vere, keršanskiga vuka, inu pobožnosti ali andohti; takih bukuv pak, iz katirih bi se znali kmetijo vučiti, ali katire bi vam per vaših vsakdanih potrebah na pomoč bile, vi nimate. Pričioče so te bukve. Iz tih se znate vučiti po postavah nature kmetvati, traunike oskerbeti, živino ter zdravo, kakor bolano dobro rediti, inu prav hišovati. Prejmite tedaj Slovenci! te bukve iz rok eniga Slovenca, katir drugiga dobička za svoje delo, inu ukupzlaganje tih bukuv ne želi, kakor vašo voljo po tih vam danih postavah kmetvati, inu hišovati" . . . Posamezne postave pričjenja s kakim rekom v pesniški obliki p.: „Zemljo delaj, je Bog djal, — Žegnat' hočem, kar boš s'jal. — Skerbno delaj, ter ga moli, — De ti pošle deža doli. — — Skerbi za obilni, inu mastni gnoj; — Boš ti, 'nu tvoji gleštal v trebuhu loj. — — Orač! potreben, in' častitliv je tvoj stan, — Kir perdelaš kruha nam, in' seb' za vsak dan. — — Kakoršino zerno bodeš sijal, — Takošino bodeš v kašto djal. — — Plug, brana 'nu motika, — Kmet! to se za te šika, — Vse drugo le pusti na stran'. — Če le boš na svoje delo gledal, — Ne lakoun' po norški časti špegal, — Kmet! ti bodeš od vsih štiman. — „Vaše dela, lubi kmeti, če so lih blatne, inu včasí smerdlive, so saj pred Bogam, inu vsim pametnim ludim svete, poštene, inu potrebne (str. 148).“

Mihál Barla, Kővágó - Örske Fare Dühovni Pafztér, je spisal l. 1821 knjigo, ktera je prišla na svetlo l. 1823 v 8. str. X. 503 v Soproni z naslovom: Krszcanszke Nove Peszmenek Knige Szprávlene Evangyelicsánszким Gmainam — v ondašnji vže znani pisavi. V predgovoru pravi na pr. (v Gajici): „Verni Krščenik! V-eti Knigaj se ti Krščanske nove Pesmi davajo v-roke. Spravlene so v-čistom Tvojem Slovenskom jeziki; čiste so i na krščanstvo gledoč, takaj rázumne i pobožne. Naideš v-eti na vsáke Svetke, na vsáko príliko, vu kakšojšté stavi si, i vu vsakoj düševnoj potrebčini, pripravno Boga zvišávanje, düševni trošt, i srdca Tvojega pobogšavanje. V-tom prvom Graduvali se je dosta zmenkanja nahájalo, i ništère nespodobne rečf; niti ta Slovenščina je nej bila prava, nego vu vnogom tali na túhi jezik zaobrnjena: štero vsaki lahko na pamet vjeme. Kakoli je pa pravo v-oni prvi pesmaj, to vse se i v-eti, v-lepši red postávljeno, nahája itd.“ — Držanje ti knjig: Pesmeno zdühavanje. Pri začetki Bože Slúžbe. Med Božov Slúžbov. I. Tal. Pesmi na te prednjejšo Svetke. Koledne (Božične), Vüzenske, Risalske (Binkoštné). II. Od vere návuka. Od Boga, i Bože Spodobnosti. Dela Boža. III. Pravo Krščanstvo. Dužnosti proti Bogi, samom sebi, našemi bližnjemi. IV. Hvalodavanje i prošnje vu vsake féle Stavi i spodobí. Stave ti lúdi. Žitka pripetjé. Občinsko Bože dobročinenje. Vu občinski nevolaj. V. Na govúšno vrémen slišajoče Pesmi.

Nádavek. Pri začetki bože slúžbe. V-Koledni Svetki. Nebeski Oča! Hvala Tebi za to Dobroto, kaj se je narodio Sin Tvoj Jezus, Te Kristus, Kí nam je svetlost, pót, Ino zveličanje. — Na vüzenske (velikonočne) svetke. Oh zmožnost Boža! Jezus je od smrti Dnes gori stano odičeni; Hvalmo tak Jezusa; On je smrt obládáo, Nam

žitka svetlost dao. — Na Risálske svetke. Istinski je Bog; Jezus je Vučenikom Svetoga Dúha posloao, dao dnes; Hvalmo Boga, I prosmo Svetoga Dúha moč Na syetlost i svestvo.

Janez Bedenčič r. v Šent-Vidu nad Ljubljano 21. dec. 1777, ^{2 let vikar} kaplan v Kranju,

^{5 let kapelan} v Cirknici, ^{5 let vikar} župnik v Logatcu, pri sv. Petru v Ljubljani, dekan v Kamniku, u. 1. apr.

1843. — Anton Clementini, v Bohinju pri Stari Fužini r. 5. okt. 1744, pozneje

fajmošter pri Devici Mariji v Polji, kanonik in stolni župnik v Ljubljani, u. 19. okt.

1826 — je spisal: Sveti Križovi pot, to je premišlvanje terpenja Jezusa Kristusa,

iz Svetiga Pisma napravlenu (skuzi Antona Klementini). V Lublani per J. Retzerju

1808. 8. 95 (Šafařik 136). — Križov pot, ali premišlovanje Kristusoviga terpenja.

V Ljublani 1818. 12. 33. „Dieser Križov pot gehört unter die sprachlich genauen Bücher,

da er von Prof. Metelko durchgelesen wurde“ (Šaf. 136). — Prejšnji a) Sveti Kri-

žovi pot pa je v 4. natisku dal na svetlo Janez Bedenčič. V Lublani 1826. 8.

184. J. Sassenberg. — Iz njegovega predgovora bodi v izgled:

„Nisim mislil, de med vami kaj drugiga vem, ku Jezusa Kristusa, inu tega križa-

niga, je rekel S. Pavl I. Kor. 2, 2. Aku bi tá Vèlik vučenik inu Apostel danas k' nam

prišal, bi nam ravno takú rekel, kakor je Korintarjam pisal, namreč, de za drugo vuče-

nost noče med nami vediti, ku za vučenost od Jezusa Kristusa Križaniga; zakaj kakú

se sme od vere polniga vučenika bol po veri reči? Kaj bol zveličanskiga se more sli-

šati? Kaj se more bol z pridam govoriti? Nič ni, kar bi v vernih sercih brumnost

bol živú obudilu; nič kar bi dušne bolezni bol ozdravilu; nič, kar bi greh bol zaterlu;

nič kar bi kristijanske čednosti bol redilu inu ustanovitu, ku spomin Križaniga Jezusa itd.“

b) Thomaža Kempenzarja čvetire Bukve. Pot k nebesam, katiro je po-

kazal Jezus Kristus. Petiga Natisa. V Lublani . . A. H. Hohn. Natis. J. Sassenberg

1825. 8. XI. 315. „Skuzi Janeza Bedenčiča — Es ist diess eine neue Edition des

Thomas a Kempis nach der alten, vor - Zalokarischen Uebersetzung (Šaf. 138).“ —

Iz predgovora:

„Thomaš Kempenzar Mašnik ino Korar je od Boga zadobil modrost Svetnikov,

služil je Gospodu v ponižnosti, ino je molil njegovu svetu Ime v dubu ino v resnici.

Besede večniga življenja je noč ino dan premišluval, bil je izgled Bogo dopadlive brum-

nosti, odvernil je veliku grešnikov od hudobne poti, ino je še po smerti vučenik resnice

božje v bukvicah, v katirih vučí pot k Nebesam, katiro je pokazal Jezus Kristus . . .

Vsaka duša, katira tih bukvic navuke bere, v dobrimu sercu ohrani, ino premišluje,

reče kar je Kraljica od Sabé od modrosti Kralja Salomona rekla: Resnica je, kar sim

povedati šlišala; vekši je modrost Kempenzarja kakor slovenje od njega“ . . . — V. Od,

branja sv. Pisma: „V bukvah svetiga pisma jišimo resnice, ino ne modre zgovor-

nosti. Sveto pismo se more brati v duhu, v katirimu je pisano. V bukvah imamo več

naš prid, ko visoko govorjenje iskati. Tako radi berimo svete, ino majhine vučenosti

bukve, kakor taiste, v katerih se visoka, ino globoka vučenost najde. Nepusti se skoz

imenitnost taistiga, katiri je bukve pisal, pregovoriti, ne prašej, če je velike, ali majhine

vučenosti bil, temoč ljubezen do čiste, ino gole resnice naj te k brani perganja. Na

prašej, kdo je to rekel, temoč to, kar je govorjeno, si k sercu uzemi (str. 11).“

Jakob Dolenc, r. 20. maja 1798 v Ljubljani, duhovni pomočnik v Šmartinu pri

Kranju, v Kamniku, v Poljanah nad Loko, škofov kaplan, župnik na Bistrici v Bohinju,

dekan v Stari Loki, u. 15. dec. 1846: Pridiga, ktero so milost. prečast. Firšt in Gosp.

Gd. Anton Aloiz Ljublanski Škof imeli per S. Jakopu v Ljublani 30. mal. tr. 1826

per prvi procesji svetiga leta, iz nemšk. prestavljena (od G. Dolenca). J. Sassenberg

8. 28. — Zadna pridiga, s' ktero so mil. knez vélki Škof Auguštín Gruber

4. pros. 1824 . . slovo jemali. V Ljubljani 1824. 8. 1. p. — Pastirski list v slovo:

Auguštin po božji ino apost. Sédeža milosti Ljubljanski Škof itd. vsim vernim Ljublj. Škofije zdravje ter Škofji blagoslov ino žegen." 1824 — pa: Presvétiga Gospoda našiga Piusa VII. po božji previdnosti Papeža apostolsko pismo, z' ktirim je družba, imenovana karbonarska, preklicana. V Lubl. 1822. L. 2 p. Poslovenil prof. Fr. S. Metelko (Šafařík S. 125. 149).

Friderik Baraga r. 29. jun. 1797 v Doberničah, vzrejen v Trebnjem, učil se v Ljubljani, pravoslovja na Dunaju, podal se v bogoslovje, postal mašnik l. 1823, kaplan v Šmartinu poleg Kranja, l. 1828 v Metliki, šel l. 1830 v Ameriko, misijonaril mej Indijani v raznih krajih (Cincinnati, L' Arbre croche, Velika Voda ili Šmarija, La-pointe, Lac superior, L' Anse itd., postane veliki namestnik škofije Detrouške, l. 1853 škof v Šmariji (Saut-Sainte-Marie), se preseli v Market (Marquette), kjer — obolévši v cerkvenem zboru Baltimorskem — umrje 19. jan. 1868. — Na Slovensko je prišel iz Amerike prvokrat l. 1837, in drugokrat l. 1854. Življenje in delovanje njegovo je popisal dr. Leon Vončina v knjižici družbe sv. Mohora l. 1869 z naslovom: „Friderik Baraga, prvi kranjski apostoljski misijonar in škof med Indijani v Ameriki.“ Na njegovo prošnjo sem ondi jaz sestavil Baragovo slovstveno delovanje pod nadpisom: Baraga, svetla zvezda na slovstvenem nebu kranjsko-slovenskem in očipve-indijanskem (8. str. 186—198). Le zarad vzajemne književne povéstnice naj se ponovijo tukaj spiski njegovi, ki so:

1) Opominvanje eniga duhovniga pastirja na svoje oučice v' sredi svetiga leta 1826. Zložu Fridrih Baraga, kaplan. s. l. 8° 1/2 p. „Zwei geistliche Lieder, in denen auf Richtigkeit der Sprache und des Metrums keine Rücksicht genommen wurde (Šaf. 81).“ To leto vže tudi spisana je prišla na svetlo:

2) Dušna Paša za kristjane, ktéri želé v' duhu in resnici Boga moliti. Spisal Friderik Baraga, kaplan v Metliki. V Ljubljani natis. (2000 zv.) J. Sassenberg 1830. 8. 503. — II. nat. (3500 zv.) l. 1831. — IV. 1845. str. 545. — VII. 1869. str. 479. — VIII. nat. 1872. — „Veliko dobrih in lepih molitnih bukvic smo dobili Slovenci pozneje, vendar segajo posebno stareji radi še sedaj po Dušni Paši, ktera jim zadostuje v vseh dušnih potrebah (str. 187).“

3) Od Počeševanja in posnemanja Matere božje. V Ljubljani, 1830. 8. VI. 418. Natis. J. Sassenberg, na prodaj Jan. Klemenz. — „Eine Nachahmung der Imitatio des Thomas a Kempis (Šaf. 139).“ — O besedi bodi v razgled iz predgovora:

„Nar veči čast in hvalo smo dolžni Bogu, ki nas je po svoji podobi stvaril, ki se je včlovečil, nas z' britkim terpljenjem in z grenko smertjo od večniga pogubljenja odrešil, in ki nas obdaruje z vsimi potrebnimi gnadami, de bi tukaj živeli po njegovi sveti volji, in tamkaj v nebesih se per njem večno veselili. Za Bogam pa zasluži našo nar veči čast in hvalo Marija, nebeška kraljica, ta prečudna, zmed vsih milijonov Adamovih hčer od vekomaj izvoljena, od svete Trojice visoko češena devica, ljubljena hči Očeta nebeškiga, deviška mati Sinu božjiga, neomadežana nevesta sv. Duha. — Vsi svetniki v nebesih, vsi kori angelov in arhangelov jo časte neprenehama; in nar viši Kerubi in Serafi nebeški si v čast štejejo, de so v številu njenih služabnikov. — Toraj so jo pa tudi vsi svetniki na zemlji od nekedaj tako visoko častili, posebno cerkovni učeniki, razsvetljeni perjatli božji. S. Bonaventura . . S. Ciril . . S. Hieronim piše . . . — Častimo in ljubimo jo tedaj tudi mi po svoji slabosti, kakor je dobrim otrokam njih ljuba mati častiti in ljubiti. Ona je prav naša mati. Jezus, kader je umiral na s. križi, je ni le s. Janezu, ampak nam vsim vernim kristjanam mater zročil. Skažimo ji pa čast in ljubezen posebno s' posnemanjem njenih svetih zgledov; to ji bo nar ljubši. Mislimo si v vsih okolišinah svojiga življenja: „Kako bi bila Marija v takih okolišinah storila?“

in potlej si perzadenimo, vselej po njenih zgledih storiti. De bote pa v vsih okolišinah svojiga življenja ložej spoznali, ljubi moji! kako je Marija v enakih okolišinah storila: sim vam prestaval prav lepe in podučne bukve v kranjski jezik, ker je v našim jeziku malo dobrih bukev od matere božje; desiravno bi se spodobilo, de bi jih veliko imeli, zakaj Marija je posebna patrona vsiga slovenskiga ljudstva. Berite te bukve počasu in s premislikam, sicer ne bote mogli vsiga umeti, kar je podučniga v njih; berite jih tudi s terdnim sklepam, vselej zvesto po zgledih matere božje živeti, kakor v teh bukvah zapisano najdete. Preden pa začnete brati, zdihnite vselej k Bogu, de s. Duh razsvetli vaš um, omeči vaše serce, in vterdi vašo voljo v dobrim. Prosite tudi Marijo, nar mo-gočniši pomočnico, de prosi za vas Boga, de bo to branje Bogu in njegovi presveti ma-teri v čast, vašim dušam pa v večno zveličanje. Prosite pa tudi za-me Boga, de se ozre milostivo na-me, in me ohrani v svoji gnadi, „de ki drugim pridigijem, sam za-veržen ne bom.“ — Friderik Baraga.

4) Obiskovanje Jezusa Kristusa v' presvetim rešnjim telesu in pozdravljenje Marije prečiste device. V Ljubljani natis. J. Blaznik 1832. 12. IX. 314.

5) Premišljevanje štirih poslednjih reči. V Ljubljani. Blaznik. 1837. 12. VI. 422. — „Šest let je že preteklo, piše Baraga v predgovoru, kar sim zapustil našo ljubo kranjsko deželo, kar sim nehal božjo besedo svojim preljubim Krajcem ozna-novati . . . Ali, desiravno sim tako daleč od vas odločen, preljubi moji Krajci! več ko dva tavžent ur, je yender moje serce vedno pri vas . . . Ker ne morem več svetih resnic naše vere, ktere nam k zveličanju pomagajo, z besedo med vami oznanovati, sim vam spisal le-te bukve, polne zveličanskiga premišljevanja itd. . . Prejmite le-te bukve, ktere sim vam v tako daljni deželi spisal, v znamenje moje velike ljubezni do vas in mojih serčnih željá vašiga zveličanja, moji preljubi, nikdar pozabljeni Krajci!“

6) Zlate Jabelka. V Ljubljani. Blaznik 1844. 8. 286. — IV. nat. 1878.

7) Nebeške Rože. V Ljubljani. Blaznik 1846. 12. 462. — Iz daljne Amerike je čez morje pošiljal Baraga ljubeznjiva pisma svojim sorodnikom, zanimljiva poročila v letnike družbe sv. Leopolda, Slovincem pa lepe slovenske knjige. Kakor Valvasor nekda — je popisal Indijane, njihove šege in navade, v knjižici, ktera je l. 1837 prišla na svetlo v jeziku francoskem v Parizu, v nemškem: „Geschichte, Charakter, Sitten und Gebräuche der nordamerikanischen Indier“, (Laibach J. Blaznik. 8. 200) ter poslovenjena po J. Keku v Ljubljani z naslovom: Popis navad in zadržanja Indijanov Polnočne Amerike. 8. 165. Prav mično popisuje Baraga ob kratkem Indijane, njih dušne in telesne lastnosti, obleko, stanovališča in živež, izdelke, lov gozdnih žival in rib, ženitve in izrejo otrok, vero, vojske in boje, gosposko in oblastnike, bolezni in zdravila, in slednjič šege, ki jih imajo pri pogrebih.

Domá že se je Baraga naučil razun slovenskega, nemškega, latinskega in grškega, tudi francoskega in talijanskega jezika; poznej se je navadil še angleškega. Med In-dijani se je koj poprijel učenja njihovih narečij. Da bi mogel sveto vero in po njej pravo omiko razširjati in utrjevati med njimi, vstanovil jim je — kakor Slovenom Ciril — pisavo ter jel zlagati podučne in pobožne knjige v njihovem jeziku, kterih nektore so tiskane bile v Ljubljani pri Blazniku, nektore pa v Detroitu in Cincinnati (Vid. Fr. Baraga po družb. sv. Mohor. str. 194—196). Kakor sta Ciril in Metod l. 868 knjige, kar sta jih spisala slovenski, skazala v Rimu tedanjemu papežu Hadrijanu II.; tako je vladika Baraga l. 1854 prvo slovnico in prvi slovar v Očipvejskem narečji poklonil v Rimu ranjkemu sv. Očetu Piju IX. — Imenitna sta mej Indijani po-sebno dva rodova: Otavejci in Očipvejci, kterih jezik ima le 17 glasov (brez l, r, f, v,

u), besede pa nektre silo dolge, kakor: „bigwakamigibidjiganikewiniwag“, po slovenski „kmetje“. — „Kitchitwa Marie, gaganodamawichin, tchi wi machkawendamiid Kije-Manito, kaginig tchi mino-ijwebisiian t. j. Češčena si Marija, milosti polna, Gospod je s teboj, blažena si med ženami.“ — „Le eno je potrebno; iščite najprej Božjega kraljestva in njegove pravice! Črka morí, duh je, kateri oživlja itd.“ To slovilo sv. pisma je bilo Baragu vodilo v besedi, v pisanji, v vsem dejanji. Naj ga razkošni svet prezira, češ: „Naš je narod težkom mukom mnogi mučio aga: Nu najgore mučio ga — Strašnom prětnjom žarkog pakla Fedehrik Bar-aga (St. Vraz V. 1877)“: istina je in ostane, da, ako bi ga tudi pozabil kdaj Indijan Očipvejec, nikdar zabil ne bode svojega pobožnega pisatelja Miroslava ali Friderika Baraga — verni Slovénec.

Luka Dolinar r. v Loki 14. okt. 1794, mašnik l. 1818, služil v Radoljici, pri sv. Petru v Ljubljani, na Jančem in v Šmartinu v Spodnjem Tuhinju, u. ondi v pokoju 24. avg. 1863. — Pisati in popevati jel je javno, kedar je priobčil

1) Pesem od Svetiga leta 1826, zložil Luka Dolinar, s. l. 8. 1/2 p. — „Dolinar hat auch die Jubiläums-Bulle ins Krainische übersetzt (Šaf. 82).“

2) Pesme v' Nedele celiga leta, zložil L. D. V Lublani natis. J. Sassenberg 1829. 8. 184. — „Auf Sprachcorrectheit wurde darin kein grosser Fleiss verwendet (Šaf. 82).“

3) Pesme v' Godove in Praznike celiga leta. Zl. L. D. V Ljubljani, nat. J. Blaznik, na prodaj per J. Klemenzu, bukvovezu. 1833. 8°. VI. 250. II. nat. 1862. — Znamenit je predgovor o petji v starem in novem zakonu. Na razgled bodi:

„Pred tremi letmi sim vam, ljubi pevci in pevke podal nedelske pesme, vzete iz Vangelja vsake nedele med letam, z' tim serčnim željam, de bi se vernih serca bolj od posvetniga odtergale, se na perutih petja k svojimu Stvarniku povzdigvale, per plemenu svete ljubezni in božjiga spoznanja vnele; de bi božja služba z veči gorečnostjo obhajana, in tako čast našiga Boga in Gospoda Jezusa Kristusa povikšana bla. Iz ravno tega svetiga namena vam zdej podam pesme v godove in praznike celiga leta, katere sim tudi, kakor nedelske, z cerkvenim molitvam previdil. Tudi sim preskerbel viže, kakor per nedelskih pesmih, po katerih se imajo te pesme peti, in tako za potrebe bravcov, pevcov in poslušavcov po svoji moči vse sturil. Petje ni samo dar božji, razloženo od govorenja, ampak ima v sebi večji in žlahtniši moč, kakor vsa zgovornost. Petje namreč vtolaži serca itd. itd. — Pojte torej, prelubi pevci in pevke svete pesme; verzite od sebe tiste posvetne popevke, z katerim vrage kličete, angela varha odganjate, dušo ranite, vest obtežate; pojte jih sami sebi ali drugim; doma ali na delu, v delovnikih in praznikih, de bote deležni duhovniga dobička . . . S. Pavel nas k petju lepo opominja, rekoč: Govorite med saboj z' Psalmi, z hvalnimi pesmi in duhovnim petjam, pojte in prepevajte Gospoda v svojih sercih. Dajte hvalo vselej Bogu in Očetu za vse v imenu Gospoda našiga Jezusa Kristusa. Eph. V. Kar pa ne bodete mogli razuměti, vprašajte svojih duhovnih pastirjov, kateri vam bodo radi razložili, in spomnite se mene v svojih molitvah.“ Na Jančem na sv. Miklavža dan 1831.

4) Izidor, brumni kmet. Bukvice ljubim kmetam podeljene. Iz nemškiga predstavil L. D. V Ljubljani. Blaznik. Klemenz. 1835. 8°. VIII. 72. — Za predgovorom je naslednji „Perstavik prestavljavca: Te bukvice od Izidorja kmeta, katere sim od prijazne roke na pósodo dobil, so se mi tolikanj perlegle, de nisim sterpel, de bi jih ne bil prestavil. Iz njih pihlja zares dober in brumen dub, kteriga bi imeli vsi kristjani imeti, ga ohraniti in iz njega živeti; kteriga je pak začelo zlo zmanjkovati. De bi ga vsaj eno koliko in v nekterih sercih obudil, je bil moj dober namen per prestavljanju. Upam, de bom z tem majhnim delam nekterimu službo in veselje storil.“

*L. Spornindla
caritica, iz
življenja svojega
naga preinad
gosp. Luka do
Ljubljane 1. 1. 1871
Danica XLII
1888 L. 42
H. 329, L. 43
str. 337*

5) Pesme od Farnih Pomočnikov ali Patronov v Ljubljanski škofiji. Zložil L. Dolinar. V Ljubljani, Blaznik, 1839. 8. VI. 307. Od str. 286 — 307 so: Še nekatere svete Pesme na pr. Od Imena Jezusa, od Jez. pet ran, od sedem žalosti Matere božje, od sv. križa itd. — Vvod glasí se na pr.:

Po Janskimu témenu sedam, Napenjam temotne oči; Z veseljem po svetu pogledam, In vidim veliko reči:	O vé vse svetost' prebivalša Od nas zaželene cerkvé! Vsih žalostnih serc zabajalša! Vi mikate moje sercé . . .	De bođem prav mogel zapeti Zasluženó hvalo in čast; Po vašimu zgledu živeti, Doseči perpravljeno slast.
Obrašene hribe 'n doline, Dereče in bistre vodé; Po mejah gorá visočine, K' iz zemlje mogočno kupé;	Marija! ti v časti presvoti Besednica moja 'n Gospá! Te prosim, to hvalo sprejeti, Če tudi le malo veljá.	Deb' tudi kristjani zbudili Se k andohti, varvan' od vas; Po vaših stopinjah hodili, De mine ta delavni čas.
Razgernjene polja in loke, In mesta in terge 'n vasi; Negmahne redivne potoke, Perpravo potrebnih jedí.	O lubi Svetniki 'n Svetnice! Že spravljeni v vmirjeni hram! Per tronu Marije Dívce, Veseli na vekomej tam.	To moje zanikerno delo Sprejmite v pobožnosti dar; Kar manjka, sturite vi celo, Perpravno za božji altar.
Na vse te reči se ozéra Omamljeno moje okó; Al nekaj ga moti, spodvera, In na-se ga vleče tako.	Vi v cerkvah na kranjskim češeni, In klicani nam na pomoč; Zvestó razsvetlite vi meni Duhovno to temo in noč,	Poprašan za svoje plačilo, Prelubi, vas prosim lepo, Sprosite mi večno vračilo, Sprosite mi sveto nebo.

6) Perstavik. Pesme od Svetnikov in od Svetnic, v' Ljubljanski škofiji samo v podružnicah češenih. Zl. L. D. V Ljubljani. Blaznik. 1841. 8. 109. Zadnji je naslov:

Pevca dar.

O Gospá nebeška! varh življenja! Moje drugo upanje češeno! Kar sim sam, kar imam premoženja, Tebi je od zdaj perporočeno . . .	Naj ti drugi v darvo pernesejo Kaj od svoje bogatije, kar je, Naj ovac na trume perženejo, Naj ti zidajo cerkve 'n altarje:
---	--

Jest pa sam ponižno k tebi pridem,
Tebi, o Marija, se darujem,
Oh, od tebe, Matí, več ne uidem,
Z tiho prošnjo v sercu k teb' zdihujem.

Kedar so izhajati jele Novice, pošiljal je vanje sim ter tje kaka sporočila celo do l. 1860 (p. Kukovica vremenski prerok); glasil se je po pesmicah v Drobtincah l. 1848—1857 (p. Sveta vojska; Od zvonov na Češnicah s pridigo vred; Drobná ptičica itd.); marljivo pa v Zg. Danici na pr. l. 1850 št. 8 v pesmi: Čast, komur gre čast — duhovnikom, ki so se žrtvovali v boju za vero, o kužni bolezni (Raskleni mi žalostne spune, — Razjasni mi temno oko, — De sežem še enkrat med strune, — 'No pesmico peti sladko itd.); št. 40: Dr. Ignacju Knobleherju (Ne morem nehati, — Serce ne pusti — Ti hvale kaj dati — Iz majhne moči . . . Naj b' ljubi Te Kranjci — V spominu imeli, — In vsi Afrikanci — Za Tebe goreli). L. 1851 po spiskih: „Kdor altarju služi, bo tudi od altarja živel; Svět za napravo ljudskih šol — s šolskimi brati — po Kranjskim; Svete Cerkve zaničevavam“ in št. 32 po pesmi: Labudnica:

1. Navdahnjen od Svoje, Ki ga veselí, Si sledenj kaj poje, Kar serce želí: Popivic od vinca, Od vojske žolnir, Od nekaj pa Minca, Mladienič, pastir.	2. Zakaj bi od Svoje, Nje same veselí, Med zvodene roje Jest enkrat ne pel? Recite vsi drugi, Kar kolj se vam zdi, Per nji se mi, slugi, Nar bolji godí . . .	12. O kakšino njeno Je lepo ime? Perserčno ognjeno, S spomina ne gre; Je Cerkev nam dana, Nje mila oblast, Katolška imen'vana, Edina za čast.
---	--	--

Sam pevec in pesnik je v Danici l. 1852 priobčil: Perlog k slovenski pesmarici, kjer piše na pr.: „Leto je že preteklo, kar sim jed k ognju perstavil, de bi jo dobro skuhano častitim bravcam „Zgodnje Danice“ dal pokusiti: pa se ni dala zadosti skuhati, ker mi derv permanjkuje. Morebiti se bo komu zdela še terda ali pa nejše; naj jo pa sam še pokuha in potlej nam da pokusiti. Čakal sim dolgo v upanji, de bo kdo še kaj jedí slovenske pesmarice dal zavžiti, to je, zavoljo nabére slovenskih pesem in jim permerjenih napevov za potrebe katoliške cerkve po Slovenskim; pa se za g. Adamičam nihče ni dal slišati. Mnogi so nam mnogo od nje povedali, kar je po večim dobro povedano; vsiga pa po mojih mislih niso prevdarili, kar je k temu potreba. — Vi, ljubi braveci! me bote naglo poprašali: Kaj pa še ti veš nam povedati v zadevi slovenske pesmarice? Odgovorim hitro in naravnost: Ni zadosti, de je v slovenski abecedi pisana, po gramatikalnih vodilnicah uterjena, ampak mora tudi imeti: 1) slovensko pevsko mero z enakimi stópi; 2) slovenske odrezke (odstavke); 3) slovenskiga pesniškiga duha; 4) pobožniga ali cerkveniga duha; in 5) slovenske napeve . . . Večidel še diše naše pesmi po nemšini, kar čuda ni, ker pesniki so živeli med Nemci ali per Nemcih, so se od mladiga nemšine učili, jo brali, govorili, njih prozodijo v sé jemali, toraj tudi po nemško mislili, govorili, pisali in peli. Znaprej bo že kaj drugač, ker se mladenči po Slovenskim po šolah tudi slovenšine učé, se bo že kaj slovenski pesniški duh zbudil.“ — Spregovorivši potem o vsakeri točki kratko a krepko posebej (št. 16. 17) pravi vmés: „Tukej je prilika od vjéma (Reim) govoriti, našim razvajenim ušesam prijetniga, petju ne prav potrebniga, nekoliko škodljiviga, ki je možki in ženski. Vonder pa pesmi brez vjema niso kaj všeč; pa tudi ravnóm (asonanca) za ljubo vzamejo; . . . res pak je tudi, de iskanje vjéma mnogokrat veliko božjiga duha odnese; zato niso hvale vredni, ki ga močno tirjajo ali neradi pogrešajo, ali pa pesniki, ki lepo govorjenje njemu darujejo, kakor: ‚dal življenje de je nam‘, namesti: de je nam življenje dal“ itd. . . — „Naša ljuba Mati katoliška Cerkev ni prevzetna, se ne lišpa, ne skazuje, ampak je pošteno-lepa, modra; nje noša per cerkvenih šegah ni posvetna, se ne spreminja po neizmernih željah priprostih ljudi; nje jezik v sv. pismu ni olikan po vsih slovniških vodilnicah, vonder je pa razumljiv, čeden, prijetin: toraj tudi per cerkvi ni treba sladko-željniga, mehkužniga, posvetniga, ampak lepiga, miliga, pobožniga, včasih žalostniga, včasih bolj serčniga petja, vselej pa pesmi in času permerjeniga, kakoršno bi bilo cerkveni slovenski pesmarici želeti . . . Muzika se ne da polikati, in se tako dolgo po tleh valja, dokler ne požene iz pevca, v kterim prebiva, globoko verno navdušenje, ktero njega popolnoma gospodari. Cerkevne muzike namen je toraj, da podpera serca vernih v pobožnim hrepenenju k Očetu vsiga sveta, kakor poje David itd.“ Njegova je tudi: Stara novica o škofijnem zboru (synodus dioecesana) v Loki l. 1755 pa: Perstavik Franca Mihaela Paglavica (str. 79. 80). — Izmed pesmi tega leta slove št. 6 Slovenilka na pr.:

1. Zaukaj, Slovenija,	9. Mrak, Baraga, Godec,	14. Zatorej Slovenija
Vesela zapoj,	Tud Škola in Pirc,	Zdaj ukaj in poj,
Na poti življenja	Milharčič in Skópec,	Na poti življenja
Nikar ne postoj.	Kocjančič, Dovjak.	Nikar ne postoj.
Godove obhajaj,	Glej, Krajna, svoj venec!	Za svoje sinove
Močno se raduj,	Možgan je Ilir,	Močno se raduj,
Le z miram napajaj,	Trabant je Slovenec,	Obhajaj godove
Se z njim napolnuj . . .	Zgubljenih pastir . . .	Nikar ne žaluj.

Per jezeru je št. 28 pesem (Per jezeru vstanem — In okno odprem, — Po svetu že znanem — Se zdajci ozrem, — In gledam Triglavo, — To téme želja, — In mnogo višavo, — Okrajno svéta itd.); št. 38: Malnek duhovnih vaj v Ljubljani 1852 (Za svetim časam

— Gre s polnim glasam — In ginjen'ga serca — Do ljubiga Boga — Zahvala od veselja — 'Z duhovniga kardela itd.); št. 49: Grofu J. Radecku c. k. velikimu Maršalu (Nikar se ne mudi, — O pevic kasan! — In k petju se zbudi, — Moža nam naznan', — Na Laškim junaka — Radecka, moža, — Bojvavcov pervaka — Pohvaljeniga itd.). L. 1853 št. 10 Grob pesem iz nemšk.; Čudni poklic (Tomaž Kanterburski). — L. 1854 je po Danici priobčil pesem: Sveti boj (Herman Vikari) pa Ljubi očetnjavi št. 27 (Ljuba moja očetnjava, — Mojiga rojstva blažni dom, — Zvestih Kranjcov lepa sprava! — Tebe vedno ljubil bom. — Ti obdaš slovenske meje, — Dalne polja in gore, — Kar se Avstriansko šteje, — Tje ljubezen moje gre itd.). — L. 1856 št. 7: Svitlimu cesarju Francu Jožefu (Dovoli mi, ljubljena lira, — De, dokler še tukej živim, — Desnica ti strune prebira — Še enkrat v obeljeni zim'. — Prigodbe zavzetne, velike — Zbudila je Božja modrost, — Svetá imenitne vodnike, — Franc-Jožefa milo serčnost itd.). — L. 1858 je v Slovenskem Romarju, na svetlo dal Jernej Lenček, spisal Luka Dolinar sestavka: Perva hranilnica v deželi (Franc Mihael Paglovec), in Prigodbe nekdanjih časov od l. 1719—1822 iz „letnih bukev Šmartna na Tuhinskim.“ — L. 1860—1862 je priobčeval po Danici v mičnih kratkih spisih I—X: „Kaj sem doživel? Nekatere resnične, pa podučivne in svarivne prigodbe iz mojiga življenja v poterjenje za resnico Božje besede in v čast Božje previdnosti.“ — Visoko častiti g. Franc Svetic ali nunski gospod Oče v Loki št. 14 in št. 23 pesem: Pij deveti — Oče sveti. — L. 1861 pesmi: Spomlad (str. 78), Poletje (109), Jesen (172). Št. 24—25 nahaja se njegov spis: Vremenski dnevi, kjer govori na pr. o kukovici, razlaga nekatere prislovice p. Kolikor dni pred sv. Martinam led, toliko pred sv. Jurjem zelenje. Sv. Martin lep da v treh dneh sneg. Če veliki petek dež, nima dež potem teka. Sv. Vincenca solnce rodi sladko vince itd. Od kod vera v vremenske dni (Lostage)? Zakaj zdaj tako malo prihodnje vremena kažejo? — „Pri nas se zdaj omika povzdiguje, pravi, natoroznanstvo se že po kmetih širi, prazni dozdevki se z zlatim zernam vred v smeti mečejo, nemška kultura s svojimi gerčami in izrastki se v nas silama vriva, vera mnogih je bolj čerka kakor duh, bolj v glavi kakor v sercu, podobna nogam Nabuhodonorjeve podobe, ki so bile železne in perstene, torej slabe, de jih je kamniček razdrobil, ki je od zgorej na-nje padel; vera ni več detinska, sinovska; zato take znamnja nam ne kažejo več vremen, ampak po drugih bolj veljavnih nam božja previdnost svojo voljo in nevoljo naznanuje (str. 198) . . Ljudje imajo več tacih dni, iz katerih si vremena prerokujejo, pa so negotovi preroki. Eden sam je, ki večno pratiko ima, in vedno prave vremena dela, ogenj, točo, sneg, led in viharje, kateri spolnujejo njegovo voljo; pa ta Eden nam noče naprej povedati, de Mu še tega gospodarstva ne vzamemo, kakor že v družih rečeh, in de v vremenu moramo spoznati, de vse vaše delo je prazno, ako On nam polja ne blagoslovi (192)!“

Malo da ne popolnoma slep zložil je bil blagi častitljivi pevec vže prej si labudnico, a v pravem pomenu ste to poslednji pesmici njegovi v Danici l. 1862, in sicer str. 72:

Od rajske ptičice.

(Kopernenje po večni spomladi.)

Preljuba rajska tičica,	Podaljšal se je kratki dan,	Golobje krulijo vesel',
Ti moj'ga serca pevcica!	Potegnil sneg in led je stran;	Žerjavi so že mem letél',
Zakaj tak dolgo se mudiš,	Pa mile tičice le ni,	Černivček nosi guezdíce,
In v britki tugi nas pustiš?	Če tudi trava zeleni.	Pa le ni mile pevcice.
Zletela si nam čez morjé,	Že zdavno nov je cvet pognal,	Veselo poje šinkovček,
Pustila rjave nam goré:	Od juga vetric pripihljaj,	Vesél odpéva vlastovček;
Vse želje grejo za taboj,	Velika noč je pred durmí,	Od solnca vert se pomladi,
Prilèti skorej in zapoj.	Pa ljube pevcice le ní.	Življenje novo zasadi:

O slavček rajski prid' na dan,	Tam ga svetniki gledajo,
Nebeško pesem mi oznan',	Mu slavo, čast prepevajo,
De vzdigne trudniga duhá	Na večne citre brenkajo,
V naročje miliga Bogá.	Za sabo brate vabijo.

Naš mladi vertic.

O cveti, cveti vertic mlad,	Zapoj od ljube matere,
Poganjaj zdaj mladike,	Od slavne rodovine,
De trudni najde sladki sad	Počast' junake ranjene
Oživljene omike;	Za blagor domovine,
Oh, vertica se veselim,	Povzdigni druge še može,
Ko z njega žlahtni sad dobim.	Veliciga če kaj storé.
Zdaj teče v tebi vroča kri,	Pa v jambih zdaj, v trohejih zdaj,
Zdaj spletaj slavne vence,	Clo v tribrahlih ganljivih,
Nedolžen še in brez skerbi,	Kar veš, spodobno nam póvej,
Jih verzi med Slovence,	V versticah pak umljivih.
Premilih stresenih cvetic	In pelo se bo po dolin'
Prekrasnih, vernih, brez šetic.	Veselje, slava do planin.

O živi, živi vertic moj,
 Obdarovan s čutili;
 Naprej, naprej! nikar ne stoj,
 Ko vse nas žene, sili.
 Slovenija to govori,
 In se smehljaje poslovi.

To častno budnico je zložil stari pevec L. Dolinar slovenski gimnazijski mladini po prebranem „Vencu“, ki ga je bila poklonila po mojem nagibovanji preblagemu ravnatelju Jan. Nečáseku o njegovem odhodu v Prago l. 1862. 8. II. str. 31. in ta pesmica bila mu je v istini labudnica (Danic. št. 11). — V ravno tem listu piše Rodoljub Podratitovski o slovenskih cerkvenih pesmih in napevih, kjer pravi na pr.:

„Tam v Tuhinski dolini živi v tihi samoti častiti starčik, vpokojeni gosp. fajmošter Luka Dolinar, po vsih slovenskih škofijah dobro znani pesnik in pevec slovenski. Del njihovih ne bom ti, dragi bravec, po imenu našteval; vzemi le v roke obširnih pet zvezkov njihovih sv. pesem, preglej k vsim tem pesmim pripravljene napeve, in stavim kaj, da občudoval boš z menoj vred dela blagega gospoda. Res, mili starčik, veliko velik storili ste za čast Božjo in Lepoto njegove sv. službe. Želimo Vam, da bi miren bil večer Vaših dni, po smerti pa da bi počivali ob bregih onih potokov, ki porosujejo rajske livade svetih nebes (str. 87).“ — Zgodilo se je to v letu naslednjem, in v Danici 1863 št. 25 je po njegovem pogrebu brati:

„Na pokopališu v Šmartnu počiva tedaj učeni gospod, ki je marljivo prebiral in dobro umel vir vse učenosti, sv. pismo in cerkvene očake; počiva tamkej zvest pastir čede, ktero mu je Gospod bil izročil . . ; počiva blagi človekoljub, ki mu je nar večji veselje bilo, kadar je ljudem mogel kaj dobrega storiti, ker bil je posebno blazega duha in prizanašljiv do sebi podložnih, pa ne iz slabosti in mehkužnosti, kajti rajni gospod ni resnice nikomur prikrival, če ga je dolžnost vezala jo povedati. Na njegovem grobu materi Slavi oči milo rosé, kajti rajni je slovensko modrico gojil, ko je bilo to še kaj nenavadnega; on je resnico, ktera se dan današnji tolikrat ponavlja, da se ljudstvo izobražuje le v maternem jeziku, s ponosom terdil, on je bil rodoljub še pred letom 1848 itd. (str. 197).“ — Kar je pel Vodnik o sebi, sme gledé pobožnih svetih pesmi in priprostih ljudskih napevov tudi blagi Luka Dolinar:

„Dovolj je spomina, me pesmi² pojó.“

Martin Kuralt „von Geburt ein Krainer, Weltpriester, ein gewandter lateinischer, deutscher u. krainischer Dichter: Jútrejna pésem eniga Krajnskiga kmeta po letu (Šafařík 42. 84) — im Illyrischen Blatt 1826 Nr. 31.“ — V istini pa se nahaja v Illyr. Bl. 1823 Nr. 31 spisek: „Ein kleiner Versuch in krainerischen Volksliedern“, vmes ona pesem, tudi v nemški prestavi, pa „Einige grammatische Anmerkungen zu dem obigen krainischen Texte (über Accente oder Tonzeichen — u v v' vu — hotel otel — tvoja toja)“ s podpisom M. C. t. j. Martin Curalt, priobčil J. — Na razgled bodi:

Jútrejna pésem éniga Krájskiga Kméta po létu.

1.
Žé se temnôte negúdna gošáva,
Skóz petelina ozmerjana loč':
Vid' se odtegvat ta černa pušava,
Dalej pobéga zanikerna noč.

2.
Sonce se bliža, močnejši svetloba
Té že opešane zvezjde gasí:
Žlahtno rudéčje, nu lepa zlatoba
Sénkaj čez nébo nu hribe cedí.

3.
Tičkov že ní več po gnezdih, njih hišah;
Gòr so po tènkimu luftu na pot',
Hvalo, u sladko naštimanih vižah,
Pét pomladénimu dnevu naprot.

4.
Pridno brenčí med urátcam čebelca,
F' nu se muja sestrami oznánt,
Dè je čas nòst u vošena predelca,
Kar je po rožcah medeniga, hránt.

5.
Klíčejo, prósjó ovce inu krave,
K' sò se pokorno snoč dale perpet',
Dè bi do žmahtno poròsene trave
Otel dobrotliv' pastiric odpret'.

6.
Povsot se, kar kol le sope življenja,
Vùn iz tožliviga spanja ravná:
Povsot veselo luč dvékaj stvarjenja
Čisto spoznat', inu gledat' nam dá.

7.
Člòv'k, k' te je večna modrost izvolila,
Za gospodarja čez zemlo sturit',
Zbud' se, nu hit' tud ti skoz opravila
Krajl čez to tojo podložnico bit'.

8.
Člòv'k, ne zastonj tiga stvarn'ka podoba,
K' imaš ti tolkajn njegove oblast',
Dèlat! nar gerš bi bla toja lenoba,
Dèlat! le delo da sad inu čast.

Deutsche (beynahe wörtliche) Übersetzung na pr.:

1. Schon fängt sich der Finsterniss trages Dickicht,
Vom Hahne ausgeschmäheth, zu theilen an:
Man sieht die schwarze Wüste sich entziehen,
Weiter entweichet nach und nach die tückische Nacht . . .
8. Mensch, nicht umsonst des Schöpfers Ebenbild,
Der du so viel von dessen Macht hast,
Arbeiten! am schändlichsten wäre deine Unthätigkeit,
Arbeiten! nur Arbeit gibt Frucht und Ehre.

Z istim podpisom nahaja se v Illyr. Bl. 1824 Nr. 8 „Lied am Geburtsfeste Rudolph Johannis, . . Prinzen . . Erzherzogs . . Cardinal Erzbischofs von Olmütz . .“
Na primer bodi izmed 21 razstavkov:

4.
Des Lenzes, Sommers, Herbstes Tage
Sind lange schon im frohen Lied;
Schon klingt es gleich gemeiner Sage,
Wenn man sich die zu singen müht . .
(Vid. Preš. Serien. 14. Kr. Čb. III.)

8.
Dich, der Du, weise in der Jugend,
Schon scheidend, was vergänglich ist,
Früh hoher Lehrer hoher Tugend
Mit Thaten mehr als Worten bist . . .

Temu nasprot je čitati v Illyr. Bl. 1828 Nr. 26 s prostim nemškim prevodom (Der Sommer-Abend) slovenska pesem;

Polétni večér.

Glej! škerlat goré prevleče,
Kader jame se mračit',
Posmehvaje Hesper meče
Iz potoka zlati svit.

Tam na njiv' klasov' šeptajo,
V' pokoju večera,
Skor bi mislil, de kramljajo,
Kak jih zalša Cerera.

Trate zapusti zelene,
Zadnjikrat zasuče bič,
Ter vesel domú peržene
Jožik sitih ovc tropič.

V' rajni čistih sap tihoti
Listi jagnjeda šumé,
Vsa natvora je v lepoti,
Zvér, vse ptice sladko spé.

V' hlad Zefira izdihujem,
V pevskim duhu jas gorim;
P'jan veselja premišljujem,
Al na svet', al v raj' živim.

Žlahten hlap večerna rosa
Z' mnogih rožic izbudi,
Škoda, k' bo le kmalo kôsa
Atropa njih kratkih dni!

Razun murna v zelenjadi,
Dije v miru slednja stvar,
Sam on pesem po navadi
Vbira stvarniku v dar.

Pod slovensko pesnijo je podpis: Per Janšovim ulnjaku 15. večér Rešniga (nam. Režniga) Cveta 1828. J. Ž. g. r. t. j. Jožef Žagar, tedaj novomašnik. — Da je nemški prevod prost, kaže naj kitica prva in zadnja:

Schön mit purpurfärb'gen Dache
Ruh't der Hain im Abendlicht,
Wenn im silberklaren Bache
Lieblich Lunens Goldstrahl bricht...

Weisheit, Gott! von deinem Throne
Strahlt in dieses Heiligthum,
Starr denk' ich in trunk'ner Wonne,
Ich sey im Elisium.

Gašper Švab r. 2. jan. 1797 na Bohinjski Bistrici, mašnik 1820, kaplan na Brezovici, v Stari Loki, župnik v Hotederšici, v Dobu, kjer u. 6. jan. 1866. Knjige njegove so:

1) Katoljški Nauk od zakramentov svete pokore in presvetiga rešnjiga telesa, zložil Gašper Švab, kaplan. V Ljubljani 1826. 8. 154. Nat. J. Sassenberg. Prodaja Bilhelm Henrik Korn, bukvopród. — Na vzgled bodi iz Predgovora:

„Ljubi otroci! Jezus Kristus edinorojeni sin božji, pravi Bog, pa tudi pravi človek je naš učeník, postavodajavic, in naš Gospod: njemu smo per svetim Kerstu vedno zvestobo obljubili, in iž njegovih božjih ust smo prepričani, de bomo vsi večno pogubljeni, ako ne bomo za svoje grehe pokore storili . . . De bi se tedej v' naukih od zakramentov svete pokore in presvetiga rešnjiga telesa semtertje ne majali kakor na morji, de bi zavoljo prevelike ojstrosti v' žalostno boječnost in obupanje ne padli; ali pa, kar se je še bolj bati, de bi se zavoljo prevelike mehkode večno ne pogubili, zato so resnice v tih pričijočih bukvicah, ktere vam z velikim duhovnim veseljam v roke podám, le na nauke zapisane in nezapisane besede božje po mislih in zastopnosti naše matere katoljške cerkve zidane . . . V tih bukvicah tedej nič družiga ne išíte, kakor za vaše zveščanje potrebnih naukov, ker sim jih jez le zato spisal. Nikar se ne motite in ne obotavljajte nad nekterimi novimi besedcami, ktere v njih najdete, postavim kàs, namest grevnjiga; kazen, namest štrafa itd.“

2) Gosp. Kristofa Schmida, Korarja Avgustanskiga, Zgodbe svetiga pisma za mlade ljudi, okrajšane iz Nemškiga prestavljene. V Ljubljani nat. J. Blaznik 1830. 8. 190. — II. Nat. 1846. 8. 200.

3) Nauk katoljške cerkve od opravičenja grešnika. Zložil Gašper Švab, fajmašter v Kotederžici. V Ljubljani 1832. 8. 254. Nat. Sassenberg, prodaja A. H. Hón. „Prav lepi nauki v hvale vredni slovensčini (Met).“

4) Pridige za vse Nedelje in Praznike céliga leta, ktere je pridigoval Gašper Švab, fajmošter v Dobu. V Ljubljani 1835. Blaznik. Klemenž, I. Del 8.

450 (I. Ned. v Adventu — Binkuštni pondeljnik). II. D. 8. 469 (I. Ned. po Binkuštih — V god oblénice posvečenja vsih cerkev).

Andrej Bohinc r. 25. nov. 1795 v Zapogah, mašnik 1819, kaplan pri sv. Petru v Ljubljani, naposled fajmošter v Cirkljah na Gorenjskem, u. 30. dec. 1871. Njegova knjižica je:

Družba verniga človeka z' Bogam. To je: Navuki (str. 9—58) in molitve (59—238). V Lublani nat. L. Eger, prod. Hobn. 1827. 12. 240. — II. Nat. 1835. str. 294. Na primer bodi iz Predgovora:

„Kar smo vidili in slišali, vam oznanujemo, — de bo naša družba z' Očetam in z' Njegovim Sinam Jezusam Kristusam (I. Jan. 1, 3). Lepo družbo sta imela perva človeka Adam in Eva z Bogam. Bog se je z njima pogovarjal, učil, in ona sta svojiga Očeta, kakor brumni otroci, poslušala, vbogala. V ti družbi sta bila srečna, ki sta v brumnosti živela, ino mir vesti, božje dopadajenje žvivala. Nevošlivosť hudobniga angela zapele Evo, in Eva Adama pregovorí. Jesta prepovedani sad drevesa spoznanja dobriga in hudiga, storita greh, kateri je škodoval tudi nam vsim, katerikolj po naturi od njih pridemo. Tako smo se ločili od Boga. De bi pa mi ne bili vekomej od Njega ločeni, nam — že pervima človekama oblubeniga Odrešenika — Jezusa Kristusa póšla, skoz kteriga zamoremo z' nebeškim Očetam spet v družbo pridti itd.“

P. Ferdinand Vonča (Wonscha Joseph, Bonča) r. v Šent-Vidu nad Ljubljano 26. marc. 1792, reda frančiškanskega mašnik l. 1817, učenik, provincijal, u. na vizitaciji v Nazaretu 31. jul. 1840. Na svetlobi so:

Tri Pridge za Sveto-Leto, k' jih je pridgval v' fari Sv. Petra per Natisoni Videmske Škofije III. IV. ino V. Nedelo po Binkuštih Svetiga-Leta 1826. P. Ferdinand Wonzha, Frančiškanar ilirske Provincije Vučenik jutrajnih jezikov ino S. Pisma obojga Testamenta per domačih šolah na Kostanjovci blizo Gorice. V Ljublani per Jurju Lichtu. V Celovcu per Ferd. od Kleinmayro, natiskavcu. 1827. 12. 155. — „Sprache und Grammatik wurde in diesen Predigten nicht berücksichtigt (Šaf. 126).“ — Na razgled bodi:

„Za nas revne Kristjane, kateri se na morju tega nevarniga ino zapeliviga sveta še za naše zveličanje vojskujemo, je scer še zmiram prijeten čas, dokler še naša vboga Duša z' tim slabim truplam sklenena tukaj živi . . ; vender niso vsi dnovi, vse vure ino minute našiga življenja enake za perdoblenje večniga zveličanja . . . Več gnade Gospod Bog deli ob Nedelih ino velikih praznikih, kader . . . Ob času sromaštva, pomajnkanka, nesreče, zopernosti, pregananja al bolezi, kir takrat . . . Močnejši studenc božjih gnad se čez nas razliva v svetmu Postu, kader . . . Dokler tedaj nas dobrotliv Gospod Bog pustí na temu svetu živeti, je za nas scer zmiram prijeten čas, ino dnevi zveličanja; pa včas več včas majn; nikdar pa večí, kakor ravno zdaj, kar nas je Bog dal doživeti, ino kar vam keršanske Duše! z veseljam oznanovati, sim jest dons na voljo vašiga Gnadliva Škofa semkej poklican . . . Z velikim veseljam tedej vam pridem to posebno novino Svetiga-Leta oznanovati, ino sim moje govorjenje tako razdelil, de vam bom v tih treh Nedelah vse na kratkim povedal, kar vam je potrebno vediti ino si dobro k sercu vzeti, če hočte tega prevelikiga šaca Svetiga-Leta deležni postati; ino scer dons vam bom v pervimo delu mojga govorjenja razložil, kaj je Sveto-Leto, ino v' drugmo, kako mormo taistiga deležni postati? Dons teden vam bom pokazal, kako potrebno nam je spreobernenje ino pokora, scer zmiram, pa posebno v' temo Svetmo-Letu; ino dons 14 dni bom vas podvučil, kaj je pravo spreobernenje ino resnična pokora, brez katire nobeden Svetiga-Leta ne more deležen postati. Prosim vas za posebno poterpežlivosť,

če bom en malo dolgo govoril, ino zamerljivo poslušanje; zakaj te lepe perložnosti morbit ne bote nikdar več doživeli. Ti pa Troštar S. Duh! brez katirga pomoči ni nič dobriga v človeku, vižaj tako moj slab jezik, ino vžgi z tvojim božjim plemenam serca mojih brumnih poslušavcov, de bi ta moj navk k veči božji časti, ino k zveličanju moje ino mojih poslušavcov Duše teknil! — S. Maria! prosi tud ti za-me ino za moje poslušavce!“

Pot v nebesa je pesem, ktero je zložil P. F. Bonča Provincial, in ktera je tiskana v knjižici: „Drugi Perstavik starih ino novih . . Pesem . . Val. Stanig“. — V Gorici 1838 str. 41—48, ktere naj se pokažejo tu nekteri odstavki na pr.:

<p>1. Le vozka je Cesta,
In tesna je pot,
K' v' Nebesa gre zvesta,
Ne jiš jo povsot;
Če zdaj jo ne najdež,
Al pa od nje zajdeš,
Boš večno žalval,
In milo zdihval.</p>	<p>2. Ta pot je nevarna.
Pač mnog' jo zgreše,
To prazna ni marna,
Vse r'či v nji leže;
Ne daj se slepiti,
Pot pravo pustiti;
Premišluj terdo,
It' treba kam bo.</p>	<p>3. Ta svet ti poreče:
Ne bod' tak perprost,
Vesel, naj ti teče
Tvoj čas u' sladkost';
Le vživaj veselje,
K' je men' na povelje:
Ne boj' se nič več,
Vse misli verz' preč.</p>
<p>5. Meso t' bo pa djalo:
Zakaj me moriš? . . .</p>	<p>27. Zato je potrebno
Zdaj tukej terpet',
Če hočeš tam mirno
V' veselju živet';
Se bran't, in vojsk'vati,
Ter z hudim bojvati,
Zaupat' v' Boga,
Kir zmagat' nam da.</p>	
<p>7. Nar hujši sovražnik
Vse z mrežam zastav',
Ta zvit je zalaznik,
Hudič se mu prav'; . . .</p>		

Andrej Albreht r. 18. nov. 1782 v Idriji, posvečen 1805, služil v Semiču, na Krki, v Kranju, v Dolenji Vasi, kanonik in stolni župnik v Ljubljani, prošt v Novomestu, u. 20. nov. 1848. Spisi njegovi so:

1) Keršanski katolški Nauk od nar potrebnih resnic svete vere z' vprašanji in odgovori. V Ljubljani 1827. 8. 432. Nat. Sassenberg. Prodaj. A. H. Hón. — II. Nat. 1830. 8. Blaznik. — Beseda kaže se na pr.:

„Kaj je vera katolškiga kristjana? Vera katolškiga kristjana je dar božji, čeznatura luč, od Boga mu vlita čednost, skozi ktero vse za res verje in vse terdno derži, kar je Bog razodel, in kar katolška cerkev verovati zapove, naj bo zapisano al ne . . — Zakaj pravimo, de je vera čeznatura luč? Zato ker skozi njo spoznamo k' zveličanju potrebne resnice, kterih bi z' svojo pametjo nikolj ne bili spoznali. Naša pamet po svoji naturi ni vsigavedoča, to je le sam Bog, in skozi poverbani greh je tako otamněla, de le nekatere resnice, in še teh prav ne spozna. Skozi s. vero še le prav spoznamo Boga ino njegove popolnamasti, dolžnosti do njega, dolžnosti do sebe, do bližniga in do drugih stvari; skozi njo spoznamo božjo previdnost, ktera cel svet, ino pergodbe ljudi vlada (viža), resnico od večniga zveličanja pravičnih v nebesih ino večniga pogubljenja grešnikov v pekli, nevmerjočnost človeške duše, ino skozi njo zvemo potrebne per-pomočke k zveličanju itd. Teh resnic bi ne bili nikolj spoznali, ako bi jih Bog nam ne bil razodel, našiga uma ne bil razsvetlil, ino naših serc z' svojo gnado k verovanju per-pravnih sturil. Torej pravi prerok Izaia: „Ljudstvo, ktero je v tami hodilo, je veliko svetlobo vidilo, prebivajočim v deželi smertne sence je luč zasjala“. 9. 2. To je, ljudém, ki so bili v nevednosti, v neveri, se je Jezus, nebeška luč, perkazal, in jim skozi ozna-novanje svete vere pamet razsvetlil, de spoznajo, kaj jim je verovati in sturiti, de večno življenje dosežejo.“

2) Keršanski katolški Nauk za odrašeno mladost. V Ljublani nat. Sassenberg 1828. 8. 240.

3) Sveti Veliki Teden, ali molitve in ceremonije, ki se po zapovedi katolške cerkve véliki teden opravljajo. V Ljublani nat. Eger 1829. 8. 304.

4) Razlaganje keršanskiga katoljškiga Nauka. Spisal Andrej Albrecht, proš in fajmošter v Novim mestu. V Ljubljani 1850. vel. 8. Nat. in založil Ign. A. žlahtni Kleinmajer. I. Del 1—374 (I. Pogl. „Bog stvarnik, ohranik in učenik ljudi v stari zavezi. II. Jezus Kristus, odrešenik in zveličar sveta). II. Del 1—570 (III. Od svetiga Duha in Jezusove cerkve. IV. Od sv. zakramentov. V. Od keršanskiga življenja). III. Del 1851 str. 1—480 (VI. Nauk od božjih zapoved. VII. Nauk od cerkvenih zapoved). — Rokopis bil je dovršen vže l. 1841; med natiskovanjem pa je po smrti pisateljevi marsikaj pre naredil ter popravil Juri Volc (Zg. Danic. 1850 itd.).

Franc Veriti r. 16. dec. 1771 v trgu Tolmezzo (iz duhovnije Tercja) nadškofije Videmske (Udine), v latinske šole hodil v Vidmu, služil v štacuni trgovski v Požunu, štiri leta v mornarstvu na Laškem, potem bil nekaj časa gospodar doma, nato bogoslovec v Vidmu, posvečen mašnik l. 1800, služil za kaplana v Horjulu, kjer bival takrat Lah župnik Cipriani — v Ljubljani Lah nadškof Brigido —, bil potem duhovni pomočnik l. 1803 v Selcih, 1804 na Krki Dolenjski, l. 1806 vikar v Rovtah, l. 1812 fajmošter v Horjulu, l. 1840 korar v Novomestu, kjer je u. 16. jul. 1849. — „Von Haus aus verstand Veriti kein Wort slawisch; durch beharrlichen Eifer und fleissiges Sprachstudium brachte er es dahin, dass er ein fruchtbarer krainischer Schriftsteller wurde (Šaf. 42. 43).“ — Knjige njegove so:

1) Razlaganje Jesusovih naukov na gori, kakor jih popisuje sveti Matevž 5, 3—10. Perstavik Vere-Upanja-Ljubezni. V Ljublani 1827. 12. 267. Natis. J. Sassenberg; na prodaj A. H. Hón. — Iz te prve njegove knjižice pokaže naj se vsáj iz Predgovora tole:

„Preljubi bravci! Kranjskimu katolškemu ljudstvu, med katerim sim pet in dvajset let mašnik, sim že zdavnaj želel svoje resnične ljubezni pričevanje dati. Nate! iz dobriga serca majhine bukvice, v' ktirih je razlaganje Jezusovih naukov na gori . . . — Ker jest nisim kranjc, sim permoran odkrito spoznati, de je tukaj lohka marsktera beseda neperpravna, ali nepopolnoma: kar prosim mi spregledati. Preljubi bravci! lepo te prosim, beri, premišljuj kar bereš, in živi po naukih Jezusovih. Če tako delaš, bodo moje želje dopolnjene. — Moli za-me. Franc Veriti. — Blagorstva I—VIII. do str. 224. Perstavik: Vera, upanje, ljubezen so nar potrebniši čednosti, in za tiga voljo zapopadejo veliko naukov, pa tukaj ne boš v vsih naukih podučen, temuč le v enih pomnjan, de bo tvoja vera živa, tvoje upanje pravo, in tvoja ljubezen delavna, de se zveličaš (224—265).“

2) Popotnik široke in vozke poti; ali Popisovanje, kako se človek spači, v grebih živi, kako se poboljša, in Bogu služi. Spisal Franc Veriti. V Ljubljani 1828. 8. 238. Natis. L. Eger, na prod. A. H. Hón. — Alegorična pripovedka. — Feliks gre od doma na široko pot, pride v mesto Golufnje, Poklic ga reši iz mesta, Angel ga uči, spremi s Svetoželjo na goro v mesto Resnice, obiše sv. Samoto, Čistomisel, gre pred kralja Resnice, obiše Strahbožji, sv. Bogaslužnost, Modrost, Poterpežljivost, Pokoro, Molitev, Čistost, Ponižnost, Pokoršino; Feliks se posvetuje z' Angelam in Svetoželjo; gre sam v hišo sv. Pokore za vselej. — Na primer bodi Predgovor:

„Namen tih bukvic je popisovati, kako človek v' zaderge zleze, kako se iz njih spravi, in potlej bogaboječe živi. Pisal sim ko bi grešne slabosti in keršanske čednosti

govorile, de bo branje perljudniši in de se bo moč resnice bolj v živo čutila. Široka pot ni družiga, ko po svojim hudim poželenji živeti. Mesto Golufije pomeni kraljestvo hudičovo, v' katerim so hudobni. Vozka pot ni družiga, ko življenje po zapovedih. Mesto Resnice pomeni kraljestvo Jezusovo, pod kteriga ljubeznivo oblastjo so radi vsi dobri. Beri te bukvice, in jemlji nauke, ko bi bil popotnik Feliks. Varuj se široke poti, in hodi po vozki, de prideš v nebeško kraljestvo." Franc Veriti, Fajmašter v Horjulu.

3) Življenje Svetnikov in Prestavni Godovi. I. Bukve. V Ljubljani 1828. 8. XIV. 662. Natis. J. Sassenberg. — II. Bukv. 624. — III. B. 1829. 640. — IV. B. 671. — Kazalo (638) neprestavnih godov (644); naukov (Bog, Bogoslužnost, Beseda — Čas, Cerkev božja veža, Čistost nečistost — 657). Sosebni nauki (671). — Drugega natisa. J. Blaznik. Na prodaj J. Klemenž. I. Bukv. 1831. 8. VIII. 662. — II. B. 1844. 8. VII. 615. — III. B. VI. 634. — IV. 1844. 637. — „An diesem, schon seines Umfanges wegen nicht unbedeutenden Werke hat zuerst gearbeitet der Canonicus Miha Hoffmann; nach seinem Tode vollendete es Franz Veriti; doch nahm an der Herausgabe auch Andrej Albrecht als Corrector und Revisor der Sprache u. s. w. einen thätigen Antheil. Die erste Auflage war 2200. Ex., die zweite 1500 Ex. stark (Šaf. 130).“ — Na razgled bodi po reči in obliki iz Predgovora, pa sv. Ciril in Metodi p.:

Vsi pravoverniki radi poslušajo, in berejo djanje svetnikov. Slovenci niso v tim slabši od družih: jest vem in pričujem od njih gorečnosti. Dosihmal je zlo malo na svetlobo prišlo od življenja svetnikov v slovenskim jeziku: zato sim jim téle bukve spisal, in z božjo pomočjo jim hočem še druge zaporedama za vse mesce celiga leta spisati, de bodo želje dobrih nasitene.

Očitno spoznam, de so mi pomagali prečastitlivi Gospod Mihael Hofmann, nekdam korar v Novomestu, ktiri so prvi dan Kimovca 1826 v Bogu zaspali. Oni so z stanovitnim pridam, in hvale vredno učenostjo spisali veliko od prestavnih praznikov, od življenja svetnikov, in vse to pomnožili z lepimi nauki. To mi je bilo dobrotljivo v roke dano, in njih pridnost je moje delo zlo polajšala.

Kar sveto pismo pričuje od življenja hudih in dobrih, se more verovati; kar drugi pišejo, in pričujejo, se more modro premisliti, in jim pametno verjeti; zlasti, kadar ni to zoper nobeno razodeto resnico, in je k podučanju. Kar v dobro napeljuje, je pomagljivo, ako bi tudi bile prihke, ktirih je dosti tudi v svetim evangelji: ne smemo pa soditi od mogočnosti gnade božje nad svetniki po svoji slabosti. V popisovanji življenja svetnikov sim se skerbno varoval, kar bi zamoglo vest slabih raniti.

Ljubi Slovenci! berite te in prihodne bukve od svetnikov z mislijo in voljo, svoje življenje popoljšati. Svetniki nas učé ljubiti Boga iz vsiga serca; stanovitno njemu služiti; v pokoršini radovoljno in zvesto živeti; pravično in usmiljeno gospodovati; svoje grešno telo pokoriti; nadloge in krivice voljno poterpeti; storjene krivice popraviti; resnično se spokoriti; sovražnikam zavolj Boga odpušati; po vsih zapovedih stanovitno živeti. Svetniki so bili človeki kot smo mi; vsih stanov so bili kakor mi; v sredi pohujšanja so bili ko mi, pa z gnado božjo so premagovali zapeljive skušnjave, moč hudiča, silo hudobnih in vse. Ne obupajmo, ker Bogu je vse mogoče, in z njegovo gnado zamoremo v nebesa priti. Berite in premišlujte skrivnosti našiga odrešenja, de boste Bogu hvaležni. Berite in premišlujte življenje čiste in mogočne matere božje Marije, kraljice vsih svetnikov (gl. podobo v I. bukvi.), tudi življenje družih svetnikov in svetnic, de se v nemate, in serčno rečete z svetim Avguštinam: Če so oni zamogli, zakaj pa mi ne? Molite za dušo zvestiga Jezusoviga namestnika Gospoda Hofmana, za-me in za druge, ki so se trudili za vaše duše, de bomo z vami v veseli družbi vsih svetih hvalili

kralja, in vojvoda svetnikov Jezusa Kristusa, ktiri gospoduje z Očetam, in svetim Duham od vekomaj do vekomaj Amen. Franc Veriti, Fajmašter v' Horjulu.

Prestavni godovi. Nedelja. Nauk. Sploh od vsih nedelj, in praznikov skozi leto. Molitev. — Advent. Nauk. Kaj v Adventu premišljevati, in delati . . . — Neprestavni godovi. I. dan prosenca. Obrezovanje Jezusovo. Novo leto. Nauk. Resnično in berž svoje življenje po Jezusu poboljšati. Molitev. — II. dan svečana. Očiševanje Marije. — Darovanje Jezusovo, ali Svěćnica. Nauk. Iz tiga praznika. — XIII. dan sušca. Ss. Ciril, in Metodi škofa.

„Sveti Ciril (Kiril), in Metodi sta bila brata, pa močnejši združena z gorečo, čisto ljubeznijo, ko z zavezo kerví. Že mlada sta se odpovedala posvetnim dobrotam, in skerbno služila Bogu. Ona bi bila lahko srečna in sloveča na svetu, pa sta si raji drage zaloge perpravljala za nebesa. Ta dva brata sta bila vsa goreča do Boga: zato sta bila tudi goreča za zveličanje bližniga. V sredi devétiga stoletja po Kristusovim rojstvu je bilo veliko Slovincov k pravi veri spreobrnjenih, ali pravih učenikov jim je manjkalo, nobenih slovenskih bukev še ni bilo in nihče še ni znal slovenskih besedi pisati; zatorej so poslali Slovenci v Carigrad ali Konstantinopel do greškiga cesarja Mihaela III. in ga prosili, de bi jim umnih in dobrih učenikov poslal. Na to jim pošlje Cirila in Metodja. Iz pokoršine in prave ljubezni do Boga in bližnjiga sta zapustila svoj dom in svojiga očeta, po imenu Leona v Tesaloniki, in sta peršla, kakor dva angela, v naše slovenske dežele božje nauke oznanovat! Kmalo sta znajdla k greškim čerkam toliko novih čerk, kolikor jih je za slovenske besede, de se prav po govorjenji pisati zamorejo, potrebno, in sta poslovenila sveto pismo, mašne in druge molitevске bukve. Ker sta imela gorečnost aposteljnov, sta bila od rimskiga papeža postavljena namestnika aposteljnov. Kralji, oblastniki in podložni, tudi neverni, so jih radi poslušali, in se spreobračali, ker so vidili nad njima resnično brumnost in gorečo skerb vse zveličati. Ta dva sveta učnika sta mogla veliko nadlog in zopernost prestati, vender do smerti nista jenjala serčno učiti, in ljudi spreobračati“ (str. 537—8.). Nauk. Od čiste, stanovitne in žive vere. Molitev.

4) Razlaganje svetiga Evangelja vsih nedelj in zapovedanih praznikov cerkveniga leta. Spisal Fr. V. V Ljubljani 1830. 8. VIII. 9—640.

5) Terpljenje Jezusa Kristusa Gospoda našiga, kakor so ga vsi štirje evangelisti popisali. V Ljubljani 1831. 8. X. 259. J. Blaznik.

6) Keršanski Katolški Nauk za odrašene ljudi. V Ljubljani 1834. 8. I. in II. Del str. 334. III. 344. IV. 320. V. 319. Nat. Rozalia Eger. Prodaj. J. Klemenz.

7) Keršanski Katolški Nauk za otroke, ki se perpravljajo k sv. obhajilu. V Ljubljani 1836. 12. 220.

8) Perpravljanje k' smerti ali premišljevanje resnic v' srečno smert pomagljivih. V Ljubljani 1841. 8. 258.

9) Premišljevanje terpljenja in smerti Gospoda in Odrešenika našiga Jezusa Kristusa. Spisal Franc Veriti, Korar v' Novomestu. Nat. in zal. Maria Tandler. Prodaj. Andr. Čer, bukvevez. 1845. 8. 256.

10) Mnogi sveti Nauki in Zreki iz bukev Pripovist, Pridgarja, Modrosti in Siraha. Sp. Fr. Veriti, Korar. Nat. M. Tandler v Novomestu 1846. 8. 240. Spisal je Fr. Veriti še mnogo drugih stvari, ki so ostale v rokopisih na pr.:

a) Dušni Abecednik. Spis šteje 100 celih pol ter ima v abecednem redu neizrečeno veliko krščanskih resnic, ki so obširno razložene in bi jako koristne bile vzlasti pridigarjem. — b) Zapopadik evangelja Jezusa Kristusa v osmerki knjiga I. po spisu sv. Matevža str. 350, sv. Marka str. 246. knj. II. sv. Lukeža 381, sv. Janeza 302. — Zapopadik djanja apostoljskiga, listov svetih aposteljnov, in

skrivno razodenje. I. Del 8. str. 504. II. D. 539. — c) Pridige vsih Nedelj, in zapovedanih Praznikov cerkveniga leta. Štiri knjige v četrtini od l. 1824 — 1827 str. à 560—568. — d) Skrivno razodenje. — e) Zakaj in kako je Jezusa ljubiti in mu služiti. — f) Zgodbe iz djanja aposteljnov. — g) Življenje nekterih služabnikov božjih. — h) Pridige ob mnogoterih priložnostih. Ena debela knjiga itd.

Na primer bodi še Predgovor iz rokopisa: Skrivno Razodenje svetiga Janeza aposteljna, in nekaj razlaganja. Spisal Franc Veriti korar v' Novomestu 1848. 4. str. 232:

„Ljubi bravic! Sveti Janez apostelj, evangelist in prerok je spisal te bukve, ktere je skrivno razodenje imenoval, na majhnim in pustim otóku Patmos, kteri je permorskemu mestu Efezu nasproti, kamor ga je bil neusmiljeni cesar Domicijan poslal zavoljo njegove stanovitnosti v veri Jezusovi. Kader je bil cesar Domicijan umerl, mu je bilo perpušeno priti v mesto Efez, kjer je do smerti bil.

Sveti Janez je spisal te bukve, kakor mu je bil Jezus razodel z visokimi besedami in skrivnimi prilikami. V tih bukvah hvali ali svari po zasluženji sedmere škofe v mali Azii. Popisuje preganjanje nevercov zoper cerkev, njeno vojskovanje, zmago in čast. Popiše tudi v skrivnih prilikah strašne nadloge, ktere bodo preganjavce cerkve zadevale.

Ta sveti apostelj in prerok tudi popiše, kar je po božjim razodenji prejel, de se bo hudiga in strašniga poslednje čase godilo; sosebno, kader bo Antikrist prišel na svet, kteri bo cerkev neusmiljeno preganjal. Popiše čast, oblast in mogočnost Jezusovo, kteri bo sovražnike svoje cerkve končal. Popiše tudi nezapopadljivo lepoto nebeškiga kraljestva, kjer se bodo pravi služabniki božji veseljevali vekomaj.

Cerkveni učeniki pravijo, de namen tih bukev je pravovernikam dajati upanje in serčnost, de bi zvesto služili Bogu, in serčno preterpeli preganjanje, ker bo Jezus njih krivične preganjavce končal, jih pa vzel v svoje kraljestvo.

De so te bukve visoke in polne skrivnost, njih ime, in njih branje prepriča. Visoke in skrivne so sosebno zato, ker veliko reči v njih popisanih se bo le poslednje čase godilo. Cerkveni učeniki niso mogli vsih skrivnost tih bukev razdaniti, so vender nekaj svetlobe dali, zmed kterih so sveti Avguštin, sveti Bazili, Beda, Korneli a Lapide, Bosuet in drugi: njih prizadjanje bo moje pero vodilo.

Keršanski bravic! sprejmi to moje pomanjkljivo delo: pomanjkljivo je, nič pa zoper katoliške resnice, kterim sim po milosti božji iz serca vdan. Kar razumeti ne moreš, naj ti služi v' poniževanje; kar ti je pa razumeti mogoče, obračaj v svoje boljšanje, in čast božjo. Očetu, Sinu in svetimu Dubu bodi hvala zdaj in vekomaj. Amen.“

„Franc Veriti, rojen Lah in verli slovenski pisatelj“ — je sostavek, ki ga je priobčil L. Pintar v Sloveniji 1848 l. 52. — „Nekoliko iz življenja ranjciga korarja Franca Veriti-ta“ je spisal L. Jeran v Zgodnji Danici 1849 št. 49. — „Franc Veriti, bogaboječ duhovni Ljublanske škofije, Slovencov priden pisatelj“ — popisal Ignac Jugovic, kanonik v Novim mesti — v Drobtincah 1850 str. 116 — 123. — Ondi je brati na pr.:

„Posebna hvala Slovenšine je, de njo ptujci skoraj bolj obrajtajo ino povzdigajo kakor domači rojaki. Kakor hitro se slovenske besede prav lotijo, ino okusijo nje sladke glasove, njo tudi ljubijo; le on slovenski jezik gerdo ima, ki ga ne pozná. Takih neprijatlov je bilo na cente, ino, žali bože! de jih je še. Eni mislijo, de Slovenšine znati potreba — drugi de se nje navučiti mogoče ni. Vse tote in take zamečvavce jezika našiga naj rajni visoko častit gospod Franc Veriti na laž ino v sramoto denejo, oni duhovski oče pobožnih slovenskih bukv, katerih so nam obilno popisali, de so ravno

rojen Lah bili (Drobt. str. 116).“ — „Kader so l. 1800 došli v Horjul, sromak niso slovenske besede znali. Bil sim — so djali — mutast kaplan (str. 119). Kar pa človek ne zna, se z božjo pomočjo lahko nauči, ako le hoče ino skerbi, kakor naš nevtruden Veriti.“ — „Kadar so se jeli naročniki na prvo knjigo — Življenje Svetnikov IV. knj. à 1 gld. — zbirati, so se mu nekatere muhe posmehovale rekoč: „No, Lah bo nam pa že kaj lepiga spisal.“ Odtod je prišlo, da je prva knjiga le malo naročnikov imela. Pa še komaj je prva knjiga zlato solnce zagledala, so že mogli vsi zabavljivci jezik za zobmi deržati, ker jo je vse hvalilo. Torej se je tudi zgodilo, de se jih je na drugo še čez 1700 naročilo itd. (Slovenija str. 208).“ — „Njih slovenska beseda je bila vglajena, lahko vsim zastopna, slovenšina je čedna, ne preolišpana, ampak modro osnovana. Duh pisanja scer ne leta visoko, pa globoko v serce gre. Posvetniga lišpa v njih pismih ne najdeš, pa dobro zerno pobožnosti te bo oživel ino vnelo za pravo keršansko življenje. Pisarija Veriti Franca je sadunosniku podobna, ki ima lepši sadje ko cvet. Hvalo jim vsak domorodic vé . . . Svoje slovenske bukve so sporočili svoji poprejni čedi v Horjuli, kar je latinšine ino pa rokopisov ne natisnenih, so mladim duhovnim novo posvečenim — laške bukve pa škofiji izročili (Drobt. 123).“ — „Ptujega rodu, pa ves dobrega slovenskega duha je bil, zato bo živel njegov spominj med Slovenci od roda do roda (Metelko)!“

Janez Ziegler (Cigler) r. 7. maja 1792 v Udmatu duhovnije sv. Petra, posvečen l. 1815, duhoven v Škocijanu na Dolenskem, pri sv. Petru, nato v jetnišnici Ljubljanski, naposled fajmošter v Višnji Gori (Višnjagorc, Višnjagorski), u. 11. apr. 1869. Spisi njegovi so:

1) Molitve za bolnike. V Ljubljani 1828. 12. 247. Nat. Fr. Retzer. — II. Natis. Sassenberg 1830. 12. 282. Na primer bodi iz Predgovora:

„Nimamo ga praviga stanovanja na tem svetu, ampak le prihodniga išemo. Tukaj smo, kakor mémo gredoči popotniki, gremo v' svoje pravo domovanje v večnost, kamor nam smert vrata odpira. Smert je štrafega za greh; ker smo pa vsi grešili, tudi vsi umreti moremo. Za vsaciga človeka je huda in grenka zadnja ura, kader je treba svet zapustiti; iti v večnost, in stopiti pred pravičniga sodnika, Jezusa Kristusa; dajati rajtengo od svojiga hišvanja na zemlji. Kader se smert bliža, vsak kristjan potrebuje in želi duhovniga trošta in pomoči, ker takrat je ves posveten trošt prazen. Ravno v tih bukvicah se najdejo nauki, opominovanja, in bolnikam potrebne molitve, ktere gotovo vsaciga kristjana v bolezní potroštajo, ga k poterpežljivosti nagnejo in v ljubezni do Jezusa Kristusa vnamejo, če jih andohtljivo moli, ali moliti posluša. Potrebne so tedaj te bukvice duhovnim pastirjem in drugim ljudem, zato ker do zdaj nismo nobenih kranjskih bukvic imeli, iz kterih bi se bile mogle moliti bolnikam perpravne molitve, in jim upanje v neskončno usmiljenje božje dajati. Dobro in prav bi bilo, de bi té bukvice per vsaki hiši bile, kjerkoli kdo brati zna; duhovni pastir velikrat bolnika zavoljo dalje in družih opravil ne more po gostim obiskati, takrat mu kdo drugi lahko kaj bere, ali moli, ga potrošta in dobro delo stori, ker mu, kakor usmiljeni Samaritan, vino in olje v dušne rane vliiva. Kdor se ljudém usmiljeniga skaže, bo tudi per Bogu usmiljenje dosegl.“ — „Janes Ziegler Duhoven v' Ljublanfki jetnišnici.“

2) Štiri posledne reči, ali premišlevanje smerti, sodbe, pekla in nebes, spisal Janez Ziegler, duhoven Iblanske jetnišnice. V Iblani Kleinmayr 1831. 12. 192.

3) V Krajnski Čbelici l. 1831 bukv. II. so njegove pesmi: „Mravlja s kobilico. Šinkovic ušel. Pajk z muho. Plahta na dvoje. Dozdevna smert. — Bukv. III. l. 1832: Lesica z kužetam. Povračilo“. — V zgled bodi:

Povračilo.

Veselo letala	Golobčik kar šine	To vidi čebel'ca,
Čebelica v log,	Šibin'co vlomit,	Verniti hiti,
Medú nabirala	Jo v vódo porine	U roko pič' strelca,
Po cvetji okróž.	Čebel'co rešit'.	Golob odletí.
Vihar jo zavije,	Nevarnost otveze	Sercé pozabilo
Ne more letét',	Goloba strašná,	Ljubezni ne bo,
V vodnjak jo pobije:	Ga strelíc zaleze,	Dobrote vračilo
Kako se otét'!	Pomeri v njegá.	Da milo nebó.

4) Mašne bukvice, to je molitve per s. maši, tudi druge vsakimu kristjanu potrebne molitvice. Zraven tudi kratko premišljevanje terplenja Jezusa Kristusa, ali sveti križovi pot. J. Z. V Ljublani 1832. 12. 338 s podobami (brez njih str. 292. Šaf. 148). — V novem pravopisu l. 1852. str. 252.

5) Dober nauk, ali kratko podučenje se časne in večne nesreče obvarovati. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler. V Ljublani nat. J. Blaznik 1832. 12. 132.

6) Bratovšina s v. Leopolda. Iz Nemškiga spisal J. Ziegler. V Ljublani 1833. 8. 72.

7) Duhovni studenc, to je lepe molitvice, s kterimi zamorejo keršanske duše veliko dobrot od Boga sprositi. Na svitlobo dal J. Ziegler. 1835. — V. nat. pomnož. 1850. — VI. nat. 1853. — VII. 1858. 12. 234. — Olepšane s podobami pri sv. maši in pri sv. križevim potu, v starim in novim pravopisu (Zg. Danic. 1854. l. 13).

8) Kratki nauki za vsaciga človeka. V Ljublani 1835. 12. 60.

9) Sreča v Nesreči, ali Popisvanje čudne zgodbe dvéh dvojčikov. Podučenje starim in mladim, revnim in bogatim. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler, Fajmašter per s. Tilni v' Višnjigori. V Ljubljani Natis. J. Blaznik 1836. 8. 139. Na prodaj J. Klemenz. — V treh delih popisuje se po več razdelkih čudna a mikavna zgodba: 1. France Svetin gré na vojsko Francosko. 2. Neža Svetinka da oba dvojčka v službo. 3. Paule Svetin pastir; 4. šolar v' nemškim gradcu; 5. najde svojiga prijatla Avguščina; 6. desetašolic na Dunaji; 7. dvorni svetvavec, potem škof. 8. Po škofu Paulu najde Karl baron Gap svojo mater. 9. Škof Paul najde svojo mater. — D. II. 1. Janez Svetin pék v' Terstu; 2. per velikim tergovcu v Terstu; 3. na morji; 4. v mestu Tulonu na Francoskim; 5. v ječi; 6. k smerti obsojen. 7. Ludvik Bodin, Svetinov sovražnik, hudodelnik, vjet. 8. Janez Svetin izpušen, Ludvik Bodin umorjen. — D. III. 1. France Svetin, oče Janeza in Paula, na vojski vjet, in na francosko odpelján; 2. francoski soldat, reši svojiga generala; 3. na morji vjet in v Afriko odpelján. 4. v Ameriko odpeljan in prodan; 5. najde svojiga sina. — O reči in obliki bodi na razgled:

„Ludvik Bodin, Svetinov sovražnik, hudodelnik, vjet. — Drugi dan popoldne Svetinoviga obsojenja prideta dva gospoda obiskat stariga prijatla Teodora, ki sta slišala njegovo žalost zavoljo Svetinove smerti. Bila sta ta dva gospoda zmed števila tistih sodnikov, ki so Svetina obsodili. Lepo sta ga pogovarjala, de naj si te zgodbe nikar k sercu ne jemlje in sta mu rekla: Prijatelj! kaj boš zato žaloval, sej veš hudobija mora štrafana biti, pravica to ukazuje, ti nisi tega kriv; naše postave tako zapovedujejo, de taka hudobija se mora oestro štrafati. Teodor svoja dva prijatla perderží per večerji, de bi se dalej z njima pogovarjal. Večerja je bila perpravljena, vsi se vsédejo k mizi, le Ludvika še ni bilo, Teodor ukaže hišni keršenci iti klicat Ludvika k večerji, ona gré tiho v njegovo kamerco, ker je menila de spí, de bi ga na naglim ne zbudila. Najde ga ležati na dolgim blazinatim stolu, kterimu kanape pravijo,

pa prestrašena se ne upa ga poklicati, ker je bil merliču enak, ves prepaden in plašen je ležal kakor v omedlévci, in večkrat globoko zdihnil in kakor v hudih sanjah od cekinov govoril. Hišna tiho gre iz kamerce povédat gospodarju, kar je vidla. Teodor in oba njegova prijatla vstanejo berž od mize, in gredó v Ludvikovo kamercó tiho po perstih. Še je bil v omedlévci, zdihval je in večkrat te besede izgovoril: „O nedolžni Svetin, o peklenski cekini!“ Trikrat je te besede tako izgovoril, de so jih vsi dobro slišali, nič ni védel, de ga kdo sliši. Eden Teodorovih prijatlov migne tiho iti iz kamerce in pa ga per miru pustiti. Ko prideta spet k mizi, reče tisti gospod, ki je rekel ga pustiti: Tiho bodita, gotovo se bo božja pravica dans pokazala, Bog nedolžniga varje; kmalo bomo kaj več zvédli. Pastite Ludvika per miru, de jest nazaj pridem. Gospod, kateri je bil sodnikov eden, gré, in ko bi trenil kmalo nazaj pride, in perpelja z' sabo tri žandarme, pokliče zraven Teodora in uniga svojiga tovarša. Vsi gredo v Ludvikovo kamercó tiho; še je ležal, in še so mu nekterikrat ušle iz ust tiste besede: „O nedolžni Svetin, o peklenski cekini!“ Sodnik ukaže žandarmam Ludvika obstopiti, on stopi k njemu, ga za roko prime, in z ojstrimi besedami nad njim zakričí: Ludvik Bodin! ti gerda pošast, precej vstani in z nami pojdeš, zvédili smo, kaj si storil, ne boš odšel ojstri pravici ne. Ludvik plane na noge, pa se ves trese, ne vé, ali se mu sanja ali je resnica, družiga ni védel reči, kakor hitel je: „Sej grem, sej grem. Res sem jest cekine ukradel res, pa sim jih skrivej v Svetinovo skrinjo nesel; Svetin je nedolžen.“ Žandarmi so ga zvezali in varno ga v ječo vlečejo itd.“

10) Življenje S. Heme, brumne koroške grafine. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler, Višnagorski fajmašter. Natiščene in založene per Janezu Leon. 1839. 8. 70. — Rojstvo sv. Heme. Hema se omoži. Wilhelm in Hema dobita dva sina. Wilhelm in Hartvik, sinova s. Heme, oba umorjena. Kako sta mlada grofa umorjena, pride na dan. Knapje štrafani. Puntarski knapji se združijo, in se celi vojski v bran postavijo. Grof Wilhelm gre v Rim na božji pot. S. Hema udova, umerje. — V podobah: S. Hema. Grof Wilhelm III. Kerška Cerkev.

11) Eksercicije, to je Nauki in premišljevanja od nar imenitniših resnic svete vere. Spisal ranjki č. g. Mihael Hofman, nekdamni korar v Novim Mestu. Nat J. Blaznik 1839. 8. XV. 277. Na svetlobo spravlil Janez Ziegler (Vid. Jezičn. XXII. str. 74) s primernim predgovorom, v katerem opisuje sveto življenje omenjenega pisatelja.

12) Nekaj spiskov iz njegovega peresa ima vže Carinthia l. 1829 itd. — V Drobotincah l. 1848 je brati sostavek: Nepoznan rešitel. — Novice so ga privabile, da je priobčil v njih — Višnagorc — nektore stvari; tako na pr. l. 1843 spis: Luna; l. 1844 pesmico: Ljubljanski kovači. Besedne vganjke. Novih navad ne zaničovati; l. 1845: Zobačnik; l. 1849: Zmota; l. 1860 — Višnagorski —: Posvetni blagri. Jezikoslovne posebnosti. Čertica iz življenja sedanjega papeža Pija IX. Resnična zgodba itd. — Na razgled bodi:

Ljubljanski kovači.

V Ilirjo pridere	Z gorečim železom
Nevsmilen tiran,	Nad Turka deró,
Ljubljano razdere	Z velikim terpežam
Neverni Osman.	Serčno odženó.
Zdaj cerkve se loti	V Šempetru z procesjo
Šempeterske žgat',	Kovači gredó,
Kovači na poti	H spominu tam svet'jo,
Ne dajo končat'.	Bandero neso.

Zmota.

Satan z babo se prepira,	Razserden Gospod mu pravi:
Peter ju zmirit' ne vé,	„Peter! tega ne terpim,
Naglo sablico izdira —	Berž nazaj glave postavi!
Preč obema ste glavé.	Primete se, jez skerbim“.

Peter zmoten kar popravi,
Žensko glavo vragu da,
Ženi vragovo postavi, —
Marsikdo še to pozná.

Jezikoslovne posebnosti.

S klobuki mi le glave pokrivamo, Nemci pokrivajo z njimi tudi perste, ker pravijo — *Fingerhut*.
Nemci tudi cuker (sladkor) na klobuke merijo, ker pravijo — *Zuckerhut*.
Čevlje nosimo mi le na nogah, Nemci jih nosijo tudi na rokah, ker pravijo — *Handschuh*.
Tudi po klancih voznim kolesam čevlje podkladajo, ker pravijo — *Radschuh*.
Nemci so menda kdaj imeli ženske vedno zaperte kakor Turki, ker še zdaj Nemci imenujejo žensko — *Frauenzimmer*.
Nektere ribe so pri Nemcih leséne, ker jim pravijo — *Stockfisch*.
Navadno se ljudje na svet rodijo, pri Nemcih se kujejo, ker pravijo — *Menschenschlag*.
Hlače se narejajo iz sukna ali pa iz druge robe; Nemci jih imajo tudi iz vode, ker pravijo — *Wasserhose*.
N₂ rmanj se ujema z resnico v nemškem jeziku oštir, pravijo mu — *Schenk-wirth*.
Nobenemu nič zastoj ne dá, pa pravijo, da vino „šenkuje“ — *Wein schenken*.
Nemci so začeli narejati ženskim oblačila iz obročev, ker pravijo — *Reifrock*.
Nemci pridevajo otrokom, katerim starši pomerjô, še ene usta, to je — *Vormund*.
Pri vseh ljudstvih otroke redijo in učijo, pri Nemcih jih pa ulečejo; ker pravijo — *Kinder erziehen*.
Pri Nemcih imajo vsi hribje noge, ker pravijo — *Am Fusse des Berges*.
Med Nemci prijatli ne stojijo na dveh nogah, ampak le na eni, pravijo — *Er steht mit ihm auf einem freundschaftlichen Fusse*.
Nemci imenujejo najmenitniše opravila, igrače, ker pravijo od takega, ki ima veliko oblast v rokah — *Er hat einen grossen Spielraum*.
Visoke mogočne osebe so bile menda nekdam tako rahle, da se je skoz nje vidilo, zato so jim rekli — *Durchlaucht*.
Nemški grofje so bili rojeni le na visokih hribih, zato se jim pravi — *Hochgeboren*.
Kdaj je nek pri Nemcih postal pes znamenje revšine, ker pravijo — *Er ist auf den Hund gekommen*.
Kadar Nемец kaj neumnega naredí, pravijo, da kozla vstrelí — *Hat einen Bock geschossen*.
Čudno je, da pri Nemcih nevesta prinese v hišo strup, ker pravijo — *Mitgift*.
Nemci ljudi lepe obnaše zaperajo, ker od takih pravijo — *Eingezogen*.
Malopridne pa izpušajo, ker jim pravijo — *Ausgelassen*.
Kadar Nemci odbornike volijo, menda vselej strelajo, pravijo jim — *Ausschuss*.
Kadar dnarje dajo komu, preden jih zasluži, menda tudi strelajo — *Vorschuss*.
En malo prismuknjen Nемец menda zmiraj strela, ker mu pravijo — *Schuss*.
Nemci tudi dim v sode spravljajo, ker pravijo — *Rauchfass*.
Tudi tinto Nemci v sodih hranujejo — *Tintenfass*.

Čudno je, da Nemci tako radi tolčejo, ker veliko opravil le s tolčenjem znamenjujejo, kakor: vorschlagen, nachschlagen, durchschlagen, aufschlagen, ausschlagen, überschlagen, anschlagen, entschlagen, beschlagen, zuschlagen. Pa še veliko drugih. (Višnjagorski.)

Zgodja Danica je naznanjala sim ter tje bukve, katere je spisal Janez Cigler, in ki so prihajale ali pomnožene in popravljene, ali v novem pravopisu na svetlo p. Duhovni studenec; Mašne bukvice; Sveti križev pot s podobami itd. — Da je pa spet oživel ter se z novo knjigo prikazal na dan, izpodbodel ga je Fr. Levstik pohvalivši v Janežičevem Glasniku l. 1858 (zv. I. št. 3) njegove bukvice: „Sreča v nesreči“ ter opisavši mične pripovedi snov, obliko, njene prednosti pa tudi pomanjkljivosti (zv. II. št. 1—3). — „Opomniti moram, piše ondi Levstik, kako so kmetje moje domovine v slast prebirali Svetina. Komaj so dobili knjižico v vás, in berž se je verstila od

hiše do hiše; in še zdaj se časi ménijo pozimske večere, kako se je godilo dvojkoma Janezu in Pavlu. Smé se reči, da je bila ta knjiga skoraj do dobrega postala národna; škoda je le, da se ni tiskala drugič, ker je bilo gotovo hitro zmanjkalo pervega natisa, kajti dan danes je ni več dobiti na prodaj; še med ljudmi se redko nahaja (zv. I. str. 83) . . . Kar se pa tiče jezika, moramo reči, da je za 1836. leto dovolj pravilen, prijazen, domač, lahko umeven, ponaturen, še celo blagoglasen. V lepem redu se versti misel za mislijo; pisava ni skrotovičena, kakor je dan danes navada med nami, ki nacepimo časi toliko stavkov v stavek, da se dostikrat naposled še ne vé, kaj pripovedujemo; ki tako nenaturno besede narejamo in stavimo, kakor vsi tisti, ki nimajo nič okusa. — Daravno ta knjižica v lepoznavanskem oziru ni brez hib . . .; vendar bi se naši povestničarji marsikaj lahko učili iz nje itd.“ (zv. II. str. 56). — To je dalo povod, da se je prikazala v „Knjižnici slovenske mladini“ knjiga III.: Sreča v Nesreči, ali popisovanje čudne zgodbe dveh dvojkov. Poučenje starim in mladim, ubožnim in bogatim. Spisal in na svetlobo dal Janez Cigler, župnik pri sv. Tilnu v Višnjigori. Drugi popravljen natis. V Ljubljani. Založil in izdal Ivan Tomšič. 1882. 8. 145. Natisnila Klein in Kovač. — Levstikova resnična pa dobrohotna presoja je menda tudi vzrok, da je nekdanji „duhoven Iblanske jetnišnice“ na stare dni poprijel spet slovensko pero ter spisal dve povésti, prvo na lik Svetinu, drugo pa sv. Hemi, in te ste:

13) Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov. Spisal Janez Cigler, fajmošter v Višnjigori na Kranjskem. Izdala družba sv. Mohora. V Celovcu 1863. 8. 115. Natisnil Janez Leon. — Povést se snuje enako Svetinovi v treh delih. Na primer bodi:

Vvod. Krajnska dežela je bila od leta 1809 do leta 1813 pod francosko oblastjo. Gospodoval je v tistih letih slavni francoski cesar Napoleon. S silno vojsko pridere Napoleon I. 1809 v avstrijsko cesarstvo, vzame veliko zemlje avstrijskemu cesarju, in tudi poglavitno mesto Dunaj ali Beč v svojo oblast dobi. Potem je bil med francoskim in avstrijskim cesarjem mir narejen; in po pogojih tega primirja je prišla krajnska dežela cela, en kos hrovaške in en kos koroške Francozom v roke. Vse te tri dežele je ukazal Napoleon imenovati Ilirija.

Napoleon je bil v vednih vojskah; zato je potreboval veliko soldatov. Tudi Ilirijani so mógli fante v soldate dajati. Leta 1812 je napravil vojsko z Rusom; v ta namen je brez števila soldatov vkup nagnal iz vsih dežel svojega cesarstva. Strašne trume soldatov vsake baže so se valile v poljsko deželo, iz poljske pa v rusovsko proti Moškavi, poglavitnemu mestu rusovskega cesarstva. K tej vojski je bilo tudi vzetih veliko Ilirijanov, ki so mógli iti z Rusom se vojskovat, pa malo jih je prišlo srečno nazaj. Nekteri so bili ubiti, večina njih je pa zmerznila v hudi rusovski zimi.^a

14) Kortonica, koroška deklica. Spisal Janez Cigler, fajmošter v Višnjigori na Kranjskem. Na svetlo dala družba sv. Mohora. V Celovcu 1866. 8. 80. Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani. — Na koncu so v zvezi z zgodbo samo naslednje vrstice:

Vsi so dobre volje bili,	Da prijazno se spoznali.
Dobro sladko vince pili;	Prijatli hočejo ostati;
Hvalo vsi Bogu dajali,	Večkrat tud' se obiskati.

Janez Travén (Traun) r. v Dobu 25. dec. 1781, posvečen l. 1813, duhoven pomočnik pri sv. Petru, nato v stolni cerkvi, župnik v Poljanah, naposled dekan v Ribnici, u. 19. sept. 1847. Slovenski je priobčil samo:

Opominjevanje k' pokori v' svetim letu 1826, to je: Pridige od odpustikov, od pokore in nekterih drugih resnic, ktere grešnika k pravi pokori budé. Jih

je pridgoval Janez Traven, fajmošter v Poljanah nad Loko. Natisnil Jožef Blaznik (1829?) 8. 389. Škofijsko privoljenje je 20. grudna 1828. — Stvar in obliko naj pojasnjuje predgovor:

„Ves čas lanskiga svetiga leta niso bile skoraj vse moje pridige nič drugiga, kakor opominovanja k pokori, in premišljevanja, kaj je treba k resnični in stanovitni spravi z Bogom; kako je Mati s. katolška cerkev grešnike s svojo ojstrostjo, in z odpustiki vselej le k pokori napeljevala; kako bi mogli grešniki zavoljo ojstrosti pravice božje in hudobije svojiga greha tudi še zdaj pokoro delati, in de bi jo raji in ložeji delali, premišljevati, kaj, in zakaj so na svetu, kako grenak je sad greha, kako britka smert, kako strašna večnost njegovo plačilo. Ker je gotovo, de človek le zato tako lahko Boga zapusti, ker ne premisli, kaj stori, kedar greši; le zato v svojih hudobijah ostane, ker si dosti k sercu ne vzame, kako se mu bo na zadnje godilo, in kam ga bojo perpeljale njegove hudobne pota; si le zato per svojih nar večih pregrehab še nebesa obeta, ker ne spozna, in mu ni mar spoznati, kaj in kakšna je prava pokora: bi pač res ne moglo zanj biti nič bolj zveličanjiskiga, kakor živo in večkratno premišljevanje takih resnic. Iz želja morebiti marskterimu pomagati in ga zbuditi k takimu premišljevanju, in v tem k pravi, resnični pokori, sim potim te pridige nekoliko bolj zdelal, nektere reči perstavil, druge izpustil, in jih sploh tako pre naredil, de niso le za sveto leto, de so za vselej dobre, in vam jih tukej, ljubi Slovenci! podam, poln zaupanja, de jih ne bote brez sadu brali. K tem sim perdjat tudi pridigo od plesa, iz ktere bote spoznali, kaj misli od njega naša mati s. katolška cerkev, kaj moremo tedej tudi mi nje otroci od njega misliti. Berite jih le, in poslušajte brati s takimi željami, s kakoršnimi so vam spisane, in vam bojo gotovo veliko pomagale: pravične od greha odvracevale; grešnike k pokori perganjale“. — Kazalo: Od nekdanje ojstrosti cerkve proti grešnikom . . . Odpustiki naših časov . . . nekdanji . . . Od ojstrosti pravice božje. Od hudobije greha, usmiljenja božjiga, odlašanja pokore. Človek popoten na svetu. Od smerti, sodbe, pekla, nebes; spraševanja vesti, grevinge, spovedi, vredniga in nevredniga sv. obhajila, od povernjenja v greh . . . Od plesa. — „Ti nagovori so posebno lepi, in v vsakem oziru presežejo vse, kar je dozdej taciga bilo natisnjenega“ — piše Metelko; morda v preostrem duhu tedanje dobe (?). — Spisal je pa Traun brezimenno v latinskem jeziku:

a) *Sensa sanctorum Ecclesiae Doctorum ac Patrum circa usum matrimonii*. Viennae, 1832. 8. X. 238. Typis J. P. Sollinger.

b) *Supplementum ad Sensa sanctorum Ecclesiae Doctorum ac Patrum circa usum matrimonii*. Viennae 1835. 8. IV. 74.

c) *Regimen animarum ad mentem ss. Patrum sive Tractatus Patristicus de summo officii pastoralis momento, perniciosissimisque in illud peccati sequelis*. Labaci, 1848. 8. 354. — „Travnovim bukvam bi se po vsi pravici smelo reči cvet svetega pisma v zrekih svetih očakov; ker v duhu s. pisma zedinjeni vsi le eno učé“, pravi spet Metelko, menda v istem smislu. — Sicer piše „Auctor“ v „Praefatio ad Sensa“ na pr.:

„In universa morum disciplina vix datur quidquam, in quo, quid fidelibus sit praeicipiendum, difficiliter determinetur ac periculosius, quam in iis, quae circa conjugalem versantur castitatem . . . Id unum ergo te rogo, Lector benevole! ut animo sincero, omnique partium studio immuni legas citata opusculi: et si unum alterumve ad indicandam tibi cujusdam S. Patris mentem minus suffecerit, cum aliis per opusculum dispersis conferas, nec eis quidquam deroges, eorum ex contextu evulsionem obtendens, nisi postquam ex ipsis, de quibus hausta sunt, fontibus id perspexeris; ceterum autem omnem ejus doctrinam, sive placuerit, sive rigorosior, aut plane laxior visa fuerit, non mihi, sed sanctis tribus Ecclesiae Doctoribus ac Patribus“.

Anton Krempl r. pri sv. Petru (v Črešnjevcih) zvon Radgone l. 1790, šolal se v Mariboru in v Gradcu, posvečen l. 1814, služil v duhovnem pastirstvu pri Svetinjah blizo Ljutomera, v Ormožu in Ptuju, župnik pri sv. Lovrencu l. 1827, v Mali Nedelji l. 1836, kjer je um. 20. dec. 1844. l.

Pisariti je jel vže bogoslovec v Gradcu slovenske povedi, pesmi itd. Sad se je prikazal v Ormožu, kjer je zapel o štireh letnih časih ter zložil pesmi za vse nedelje po evangeljih. V Ptuju da na svetlo „slovensko - nemški katekizem“. Pri sv. Lovrencu spiše „Molitvenice“ srednje velikosti za ljudstvo, v Mali Nedelji pa „Male molitvenice“; slovenske predpise za učence; evangeljščice s kratkimi nauki (Sveti nedelni ino svetešni Evangelji, z kratkimi iz njih izidočimi navuki — 1843); berilo za II. razred; zgodovinske sestavke „der Pilger“; nekaj zgodovinskih in narodnih pesmi itd. Zastran jezika pokloni mu dr. Prešern šaljivo, a ne žaljivo — sršena:

Krémpeljnu.

Nisi je v glavo dobil, si dobil le slovénsino v krémplje;
Duh preonémčeni sláb, vóljni so krémpļji bilf.

„Res je, Krempeljnova beseda posebno oziroma na skladnjo ima mnogo neskladnega, vendar jezikoslovec si more iz njegovih spisov marsiktero kleno zrno posneti, narodu pa je beseda razumljiva, da si v večih primerih ima nemstvo za omero, ker naš narod je zveden in umen. Kr. slog je dostikrat čalaren, in prosti narod ga večkrat bolje zлага; vendar sme se mu nekako prizanesti za ono dobo. Sicer pa smem reči, da je Kr. mnogo več ljudstvu vcepil narodnega duha, nego Prešeren po svojih žalostinkah, da si je pesniško umetnost temeljito gojil. Vsak na svojem mestu . . . K. je bil glasovit crkveni govornik, kedar se je zvedelo, da o kaki svečanosti ali drugi priliki ima govoriti, vse je vrelo onamo . . . Kar je K. povedal, bilo je narodu sveto . . . Krempeljna je najviše poslavlilo zgodovinsko delo „Dogodivščine“; v teh se je pokazal pravi učnik slovenskemu narodu, jegovo ime ostane neumrljivo . . . Sicer treba je omeniti, da ta knjiga ni brez pogršek, kakor navadno vsako zgodovinsko delo (Slov. Matice Letopis 1869. I. str. 86 — 94: A. Kremplj, spisal Raičev Božidar).“ — Pri rokah so mi naslednje knjige:

1) Branje od tih v' kmetičke kalendre postavljenih ino nekerih drugih Svetnikov. Vkupspravleno ino vundano od Antona Krempl, Farmeštra per sv. Lovrenci zvon Ptuja. Z' dopušenjom tih Višiših. V Gradci, 1833. 8°. 328. Natisk in papir od Andréja Lajkama dédičev. — Zapopadek ino kazitel (321—328) na pr.: Afra, Andraš, Balaž, Dušni den, Gedert, Jezaias, Judaš Tadeus, Lukaž, Margeta, Marinus, Mathej, Mathiaš, Metud, Mihal, Miklož, Sveci vsi, Verban, Vido, Vorih, Ciril itd. — Geslo mu je: „Resnično! življenje tih Svetnikov je nič drugo, kak Evangelium v' djanjah skazan“. Sv. Franc Sales. — Gledé na notranjo vrednost pa na vnanjo obliko bodi na pr.: 10. den Sušca. Sveti 40 Manterniki.

„Sveti Ciril ino Metud, škofa. Totima dvema Svetnikoma imajo ti kre Du-naje, ter v' Pemski, ino Moravski deželi prebivajoči Slovanski narodi zahvalti, de so na keršansko vero oberjnjeni. Ciril, prejd Konstantin, ino Metud sta dva brata, v Tesaloniki od imenitnih starših rojena. Onedva sta vu vseh posvetnih znanjah dobro podvučena bila, ino sta spervega dobre posvetne službe dobla, potem pa, kir sta htela ludi k' pravi veri spravlati, sta svoje službe popustla, ino sta šla k tem Konstantinopolitanskem Patriarki sv. Ignaci, ino sta Mešnika postala. Kak je potli Chazarski narod za keršanske predgare prosil, sta ta dva brata tá poslana, ino sta to Apoštolsko delo tega na Kristjanstvo povernenja z veseljom začela. Ciril je sv. pismo ino druge potrebne bukvice na

slovensko prestavil, ino njujno delo je imelo en čudežni napredek. Ves narod zred svojim deželskim poglavarom je keršansko vero gorvzel, nastalo je veliko cirkvih, ino ludje so krotkeši ino smilečneši postali. Kak je to storjeno bilo, sta onedva v Bulgario mogla iti. Tudi tam sta krala ino vso ludstvo na keršansko vero obrnila. Potem sta se podala k Serblanom, Bozniancom, ino Slavoncom, ino sta zadnič prišla na Vogersko, ter v Pemsko ino Moravsko deželo. Povsod sta vužgala luč prave vere, pelajoča neverne k veri, neznajoče k resnici, grešnike k pravi pokori. V Moravski deželi je ta prava vera ravno že prejd predgana bila, ali blodnje, pregrehe ino neverstvo je njo zupet skoro celo dolzaterlo. Ti Moravski kral Radislav je tedaj ta dva brata v svojo deželo poklical. Onedva prideta, ino sv. Evangelium z veseljom ino zevsoj skerbnoztjo predgata, tak, de je to ludstvo na njujne predge in serčne opominjanja veliko malikov zaverglo, ino trojnoedinemi Bogi lepe cirkve gorpostavlo. Ob enem so šole vpelali, ter pobožne Mešnike ino zastopne školnike gorvzeli. De bi pa Moravci keršansko vero z tem bol štimali, ino se po njoj ravnali, tak sta onedva vso božjo službo v slovenskem ino vsem zastopnem jeziki opravljala. Kak je Rimski Papež zvedil, kelko lepega ino dobrega sta ta Apoštolska brata v Moravii storila, je njidva v Rim pred se povabil. Onedva preci greta, ino kak sta v Rim pred Papeža prišla, je on njidva prijatelno gorvzel, ino poterdil vse to, kaj sta v Moravii naprejevzela ino storila, ter je njidva za Škofa žegnal, njujne tovarše pa za Mešnike ino Diakone. Ciril je v Rimi ostal, ino v enem kloštri sveto vmerl v tem leti 868 (pr. 869); Metud pa je nazaj v Moravio šel, ino je z serca gorečnostjo poterdjaval ino povekšaval vero ino navuk Jezusov. Ali tečas so nemški Škofi tega Apoštolskega moža per Papeži zatožili, kak de bi on kaj novega bil vpelal, ino se od tega od cirkve vpelanega reda razločil, ino on je, kir je zdaj že drugi Papež bil, mogel v Rim pred njega priti. Metud je pa svojo reč tak modro ino terdno zagovoril, de je Papež njega z velikim poštuvanjom odpravil, njegovo vso djanje poterdil, ino njemi dopustil, božjo službo v slovenskem jeziki opravljati, ino ga je za Višišškofa črez Moravio postavil. Potem je njega Pemski deželski vajvoda Borivaj k sebi povabil, de je njegovo ženo ino otroke, ter veliko Pemcov kerstil, ino nekere cirkve gorpostavil. Kir je pa zadnič od svojega Apoštolskega dela oslabil, je zopet šel v Rim, ino je tam ostal, doklam je njega Bog k sebi vzel v tem leti 882 (pr. 885). Tota dva sveta Škofa sta od Boga tudi zadobla dar tih čudežov, ino se po pravici imenujeta Apoštola tih Slovincov.

Nemci so nas Slovence od negda čertili, ino še nas zdaj čertijo; ali zahvalmo mi-lostivnemi Bogi, kaj je našemi narodi poslal razsvečene moži, ker so naše predstarše vučili to vero, v ker se pravi: „Mi preganjanje terpimo, ino prenesemo, drugi nas preklinjajo, ino mi prosimo (I. Cor. 4).“

2) Kratke Predge na vse nedele ino svetke celega leta. Vkupspravlene ino vundane od Antona Krempl, Farmeštra per sv. Trojici mále Nedle zdol Radgone. Pervo leto. V tréh razdelkih (Od Adventa do Finkoštih. Od perve do poslednje nedele po Finkoštih. Predge na svetke. V Gradci, 1839. 8. 241. Založil Franc Ferstl. Joh. Lovr. Greiner. Natis ino papir iz Tancerove natisarnice ino papirnice. — Drugo leto. V treh razdelkih. Pristavek. V Gradci 1839. 8. 224. — Na Vuzemsko ali Velikonočno nedelo (Perčetek. Razpeltanje. Dokončanje) . . Na sveti Den, ali na Božič. Na velko Križovo. Na Télovo. Na velke Meše den. Na vseh Svecov den. Za šole. Za novo Mešo. Na den vseh Angelov Varuhov. Na den cirkvenega žegnanja.

3) Dogodivšine Štajerske Zemle. Z posebnim pogledom na Slovence. Spisal Anton Krempl, Farmešter per mali Nedli v slovenjih Goricah, sočlan znotrajno-austrianske dogodivšinske družbe. V Grádci, 1845. 8°. 262. V zalogi per Franci Ferstli

*Trojjeleto.
gl. Voditelj
XVI. št. 51. 22
zapisnik An-
tona Krempla*

bukvoteržci. — Geslo: Historia je priča časov, luč resnice, oživenje pameti, vucenica življenja, oznanica davnosti. Cicero. — Razpravo kaže „Zavjete: Vpelanje. V štirih zvezkih, a osmerih preteklih: 1. Od prvega znanega obludovitenja do rimske oblasti; 2. do preselitja narodov; 3. do Karla Velkega; 4. do Leopolda Markeža; 5. do cesara Maksimiliana; 6. do Ferdinanda II.; 7. Jožefa II.; 8. v čase austrijskega cesara Ferdinanda I. l. 1843. In po vseh teh razdelkih kaže se ravno tako: Štajerska zemla v svoji divjosti, v svoji prosti sloboščini, v rimski podložnosti, pod mnogoverstno oblastjo v tožnem stališi, v nemških ino madjarskih bojih, v svojodeželstvu pa v nemiri, v oživljenji, v nemiri; oblehkotena, potem v boji, zadnič v miri. — Imena Predplatitelov, in mej njimi sloveči profesorji ruski: Bodjanski, Panov, Preis, Sreznjevski itd. Popravljenja. Slike so vmes: Ferdinand I. Probus. Samo. Karl Vél. Premisl. Maksimilian I. Ernst. Maria Terezia. Jožef II. — Preték vsaki sklepa s pesmico vzajemno z njega povestnico, v kateri se opisujejo po razstavkih na pr.: 1. Ludstva, ladavci, deželjske zgodbe. 2. Telo, živež, obléc, jezik, šege. 3. Vojska, orožje. 4. Vera, duhovstvo, cirkvenstvo. 5. Gospodstvo, podložnost, lastinstvo, davke, dače. 6. Obdelanje zemle, družbinsko ino hižno življenje. 7. Meštrie, teržtvo, penezi. 8. Umetnosti, vučenosti, znaajdenja. — Izmed pesmic bodi po dobah na pr.:

1. Če pogledam zdaj na konci
Ti pretek ves skupa vzét,
Norčani no Panonci
Veselijo moj pogled:
Prosto njihovo življenje,
Bivšo njim stotine let,
Kaže že njih oddivjenje,
Odpre njim se lepši svet . .

7. Za besedo materinsko,
Kera nam tak draga je,
Nam vi davate latinsko,
Ter ostudne nam Bogé.
Vse to radost našga mira
No veselje narodno
Do znotrine nam razdira,
Mi se le raztožimo.

4. Zdaj Vandálje, zdaj Gotíni,
Žvabi no Herulovje,
Zdaj Lombardi so v množini
Kak zverjad pergnali se:
Zdaj strahotni, grozoviti
Hunovje vihrijo sem.
Gdo zamore zgovoriti
Strah v razbitji njihovem? . .

1. Bod' pozdravljen, o prijatno
Venčeni Cirkevňjak moj!
Tu moj duh okol obratno
Vu živočnosti postoj;
Tu, kamkol pogled te pela,
Sé ti serce veselí,
Kak Slovencom je tu cvela
Sreča njih've slavnosti . . .

I.

3. Že z veseljom si Slovenka
Kopa, orje njivice,
Vseja si ta luba ženka
Proso, oves, ječmen v nje;
Setvo rodovito zraste,
Že zoriti se hiti.
Kak te beložute klase
Spevajoča sí gledí! . .

II.

8. Nam sloboščina je vzeta,
Vredna več, kak celi svet,
Ah k tiranstvi bo pripeta
Nam ostala mnogo let! —
Eno oblehkotne žare
V našo bridkost priti dá,
To, kaj Rimi dá cesare
Vitežka Panonia . .

III.

18. Tak Slovencom Samo spravi
Zemle davno njihove,
V divji pervenski pušavi
Že od njih posvojene.
Ali Samo je le eden,
Ker Slovence vkupderží,
Ne za totim več nibeden
Tak slavite serčnosti!

IV.

6. Glej, kak dva solunska brata,
Svet' Ciril no svet Metud,
Za Slovence si zavdata
Poslavitni sveti trud,
Nje vučéča, kak častiti
'Majo pravega Boga,
No v ponižnosti moliti
Neba, zemle Stvarnika.

7. Glej, kak šole že slovenske
Kozil včrediti hití,
V kere mladi možki, ženske,
No vsa deca vkup cerči.
Kak veselo se vučijo
Tam slovensko pismo štet'.
Vse veselja me budijo
Kam obrnem moj pogled. . .

13. Zdaj Slovenci pod Madjare
Tam ste v vašem kralestvi,
Tu pod nemške pa Bavare
V grozno sužnost verženi!
Zato moj Cirkevňjak, srečno!
Kak mi koli si prijet,
Tak, me zdi, mi bo na večno
V sózah vtopen moj pogled.

V.

4. Otokar, Slovenec česki,
Je krez Štajer poglavar,
To za nas je glas nebeski,
Bod' pozdravljen Otokar!
Bistro ti pogled obrneš
Tak do morja baltskega,
Kak do Tersta z njim ogerneš
Ludstva naš'ga naroda . .

17. Tu naš Ernest lute Krajnce,
Čerstvo vojsko štajersko,
Goričane no Dolajnce
Njim postavi pod bradó;
Tu Korošci no Hrovati,
Močni nemški žlahtni še,
Vsi postrašno orožnati,
Turkom kažejo mejě . . .

VI.

11. Turki grozno strahoviti,
Zapuštivši močen Beč,
Nespodobno zdaj serditi
Sem zamahnejo svoj meč,
Sem nad nas, ah praske, vrisk!
Vse nesmfleno kričf,
Hrami velki, kočé niske,
V enem ognji vse gorí. . .

15. Kaj pa stori Luteranstvo?
Toto še le spačlo je
Z svojim strupom človečanstvo
Od znotrinske serčence;
Vtergalo je vso zavezo
Človečanske vernosti,
No odperlo veliko stezo
Zraven k vsemi hudemi . .

VII.

9. Ali, kader v sozah plava
Serce vso Terezii,
Ona bol kak možka glava
Vej si že pomagati;
Ino glej, na sred nesreče
Cesarici na pomoč
Od vseh krajov vse perteče,
Njoj cesarstvo obderžoč . . .

13. Samo eno nas Slovence
Noter v serce žalostí:
Vučenosti luč le Nemce
Vu vseh šolah razsvetli,
Nam Slovencom si le malo
Dopustila, da bi se
Znanjih sunce nam vužgalo,
Ki nas več kak Nemcov je.

VIII.

10. Pruski kral zred Franc cesarom
Z Rusom že se vdružita,
Tudi drugim poglavarom
Je to dobra prilika:
Zdaj začeti 'ma se bitva,
Kak b'la ne stotine let
Ja, kaj ludstvih preselitva
Je skervavla celi svét . .
15. Tak pred smertjo še 'z globline
Telkih žlakov no težav
Se podigne do višine
Vseh cesarskih prejdňjih slav;
Spozna on, da tud' Slovenci
Tote njemi spravli so,
No da ne so samo Nemci
B'li podpertjě njegovo.

14. Bojnim konec je težavam,
Vsaki poglavar nazaj
Verne k svojim se deržavam,
Kaj so prejd njim vzete vkraj.
Tudi cesar Franc posvoji
Si dežele zgublene,
Ino v miri no pokoji
Viža si podložnike.
16. Al' dotekle so mu leta,
Šel je v hižo večnosti,
Zapuštivši časti sveta
Pervem sini svojemi.
Slava Ferdinand cesari,
Sreča vsa obvenči ga!
Njeg'va močna roka vari
Tud' Slovincov tersenja.

O jeziku in vučenosti slovenski bodi iz VIII. preteka še na razgled :

„Jezik se je, kak prej, tak zdaj razločaval na več zgovorov tak nemški, kak slovenski . . . Per Selnici (Seunci) zgor Marburga, ino v tistih krajih daleč okoli še zdaj rečejo: Jaz sem prišl, jaz sem hodl i. t. d., ino tak ali obderžijo on analogički I na konci možkega zgovora v časnicah, kerega pišemo mi ino Korošci, Krajnci, Horvati, Rusi, Polaki ino Čehi, samo Ilirci so ga tudi v pismi zaverгли . . . Da se pa slovenšina pri nas tak gubi, pride po tem, da Nemci Slovence čertfjo, ino Slovenci za tega volo svojo národnost duže bol zapušajo, ino le nemško bol štimajo; to pride od tega, da mnogi gospodski služebniki, dubovniki ino školniki slovenstva nič ne štimajo — za tega volo se tudi v mnogih šolah samo nemško vuči, če ravno je samo nemški vuk slovenskim otrokom mlačenje prazne slame, ino njih v šolo hojenje sama zamuda ino zabstojn plačilo, takšnih školnikov (če ne tudi Katehetov) potruđenje ino zadenje je naopačno delo, zabstojn ceplenje ptujih mladik v domačo steblece . . . Ali hvala ino vse dobro onim duhovnikom ino nekerim posvetnim gospodom, v kerih je domorodska lubezen za slovenšine stran se zbudila, naj toto tudi v srcah ludstva ino v sercah svoje mlade čréde zbudijo. Le tak, da bo najprej po slovensko, potem še le nemško v šolah se vučilo, bodo naše šole prave učilnice. To je vola ladarstva, kajti že cesar Jožef II. je svoje prejdne služebnike pital (baral), v kerem jeziki bi se v njegovem cesarstvu pismeni posli občinsko opravljali, jel v slovenskem ali nemškem? Ino le njih odgovor je nemščini priliko dal, slovenšino podkapati. Cesar Franc I. je tožbam, kere so zavolo podkapanja slovenšine v Českoj, Vogerskoj ino drugdi nastale, ne bil proti (ne tak kak Madjari delajo, ki tistim, ker se za svojo slovenstvo vzemejo, po 60, 50, 40, 24 batinih gornamečejo itd.), on še je one, ki so za Slovence pisali, pohvalil ino nje počastitno daruval, on je za slovenske kraje nemško-slovenske šolarske knige vpelal, ino je svojo cesarstvo (1809) mislil za slovensko-madjarsko ali podunajsko cesarstvo ozvati. Kak oča, tak je tudi sin, naš zdajni svétli cesar Ferdinand bil ino je darovnik slovenskih spisatelov (str. 237—8).“

„Pále umetnosti ino vučenosti so za cesara Jožefa II. na vse kraje od malega do velkega posebno gorvzele. On je veliko malih šol na farah vpelal, samo da so tote šole tudi pri nas le nemške bile, slovensko so se mogli od sam sebe vučiti, če so hteli za M. Terezie vundan Katekizmus ino gdé ene krajnske Evangelšce brati, drugih slovenskih knjig še je teda malo bilo, ene betežničke ino ene od večnosti so mi znane, kajti je malogdo bil, ki bi slovenske knige spisaval, Nemci so tudi ne mogli zapopasti, kak bi se kaj slovenskega pisati moglo. Srdme šole . . . Visoke šole so bile . . . Zadnič je tudi za ces. Franca kumaj z velikim zavdanjom se dovolenje dobilo, da je za domači slovenski jezik vučenik postavljen. (Takši slovenskega jezika ino literature vučeniki so zdaj bili v Berlini, Vratislavi, v Lipskem, ino celo v Parizi) . . . Kak je zdaj ali v Gradci slovensko se vučilo, ino so tudi v naših malih šolah eni se slovenšine deržali, so se začele menše ino vekše slovenske knige vundavati . . . K bol izobražanji našega slovenskega jezika itd. so zdaj edni tudi pri nas, kak že prej per Čehih, Polakih, Rusih ino Ilircih, se vse slovenske zgovore vučili. Rusi so za tega volo po vseh slovenskih deželah potuvali, da bi sami čuli, kak se slovenski jezik v kerem kraji govorf. Toto vseh slovenskih zgovorov vučenje so pa plitvoglavni Madjari ino z njimi deržeči Slovenci ali Pseudomadjari za nevarno spoznali, ino nad Panslavizmom oderto začeli kričati, z potrétjom vsega slovenstva vu Vogerskoj, Slavonskoj, Horvatskoj, Dalmatinskoj itd. se divjo grozeči; Dr. Gaj, ker je za svojo za slovenstvo gorečo zavdanje od našega zdajnega svetlega cesara Ferdinanda (1839) pohvalen ino z brilantnim perstanom daruvan, se je v svojih „ilirskih narodnih novinah ino pridjani ilirski Danici“ en čas ostro branil, je pa prehenjati mogel. — Da bi diaki na meštvo se vučeči tudi slovenske knige brali,

je v zadnjih letih v naši duhovnici slovensko knjižništvo (biblioteka) nastalo. O da bi samo še funduš ali takši kapital nastal, ker bi dobro spisane slovenske knjige natiskati dali kajti je težko pri nas knjige na svetlo dati, knjigari njih nečejo prevzeti, boječi se zgube, ali ne videči mastnega dobička, knjigopisci njih pa sami tudi težko dajo natiskati zavolo velkega založenja ino po malem nazajdobljenja, bogatim pa je književstvo malo na skerbi.

Pazka. Od zvnjskih slovenskih knjig smo posebno brali: Seljan, Zemljopis pokrajinah ilirskih. — Švear, ogledalo Iliruma. — Kolar cestopis itd. — Ljublanske novice. — Šafarik slovanski narodopis, per kerem smo slovanski zemlevid od vseh slovenskih zemel posebno radi meli. — Tudi Slomšek je slovenski zemle obraz od Europe vundal itd. — Druge vučenosti so posebno skazali nemški, pa tudi od slovenskega roda vučeni (Škoda, kaj so toti vučeni Slovenci samo drugim proso branili, svojo pa vrablom pustili pojesti), kakti v pesmozlaganji . . Dogodivšine so spisavali: . . Muhar, Povoden, Rojko . . — K totim tudi jaz pridenem toto mojo dogodivšinsko poskusenje, ali bole k gornjim slovenskim knjigam itd. (str. 251—253)*.

4) Za Novice je Tone Krempel prvi pisal v Gajici, v kateri so tiskane bile njegove „Dogodivšine“, kmetijski družbi v Ljubljani vže l. 1843 št. 6 naslednje pismo:

„Ljubim Krajncam, našim bratom, bratovsko pozdravljenje od Radgone na malim Štajeru. — Kako sercarazširno sim jaz (Radgona) se razveselila nad oglasam vašiga lepiga ino vse hvale vredniga naprejšvetja v vašimi Novicami, to le jaz občutiti zamorem, ker vas, ljubi slovenski brati! že od stariga časa sem v serčno perjatnim spomeniku imam. Žalo! sim več kakor štiri sto let z težavo čakala na le to perložnost, de bi vam, ljubim bratom, mojo serčno pozdravljenje in veselo zahvalo pernesla.

„Vi ste taisti, kateri ste mene iz trepeče težave in kervave nevarnosti rešiti pomagali, kader je grozoviten sovražnik Keršanstva, nasmilen Turk, mene v letu 1418 z veliko močjo in z groznim strahom tako obdal, de sim z višejunačkoj siloj in skor čezčlovečkim perzadenjam se kumaj obvarvala. Ali v kakoršni silno boleči raztožnosti sim skuzi debele solze gledati mogla, kako je leti nespodoben vkončavec po svojim od me odbitju kerviželen in od jeze goreč čez Muro prék se spustivši tukaj moje uboge Slovence nesmilno vmarjal, njih hiše vse požgal, njive in vinske gorice od njih tako skerbno in oblepotno obdelane, tako razveselno obsadovane k terdim tlam naredil, v divjim vihrenju se gnajoč gor na Černečko široko polje per Apočah, de bi tamkaj vas čerstve Krajnce z Štajerskimi, Koroškimi in Horvaskimi Slovencami, ter z močnimi Nemcami združene počakal. Ta združena vojska od Lipničkiga polja pod vižanjom našiga hrabriga vajvoda Ernesta železniga pride sim doli, in Turk, kako njo vidi, velkobesedno reče: „Leté jaz za kosilco pojém.“ Turki res z velikim vpitjam planejo nad vojsko našo, in postane vroča bitva; ali Krajnci, Štajerci, Korošci in Horvati zred Nemcami njim kakor stoletno hrastje stojijo pod brado — in Ozmani, kakor zvihrijo, njih je tud' že toliko ukup zmlačenih, de pobegniti morajo. Kakor strela oni perletijo dol k meni, tukaj jih pa čaka vroča kosilca, ker njih je v kratkim toliko vbitih, de so steze polne mertvih in se Mura od njih kervi rudeči. Tako sim jaz moje smertne strahé srečno prestala, in sim oslobodjena od Turkov, katerim ste, ljubi Krajnci! tudi vi pomagali njih silni meč potreti. — Rada sim jaz zdaj odperla vse vinske kleti, in sim trudnim vojšakam zavpila: Bog živi Štajerce, Korošce, Krajnce in Horvate, vsi smo od edne slovenske matere, katera nas je učila, skerbno perpravljat kruha in vina; Bog živi močne Nemce, Bog živi našiga Ernesta! — Lepo serčno vam Krajncam se zdaj zahvalim, ker ste tako čerstvo pomagali réšiti mene in našo celo deželo. Bog vas živi v vsimi Slovencami vkup!“

Prislovice Štajerskih Slovencev, ki jih je nabral A. Krempel, so po Novicah tu in tam prihajale na dan od l. 1844 št. 10 do l. 1848 št. 7 na pr.: Čič

je nič, delavec je hlebavec. Se moramo razporeti, kako se imamo z čem odeti. Ko kukovca dolgo kukuje, si kmetič kruha kupuje. Ta na merzlo piše. Če ima veliko dobi, pa tud' ima veliko zobi. Naj gre za černe gore. Česa se človek preveliko veseli, tega se naj le boji itd. — L. 1844 št. 18 pa se nahaja tudi v Gajici naslednja pesem njegova:

Z a d o v o l j e n k m e t i č .

1. Résen meni ne diši
Drugo, kó kar z' trdom si
In z rokami sam pripravim;
Méstnik sicer se nasiti,
Al njegovo jesti, piti
Néde z tekom tako zdravim.	2. Mestnik le prebira si
V jedi gorpostavljeni,
Kir želodec mu ne kuha;
Naj, ko jaz, le plužit gre,
In prav dobro zdela se,
Sladek mu bo kosec kruha.	3. Mestnik toži se, de glad
Nima ga, in nem're spat',
Naj le z menoj derve seka,
Bo spanje mu dišalo,
Ak' večér le imel bo
Se najesti samo mleka.
4. Mestnik čuti zdaj pa zdaj
V svojimu želodcu kaj,
Kir bolí ga od dolgočasa;
Jaz ne čutim mojiga
Drugač, kó gda glad ga ima,
Te pa grem mu vtišat glasa.	5. Mestnik malogda je prav
Dóbre kože ali zdrav,
Naj pa z menoj le sapóta
Preorane zdaj zemlje,
Zraka zdaj napije se,
Nebo takó bléd, sirota!	6. Mestnik si kupuje sad,
Kó bi po njem' 'mel ga glad;
Ali on ne najde teka,
Kakor jaz, gda sad dobím,
'Z drevja, kter'ga sam sadím:
Toti veselí človeka.
7. Mestnik zelja kupi sí,
Ter salate k zajčeti;
Boljši je, kar meni žena
Murkov, zelja v ogradi
In salate nasadí,
Graba zluši, skopa hrena.	8. Jaz bogastvo, kar ga imam,
Vsako leto zemlji dam,
Ino kar za vsako betvo
Se potím in kaj terpím,
Se iz serca veselim
Že na rodovitno žetvo.	9. Z mestnim zato, kó ima čas,
Le nikolj ne menjam jaz,
Kir per težkem mojem deli,
Ako bož'n je moj hram,
Zdravje, zadovoljnost mam,
Vstanem, ležem se veseli.

V Novicah l. 1845 (III, 3) priobčuje Cafov iz Štajerja „Pozdravec vsem Slovincem“, a v njem žalostno vést, da je v Malinédli 10. grudna 1844 za plučno boleznijo umrl Anton Krempl in šel po plačo za svoje velike trude za izobraženje Slovenskega naroda. . . „Nikoli ne pozabimo, kar so nam v Gradec pred 10 letmi bili pisali: Sem uže sicer star mož, véndar za Slovenšino goréč mladenič. — Bili so rajni ne le priden pastir svojega kerdélca, temoč vse Slovence so ljubili ino za svojo čredo deržali ino zato so jim — v lep izgled vsem duhovnikom — pridne bukvice pisali, na priliko: katekizem, evangelj, branje svetnikov, predge dva tečaja, menjši spiske ino kar je jihovo naj boljše delo: Dogodivšine Štajerske zemlje, ktere so še k velki sreči dogotovili; drugi zvezek jih se ravno zdaj tiska (kdo bi bil mislil, de bo drugi del „dogodivšine“ njegova posmertnica! Vredn.). I mesec popred pred svojo smertjo na Tuju (Pettau) so obljubili, še veliko za svoje ljubljenciče Slovence pisati — Bog jim poverni jihovo dobro voljo: daj jim večni mir! — Slovenci pak jih ne bodo pozabili, vsej so se jim z svojimi knjigami v spomin zadosta zapisali. Vredno je povedati, da so rajni prvi med Štajerci novi pravopis sprejeli ino v njem spisali evangelj, dogodivšine ino še nekaj v Novicah.“

Po vsem tem so razumévati besede Slomšekove v Drobtincah l. 1862 str. 78: „Poznate, prijatelji, iskrenega Slovenca, rodoljuba gorečega Krempelna Antona? Kakor dereči vrelc, kteri iz pečovja prihruje, med kamnjem po koreninah ne počivaje rožla, ter hoče vse jeze podreti, naj bi svoje kraje rodovito napojil, ktere je dolgo suša stiskala, tako nevgnano je tirala rajnega Krempelna do svojega doma in roda živa ljubav. Z bistrim očesom je meril našega slovstva nasprotnike, z ojstrim peresom je branil svojega naroda pravice, kakor nam pravijo njegove knjige. Veliko let že počivajo v domači zemlji njegove kosti, njegov slovenski duh še neprenehoma mlajši rojake po vsih tistih krajih navdaja, po kterih je rajni Krempl slovenščino rosil. Hvala mu lepa!“

Matija Ahacel r. 24. febr. 1779 v Goréncáh, vasi duhovnije sv. Jakoba v Rožu, po rodovini Kometar, v šolah Ahacelnov, postal Matija Ahacel, bil učenik

matematike, naravopisja in kmetijstva v Celovcu, u. 23. nov. 1845. — Po njem zaslovel je **Mihael Andreas**, r. tudi v Rožu na Bistrici 28. sept. 1762, tkalec, u. 27. maj. l. 1821. — Popisal je oba Slomšek v Drobntincah l. 1847 str. 117—131: „Matija Ahacel nekdanji ces. kralj. učenik sedme viši šole v Celovci, Slovincov imeniten rojak ino prijatelj“. — V Kresu l. 1884. IV. 9—12 prof. J. Scheinigg. — V Ost und West 1841 J. G. Seidl . . Michael Andreasch, der Landweber u. Dichter itd.

Ahacel je pisaril v liste nemške na pr.: Blätter für Landwirthschaft u. Industrie; Mittheilungen über Gegenstände der Landw. u. Ind. Kärntens; Carinthia etc. — Slovenski je priobčil:

Pesme po Koròškim ino Štajarskim znane, enokoljko popravljene ino na novo zložene. Na svetlo dal Matija Ahacel, cesarsk kraljev vučenik v' Celovskih viših šolah. I. Del. Posvetne pèsme. V Celovci 1833. 8°. XVI. 83 str. — Koroške ino Štajarske Pesme enokoljko popravljene . . Vse k veči časti božji . . Drugi natis pomnoženi. V Celovci 1838. 8. IV. 146. Pesme LII. Resnice v pravlicah VIII. Nat. in naprod. J. Leon. — Koroške in Štajarske Pesmi. Enokoljko . . Na svetlo dal M. A. Tretji natis pomnoženi. V Celovcu 1852. 8. 162. Pesmi LII. Resnice v pravlicah VIII. Nat. in naprod. J. Leon.

Prvega natisa je knjiga navadno najbolj zanimljiva. Predgovor ima nemški in slovenski. V onem se „Professor Achazel“ opravičuje, zakaj je ravno on z nemškim predgovorom dal na svetlo slovenske pesmi z napevi in čemu. To pa na prosep pravnosti ljudski nasproti pesmam zanikarnim, na prosep slovenščini, duhovnikom in učiteljem v slovenskih krajih tolikanj potrebni, lepemu petju Slovincem priljubljenemu, pa v spomin rojaku Mihaelu Andreašu. Vrstijo se koroške s štajarskimi največ iz Celjskega okraja. Besedo in napeve so mi vravnali temu sposobni prijatelji. Za zvezkom prvim utegne priti na dan drugi s pesmami cerkvenimi in duhovskimi. — „Möge nun diese Liedersammlung besonders bei den eifrigen Herrn Seelsorgern und Schullehrern eine liebevolle Aufnahme finden, selbe zu gleichen Sammlungen und zu brüderlichen Mittheilungen anspornen, unter den Slovenen recht viel unschuldige Freude verbreiten, und zur Verdrängung unmoralischer Gesänge mitwirken!“ — Slovenski predgovor pa se glasi:

„Ljubi Slovinci! Vem, de lepe pesme radi požete, ino z' petjam sebi kratek čas, drugim veselje delate, Bogu pa čest ino hvalo dajate. Nate! tukaj se jih vam eno čedno zbranje nar lepših pès m podá, katere so polne lepih navkov, ino zalih, nedolžnih rožic pevske umnosti. Jes sem si svest, de jih bote z veseljam spéváli.

Najdejo se v tih pesmih enekatero vam nenavadne in nezastopne besede; pa najdete tudi druge, morde po vašim bolj znane, spod postavljene, ino na vzgor z številkami (calami) zaznamvane, kamor de slišijo.

Zadi najdete tudi tih pès m enokoljko navadnih viž, v note postavljenih, ki vam jih vsaki godec, alj kdo drugi na note učen, posebno pa gospodi šolni vučeniki prav lahko zapojó, dokler si sami vižo zapomnite (v glavi obderžite).

Lepo vas prosim, ljubi bratri ino sestre slovenskiga rodu, posebno vas mladenče ino mladénčice (deklice)! opustite vse nesramne, vmazane, kláfarske ino nespodobne pesmi, katerih je sama peklenska hudoba po svojih pomagavcih toljko na svet (kok ljulke v pšenico) zasjala. Skoz nje se le pošteni pohujšajo, nedolžni zapelajo, ino Bog se žali. Nikar gerdo, temuč le pošteno petje vam pravo ino stanovitno veselje daja. Pojte le pa pójte pošteno, ino najte, de se vaših bogaboječih ino nedolžnih pès m slavni glas po dolinah razlega, po hribih razdeva ino po gorah do nebés vzdiguje! To vam želí vaš perserčen perjatelj, ki vam te pesmi izročí“.

Duh in slog v tem predgovoru je pač Slomšekov, kateri v Drobntinah 1847 str. 123—4 o svojem prijatelju piše: „Naš Matija bili so tudi iskren Slovenc, ki so ljubili svoj matern jezik, ino po svoji moči skerbeli za olikanje svojiga ljudstva. Povabili so veliko prijatelov, de bi lepe domače besede naberali ino v bukve pisali, ki se jim besednik alj slovar pravi. Ni bilo slovenskih bukev natisnenih, de bi jih ne bili kupili; tudi Serbske pesni ino novice so brali, ter veliko veselje imeli, tudi Moškovitarsko razumeti. Znali so gerško, latinsko, nemško, francosko ino laško, pa matern jezik jim je nar ljubši bil, v katerim jih je mati Boga spoznati ino moliti učila. Če niso drugi gospodje kakiga pisma brati znali, so gospod Ahacelnu poslali, ino učen mož so jim ga razkladali, naj bi bilo iz Rusije ali iz Hrovatije. Na novo so za Slovenšino naš Matija oživeli, ko se je v Celovski duhovščnici poduk domačiga jezika za mlade duhovne v leti 1822 začel . . . Ko so se pred štirmi letmi v Ljublani Kmetiske ino rokodelske Novice začele, niso zamogli naš Matija tiga slavniga dela prehvaliti, ter so jih priporočali per vsaki priliki (cf. Novic. 1845 l. 53.) . . De bi se lepe stare pesmi ne pogubile, ki jih je Ahacelnov nekdanji sosed ino star prijatelj Mihael Andreaš, kmetiški tikavc v Rožni dolini zložil ino pel, so jih dali Ahacel skerbno popisati, ino z pomočjo svojih prijatlev z Štajarskimi poročiti itd.“ — Pesniki v prvem natisu deloma ali celoma zaznamujani so: A. Slomšek, Mihael Andreaš, Jak. Strašek, Val. Orožen, Mat. Vodušek, And. Urek, U. Jarnik. — V drugem in tretjem s predgovorom slovenskim nekoliko popravljenim imenujejo se tudi: Fel. Globočnik, J. Hašnik, Jož. Lipold. — Leopold Volkmmer, Sevšek. — M. Andreaša, kteremu vzlasti veljá ta spominek, pesmi so: Zdihvanje po miru. Kaj je vojske krivo. Francoska vojska. Večerna. Praznost sveta. Egiptovski Jožef. Nedélci. Veselo življenje. — Na razgled bodi:

Francoska vojska.

1. Kje ste léta vi pokoja,
Mirne leta, kam ste šle?
Odi žolda in' poboja
Sliši ino vidi se.
Na Francoskim se začelo,
Dobro vé to vsaki sam;
Kdaj, kako bo konec vzelo,
To je celo skrito nam.	3. Reve te ne obžaluje
Le Francosko ino mi,
Vsa Evropa omaguje,
Ker se ji hudó godí.
Večni mora se serditi,
Ker namesto nja čestí
Vidi gréh na gréh storiti,
In pobolšanja nič ní.
2. Oh! alj ni to dosti milo
Ti Pariz, mestó hudó!
Svojga kralja si vmorilo,
Kakor volk jagne mladó.
Nam in sebi ste storili
Mirniga življenja kraj;
Eden družiga morili,
Bog vé, kaj še bo naprej.	4. Radi bomo še spoznali
Svojih grehov hudo zlo;
Dalej bomo v tistih spali,
Hujši potlej za nas bo.
Greh je bil, in bode tepen,
Saj to vsaki dobro vé;
Z greham bode v pekel veržen
Kdor se ne znebí ga prej.

Nedelci.

(Soprazniki, povdarjeni prazniki.)

1. Kdar bi ljudje v ljubezni vsi
Keršansko prav živeli,
Veselo že življenje bi
Na timu svetu 'meli.
Na sveti pa ljubezni ni,
Kiro Bog hoče 'meti.
Ljudje so zdaj tako hudi
De ni mogoč' poved'ti! . . | 3. Enk'ter nedelce še derží,
Si sejo posvečuje,
Sosede za luterž derží,
In tiste zaničuje;
H'keršanskim navkam ga pa ni,
Kjer bi se 'mel vučiti,
Ker Bog in cerkuv nas vuči,
Deb' vedel prav živeti. . . | 6. Nedele posvečujmo mi
Z molitvó ino z navkam,
Pa delavnik se naj česti
Le z delam in z opravljam!
Delavnik enkrat bo nehal,
In večna bo nedelja,
Plačilo Bog bo vsakmu dal
Zasluzenga veselja. |
|--|---|---|

Ahacel je pričujočo pesensko zbirko dal na svetlo morebiti z ozirom na „Krajnsko Čbelico“ po nagibovanji Slomšekovem; a — kakor Čelakovský, tako jo graja tudi Šafařík, češ, pesni niso narodne itd. — Prešern zabavlja po sršenu Ahacelnovim pesmam: »Ne čudi se, neslane — De pesmi bodo brane, — Lej pure vabi: ,puri, puri! — In božje volke: ,šuri, muri!« — Tudi Stanko Vraz piše, da „nemogu se medju narodne brojiti“; — vendar pristavlja: „Takov sud proiznese učeni Šafařík varhu ove knjige, nu sa svim time se je ona već po drugi put tiskala, znamenje da je g. Ahacel svoju svārhu postigo (Nar. pesn. ilirske 1839 str. XVI).“ — Da je to istina, potrjuje ne le drugi, ampak še tretji pomnoženi natis, in to, da so se nektere jako prikupile ljudstvu ter se kaj rade popevajo tudi po Kranjskem na pr.: Večernica — Glejte! že sonce zahaja; Lehko noč; Zdravica — Slovenec Slovenca vabi; Vinska terta; Veseli hribček; Laudon; Kmetiški stan; Vino in voda itd. Na razgled bodi (iz III. nat. str. 52):

Kmetiški stan.

1. Vsi stani na svetu
Potrebni so nam,
Posebno pa kmetstvo,
Gospodstvo z maštvam.	6. Na zemljo človeškiga
Serca je sjal
Zveličar besedo,
In seme je djal.	28. On vse opravila
Bogu izroči,
Si žvižga in poje,
Veselo živi.
2. Gospodstvo nas viža,
Pravico storí,
In maštvo pa stezo
V nebesa vučí.	7. Vsim drugim stanovam
Kmet živež deli,
Sam sebe in svoje
Lepo oskerbi.	29. Zveličan prav lahko
Vsak kmetič bi bil,
Dab le ob nedelah
Tak zlo ne grešil . .
3. Gospodstvo in maštvo
Zdaj z misli pustim,
Izvoljeno kmetstvo
Naj v pesmi slovím.	8. Kruh, vino perdela,
Živino redí,
Perpravlja tud druge
Potrebne rečí . . .	34. O kmetič! ohrani
Pošteno serce,
Le varvaj krivice
In pjanosti se . .
4. Spoštovati se more
Lep kmetovski stan;
Sam Oče nebeški
Je kmet imenván.	25. Na večer se vleže,
Na slami zaspí,
Pred dnevam ga zopet
Petelin zbudí.	36. Per domu ostajaj,
Po polji poglej,
In roženkranc v rokah
O praznikih mej!
5. Bog kliče v vinograd
Na delo ljudi,
In vsak' mu na večer
Plačilo delí.	27. Cel teden kmet dela
In se veselí,
Da sebe in svoje
Pošteno živi.	37. Dolžnosti dopolni
In boj se Boga,
Tak bodeš ti vreden
Sto centov zlata.

Vino ino Voda.

Vino ino voda
Žlahtne dve rečí,
Skoraj brez nobene
Bit mogoče ni.
Vino hoče gospod biti,
Voda se mu ne vkloniti;
Hud prepír med jima je.

Vino:

Vino se na prodaj
Vozim križam svet.
Mene vsaki hvali,
In me hoče met'.
Hlapcam kakor gospodarjam,
Kmetam, kraljam in cesarjam,
Vsim na mizo nosim se.

Voda:

Voda jez pretečem
Mesta in vesí,
Se predajat' nečem,
Vsak me tak dobí:
Bod' za prati, alj za vmiti,
Bod' za kuhat', alj za piti,
Brez vodé ne more bit'.

Vino:

Res je to, alj vino
Hočem bit' gospod';
K sveti maši služít'
Moram jez povsod.
Tud per vsaki kompaniji,
Na sedmini in gostiji
Moram jez na mizo prit'.

Voda :

Kaj pa prida storiš	Voda sem zapfti	Meni saj ponujat'
Pjancam vino ti?	Zdrava bolj ko ti,	Se potreba ni,
Kdor te preveč pije,	Tega, ki me pije,	Kar na svetu raste,
Pamet clo zgubi.	Glava ne boli.	Vse me poželi,
Kedar pjanci obnorijo;	Z vodo kerstjo otročiče,	Rože, trava ino žito,
„To ti delaš“, te dolžijo;	Gledat' tam božje obličje;	Sadje da je rodovito,
Kak pa hočeš bit' gospod!	Jez gospá, ti nis gospod!	Mora voda pomočit'.

Voda jez sim stara
Per šest tavžent let,
Vino Noe vsadil,
Ni te blo popred.
Sonce te je hotlo spečiti,
Morla sim v pomoč pertečiti;
Kak gospod ti moreš bit'?

Vino:

Voda, da češ biti,
Bodi ti gospá;
Kdor me hoče piti,
Modro naj ravná;
Mero ima naj to pravo;
Z vodo mešat' me, je zdravo;
Alj na mizi naj se strí!

Z ozirom na dobri namen in na ljudsko korist dajo se razumevati Slomšekove besede v Drobntinah l. 1862: „Bil je mož v Gorotanu toliko preprost in ravnega serca, pa tudi toliko prebrisan in v vsih vednostih znajden, da ga niso imeli prednamci enakega, in ga ponamci bojo težko imeli. Izverstni učitelj, poln jasnega nauka na leci, iznajden kmet v sadjoreji in na polju bil je rajni Ahacel Matija draga igla Slovincov, dika učilišča Celovskega, pa tudi blagor cele Koroške dežele. Kdo je Ahacelna poznal, in ga ni ljubil; kdo Slovincov bere djanje, in ne hvali prijatla našega, mecena slovenskega! Poboljšati kmetom, svojim rojakom, gospodarstvo si je Ahacel prizadeval ne le z glavo, marveč tudi z rokami vse svoje žive dni. Poleg posvetnega dela pa tudi dušnega polja svoje ljube domovine pozabil ni, kakor priča lična zberka koroških in štajarskih pesmi. Prijatelj svojega rodú in dóma je naberla blaga slovenskega sam, je pa tudi druge rodoljube podperal in oživljal, naj bi domače polje čedili. Sosed starega pevca Andreaša Rožana, je ohranil drage iskricice prostega pevca, naj bi se ne pogubile; pomagal pa tudi mladim duhovnim v Celovski duhovščini, naj bi prirasli izobraženi slovenski učitelji. Ahacel je slovenščini v Koroškej dobro zemljo pripravil, ter zasluži, da se vsaki domoljub njegovemu spominu odkrije, in vsak Korošec hvaležno svojim vnukom naznanjuje Ahacelna slavno imé“.

Franc Pirc (v krstnih bukvah: Pierz) r. v Kamniku 20. nov. 1785, mašnik 1813, služboval v Kranjski Gori, pri Fužinah, fajmošter v Pečah l. 1820, v Podbrezjah l. 1830, misijonar v severni Ameriki l. 1835, pokojnik na Kranjskem l. 1873, u. v Ljubljani 22. jan. 1880. — Knjižice njegove so:

a) Krajnski Vertnar, ali Podučenje, v' kratkim veliko sadnih dreves zarediti, jih z ceplenjam požlahtniti, in lepe verte k velikim pridu zasaditi.

I. Del. Na svetlobo dala cesarska kraljeva družba kmetistva na Krajnskím. Spisal Franc Pirc, Fajmašter per s. Jerneji v Pečah, in tovarš imenvane družbe kmetistva. V Ljubljani, nat. žlahten Kleinmayr. 1830. 8. str. 88. — II. Del. Spisal Franc Pirc, Fajmašter v Podbrezju. 1834. 8. 39. — Pomnoženi II. natis. l. 1845. 8. 125. — III. l. 1863. 8. 112.

V I. delu v 6 razdelkih: od zrejenja sadnih drevesic, požlahtnenja z ceplenjam, od presajenja, oskerblenja rodovitnih dreves v sadnim vertu, od bolezní sadniga drevja; od živali ki so drevju škodlive. V II. delu. Od reje niskiga drevja ali pertlikovcov in posodovcov, in kako perdelano sadje k pridu obračati, de veliko zadene. — Predgovor I. delu se v reči in obliki glasí:

„Spoznati morëmo Krajnci! de smo v' reji sadja še deleč zad od drugih dežel, ker dobička, kteriga bi nam dobro sadje perneslo ne porajtamo. Vidi se scer tudi na krajnskim že marskje žlahtno drevje, vender še veliko zemlje prazne leži, ktera bi lahko žlahtno sadje rodila, nam k živežu pomogla in nam perhodke zboljšala. Naši poglavarji in oblastniki, kir dobro vedo, koliko prida pernese deželam, če se veliko dobriga in žlahtniga sadja zasadi, perporočajo in zapovedujejo, drevesa saditi, jih cepiti in skerbeti debi veliko žlahtniga sadja dobili. Vender vse leto ne bo nič zdalo, dokler vi kmetiški gospodarji! ne bote prov spoznali, koliko dobička dobro sadje pernese, in dokler do vertov praviga veselja nimate.

Le pomislite koliko prida vam sadje pernese. Če ga sroviga ali kuhaniga vživete, vam veliko odrine. Če ga posušeniga perhranite, vas ob hudi letni pred lakoto varje. Če ga v mesto predaste, ali mošt iz njega stlačite, ali pa žganje iz njega skuhate, vam bo veliko zaleglo, in vam bo perhodke povikšalo. Lepo dobro sadje nas tedaj razveseli, nam k živežu pomaga, nam premoženje povikša in nas v hudi letni lakote varje. Perzadevajte si tedej kmetiški gospodarji! vse perpravne prostore z žlahtnim drevjam zasajati, kir od tega boste sami velik dobiček vživali, in vaši otroci vam bodo hvaležni, in še po smerti bodo radi za vas molili.“

b) Podvčejne kako se morejo te škodlive gosence končati. Od Franc Pirca faimostra u Brezouci. Ljubiana. Kleinmayr. 1834. 8. 16 (Belehrung über den Schaden der Baumraupen).

c) Fr. Pirc misionar v polnočni Ameriki Podbrežanam svojim nekdašnjim farmanam na Krajnskim iz Noviga Jorka v spomin. V Ljubliani 1836. 12. (cf. Nektere Pesmi 1874 str. 16).

d) Poročila njegova ali o njem donašala so Slovencem razna glasila na pr. Illyr. Bl.; Carniolia II. 1840; Leopoldova družba; Novice, Danica, Drobtince (l. 1850. 1856) itd. — Po c. k. kmetijski družbi prihajali so njegovi spisi največ v Novice na pr. 1843 str. 4. 15. — l. 1844 str. 74—80 itd. — V Danici l. 1853 št. 15 nahaja se njegova „Misionska pesem od Otčipve — Indijanov“ (Ko sim svoje bil Indjane — V deželi Mihigan — Imenvane Otovane — Prav vterdil v vernim stan': — Se m' je želja v sercu vnela — K daljnim ajdam se podat', — Tam, kjer vera ni svetila, — K božji čedi jih peljat itd.).

e) Die Indianer in Nord-Amerika, ihre Lebensweise, Sitten, Gebräuche u. s. w. bearb. v. Franz Pierz, kath. Missionär. St. Louis. 1855. 8. 130.

f) V Danici l. 1873 str. 37 je brati: Iz Rič-Prerije v Minesoti pišejo mis. Fr. Pirc: . . . „Tudi jest bi se bil rad z njim (s Čebuljem na Kranjsko) odpravil, si tam groba poiskat. Sepulchrum ultima missio. Le ena reč me je zaderževala. Moja pomenljiva „temperanc“ knjiga še ni bila za tisk gotova. S pomočjo teh bukev, z Božjo milostjo in z enomiselnostjo svojih duhovskih tovaršev želimo v naši deržavi Minesoti napraviti treznostno družbo itd.“ — Oče Pirc v Ljubliani (Dan. 1873 str. 323—331). — Po lastnih in nekterih dušic željah prišle so v posebni knjižici na dan:

g) Nektere pesmi. Zložil in na svitlo dal Frančišk Pirc, severno-amerikanski misijonar. I. in II. pomnoženi natis. V Ljubliani. Tisk. Klein in Kovač. 1874. 8. str. 44. So pa naslednje: Pesem od mojiga popotvanja v Ameriko. Pesem od nove fare svetiga Križa v Ameriki, Podbrežanom v spomin. Opomba. Pesem od ajdovske deklice v Lakroá. Pojasnilo. Pesmica od dobre ovčice. — Na razgled bodi iz priproste, nekda mngogo popevane, tu nekoliko popravljenne od pervega popotvanja v Ameriko (1—76):

1. Kdo bi bil mi to povedal,
Sam b' ne bil nikolj verjel,
De Ameriko bom gledal,
Tukej kranjsko pesem pel?
3. Nič me ni doma žalilo,
Res sim zadovoljen bil,
Dost' ljudi me je ljubilo,
Dosti dobriga sim vžil.
34. Sam sim skusil, kar popišem
Od viharja morskiga;
Vse premišljam in prišem,
Ne dobim strašnejšiga.
36. Kar so se nam prikazale
Ribe kakor truma svinj,
So iz vode poskakvale
Strah nam hodi na spomin.
38. Zdaj začnejo morske tice
Okrog barke nam ferfrat',
Milo gledajo nam v lice,
Hoč'jo kaj na znanje dat'.
40. Komaj solnce gre za morje
In zvečer se omračí,
Pride velik piš od borje,
Strašen veter pribučí.
42. Barka se začne gugáti,
Se metáti sem ter tje,
Na vse kraje se sukáti,
Vojskovat' z valovi se.
44. Le jo veter privzdiguje,
Zdaj od konca, zdaj s stranjo,
Semtertje jo premetuje
Iz doline na goró.
46. Drugí v barki so zaperti,
Trepetamo od strahú,
V brezno morja že požerti
Se 'zročujemo Bogu.
48. In od straha eden moli,
Križe delati hiti;
Drug' plašen stermí okoli,
In ne vé, de še žíví.
2. Pa Gospod, kter' serca víza
In življenja tek mejí,
Me ni pustil bit' brez križa,
Mi na težko pot velí.
4. Bral duhovne sim novice
Iz dežel Amerike,
Božje oznan'vat resnice,
So vžigale v serce me . . .
35. Kadar pridemo na barki
Še čez tavžent ur hoda,
Mirno svet'jo solčni žarki,
Trinajst dni do sred' morja.
37. Kmalo so se pridervili
Morski somi proti nam,
So po morju se vozili,
Groza nam popotnikam.
39. Barkar nam pripoveduje,
Kaj pomeni vse le tó:
Hud vihar nam prerokuje,
De si jasno je nebó.
41. Kmalo prigerme valovi,
Vse šumeče je morjé;
Silijo ga zdaj vetrovi
Delat' hribe in goré.
43. Petkrat tavžent centov teže
Ima barka kakor grad;
Zdaj pa lahko vetru streže,
Kakor listje al' sušmad.
45. Barkar hlapcem glasno vpíje,
Jim hiti zapoved'vat,
De morjé nas ne zakrije,
Z elementi se vojsk'vat.
47. Upanje nas zapušalo
Preživeti strašno noč;
De b' nam drug' dan solnce s'jalo,
Misliti skor ni b'lo moč.
49. Bog pa vstavi vse viharje,
Divje umiri on morje,
Strašne smerti nas obvarje,
Spet nam solnce gori gré.
50. Mi v spominu bo ostala
Vedno tista strašna noč;
Bođ' Gospodu čast in hvala,
De je skazal nam pomoč! . . .

Da nekdanji amerikanski misijonar in častni ud c. kr. kmetijske družbe na Kranjskem, kateri je skozi štirideset let podučeval divje Indijane v krščanstvu in kmetijstvu, pridigoval zdaj v jeziku indijanskem in francoskem, zdaj v angleškem in nemškem, pisaril tudi kakor Baraga, naposled ni stradal, in da je dobil slovesen pogreb (Dan. 1880 str. 35) ter na grob dostojen spominek, poskrbel je z nekaterimi dobrotniki vzlasti preč. g. kanonik A. Zamejic, kateremu bodi v prijetno tolažilo, da Fr. Pirc v hvaležnem spominu žíví ne le v Evropi, ampak tudi v Ameriki (Danic. 1885. l. 36 — 38).

Juri Jonke r. 17. apr. 1777 v Srednji Vasi (Mitterdorf) na Kočevskem, mašnik l. 1803, fajmošter v Čermošnjicah l. 1813, zlatomašnik v pokoju bival v Kočevji, um. 12. maj. 1864 v Čermošnjicah. Njegov je:

Krajnski Čbelarčik, to je: kratko podučenje čbele rediti, in z' njimi prav ravnati. Iz lastnih skušinj spisal v nemškem, in tudi v krajnski jezik prestavit dal Juri Jonke, Čermošniški fajmašter na Kočevskim, in soud c. kr. krajnske kmetijske družbe. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. 1836. 8. 94.

Nemški knjigi naslov je: „Anleitung zur praktischen Behandlung der Bienenzucht“. Laibach 1836. — Kakor je ta l. 1844 drugič prišla na svetlo: „Theor. u. prakt. Anleitung zur Behandlung u. Pflege der Bienen“; tako je tudi „Krajnski Čbelarčik“ pomnožen in popravljen tiskan bil l. 1844. 8. 115 — prestavil L. P. to je: Lovro Pintar (Glej tudi: Slovenski Bučelarček, spisal Janez Sumper, l. 1871 str. 53). — Po prvem natisu bodi v stvari in besedi na razgled:

Predgovor. „Veliko je že scer némških bukev od čbelne reje, v' kterih je vse zapopadeno, kar se od čebél, kolikor je v stanu človeški um njih skrivnostno naturo zmodrovati, govoriti more, pa slovenskih tacih bukev je malo; in še tih, ktere so, se je, zlasti Krajncu, silno težko s pridam poslužiti.

Anton Janša, Gorénic, iz Rodinske fare, čigar čbelnják še dan današnji 60 stopinj od nove Brežniške farne cerkve stoji, je zavolj svoje čbelarske umetnosti tako slovil, de je bil od rance Svitle Cesarice Marije Terezje na Dunaj poklican, de je tam čbelarstvo v očitni šoli učil. Ker sam ni znal pisati, je dal svoj čbelarski uk na svitlobo po Blaži Kumerdeji, Celjskim kresijskim komisarji, ki jih je potlej v krajnsko prestavil, z nekterimi perstavki pomnožil, in v Celji leta 1792 natisniti dal Janez Golličnik, fajmašter v Griži na Štajerskim. Te bukvice, ktere so posebno imenitne zato, ko zvirajo od Janša, našiga domorodca, tega velciga vajvoda in očeta čbelarstva, se najdejo tù in tam še med kmetiškim ljudstvom, in bi bile prav dobre, pa so za kmeta malo predolge, in zavolj slabe pisarije grozno težko brati in uméti. Spet druge bukve od čbelne reje so bile dane na svitlo v Gradcu leta 1831; pa mémo tega, de so za kmeta vse preobilne, tudi zavolj štajerskiga jezika, in novih čerk, s kterimi so natisnjene, za Krajncu že clo niso.

Druzih slovenskih, Krajncu umevnih bukev od čbelarije pa mende ni.

Po tim tacim, mislim, bi nove bukvice, ktere vsakdanje ravnanje s čbelami, z ozoram na vse čase in kraje kažejo, ne bile odveč. Zato sim sklenil, in scer na vedno nagovarjanje svojih perjatlov, kteri so imeli perložnost od prida in speha moje čbelne reje prepričati se, svoje večletne skušnje, in svoje per čbelarskih opravilih nabrano skušeno znanje, z nasvitlodanjem pričijočih, na kratko, kar je mogoče po gôdu zdélanih, in v prav ljudskim, vsakimu umévnim krajnskim jeziku natisnjenih bukvic, tudi drugim manj skušenim čbelarjem razodéti, de bi tako tudi jest perpomogel kaj k reči, ktera se je do zdej premalo čislala, in ne le koristno in pridavno, ampak tudi perjetno in kratkočasno čbelarstvo, ktero bi bilo lahko vsaj v naši, pod pohlevnim podnebjem ustvarjeni deželi, ne le veliko zboljšano, temuč k nar bogatijim perhodkam povzdignjeno, kolikor je v moji môči, budil in potiskal.

Dolzih in visoko pisanih bukev kmet nima časa, in se jih tudi naveliča prebirati, tudi ne more vsiga v glavi obderžati, ker je le ročniga dela vaje, ne pa študiranja in tuhtanja; in svoje kmetavsko delo vnemar pustiti, in se zgol branja in mišljenja vlotiti, tega ne more, in to ni njegov poklic. Glejte, ljubi kmetiči! zato se vam podajo tukaj prav kratke in umevne bukvice, ki jih lahko vsak v kratkim času prebère, in vse v njih

zapopadeno, brez de bi si glavo lomil, lahko umé in v spominu ohrani. Desiravno so pa té bukvice kratke, vonder vse v sebi imajo, kar je potreba kmetiškemu človeku vediti od čelne reje, de bo gotov prid iz nje imel. Zato je vse modrovanje in preiskovanje učeuih od čebél, in vse, kar le prazno radovednost pase, in v gospodarski prid ne bije, létû izpušeno, in le to ob kratkim povédano, kar čbelar mora vediti, de per svojih čbelah ne bo zgube, ampak dobičik imel. In prav to je za kmeta.

Zato, ljubi čbelarjil berite radi te bukvice, in ravnajte se per svojih opravilih s čbelami zvesto po njih, in porok sim vam, de kmalo ne boste imeli uzroka, nad slabim speham svojiga čbelarstva pertožiti se, in ne bo tolikokrat slišati, de s čbelarijo nič ni^a.

Mihael Kastelic r. v Zatičini (Gorenji Vasi) 1. sept. 1796, služil v licejski bukvarnici pisar, bil naposled knjižničar, u. v pokoju 22. okt. 1868 v Ljubljani. — Slovensko pisariti je bil jel nekaj sam nekaj z dr. Jak. Zupanom v Illyr. Bl. in to

1) L. 1828 Nro 8: Pesem na god rojstva Svitliga Cesarja v sedmih razstavkih slovensko in nemško s podpisom: Lublana 12. dan Svičana 1828. **M. K.** — Na primer bodi:

1. Lepši zarje doživeli
Krajnci nismo še,
Slajši pesmi nismo peli
Kar Azburg cvete.
Nam serce gori,
V' vesel' se topi! . .	Krain's Bewohnern hat die Sonne
Holder nie geglüht,
Wir empfanden nie die Wonne
Seit dem Habsburg blüht.
D'rum jubeln wir heut'
Vom Herzen erfreut! . .
7. Se razlega po deželi,
Pros'mo milo vsi:
Cesar Francu Bog dodéli
Zdrave, srečne dni,
Azburgovi cvet
Nam večno živet'!	Treuer Völker Dankesweihe
Steigt gen Himmel zu —
Unserm Kaiser Franz verleihe
Gott! Gesundheit, Ruh'!
Für Habsburg wir glüh'n,
Lass ewig es blüh'n!

Illyr. Bl. Nr. 14: Das Grab (von Salis) — Grob, poslovenila **S.** no **K.** t. j. Supan no Kastelic. — Tako tudi l. 1829 Nro. 7: O godu rojstva našiga svitliga Cesarja Franca I. ino Karoline naše svitle Cesarice. — Nro. 35 je pa **M. K.** sam zložil slovensko in nemško v treh strokah: Pesem svitlimu Cesarju Francu I. našimu preljubeznivimu Očetu, peta v' Prulah per znamnju 17. velkiga Serpana 1829:

1. Vence Iblana spleta, raja,
Šum veselja krog bobni,
Danas srečen dan obhaja,
K' Cesar Prule poslavi!
On močirje razgleduje,
K' ga noben vkrotit' ne vé;
Kir je znamnje, oznanuje:
Vstalo z' njega bo poljé.	2. Ta beseda Krajnce vname,
Nove struge kópléjo,
Posušé globoke jame
Kezni Iblanci tok dado.
Preden leto štirkrat mine,
Po močirju pelje pot,
Žito rase, voda zgine,
Hiše vstajajo povsod.
3. To dobroto nezrečeno
Zasekuje vekomej
Znamnje, Tebi posvečeno,
Vnukam v serca globokej;
Po Ilirji razodeva
Srečo svojo zvest' Iblanc,
Večno, večno on prepeva
Tvojo milost, Cesar Franc!	

2) Krajnska Čbelica. Na svitlobo dal M. Kastelic. I. Bukv. V Ljubljani, natis. J. Blaznik. 1830. 8. 101. — II. B. 1831. 100. — III. B. 1832. 110. — IV. B. 1833. 94. — V. 1848. 94. — O vredovanji in o naslovnici „Prijatlam Krajšine“ gl. Jezičnik XV. str. 3. — Na primer bodi (I. 26):

Vertnica.

Fantini, dekleta!	Sim bitja podoba
Cvetêjo vam leta;	Od z'beli do groba;
Oči prevesele	Od zgorej dišeča,
Še bodo solzéle!	Od zdolej — bodeča!

Pa duh in lepoto kak' naglo zgubim!
Le ternje bodeče razširam — učim:

De slast in solzé
V en' kapljici spé,
Veselje ko blisk ugasuje,
In žalosti dolge vžiguje!

S o n e t.

(IV. 69.)

1.	2.
Gromelo v paradízi je od néba: — Ker perve starše kača premotila, Sad prepovedan jesti naučila — „Brez pota jedla več ne bota hleba!“	Zató na zemlji nas pestí potreba! Kdo pita trebuh brez potú močila, Naj bode 'z zlate sklode, naj 'z torila? Od perve ure rojstva do pogreba
3.	4.
Ne zgine pot iz našiga obraza, Naj bo vročine, smertniga naj mraza; Nastopek to pregrešne je sladkosti.	Kaj počakujete tedej, preprosti! De pišeta bi v gerlo perletele Pečene pitati — lenuhe zrele!

V vseh peterih Bukvicah nahaja se do 60 pesmic njegovih (brez epigramov), katerim se vsebina zná nekoliko vže iz naslova na pr.: Vezilo. Zadovoljna nedolžnost. Vince. Zdravica. — Zaterti. Pozimska. Nezvesti. Fantovskim. Zapertodurnik. — Blagor prostim. Zdihleji. — Natura. Pustno zdihovanje. Zapušeni. Zapeljana. — V petih Bukvicah je nekaj jih iz starejše dobe, nekaj pa novejših na pr.: O prihodu Cesarja Ferdinanda in Cesarice Marije Ane l. 1844 v Ljubljano. Pesem za narodno stražo in Svojim pojdašem iz l. 1848 itd. — Na koncu pritisnil je temu zvezku „Muhe“, da je z njimi potrdil popolnoma resničnost Prešernovega sršena (III, 26):

Čebeljarju.

Zakaj pač muhe moj lovi K***?
Prodajat' misli jih namest čebélic.

3) Takih mušic — zaljubljenih napisov na sladkarije — je zložil do 92 različnih na posebni poli (založ. M. Grilc, tisk. Eger.), mej ktere sta — kdo vé kakó — vlezla le dva pobožna t. j. »Nikoli ne bo na zgubi, — Kdor Jezusa prav ljubi. — — Jezusu sim se obljubila, — Vekomej ga bom ljubila«.

4) Ponosen s svojo Čbelico — v Novicah ni priobčil svoje pesmi: O veselimu prihodu presvitliga Cesarja Ferdinanda I. ino presvitile Cesarice Marije Ane, 1. Kimovca 1844 v Ljubljano (Kr. Čb. V. 84. 85); torej so Novice l. 1845 ponatisnile iz Kr. Čbelice „Zaterti“ (Tjekaj gori se ozrimo, — Kjer svetov nezmer oko itd.); l. 1847 iz V. zv. Kr. Čb. „Nedolžnim“ z laskavim pristavkom: „S to pesmico, ki so jo nam mnogo spoštovani izdatelj „Kr. Čb.“ za natis v Novice poslali, nam je tedej peti zvezek obljubljen, kteriga že davnej pričakujemo. Pridi, pridi, ljuba čbelica! — še več ko poprej boš

zdej bravcov našla (l. 42)^a. — L. 1848 prinesó Novice: Pesem Ljubljanske narodne straže (Bratje, ukajmo veseli! — Zdej živeti smo začeli; — Svoboda objema nas — Špiceljne pa davi čas itd. — Kr. Čb. V. 47. 48.). — L. 1849 umre Dr. Prešern, ktere ga se je tu in tam trudil posnemati; torej mu zapoje M. Kastelic v Novicah l. 7 pesem: Na grobu slavniga pesnika Franceta Prešerna, dohtarja pravic in c. k. pravdosrednika v Krajnji:

Milo glasijo se strune,
Britka žalost nas presune,
Lica močtjo solzé!
Mirne zemlje tamno krilo,
Oh — prezgodaj boš hladilo
Pesem prepolnó sercé!

Slavnih Grekov in Rimljanov,
Albioncov, Italjanov,
Franc'je jezik bil Ti drag —
Nemške pesmi Tvoje gladke,
In slovenske tako sladke
Čerti le vohaški vrag! itd.

5) V Vodnikov Spomenik l. 1859 se je M. Kastelic poslednjikrat oglasil ter zložil Valentinu Vodniku o stoletnim rojstnim godu 3. svečana 1858 tole pesmico (str. 116):

Kaj k' Žibertu hiti Ljubljana cela?
O mraki se nad hišo zarja vnela?
Al Vodnikovi dom gorí —
Gasiti truma ga želí?

Kjer tebi zibelka je tekala,
Domače stara mati spevala,
Zagledal tù si beli dan,
Bil z pevsko umnostjo navdan.

Pred ognjem slavno hišo Bog obvari! —
Le svit veselih lučic tam se zári —
Stoletni, Vodnik! tvoj le god
Obhaja tù slovenski rod.

Zdej godejo, pojó se pesmi mile,
Ki tebi, dragi! vdihnjene so bile:
Ti prve krajske si nam pel,
Slovenšini mah trebit' jel.

Kozarce torej, bratje! natočimo —
Prijetlom slavšine okrog napimo:
Dokler Versac, Triglav stoji,
Naj Vodnikov spomin živi!

Juri Kosmač r. v Ložu (Danah) 14. apr. 1799, bil knjižniški služnik in potem pisar, u. v Ljubljani 1. okt. 1872. — Prve slovenske poskušnje njegove priobčila je

a) Krajnska Čbelica l. 1830. I. Bukv.: Poletje (Petelin že poje: — Nedelko, ustan! — Pové ti po svoje: — Opóčil je dan itd.). Zima (Hlad, burja perpiha, — Ne vpraša, al smé, — Rep v ajdo zavíha, — Nam žgance pojé itd.). L. 1831. B. II: Spomlad (Ju! hopsasa! zimo — Premaga spomlad, — Voliče vklenimo! — Začnimo orat'! itd.). — Nato mu v III. B. Prešern pokloni sršena:

Pevcu letnih časov.

Kdor govoriti kaj ne vé,
Ureme hval' al' toži;

Kdor pevcov péti kaj ne vé,
Od letnih časov kroži.

V ravno teh Bukvicah Kr. Čb. nahaja se s podpisom njegovim K. J. pesem: V Danah 12. maliga travna 1831 (Mravljinec že lazi, — Žerjav perleti, — Bučelica pazi, — Al' roža medí itd.) in v Buk. IV. str. 29:

Prilika.

Fantiči so čmerljam enaki,
Devica, le vari se jih!
V' spomladnim ti letajo zraki,
Prijetli, lej! rožic so vsih;

Od cvetke do cvetke brenčijo,
Želé ji poserkati med;
Ko rožice cvetje zgubijo,
Proč čmerljov nezvestih je sled!

b) Ita Togenburska grafinja. Lepa ino nauka polna zgodba dvanajstiga stoletja, za vse pobožne kristjane popisana, posebno za tajiste, kateri v' nedolžnosti terpé.

Iz nemškiga prestavljena. V Ljublani 1831. 8. IV. 149. Natis. J. Sassenberg, naprod. J. Klemenž. — V predgovoru s podpisom J. K. pravi:

„Posebno vam, ljubi braveci! — kateri za voljo pravice preganjanje terpite, ali ste od božje modre previdnosti z' grenkimi težavami obdani, te bukvice v roke podam, . . . katere so bile prvič od brunniga ino učeniga moža Petra Kaniza po imenu v leti 1590 popisane, ino od Fišinskiga Opata Krištofa v leti 1600 natisnjene itd.“

c) Vezilo, ali preganjana nedolžnost. Povest iz pisem Krištofa Šmida. V Ljublani 1834. 8. 165. Nat. R. Eger, naprod. J. Klemenž. — V predgovoru pravi J. Kosmač mej drugimi reči:

„Vam, pobožni stariši, kateri vse dobro ino koristno čislate, kar naša sveta vera zapové; vam ino vašim ljubim otrokam, katere vedno k pobožnosti vabite, ino k nedolžnosti napeljujete, te bukvice v roke podam . . . Berite jih, ino poslušajte brati z takimi željami, s kakoršnimi so vam spisane; gotovo vam bodo veliko pomagale, ino kratke čase obrodile!“

d) V Novice je dopisoval časih Danecki t. j. rojen v Danah, na pr.: V. Vodnikovo življenje l. 1844 št. 35. — L. 1850 št. 23—26 je priobčil J. Kosmač v njih: C. k. licealna bukvarnica v Ljubljani; posebej tudi nemški: Die k. k. Lycealbibliothek Laibach 1857. 8. — Franc Ant. žlahtni Steinberg itd. — L. 1863 št. 42. 43: France Malavašič; tudi nemški: Franz Malavašič. Biographische Skizze 1865. 8. — Sicer je dr. Bleiweisu prestavljal različne stvari, vredoval Oglasnik, oskrboval Novicam popravo itd. — Posebej bodi tukaj na primer:

„Ljubljanska bukvarnica šteje zdaj (l. 1850) 20727 knjig različniga zapadka, ktere so v 31943 terdih, in v 2010 mehkih zvezkih v bukvišu shranjene. Začetek bil je tale . . . — Po ukazu dvorne pisarnice 23. sušca 1823 so tačasni cesar Franc I. blagovolili baron Cojzovo bukvarnico za 7000 goldinarjev kupiti in zapovedati jo z Ljubljansko zjediniti; v imenovani bukvarnici je bilo 4394 zvezkov . . . V letu 1845 je vodstvo Ljubljanske bukvarnice veliko nabero bukev rajnciga J. Kopitarja za 14000 gl. na se spravilo; — za ta zaklad gré tukajšnjimu c. k. licealnimu uradniku, gosp. M. Kastelicu nar večji zasluga . . . Po njej se je lic. bukvarnica za 2105 terdo in za 1088 mehko vezanih knjig pomnožila, med kterimi so v prvi verstvi slovanske knjige, kakoršnih, razun Dunajske dvorne bukvarnice, morde nobena druga knjigarnica nima. Presvitli cesar Ferdinand I. so dovolili, de ima celi znesik (14000 gl.) za Kopitarjeve bukve naenkrat plačan biti, brez de bi navadni letni zalogi c. k. licealne knjigarnice zavoljo tega potroška kej prikrajšaniga bilo. Rajniki Kopitar je bil Krajnc, torej je tudi prav, de je njegova zapuščina na Krajnskim ostala . . .

S slavjanskimi bukvami se Ljubljanska bukvarnica do leta 1845 ni mogla bahati, po mačehje je bila ž njimi prevedena; pa sej ni moglo tudi drugači biti. Kdo se je do leta 1848 s slavjanskim slovstvom ali pa z bukvami drugi pečal, kakor le posamezni prijatli slovenščine? Koliko Slovincov je bilo pri nas, de bi bili svoj domorodni jezik ali pa slovstvo čislali, ali po omenjenim slovstvu in bukvah segali? Več jih tacih poznamo, ki so se sramovali, de so slovenske kervi, ne pa de bi se bili s slovenščino ubijali. — Ravno takó se je tudi s slovenščino sploh godilo, in se žali bog še zdej godí. Komu je bilo mar, de bi bil slovenske bukve skupej zberal? Kteri bukvarničar Ljubljanske bukvarnice je bil za kej taciga vnet? Razun M. Čopa se ni nobeden s slovenščino pečal. Kar je imela licealna bukvarnica do leta 1830 slavjanskih bukev, so bile večidel iz baron Cojzove knjižnice pred ali potlej v licealno prišle. S Kopitarjevo nabero se je pa Ljubljanska bukvarnica jako opomogla, in sicer takó, de se zamore reči, de se,

razun dvorne Dunajske bukvarnice, morde nikjer po celim Avstrijskim toliko in tacih slavjanskih bukev skupej ne najde, kakor v Ljubljani itd.“

e) Kakor Kastelic — je tudi Kosmač v Vodnikovem Spomeniku l. 1859 poklonil pesem: Spomin na Valentina Vodnika, slovenskega pevca v letu 1833 in povest: Kako je bil Idriski rudnik najden (str. 128 — 132). Pesem se v prvih in zadnjih dveh kiticah glasi:

<p>1. Zarja je že zasvetila
Čez visoke nam goré,
Luč nam uma je vnetila;
Serca vsih se veselé.</p> <p>2. Strune mično so donele,
Vodnik jih ubiral je,
In Slovenke zale pele
Sladko so od „Milice“ . .</p> | <p>9. Ozri se v pokopališče,
Bodeš vidil, bodeš bral:
Kje je njega mertvališče, —
Zadnjo čast mu bodeš dal!</p> <p>10. Tukaj vidiš kamen stati,
Pod katerem Vodnik spi,
Kjer se zemlja, črna mati,
Vsem odprè — ter nas zdrobí! —</p> |
|--|---|

f) Od l. 1848 se je začelo slovstvo slovensko od dne do dne bolj razprostrirati in na vse strani razvijati. K temu razvijanju so res veliko pripomogle slovenske igre, kakor: Županova Micka, Tat v mlinu in Dobro jutro . . .; posebno ste do padli dve poslednji, ki sta ju bila dr. J. Kleman in J. Kosmač iz českega pretolmačila, piše sam v Glasniku Slovenskem l. 1864 str. 283. — V zv. IX št. 10 — 12 l. 1863 nahaja se spis njegov: Rokopisi Ljubljanske bukvarnice, in v zv. X. št. 8 — 10 pa: Nektere čertice iz slovenskega slovstva (Namenjene za dr. J. Bleiweisov album). — Sicer opisuje književno delovanje obeh — M. Kastelica in J. Kosmača — deloma vže Jezičnik XV. l. 1877 str. 4.

Ignacij Holcappel r. 15. jul. 1799 v Tržiču, mašnik l. 1823, kaplan v Kamniku, Mengšu, pri sv. Jakobu v Ljubljani, dekan v Ribnici, u. 21. jan. 1868. — O njem piše J. Kosmač v Slov. Glasniku 1864 zv. X. št. 8 na pr.: „Enega jesenskega dne ob velicih šolskih praznikih me g. Mih. Kastelic nagovorí, da ga spremim v Mengeš, ker misli ondašnjega duhovnika g. J. Holcappelna obiskati: on ima, kakor slišim, lepo zbirko slovenskih pesmic, bodem vidil, ali jih kaj prikoledujem za Krajsko Čbelico! Rad se mu pridružim, in koj drugi dan jo odrineva v Mengeš. K njemu prišedša mu brez obotave razodeneva, po kakošnjem poslu sva prišla. Najin predlog razveselí že od mladih dni za slovenščino vnetega moža in pravi: Draga gospoda! jez nisem noben izversten pesnik, s pesništvom se nikdar nisem posebno ukvarjal, le včasih sem ktero pa le za kratek čas zakrožil. Menda jih imam še nekoliko zapisanih; v tem se zasuče proti predalniku, in vzame iz njega precej obilen šopek raznih pesmic in jih jame nama eno za drugo brati, kakor: „Na posipu starega grada, Spomlad“ in še več drugih, ter pravi, če vam bo ktera za namenjeno Čbelico všeč, rad vam dam, kar imam, pa ne danes, ampak čez nekoliko časa vam nektere pošljem, moram jih tu pa tam nekoliko popraviti in kar bo moč popiliti . . . In tako je Kastelic raznih pesmic . . . od časa do časa toliko nakoledoval, da mu je Čbelica v 3 letih 4 roje dala itd.“ — In res ima

a) Krajska Čbelica v I. Bukvicah z znakom H. njegove pesmice: Spomlad. Na posipu hudiga grada (Tiha groza me spreha, — Al' ostanem, al' bežim? itd.). Pod slapam o povodnji. Vetricu na vertnici. — V II. Bukv. z znamenjem***:

Življenje.

Bratje, čudne vence spleta
Tukej nam odmerjen čas!
Srečo verhu sreč obeta;
Pa do groba stiska nas!

Ternja pod nogé nameče,
Ped življenja ogrení,
Rožice lepo cveteče
Na polzečo pot sadí.

*T. K. Holcappel
obiskati v an
17/10 1829
f. št. urb. f.
90 v L. Jak.
- G. / Zest.
f. št. št. št.
f. št. št. št.
27/4 1834
pov. št. na
nam. št. na
š. št. št. št.
/ št. št.*

Danas slast serce napaja,
 Jutro jok pelini spet;
 Ogenj pali, strela zgraja,
 Proč je slavnih domov sled!

Skerb, nadloge v novo žejejo,
 Ranijo britko serce,
 V tok skeleče oblijejo
 Lica vpadenim solze.

Ko bi trenil piš pothine,
 Sonce razvedri oko,
 Izpod strupa bolečine
 Kal veselja poženo.

Tu v slasti, grenkobe bori
 Ptujci vedno trud'mo se;
 V gornjiga Očeta dvori
 Radost brez težav cvete!

Gledé na njegovo poezijo poprašuje Prešern: „Kako bi neki sladke pel. Lesničnjek?“ — Sostavil pa je Holcapfel knjigo:

b) Venic nedolžnosti, ali molitve in nauki mlajšim kristjanam potrebni, de bi svojo nedolžnost ohranili. Jih je veči del iz Francozkiga spisal J. H. v Ljubljani. Blaznik. Klemenž. 1838. 12°. XII. 728 str. — Da se pokaže nevezana beseda njegova, bodi na primer iz predgovora: „Ljubi mladi kristjani! Veliko lepih molitevskih in naukovskih bukvic je zdaj ob kratkim času v našim krajnskim jeziku na svetlobo prišlo, ki so polne svetih molitev in naukov. Vender pa se še neke bukvice pogrešajo. Dobro namreč bi bilo, de bi bile molitve in nauki, zlasti za odrašene mlade kristjane, v enih bukvicah skupej zbrane, de bi za majhine dnarje si jih mogli kupiti. Kadar koli torej sim tiste Francozke bukvice bral, ki so po Francozko napisane: „Instructions chrétiennes pour les jeunes gens“ — t. j. keršanski poduki za mlade ljudi, so se mi vselej te želje v sercu obudile, de bi kak umniši in bogaboječiši učenik te bukvice predstavil, in te nauke v krajnskim jeziku našim mladim kristjanam, ki svete resnice tako radi beró, v roke podal. Do zdaj pa jih še nismo dočakali. Sam, de si ravno se slabiga zavém, sim jih torej začel predstavljati, in Bog mi je per vsih mojih obilnih opravilih še toliko časa dal, de sim jih predstavil, in z drugimi raznimi molitvami po vaših potrebah pomnožil, tako de, ker več bukvic ne morete lahko kupiti, v enih bukvicah molitve in nauke, svojo nedolžnost obvarovati in zveličanje ugotoviti, ob kratkim skupej najdete. — Venic nedolžnosti sim jih imenval, ker so nauki za vse čednosti vam potrebne v njih zapopadeni, de venic svoje nedolžnosti obvarvate, in krono nebeško zadobite. — Nate jih, berite jih, in prosite Boga, de vaše serca z nebeško gnado porosi, de vam bodo lepe keršanske čednosti v vaših sercih dorasle v večno zveličanje itd.“ — Razun tega je v

c) Zgodnji Danici l. 1858 št. 3 priobčena res lepa pesem „Posvetna nečimernost“ s pristavkom: To pesem je poleg latinske nekiga Jezuita: „Qui mundum probe noscit, de mundo nihil poscit“, kakor smo slišali, poslovenil g. J. Holzapfel, v 11 razstavih; na pr. bodita prva in zadnja dva:

1. Kdor svet, kar je spoznava,
 Ga svet ne zapeljava;
 Minljivo, trohljivo,
 Gerdobno, gnjusobno je vse,
 Kar dati zamore in je.
 Clo posvetnjaki zdihvaje
 Pripovedujejo, kaj je:
 Le sanje, bahanje,
 Igrače, zvijače, le bliš,
 Le pisana senca in piš.

2. Al vender vse za svetam
 Jo dere, že s trepetam;
 O šleve, o reve!
 Kam greste? ne veste, kaj zna;
 Goljfati je šega sveta.
 Je svet od nebes vam drajši?
 Vam strup od meda li slajši?
 Pijani možgani,
 O bebci, o slepci ste vi;
 Kdo vas te postave učí? . .

10. Svetnjaki to spoznajte,
 In svetu slovo dajte;
 Storite, spolnite,
 Kar Jezus veleva, le to
 Vas pelje v sveto nebo.
 Tak vender zdaj se zdramite,
 Slepote te zapustite;
 Le brumno in umno,
 Živite, služite Bogú,
 In vest bode polna mirú.

11. Presveti Bog spremili!
 Le tebi smo grešili;
 Častiti, ljubiti,
 Hvaliti, moliti le té,
 To serčne so naše želje.
 O, Oče naš ti preljubi!
 Nikar nas, nikar ne pogubi;
 Greh zbriši, vsliši,
 Zdihvanje, kesanje grenko,
 De pridemo k tebi v nebo.

Neutruden, skrben dušni pastir, iskren prijatelj mladosti in šol, poslavljen s Franc-Jozefovim zlatim križem, Novicam od začetka do danes naročnik, zapustil je veliko svoje premoženje gluhomutcem ali gluhonemim — 50.000 do 60.000 gld. —, da bode dežel-nemu zboru moč, resno poprijeti se te dobrodelne naprave — kranjske gluhomut-nice. Evo, kako se obrača denar mrtve roke, pravijo o tej priliki Novice l. 1868 št. 6. —

Jernej Levičnik r. 15. avg. 1808 v Železnikih, latinskih in modroslovnih šol učil se v Ljubljani, bogoslovnih pa v Celovcu, mašnik l. 1832, kaplan služil v Grabstani, pri Gospé Sveti, v Bleibergu, bil kurat v Zgornji Plesi, kjer si je pridobil doktorstvo modroslovja v Gradcu, l. 1852 postal dekan v Št. Mohorju, poslavljen z viteškim Franc-Jozefovim križem, u. v pokoju 9. maj. 1883. Za slovenščino vzbudil se je nekaj pri Metelku, nekaj pri Slomšku, in pridružil Čbeličarjem, kajti

a) Krajnska Čbelica priobčuje v II. Bukv. l. 1831 pod znamenjem **L—k** znano njegovo pesmico: Iskana dežela (Kje méd, kje vince nek' v' potokih teče? itd.); v III. Bukv.: Žal po prijatli v vojski; v IV. B.: Hrepenenje (Iz Schillerja) in

Sonet.

Lepo je viditi, kak v zelenjadi
 Vodice od podnebja se plavijo,
 Al kak od solca luči se blišijo
 Predrazih biserov lepi zakladi;

Pa vse še lepši vidit' je devico,
 Kateri cvetja ni še odpihala
 Strupena moč posvetniga viharja;

Lepó je rože viditi pomladi,
 Ki jutra prvi žarki jih zlatijo;
 Al zvezde, ki očeta čast gorijo,
 Na neba potih o polnočnim hladi.

Nedolžnost njena otemni danico,
 Očesa nje sta Kerubov zercala,
 'Z lic njenih sveti se nebeška zarja.

b) Carinthia podala je tudi nekaj njegovih poskušinj na pr.: Občutleji l. dan leta 1832. Nr. 1. — O prazniku 40letniga cesarstva Franca I. Nr. 9. — Zur Namensfeier . . Georg Mayr's . . Fürstbischof v. Gurk Nr. 16 itd. itd. — O poeziji njegovi dovtipno poprašuje Prešern: „Kako bi neki prave pel Levičnjek?“ — Mnogo stvarí njegovih pa nahaja se še v rokopisih. Poslovenil je že pred Koseskim Schillerjevo: „Devico Orleansko“, spisal je balado „Baron Turjaški Andrej“, zložil epopejo „Katoliška Cerkev“, junaško petje v petnajstih pesmih; zapustil je tudi 15 zvezkov nemški pisanega dnevnika. Vse te reči je izročil pred svojo smrtjo svojemu bratu g. Jos. Levičniku, učitelju in posestniku v Železnikih (Ljublj. Zvon 1883 l. III. št. 6).

Juri Grabnar r. 4. april. 1806 v Š. Jerneju na Dolenjskem, dovrši gimnazijo v Novomestu, modroslovni in dve bogoslovni leti v Ljubljani, pravništvo na Dunaju, vrne se l. 1838 v bogoslovje, postane l. 1839 mašnik, za pomočnika služi v Š. Vidu nad Ljubljano, za šolskega ravnatelja v Kranju, potem v Šmariji za kaplana, od l. 1852 bil pristav in naposled vodja v Alojznici, u. 21. jul. 1862. — V slovénških pesnih se je nekoliko poskušal pri Metelku v nalogah, nekaj pa jih je izročil „Krajnski Čbelici“,

kjer se nahajajo z Gr. označene v II. Bukvicah l. 1831: *Domu me mika. Večer. Umirajoča.* — V III. B. pa: *Mina v molitvi. Iz nemškiga. Na primer bodi:*

Domu me mika.

<p>1. Pozdravil vender li enkrat
Bi, preden pride smert po mene,
Še domovině selo rad,
In travnike okol' zelene.</p> <p>3. Perjeten mi je potok bil,
Krog njega sim otrok po leti
Metulje pisane lovil;
V ozidji morem zdaj živeti!</p> | <p>2. Bolj mene germik osreči,
Kjer gnezdi spodej penca v travi,
Ko kralja tron, tak' poln skerbí,
Al' venic víteza kervavi.</p> <p>4. Veselo mi poskoč' sercé,
K' otročjiga se spomnim plesa;
Nedolžen pasel sim ovcé,
Bil prost, ko tičik verh drevesa!</p> |
|---|---|

Kakor sta prej opisana Čbeličarja M. Kastelic in J. Kosmač sodelovala pri A. A. Volfa Slovarju (Vorw. VIII); tako je J. Grabnar (prej Grabner) pri S. Pisumu (Predg. XIV), kamor je po danih pravilih poslovenil knjigi „Pridigar in Visoka Pesem“, ter deloma s pomočjo J. Bonačevo knjigo preroka „Baruha“.

Bil je Grabnar mož vterjene učenosti v bogoslovji in vsestranske vednosti, resnične in res spodbudne pobožnosti, izvrsten domoljub v dejanji, ter mladini poseben dobrotnik (Vid. Zg. Danica 1862 l. 22—24).

V tej dobi so delovali in to mej Čbeličarji **Dr. Jakob Zupan** (Jezičnik XV. 1877. cf. Ljublj. Zvon V. 1885); **Matija Čop** pa **Dr. France Prešern** (Jezič. XVIII. 1880); **Jožef Zemlja** (Jezič. XIX. 1881).

V IV. Bukvicah je prirojil **Dr. Mihael Tušek** r. pri sv. Lenardu (Martinivrh) l. 1803, služil v Ljubljani mestni zdravnik, u. 6. marca l. 1843. Spisal je v Illyr. Bl. 1833 S. 46—49: *Die Woche in u. der Triglaue.*—V Kr. Čbelici pa se s praporcem Dr. T—k nahajate prestavi njegovi: *Mladeneč per potoki* (Iz Schillerja) pa *Cesar in Opat* (Iz Bürgerja). Na pr. bodite prvi dve kitici:

Mladeneč per potoki.

<p>Fant sedel per potoki,
V vence si cvetlice vil,
Vidil je, kakó je druge
Val po vod' naprej podil.
Kakor potok moji dnevi
V eno mër naprej tekó,
In mladost mi obleduje,
Kakor vencí ocvetó!</p> | <p>Ne prašajte, kaj me žali,
Zlate leta mi grení!
Vse se veselí in upa,
Ko se pomlad ponoví;
Al glasovi vsi nature,
Ktera v' cvetje vnovič gré,
Mi globoko v mojim serci
Le težavno skerb budé...</p> |
|--|---|

Cesar in Opat.

(Jezič. XXIII. str. 28.)

1. Pravlico povedal bom nove postave:
Enkrat je bil cesar prebrisane glave;
Opat je tud' bil, mož mogočen takrát,
Al škoda, ovčar je bolj zvit bil k' opat . .
38. „No, dobro zadèl si prašanja tí moje,
Še lepši pokaže serce se mi tvoje;
Jaz tvoj' mu gospodu odpustil že bom;
Pa nesil mu bodeš to písmo na dom.“
39. U písmi cesarskim stoje te besede:
Anžè zanaprej ne bo pasel več čede;
Opat naj mu streže, on zanj naj skerbí
Do ure, ko srečen u Bogi zaspi.

Emanuel Jožef Kovačič r. 5. avg. 1808 v Čatežu (Malencah) pri Brežicah, mašnik l. 1836, služil v Trstu, Žminju; l. 1847 postal dekan v Dolini, l. 1851 nadzornik ljudskih šol v Trstu, l. 1854 kanonik, u. 23. jul. 1867. Dijak še se je oglasil mej Čbeličarji s praporcem E. J. K. najprej v

a) Krajnski Čbelici II. Bukv. 1831: Modri pivic (Po Felingerjovi pesmi).
— Bukv. IV. l. 1833 po pesmi

Solnce.

<p>1. O, pridi, ljubo solnce, spet
Iz jutrove dežele!
O, pridi moje serce vnet;
Brez tebe žalosten je svet,
Le v tebi moje žele.</p>	<p>3. Naturo celo oživiš,
S prezlato lučjo svojo,
Kar spalo, zopet izbudiš,
Veselje novo mi deliš,
Ozdravljaš dušo mojo.</p>
<p>2. Jest sim in čutim, de sim res,
Hitrej' mi serce bije,
In bližej mislim se nebes,
Olepša cvetje se dreves,
Kadar tvoj žark zasije.</p>	<p>4. Te čaka vse, karkol' živi,
Vse bitje, vse zverine,
Tvoj svit bolnika zveseli,
Bolezen, misli, se vkroti,
Kadar noč črna zgine.</p>
5. Kdor vidi te, časti Boga,
Z hvaležnim sercam hvali
Usako bitje stvarnika;
Tud jest ga hvalil bom 'z sercá,
Prid', pridi solnce kmali.

Vmes je bil zložil umetno čestitko: b) Vivat Supan, ktero so dijaci bogoslovci poklonili svojemu profesorju: Visoke časti vrednimu Gospodu Gospodu Zupan Jakopu, Doktorju S. P. itd. itd. Duhovšna mladost perviga leta. V Ljubljani, natisnil Jožef Blaznik, 1832 (Gl. Jezičnik XV. 1877. str. 50. 72). — Deloval je vrli duhovnik v škofiji Tržaški jako vspešno; pisaril slovenski, nemški, laški itd. — Na slovensko književno polje ga je vnovič, kakor se zdi, privabila stoletnica Vodnikova, kajti

c) Vodnikov Spomenik l. 1859 ima str. 133 — 4 pesmi, zložil E. J. Kovačič, in sicer: Tožba dijaka (Z ženskimi asonancami: Toži šolar sedme šole, — Govori besede take: — Šent je v moje starše vdihnil, — De so v šole me neslane — Enkrat reveža poslali. — Šola ni za siromake — — — Ampak za bogate sine, — Kmetič zvit domá ostane!) in: Nevesta (Po Vodnikovi meri: Sim sila vesela, — Bom eno zapela: — Nevesta sim kmal itd.). — Več njegovih čvrstih sestavkov, v vezani in nevezani besedi, priobčile so ljube

d) Drobtinice; tako na pr. l. 1858: Matevž Ravninar, prvi Teržaško-Koperski škof. Zapisal Jož. Kovačič, njih nekdajni kaplan. Po geslu: „Vedi pa, de je škof v cerkvi in cerkev v škofu, in de tisti, ki ni s škofom, ni v cerkvi“. Sv. Ciprian (str. 81 — 107). Pesem: Sveti Ceno in sveta Justina. Mučenika Teržaškega mesta (str. 327 — 334). — L. 1859 — 1860 pesem: Maria Pomočnica (Poleg sv. Janeza Zlatousta † 407 str. 229 — 231). Zlati Perstan, ali potop pod Čatežkim gričom (str. 261 — 267). Na primer bodi izmed 19 prva kitica:

Tamkaj, kder Kerka prebistri pridruži se Savi,
V zavetje tovornik si ladjo postavi
In pa okoli po verli slovenski planjavi
Bog ljudstvu v obilnosti kruha deli,
V goricah slovesno pa vince rodi,
Tamkaj, kder vsaki spomladni naravi
Ptčikov truma prepeva po listni gošavi,
Se je zgodilo, ko pravijo stari možje,
Kar vam zdaj pesem pové itd.

V Drobtnicah l. 1862 nahaja se pesem: Vitežki strunjar (Dolenska str. 257—263). — L. 1863: Ivan Bajkard baron Valvazor, slavni krajopisec in zgodovinar kranjske vojvodine, je bil katoličan (str. 229—235). Pesem: Božja pot na Dobrovi (Ustno izročilo — str. 316—320). — L. 1864: Anton Klaj pobožni istrijski grajan (str. 143—162). Slike iz mestnega življenja in na kmetih, ali Slovanski Diogen. Kratkočasnica. Popisal Jož. Kovačič (str. 248—264). — L. 1865—1866: Jožef Walland, goriški viši škof in ilirski metropolit (str. 107—128). Pesem: Leseni križ (Amerikanska haitiškega otoka str. 290—294) itd. — Na primer o besedi in besedilu bodi iz spisa „Anton Klaj“ po geslu: Od kuda si? od koje li zemlje? — Od koga li roda i plemena (Andre Kačić)?

„Ako ravno predrage Drobtnice! tudi po Istrii vas ne le samo poznamo, nego kar je več, tudi prav radi prebiramo in to zavolj zlatih naukov, zavolj mičnih pesmic, ki nam jih od leta do leta do zvesto prinašate, moramo vender le reči, da vaši životopisi nam posebno v serce segajo. Tu najdemo v vaši zakladnici ne le samo sloveče cerkvene kneze, vojskovode, zveste službenike gospodove in pa skerbne pastirje kersanskih ovčic, nego tudi pobožne starše in otroke, izglednje šolarje, pridne kmete in kmetice, vestne gostilničarje in že lep venec bogaboječih in zvestih poslov, tako da s svetim Avguštinom zavpiti moremo: „Tudi neučeni se vzdigujejo in vhitajo nebesa“. Blagovolite pa, da vam v vašo vredno zakladnico tudi iz našega polotoka pošlemo kaki slovanski biser, od kterega se nadjamo, da ker je bil svetla luč blage kristjanske duše v svojem življenji, da tudi po svoji srečni smerti zasluži, da v bližje znanstvo verlih čitateljev „Drobtničnih“ pride in v njih spominu živi.

Od kuda si? od koje li zemlje? . . . — Od koga li roda i plemena? — Od plemena slovanskega . . . — Izvirni, nepokvarjeni istrijski Slovan je kakor skoraj vsi Slovenci pohleven, dobrodušen, miren, poterpežljiv in kakor že pred dvema stoletjema slavni Valvazor piše, do tujih postrežljiv, zvest Bogu in svojemu vladarju, poln spoštljivosti do svojega duhovnega pastirja, ubogljiv in podložen deželjski gosposki, malomarčen za zabavljalnosti svojega laškega sosedu in domačih laškutarjev in njih publo ošabnost. Zadovoljen z doneskom svoje dedinske zemlje se kar za zvonajni svet ne zmeni, protivnik vsake rovarije, pa zmiraj pripravljen, za sveto vero, drago domovino in svojega cesarja se kervi in življenja tvegati. Jezik ima kaj prijeten, samo še premalo opiljen, pa temu se ni čuditi, ker se brežni sužnik dosihmal kar ganiti ni smel, nego zaničevan in psovan hiral pred obličjem laškega in pa nemškutarskega osebstva, ter le samo tisti, ki mu večna čast in slava bodi, je vselej milostljivo poslušal na mili slovanski glas tužne pa ognjene molitve. Nadjamo se pa, da ker je ravno našo dobo slovenskemu jeziku dolgo zaželjena zarja napočila, da bo kmalu svoj blagosloviti plod pognal, s svojim cvetom svet razveselil in svoj jederni sad serčno v tehtno torilo evropejskih bratov položil . . . — Ljubimo se, i pomirimo se — Kao bratja i kristjani pravi. — Ako naše i pogine tilo, — Ne bi li nam duši bolje bilo (Drobt. 1864).“ — „Mi dopisujemo tako Novicam, kakor tudi Danici. Kakiga duha de smo, nas oba časnika prav dobro poznata . . . Očito spoved storimo, de smo skoz in skoz Slovenec, ne de bi zató kaki drugi národ zaničevali“ — piše Kovačič v Danici (l. 1861 str. 131) in vzlasti

e) Zgodnja Danica hrani mnogo njegovih lepih in jako živih spisov; na pr. l. 1860 št. 3: Sonetni venec za sedanjo dobo, kteremu Vir glasi:

Veselja vbožne primi pesmi nove,
In jih prebiraj, verna duša mila!
Vem, tudi ti se v solzah boš topila,
Ak stopiš v Vatikanove zidove.

Tam mož sedi, poglej oči njegove
 Prijazne ko nebeška dva svetila;
 In te oči s solzami je zalila
 Utavenost politiške otrove.

Sovražna moč čoln svet'ga Petra bije,
 Nevihte strašne ga podé valovi,
 Ošabno ga na skrite skale vije.

Nespamet vaša — vi sveta bogovi!
 Usmiljen' Bog: „zadosti je!“ zavpije,
 Sovražni kar utihnejo vetrovi.

E. J. K.

Izmed drugih naj se nekteri tukaj ponatisnejo zaradi notranje čvrstosti; tako na pr.: Od slovenskiga bitja v začetnih ljudskih šolah Teržaških, v katerih laški živelj kraljuje, nemški hira, od slovenskiga ni ne duha ne sluha. Pa od kod to izvira? Vzrokov je več; nad vsimi drugimi ti-le poglavitni: 3) Proaktivnost nekterih odbornikov mestne županije proti slovenščini, od strani takih, katerih dedi so bili Slovenci itd. — 2) Pomanjkanje pripravnih ali pristojnih šolskih oseb. A

1) Nemarnost in pa nespamet večiga dela tukajšnjih slovenskih staršev. Znano je iz mitologije, de so pagani nekiga malika imeli, ki so ga Saturna zvali in od njega basnovali, de svoje lastne otroke požiral je. Kar je tam bilo basen, je pri teržaških Slovencih resnica; zakaj prav dostipot se tukaj zgodi, de se Slovenec s Slovenko poroči, ki pa toliko laškiga umeta, kolikor zajc na boben. „Njuni otroci bodo gotovo tako čivkali, kakor stare peti slišijo“, bo si slehern mislil. Nič manj kot to! Z otroci se le laško lomi, in če se že drugač ne more dati umeti, pa kakor v gluho-mutiški šoli, jim rajši z znamnjem svojo voljo razodenejo, kakor pa de bi z njimi pošteni materni jezik govorili, in še v čast si štejejo, de ga revčiki ne umejo. Se li to ne pravi, lastno kerv izdajati. Čuli smo na lastne ušesa neke starše svojo hčerko vprašati: „Žižal ti že ščiava?“ (Lojzika, si ti Slovenka?) In otroče prav tako toškansko-laško odgovori. „Mi ne ščiava; papa e mama ščiava“. (Jez nisim Slovenka; oča in mati sta Slovenka): K temu modrimu odgovoru so se pa presrečni starši na vse gerlo smejali. — In resnično hujših opic morebiti pod solncam dobiti ni, kakor so mnogi Slovani; soseski jezik ti bodo rajši lamali in dvečili, kakor pa materniga govorili, ki se tako sramujejo, ko tisti šolar, ki pripoveduje, de je na Dunaju na vprašanje, „če je Slovenec?“ osramoten odgovoril: „Jez — — —? kaj še? Nekdaj sim bil.“ — Ne le same ljubljanske hišne in pa kuhinske živalice si očitajo: „Sim te grisala, pa mi nisi dankala“, temveč tudi tukaj pri nas smo čuli kdej gorenskiga kočijaša k dolenskimu vertnarju reči: „Sior ortolan, odprite ta veliki porton, de bom karoco na kort potegnil“. (Gospod vertnar, odprite velike vrata, de bom kočijo na dvoriše potegnil). Neki drugi pot pa v slovenski Istri kmeta, ki je svojiga soseda nekam nevtagama poslal: „Compare Štipa, studijajte žvelto ritornati.“ (Boter Štefan, pridite kmali nazaj.) In takih Slavov je čuda v Terstu. Zató pa tudi učeniški perviga reda ali klasa sploh tožijo, de otroci nižjiga stanú tako zmes govore, de jih kar ne umejo (Zg. Danic. 1861 str. 119)“.

L. 1864 je v Zg. Danici jako živo opisal „Romanje na Tersat“ l. 8 — 16 in l. 26 — 27: „Ivan Bajkard baron Valvazor, slavní krajopisec in zgodovinar kranjske vojvodine, je bil katoličan“ z nekterimi pristavki kakor v Drobtinica. Na primer naj se pokažejo nekatere vzorne slike s Tersata: . . . „Če se na obličje raznih molivcev oziramo, so nam gotovo zerkalo njihovih notranjih serčnih nagibov. Kajti, tu klečiv siv mož naslonjen na svojo romarsko palico in otožao gleda v čudodelno podobo.

Ubogi stari oče! nehvaležnost tvojih otrok ti serce tare, pritožil bi se čez nje, — pa misel: oh! pa so vendar le moji otroci! ga prešine in — obmolkne. Globoko priklo-njena zdihuje tu bleda žena, ustnice se lahko gibljejo. Mati je, ki ima doma ali telesno bolnega, ali pa na posvetnem morju dušne nevarnosti plavajočega otroka. Poleg nje neka druga ženska oseba z ogerbenčenim čelom, temnimi očmi, upadenim obrazom, s suhima visoko sklenjenima rokama v Marijo stermi: — uboga vdova je. — Prišli so vsi trije k „Tolažnici žalostnih.“ — Tam v kotu, kot de bi se vsake človeške družbe bala, tiči vsa zgrudena podoba jeruzalemskega častnika v tempeljnu; — skeleča vest je prisilila v greh zabredenega se podati k „Pribežališu grešnikov.“ — Ves v molitev zamišljen moli na kolenih šibek mladeneč, hvali „Zgodnjo danico“, ki mu je dosihmal na potu zemeljskega romanja svetila in se ji tudi za prihodnjost priporočuje. Cveteča de-vica, ki ji hvaležne solze v očeh igrajo, vsa zamaknjena v Mater Božjo gleda. „Zdravje bolnikov“ je obvarovalo njene ljube starše ali sestro — ali pa tudi lastno — človeško — serce nemile smerti. Izmed družih steguje proti Marii svoji roki ogorel mornar; njegova molitev je na pol glasna in ognjena. „Morska zvezda“, ki se ji je bil zaobljubil, ga je čuvala, ko so njega z barko vred strašni valovi v morsko brezдно pogoltniti žugali. Še nekdo med množico kleči, usta se mu vedno gibljejo, pa blebeta, de sam ne vé kaj, ter okoli sebe zija: je neko navadno človeče, ki ga ni pobožnost, ampak le zgolj radovednost tje pripeljala, in ki torej ni na božjo pot, temuč Bogu na pot prišel (Dan. str. 103).“

L. 1866 je še bolj živo in goreče spisal Jož. Kovačič v Zg. Danici l. 1—7: „Po odhodu ljute ptujke. En dan v Ljubljani leta 1836“ — pa: Misel dolenskega Slovence o preseljevanji rojakov v ptuje dežele (str. 42—44). Strahotno je opisovanje ljute ptujke — trinoginje, ki jo zovejo azijatiško ko-lero ali tudi černo smert (str. 11). — L. 1867 jel je priobčevati zgodovinski spis „Jezuiti“ — načert zastran preklica njihovega reda po papežu Klemenu XIV in njih dalnje osode do sedanje dobe —, a ostal je nedovršen — v 14 oddelkih (l. 18—27), kajti že v l. 22 naznanja Danica prežalostno novico, da „je umerl preč. gosp. korar Jožef Kovačič, preblagi mož, ki ga je res škoda, nezmerno škoda v zemljo zako-povati. Velika, prav velika je ta zguba za slovensko, zlasti cerkveno slovstvo. Pisal je veliko in čversto, ker bil je kaj lepo olikan gospod, posebno pa znan zgodovinar že od davno in biser katoličanstva, zraven tega pa pošten domorodec itd. (str. 175). — In str. 261 se piše Danici iz Tersta: Semeniška knjižnica v Terstu hrani rokopis: „Zgo-dovina Teržaške škofije“, ktero je spisal ranjki preč. g. E. Jožef Kovačič. Obsega to delo zgodovino nekdanje škofije Teržaške in pridjanih škofij Koperske, Novo-graške in Pičanske. Oblika ji je bolj kronografična, ima mnogo izvirnega, utegnila bi tudi biti natančniji kakor ostale naše zgodovine v italijanskem jeziku pisane. Nadjati se smemo, da se bo delo pregledovalo in za natis odobrilo, ker tako se želja ranjcega gospoda spolni; kajti zelo pogrešamo zgodovinskih knjig v slovenskem jeziku, ktere bi nam razgrinjale temno meglo pretečenosti Istrijskega polotoka.

Znamenite so besede, s kterimi Kovačič začenja svoj spis o Jezuitih, češ, da taki, ki pišejo zgodovino, po navadi dvojni namen imajo: „Pervi je, da se zgodovinar čez vsakdanji svet povzdigne, in pa ne gleda in ne posluša tega, kaj in kako njegovi sočasniki po šegi svoje dobe zgodovino pišejo, temuč prost navadnih predsodkov pri-godbo le tako, kakor je sama na sebi, vestno in resnično popisuje. Možje, ki se tako vedejo, se čislajo po vsi pravici zgodovinski knezi ali pervaki. Ti so človeškemu rodu prav to kar svetilnik s svojo lučjo mornarju, ki v temoti po nezvestem morju jadra. Pa takih je malo. — Drugi pa imajo enostranski namen, in kteri se po njem ravna-

ne vprašajo: kdo? kaj? zakaj? in kako? temuč so enaki trohljivemu štremlju, ki s svojo trohljenino v temni noči berli in tako s svojo berlavostjo pozemeljske trape za nos vodi. Taki so ali puhli ali podmitljivi ali pa hudobni zgodovinski mazači, in njih število je neizrečeno. Možiceljni takega kopita so bili večjidel zgodopisci osemnajstega stoletja, ali prav za prav rečeno, zanikarne orodbe ali mašine nekdanjih brezvestnih in pa učeniki sedanjih bornih sovražnikov jezuiškega reda, in po tem takem vredni dediči tistega zarobljenega Atenca, ki je le zató Aristidovo ime na črepino zapisat dal in s tem za njegovo izgnanstvo naganjal, ker se mu je kadilo, da so Aristida sploh „Pravičnega“ zvali. Pa pravično in dobro ima to osodo, da se ravno iz tega cil in konca sovraži, ker je dobro. To nam spričujejo na priliko pridne čebelice . . . — Da so pa čebelice in njih smertni sovražniki zvesta podoba učenih in marnih jezuitov in njihovih raznih protivnikov, se bomo na dalje očitno prepričali . . .

Pripetiti se zná, da bi se komur koli poljubilo nas zastran tih verstic tako ali tako spirati, pa gotovo družega nič čerhnili ne bomo, kot sledeče tri besedice: Bog blagoslovi kopel!“ — Razun teh je pošiljal Danici manjša poročila na pr. o cesarju Maksimilijanu, o njegovi sreči pa nesreči, kjer malo pred svojo smrtjo kliče: Bog mu daj mir in pokoj in večna luč naj mu sveti! Navadni pristavek: „Bodi mu zemljica lahka“, tuhni, brez zamere rečeno, preveč po poganstvu (str. 170).“

Blaž Potočnik r. 31. jan. 1799 v Struževem, vasi duhovnije Nakelske, v šolo hodil v Kranju, v Ljubljani, posvečen l. 1822, bil duhovni pomočnik v Šent-Jernej, stolni kaplan v Šenklavžu, od l. 1833 župnik v Šent-Vidu nad Ljubljano, kjer je u. 20. jun. 1872. — Za slovenščino se je vnel po Vodniku, Zupanu, Metelku, kateremu, je učenec prinašal naloge v vezani besedi na pr.: Jutro, Žetuv, Ogenj, Spomlad, Vjolica, Slavinja, ki bodi — šolska poskušinja — tu na razgled:

1. Zapoj zdaj veselo,
Zavukaj Slovenc!
Nategni le strune
Slavinjni vučenc!	2. Čez krajske snežnike
Naj petje gromí,
V ptujcov dežele
Naj glas perletí.	3. Prezoperne leta
Slavinjo spodé,
Postopa zdaj skrita
Otroc' jo skerbé.
4. Vihar je prejenjal
Oblake dajat,
Prijazno je sonce
Začelo sijat.	5. Slavinjni sinovi
Si oddahnejo spet,
In zdihnejo: mati!
Žel'mo te sprejet.	6. Slavinja vesela
Se hitro poda,
In že je per svojih
Sinovih doma.
7. Podaja prijazno,
Ji Dunaj rokó,
Slovénc jo podpera,
Več padla ne bo.	8. Zatórej veselo
Zavukaj Slovenc!
Nategni le strune,
Slavinjni vučenc!	

Javno se je Potočnik oglasil spisavši

1) Premišlovanje za čas svetiga leta. Jakoba Benigna Bossueta nekdanjiga škofa v' Meaux na Francoskim. V' krajsko prestavleno, z zraven perstavlenimi molitvami per obiskovanji štirih k' zadoblenju odpustika svetiga leta odločenih cerkvá. V Lublani, Eger. 1826. 8. 112. — Druziga natisa. ib. eod. anno. — „Die 2te Aufl. ist sprachlich etwas besser. Man glaubte nämlich Potočnik's Übersetzung, die sich sprachlich rein zu sein bestrebte, vor dem Drucke der allgemeinen Verständlichkeit wegen etwas ändern, d. h. verschlechtern zu müssen. Bei der 2. Aufl. drang der Herausgeber auf die Wiederherstellung seiner Übersetzung, was man wenigstens zum Theile geschehen liess (Šaf. 138).“ — V dokaz bodi iz drugega natisa na pr. iz predgovora:

„Naš sveti oče rimski Papež Leo XII so po oblasti, ki so jo od vsmileniga Boga dosegli, letašno leto celimu keršanstvu za sveto leto oznanili. — . . De bi vsi pra-

voverni krajske škofije k' zadoblenji odpustikov pričujočiga svetiga leta prav se perpraviti vedili, so gnađlivi in visoko vredni Firšt in Gospod Gospod Anton Aloiz Lublanski Škof milostlivo zapovedali, bukvice imenovane: Premišlovanje za čas svetiga leta v krajsko prestaviti. Lete bukvice je bil v letu 1702 Jakob Benign Bossuet, Škof v Meaux na Francoskim spisal, in jih je ob času svetiga leta vernim svoje škofije brati perporočil. Lepo in prav po duhu svete katoliške cerkve so pisane in perpravne človeku, kter jih zamerklivo bere, pravi katoliški nauk od svetih odpustikov dati. Izgledi spokornikov, v teh bukvicah v misel vzetih, de so odpustike zadobili, tako živó k sercu grešnika govoré, de slehern, kter z Bogam spravo želí, spoznati in reči more: „Zakaj bi tudi jest tega ne sturil, kar so pred mano že drugi sturili, sej tudi jest verjem v Jezusa, zaupam v njegovo vsmileno pomoč in želim v njegovi lubezni živeti in vmreti (str. 4. 5)^a itd. — Drugo delo njegovo je

2) Molituvne bukvice posebno za mlade ljudi, po nemškim pre naredil Blaž Potočnik. V Ljubljani 1827. 12. 190.

3) Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letam. Jih je nekaj zložil, nekaj zloženih perđjal Blaž Potočnik. V Ljubljani natisnil L. Eger 1827. 12. 139. V Metelčici. Pesmi so v razdelkih a) ob sploh perložnostih, b) ob godovih med letam, c) na čast Materi božji in drugim svetnikam. — Svete pesmi — pomnožene drugiga natisa v Bohoričici. V Ljubljani. J. Blaznik. 1837. 12. 139 — Druge Bukvice. Zložil Bl. Potočnik. Nat. Blaznik. 1843. 12. 94. — Perve Bukvice. Nabral in zložil Bl. P. Popravljené, pomnožene, tretjiga natisa. 1845. 12. 142. — Svete pesmi. Nabral in zložil Bl. P. Popravljené, pomnožene, ene bukvice iz dvojih četrtega natisa. Založil J. Giontini. V Ljubljani 1874. 12. 204. — O drugih bukvicah pisale so Novice I. 1843 str. 76:

„Krajnskih pesim gosp. fajmoštra B. Potočnika posebno perporočvati, treba ni. Pojejo jih po celi deželi: višji hvaliti jih ne moremo. Mislimo pa, de bodo Slovenci nad tem drugim delam Svetih pesim morebit še večji dopadajenje imeli, kakor nad pervim, kteri je bil v kratkim času že v drugič natisnjen. . . Vse so polne lepih misel in prave serčne vere; kar pa jezik utiče, je tako perjetin, de jih je veselje brati itd.“

4) V Kr. Čbelici Bukv. I. l. 1830 nahajajo se njegove: Nebesa (Moj duh se povišuje, — Prot' Bógu plamení itd. gl. Svete pesmi I. Bukv. l. 1845 str. 141—2); Vodniku per Savici 1829 (Mojstra pevcov si učila — V grobu glas njegov molčí — Ga, Savica! boš slavila, — Njemu naj tvoj grom doní!); Ženjice; Slaba vinska letina; Zdravica; Dolenska (Pridi, Gorénc! — 'Z merzle planine, — Vabi Dolénc — V gorke doline itd.). — Prešern ga je l. 1832 gledé na njegovo homeopatijo (Vid. Jezičnik IX. 19) pa gledé na to, da se v Čbelici ni več oglasil, pičil s sršenom:

Pred pevcu, zdaj homeopatu.

Popred si pel, zdaj pa homeopatiš;

Popred si čas, zdaj pa življenje kratiš.

A Čop ga hvali: „Reinheit und Correctheit der Sprache geben seinen schriftstellerischen Erzeugnissen einen vorzüglichen Werth. An der krainischen Biene nahm er gleich vom Anfange thätigen Antheil, und seine Beiträge gehören zu den ausgezeichnetsten in der Sammlung. Er trifft namentlich den eigentlichen Liederton gut, wie im Unterkraainerlied (Dolenska I. 32), im Lied der Schnitterinnen (S. 45) u. s. w. Er unterzeichnete mit P. (Šafařík 42. cf. Jezičnik XV. 1877. str. 4).

5) Kolera. Potrebno podučenje za kméta, kako naj sam sebe in svoje ljudi te strašne bolezni obvaruje. V vprašanjih in odgovorih. V Ljubljani. Eger. 1831. 8. 31.

6) Slava Marije Device, od svetiga Alfonza Marije od Liguori, škofa pri sv. Agati in začetnika društva presvetiga Zveličarja. Iz italianskiga prestavil Blaž Potočnik, fajmošter v Šent-Vidu. V Ljubljani nat. J. Blaznik 1845. 8. 365. — Slava Marije I. Del. 1853. 8. 404. — II. Del. 1854. 8. 359.

7) Novice priobčile so dokaj njegovih spisov v vezani in nevezani besedi na pr. l. 1843 št. 5: Mlatiči (pesem). Cerkve na Krajskim (št. 10—12). Česka predica Slovenskim (Pridno predete Krajnice — Lično, gladko in lepó, — Pa nerodno za predice — Vaše teško je koló. — — Torej vam sestrice damo — Naš kolovrat itd. št. 24.). Novi zvonovi in Zvonikarjeva (Ko dan se zaznava, — Danica priplava, — Se sliši zvenenje — Čez hribe, čez plan itd. št. 26). — L. 1844 št. 42: Górnika up (pesem). — L. 1845 št. 17: Zvestiga Slovenca pesem (Cesarska). Hči na grobu matere (Srota, srota! ne zaspím itd. št. 34). — L. 1846 št. 42 pesem iz Nemškiga poleg Šilerja: Besede vére (Besede tri duh imenuje, — Od ust do usti se glasé. . . — Kar ne umejo umni v učenosti, — Nam v delih kažejo ljudje priprosti itd.). Sveti Martin (st. 45). Na razgled izmed desetih razstavkov bodita prvi in zadnji:

Na berzím konjiču do daljniga grada	„S tem plajšem je mene mladeneč ogernil“,
Dolžnost brez počitka junaka podí;	Je rekel zdej trumam nebeškim Gospod —
Lepó se mu sveti oklep in čelada,	„Zatorej resnično mu to bom povernil,
Še lepši se duša njegova svetlí.	Ker rad zveseluje uboge povsod.
Pokriva še sneg vse goré in doline,	In kadar motoz mu življenja poteče,
Kot jeklo od sréza so pota terdé;	Ga bom v veličastvo neskončno uzél,
Že dolgo hiti, pa ne vidi grajšine,	De tudi prihodnje se čase poreče:
Konj dirja, de podkve se daleč glasé. . .	Kdor reveža sprejme, bo mene sprejell!“

V Novicah l. 1847 se kaže, da je pesem „Popotnik“ ktero je l. 1836 zložil bil Strel, dekan v Gorjah, Potočnik le nekoliko popravil ter nekatere besede prestavil zavoljo boljšega soglasa (str. 32); priobčil pa je v onem tečaju sprelepe pesmi: Planinar (Visoko verh planín stojím, — V veselji rajskim tù živím itd. št. 11); Prašanje, odgovor (št. 16); Prerokovanje vremena za vsako leto gotovo (št. 35). — Zarad notranje cene, vnanje čvrstosti pa spremilega napeva ponatisne naj se tukaj:

Prašanje, odgovor.

1. Povejte tovarši!	2. Povejte, kaj, ljubi!
Mi kaj smo na sveti,	Je naše življenje,
Kaj naši naméni,	Zdaj dobro, zdaj slabo,
In kaj nam početi? —	In zgol spremenjenje? —
Prijatli predragi!	Življenje je cesta,
Popotniki smo,	Čez plan, čez goré,
Iz ptuje dežele	Ga naglo zapelje,
V domačo gremó.	Kdor pota ne vé.
3. Povejte, preljubi!	4. Povejte, kaj strasti?
Kaj čas nam poméni,	Kaj pamet, kaj vera?
Ki naglo nam teče	Ki serca posesti
V hitrosti ognjeni? —	Nam hoče vsaktera. —
Čas voz je nemirni,	Nadležni vozniki
Nenéhám derdrá,	Popotnih so to;
Se nikdar ustavit',	Pa terdna le véra
Obernít' ne da.	Voznik naš naj bo.

Žalostni glas zvonov.

(Novic. 1849 l. 13.)

Pojó, pojó zvonovi
 Od daljnih dveh strani,
 V bel dan doné glasovi,
 K ga zarija zlatí.

Na gradu začernelim
 Glasi se prvi don;
 Pa v samostanu belim
 Odpeva drugi zvon.

Na gradu gospodična
 Je zapustila svet,
 V cveticah bledolična
 Leží, mladosti cvet.

Pa v samostanu druga
 Priségo govori,
 Zvesto ljubiti spruga,
 Ki v nebu ji živi.

Pojó, pojó zvonovi:
 Dveh serc je mir otet;
 Slovo jemljó glasovi:
 Bog te obvari svet! P.

V Novicah l. 1850 se je v deloma negodnem sestavku Novooblikarski vihar oglasil Potočnik, češ, Slovenija je v 104. bila prinesla klic z Dunaja, kateri se začne: „Že spet vihar v ljubi Slovenii! — Kje je ta vihar, in kdo ga je napravil? ... Pred nekaj leti je nekim slovanskim rodoljubam, posebno v Zagrebu, željevredna, tode kakor se nam dozdevá, neizpeljiva misel v glavo prišla, vse Jugoslovane z vezjo ediniga, iz serbskiga, horvaškiga in slovenskiga skovaniga jezika ali narečja zediniti. Osoda pa vender tem rodoljubam ni bila blagovoljna, ker so se povsod učeni in neučeni bravci in pisavci na serbskim kakor na slovenskim takimu počenjanju ustavili ... Gosp. Majar in Macun pišeta, de je kaj, in poverh tega so začeli tudi Muroslovenci od ogerske burje v Slovenijo pihati, in naši Slovenci na Dunaji v njih rog trobijo. Vihar bo še večí; pa kdo ga dela? Tihe pa pridne, in čedalje lepši po slovensko obražene Novice gotovo ne. Festina lente, naj bo še zanaprej njih géslo! ... Prosim vas, pravi na koncu, de le počasi hodite, da nam ne budete premnogo tujega blaga črez medjo prenosili“.

8) Pratikí dr. Bleiweisovi sestavljal je Potočnik navadno gesla na čelu, zastavice in uganke, katerih je mnogo njegovih mej ljudstvom, pa vremenstvo. Namestu družih vzgledov bodi na primer dovtipna njegova pesem iz Pratique l. 1847:

Prerokovanje vremena

za vsako leto gotovo.

1. Skoz strehe stergane
Bo v hiše zlo dežvalo;
So njive zmolzene,
Skoz kózelc sonce sjalo.	2. Skoz plajše luknjaste
Bo burja zlo pihala;
Za lačne stradovce
Bo cel dan megla stala.	3. Za gerde ohrneke
Dobrota bo merzela;
Tati zasáčene
Bo leskovicá grela.
4. Vse žejne pjančike
Bo suša zlo morila;
Pa moča jim bo še
Skor nar več škode strila.	5. V zakonu semtertje
Bo včasí tud gromélo,
Pa kdaj jezičnice
Med gromam bo zadélo.	6. Hudé zapravljenice
Bo toča zlo zadela;
Dekleta fantovske,
O joj! bo slana vzela.
	7. Nedorlžnim, dobrim bo
Prijazno sonce sjalo;
Pa vreme tud hudó
Ne bo jim desti djalo.	

9) Slovenski Cerkevni Časopis l. 1848 in Zgodnja Danica l. 1849 itd. hrani v sebi mnogo čvrstih spisov Potočnikovih. — Najprej so „Kratki premisliki“ iz sv. evangelija, ki jih je spisoval od 6. nedelje po binkoštih l. 1848 do 5. ne-

delje po binkoštih l. 1849 — torej za celo leto nekake homilije pri rani ali jutranji službi božji. — Izmed pesmi slovijo na pr. David in Golijat l. 1848 št. 5; Marija, zgodnja Danica, tečaju 1849 na čelu; Venec na grob visokoč. mašnika Silvestra Pegama l. 1850 št. 5; Pred sv. rešnjim Telesam — pesem s. Alfonsa Li guori — l. 1851 št. 8 (Cvetice ve! ki noč in dan cvetete — Pred Jezusam, o trikrat blagor vam! itd.); Sedem žalost Marije Device 1852 št. 25 itd. — Na razgled služi:

David in Golijat.

<p>1. Ošabno šopiri se tam velikan,
Nad Davida Gol'jat lomasti,
Gerdó zaničuje, mu žuga ta dan
Živalim ga v hrano poklasti;
V železnim oklepu, in z mečem rožlá,
Pastirjevga pride poskusit Bogá.</p> <p>3. Hudoba nevere se usti takó,
Nad cerkvijo sveto se nósi,
Ji žuga, mogočno razgraja nad njo,
Laži neprenchama trosi,
Ter pravi, de mora, in padel bo Rim;
Pijan od veselja že vriska nad njim.</p> | <p>2. In zali pastirčik, ko mleko in kri,
Rumenkasti lasci ob glavi,
Ki v beli ročici le palco derží,
Prešernimu zoper se vstavi;
En kamenček verže, in — zverne se hrust,
K' mu zadnja beseda je — kletev iz ust.</p> <p>4. Pa bliža se David naš, Kristus Gospod,
K' je cerkev nevesto pridobil,
Bo Gol'jata udaril in ves njegov rod,
Bo z dihlejtem ust ga razdrobil;
In v brezdnó bo padla hudobe pošast,
Ker cerkve ne zmaga peklenska oblast.</p> |
|--|--|

Marija, zgodnja Danica.

<p>1. Marija, o zgodnja Danica!
Prisveti, vsih milost Kraljica!
Nam Jezusa, milosti Solnce znanuj:
Nam grešnim, v tavninah hudobe,
Prižgi luč nebeške svetlobe,
Luč vere katoliške nad nami razsuj.</p> <p>3. Tak blizo se Solnca sprehajaš,
Se v morji radosti napajaš,
Ter v ognji Njegove ljubezni goriš;
Ti merzle nam serca ogrevaj,
In prošnjo na prošnjo pridevaj,
De dar nam goreče ljubezni dobiš.</p> | <p>2. Vihar po valovih nas meče,
Z oblakov nam strele blišeče
Razbiti čolnič, nas končati preté;
De b' skoraj nam ti zasvetila!
Prikaži obupnim se, mila!
Nam z upanjem svetim umiri sercé.</p> <p>4. Nas grehi, krivice težijo,
Pravične nam kazni pretijo,
In cerkve katoliške je žalostin stan;
Dobrotljiva Mati se skaži,
Serđ Večniga ti potolaži,
De milost in spravo doseže kristjan.</p> |
|---|--|

10) Grammatik der slowenischen Sprache. Verfasst und herausgegeben von Blasius Potočnik. Laibach. Blasnik. 1849. 8. VIII. 183. — Ko je l. 1848 nagloma naukazana bila slovenščina v srednjih šolah in v novem pravopisu zato pripravne slovnice ni bilo, spisal jo je Potočnik naprošen, in učili smo se koj sproti po posamnih tiskanih polah. Naglica ni pridna, spoznava pisalec v predgovoru, češ: „Dass das Werk, welches ich hier an das Licht treten lasse, noch an manchen Unvollkommenheiten leide, gebe ich sehr gerne zu. Jede verdiente Rüge von Seite der slawischen Sprachforscher werde ich also mit Dank annehmen, und in einer allfälligen zweiten Auflage gewissenhaft benützen. Übrigens genügt es mir, wenn ich durch diese meine obwohl auf keine Vollkommenheit Anspruch machende Arbeit zur nähern Kenntniss und Vervollkommnung unserer Sprache auch nur ein Geringes beigetragen habe“.

Po kratkem nauku o glasji razlaga se v I. delu besedno zlaganje, sklanjanje in pregibanje, v II. skladnja ali stavkoslovje z nekaterimi posebnimi reki in prislovicami; v III. pa je za berilo Cvetnik (chrestomathie) in v njem Svet v obrazih, spisal Janez Am. Komenski (1—95), Povesti, Kerst per Savici in nekaj drugih pesmi Prešernovih, Koseskovih in Vodnikovih, ter dve Potočnikovi (Planinar, Vprašanje in odgovor). —

Drugi, zboljšani natis je l. 1858. 8. 184 brez predgovora s prvim naslovom: *Grammatik der slowenischen Sprache* itd. Ker so dotlej sestavili lastna Berila za srednje šole, izpustil je prejšnji Cvetnik, a sprejel vendar „Svet v obrazih“ in v dostavkih „Lautlehre der slowenischen Sprache, Bildungslehre der Nomina, Bildung der Adverbien nach Dr. Miklosich“, kar knjigi mnogo povišuje vrednost. Ker je pa ravno takrat pripustila se slovenska beseda pri podučevanju slovenskega jezika in slovstva, dohitela je dokaj dobro nemški spisano slovnico nesrečna osoda, da so porabili papir v druge namene; koj potem so v nemško-slovenskih in slovensko-nemških šolah pač popraševali po njej, a prekasno, in še zdaj se pogreša slovnica, ktera bi kratko pa krepko Nemcem razlagala lepo slovenščino. — Gledé na „Orbis Pictus“ P. Hipolita in Val. Vodnika v slovnici Kopitarjevi (vid. Jezičnik XXII. 1884. str. 2. 3) naj se tukaj pokazeta odstavka 36. pa 90:

a) Sedmére dôbe človeškiga življenja. Človek je narpred déte, potlej déčik (fant); na to mladenč, potem mlad mož; daljež mož, tedaj starčik, poslednjič dedec. Ravno tako pri ženskim spolu: hčerka, deklíč; deklè, žena, stara žena, baba. — b) Učivnica. Učivnica ali šola je izobrazovavišče, kjer se mlade duše v učenosti in čednosti izredujejo, in je v redí razdeljena. Učenik sedí na sedališči, ali pa med učenci hodi, kteri v klopéh sedé. On učí, oni se učé. Nektere rečí se jim s krédo na tablo zapisujejo. Nekteri beró iz kakih bukev. Nekteri sedé in pišejo; učenik pa njih zmotke popravlja. Nekteri stojé in pravijo, kar so se iz glave naučili. Nekteri šeptajo in so neposajeni; take s šibo strahujejo, ali pa kako drugači kaznujejo.

11) Bukev za glavne ali ljudske šole spisal ali vredil je na pr.: a) Napeljevanje v računstvo za drugi in tretji klas farnih in glavnih šol v c. kr. deržavah. Na Dunaji. 1847. 8. 179. Za predrazumki se nauk daje v osmerih poglavjih p. Števila spod sto in njih stik; čveterere rajtve z neprimkanimi in enoimnimi, z mnogoimnimi števili; njih spreobračniki; drobljenje in debeljenje, soštevanje, odjemanje, množenje in deljenje; razdeljivost števil, nauk od razdelinov; sprimerki in sprilike; tristavka itd. — b) Praktična slovensko-nemška Gramatika. I. Del. Za II. in III. odred slovensko-nemških šol v c. k. avstrijanskih deželah. Na Dunaji, 1857. 8. 225. Natisnul L. Grund. Na stroške c. k. prodajavnice šolskih knjig. Pervi predelek. Goli stavki. Podsebek, orečenje; rečevniki, časovniki v pričnem, prešlem, prihodnem stavku itd. — Drugi predelek. Razširjeni stavki. Spolovniki, zaimki, prilogi, številniki, narečja; sklanjanje, pregibanje. — Pervi pristavek. Nemško pravopisje v prvi in drugi stopnji. Drugi pristavek. Naloge za vajo v pismenem stavkanji v prvem odstavku: Imena, lastnosti, djanje in stanje rečí; v drugem: Bolj natančno določevanje rečí; kratki popisi; pisma iz otročjiga življenja; nekteri opravljeni spisi. — Sodeloval je tudi pri c) *Slovenisch-deutsches Sprachbuch* za IV. razred itd.

12) Ljubljanski Časnik je prevzel z aprilom ter ga vredoval B. Potočnik do konca decembra l. 1850 Nro. 1—79 v torik in v petik z Vradnim listam vred. — Sostavku: Novooblikarski vihar v Novicah dal je Podgorski, razloživši v Sloveniji l. 1850 št. 2—4 tako zvane nove oblike, resno in dostojno v št. 11. 12 Odgovor, češ, kdor visoko letí, nizko sede. — Nato spiše v Slovenijo l. 15 Potočnik „Še en prijazen odgovor“: Težko nam dé, da ste nas, verli Dunajski Slovenci, napak umeli, ker ste sostavek „novooblikarski vihar“ skoraj zgol nase obrnili, ne pa veliko bolj na neslane iliromane in druge take dopisovavce v Slovenii, kteri naš slovenski jezik s potujčevavnimi zavijačami pačijo, in kterim je bil sostavek namenjen. . . Kar pa naše visoko letanje zadeva. . . mi, morebiti malo preošabno, mislimo, de se bo še veliko vode uteklo, preden bote vi, ki ste še mladenči, toliko za omiko in obraže-

vanje slovenskiga jezika storili, kakor mi, ki smo se v preteklih letih med zasmehvanjem in tudi zaničevanjem od strani nemško učenih Slovincov za povzdigo slovenščine poganjali, in nekoliko prevzetno menimo, da smo za to hvaležnost, ne pa zaničvanja zaslužili. Pa vse to brez zamere! Z Bogam! — Nato pristavlja tedanji vrednik Cegnar pametno: Pišite z novimi ali starimi oblikami, ako je kaj izverstnega, ne bomo Vam zabavljali, timveč brali in Vam pohvalo dali. Z Bogom!

Politični „Ljubljanski Časnik“ je posebno z vradnim listom vredniku biva-jočemu v Šent-Vidu prizadeval dokaj dela in truda. — Spregovoril je Potočnik koj v 1. številki: Prijatlam slovenskiga ljudstva o časnikovih namelih; l. 5—7: Kako je dandanašnje na kmetih šol treba; l. 11: Mesto in rudarija v Idrii; l. 19. Blago-serčni pismar; l. 27: Oprostenje zemljiš; l. 29. Enakopravnost slovenskiga jezika v Kranjski in v njej sosednih kronovinah itd. — V listu lepoznansem je zapel jo p. Mi smo bratje (l. 5 str. 20). Spomlad — O zaželjenem prihodu Njihoviga veličanstva Franca Jožefa, Avstrijskiga Cesarja v Ljubljano (Gl. Letopis Matic. Slov. 1872—3. str. 142). Miklavž (Ljudska povedka l. 20 str. 80). Tri želje (Ljudska pravljica l. 21 str. 84) itd. Na razgled bodite:

Mi smo bratje.

<p>1. Ko je srečnim sad spoznanja
Gad zavisti jesti dal,
Ogenj čerta, razpadanja
V sercih bratov je zažgal.
Kje bo družbi lék razklani?
V svetem geslu ga dobom:
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.</p>	<p>2. Boji se kervavi vneli:
Jaz sim Nemeč! jaz Tal'jan!
Ko Sirene sladko peli:
Jaz sim Madjar! jaz Slavjan!
Kam? narodi obdivjani!
Meč, miruj! in topov grom!
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.</p>
<p>3. Plamen več se ne vzdiguje,
Iskra le v perhavki tli;
Naj jo sprava upihuje,
De v ljubezen splameni.
Klic naj ljudstvam vsim oznani:
Spravi se! Ne prašaj: S kom?
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.</p>	<p>4. Zunaj naših mej naj zgraja
Vstaje zmaj in vojsk vihar;
Sej nam zvezda sreče vshaja,
Naš Franc Jožef, naš Vladař.
Smo pod Njega vodstvam zbrani,
Nas ne straši vojsk polóm;
Mi smo bratje, avstrijani!
Avstrija naš slavni dom.</p>

13) V Drobntincah l. 1851 nahaja se s Potočnikovim podpisom Bojna pém avstrijskih vojšakov v Lombardii str. 249—250 napr.:

Na noge, bratje! bobni ropotajo,
Cesarstvo kliče svoje sine v boj;
Bandera, zmage vajene, vihrajo,
Častiti vojvod pelje hrabrih broj;
Ne begaj! stoj! sovražni plašni roj!
Kupi serce,
Na boj, možjé!
Strelu vihar
Je slave žar! itd.

Antony Cegnar
Kol podobna motiva
Moje žilo pesem
L. 1872
na podobnem listu

14) V Spomeniku l. 1859 poklonil je Blaž Potočnik naslednjo pesmico Vodniku:

<p>1. Pred tisoč spomladni
Slovincov rodu
Slovinci so peli
Že himne Bogu.</p> | <p>2. V širocih pokrajnah
Slovenec vesel
Je vitezam svojim
Slavice že pel,</p> | <p>3. Al' hudih udarcov
Omagala moč,
Potihnejo pesmi,
Nastala je noč.</p> |
|---|--|---|

4. In pevska Modrica
Noč dolgo zaspi,
Ter pesnika čaka,
Da naj jo budí.	5. Zdaj pride naš Vodnik,
Zakliče: Bod' dan!
Modrica slovenska
Čas pozni je — vstan'!	6. In čujte veršenje!
Lej zarije kras!
Kot Eola harpe
Bližuje se glas!
7. Tak' Vila slovenska:
Budnik kdo je moj?
Vodnik moj! al' ti si?
Ti prvo zapoj!	8. Gre, pije Savico,
Živ pesemski vir;
Napije zdravico,
Ga uname požir.	9. In tam, kjer „Savica“
Peneča bobni,
In gor na „Veršacu“
Se pesem glasí.
10. Zapoje „Rojakam“
Prebujá jim um;
„Dovoljnimu Krajncu“
Porašča pogum.	11. In „Milico“ poje,
Okrogle drobní,
Tud „Anakreonta“
Po vrednem slavi.	12. „Ne žvenka, ne plenka,
Pa bati se nič;
Živi se brez cvenka
O petji, ko tič.“
13. In pevska Modrica
Zmlajšuje mu moč;
In vredniga Sina
Ovenča rekoč:	14. „Ne hčere, ne sina
Po tebi ne bo;
Dovolj je spomina,
Te pesmi pojó!“	

15) Deutsch - slowenisches Wörterbuch — A. A. Wolf — M. Cigale — t. j. slovar, pri katerem je sodeloval B. Potočnik od začetka do konca, kakor je povedano v predgovoru str. VIII (Laibach. 1860), in dostavki njegovi so naznanjeni s P. ali Pot.

16) Das Officium in Nativitate Domini und Hebdomadae Sanctae et Resurrectionis Domini, in Choralnoten gesetzt. Mit vorausgeschickter theoretischer und praktischer Anleitung zum gregorianischen Choral-Gesange. Für Geistliche und Cantoren. Zusammengestellt von Blasius Potočnik, Pfarrer. Laibach. 1859. Blasnik. I. 76. — Bil je ranjki pevec in pesnik. Pri stolni cerkvi dobil je službo tudi v ta namen, da vodi v njej petje, in mora se reči, da je z G. Riharjem vred oživil in hvalno povzdignil pravo cerkveno in posvetno petje. — „Potočnik trifft namentlich den eigentlichen Liederton gut“ — pisal je o njem Čop. Skladal je pesmi in napeve za cerkev in veselo a pošteno družbo. — „Takih pesem so nam pridni gospod Luka Dolinar, ino pa naš slavni pesnik gospod Blaž Potočnik obilno in hvale vredno dali“ pravi Slomšek (Zg. Danic. 1849 str. 12). — „Cerkveniga pesnika, ki to ime zares zasluži, imamo do zdaj samo eniga. Vsak bravec bo uganil, de g. Potočnika mislimo. Manjši vrednost imajo njegove zlo natančne prestave, pa o njegovih izvirnih pesmih velja, kar smo izgovorili, v popolni meri. Iz njih se vidi, de se pesniški duh tudi v pesmi vdihniti da, ki ne govoré o ljubezni in lepoti naravnih prikazen. Ko govorimo od svetih pesem, razumimo tu le tiste, ki se navadno v božjih vežah in po družih pobožnih družbah prepevajo. V tacih pesmah je g. Potočnik mojster. Kdor se hoče tega bolj na tanko prepričati, naj gre h kakimu pevцу, ki mu bo med drugimi cerkvenicami kako Potočnikovo zapel. Tu bo vidil, kak razloček je med to in unimi, ne le kar besede, ampak še veliko bolj, kar duh, zapopadek in celo sostavo zadene (J. Terdina. Ljublj. Časnik 1850 str. 300).“ — „Slavni gosp. fajmošter Blaž Potočnik je s svojimi prelepimi pesmimi in napevi (na pr. Dolenska, Zvonikarjeva, Planinar, Prašanje — odgovor. itd.) vsim znan; on je pravi pevski umetnik, ki je prav veliko storil k povzdignjenju petja na Slovenskem (Zg. Danic. R. Podratitovski. I. 1862 str. 86).“ — O nekem času so ljubljanski dijaki radi popevali nemške tirolske pesmi; gospod Potočnik jim podvrže sledečo napisano:

Kdor ima srce,
Zna za dom solze,
Za slovenske domovine raj;
 Za njo rad živi,
 Za njo hrepeni,
 Njo, le njo bo ljubil vekomaj.

Čvrst Slovencev rod
Čist prebiva tod;
Oj prijaznost čista tû cvete.
 Vsak prijatla 'ma,
 Zvest objema ga,
 To navada stara tukaj je.

Od snežnih planin
Do trtic dolin
Mile pesmice povsod pojó.
 Sloven'c je rad vesel:
 Kaj, da bi ne pel!
 Njemu pesmi iz srca tekó.

17) Potočnik je pripomogel, da se je *Catalogus Cleri* — Imenik duhovenski času primerno jel tudi v slovenščini vredovati. — Vstanovil je v Šent-Vidu narodno Čitalnico l. 1866 ter bil jej predsednik do smrti. — V rokopisih se nahaja mnogo pesmi, okoli sto pridig; sveti Angel varh, zvest voditelj v nebesa; Duhovna roža. — Blaže Potočnik je umel sirski, kaldejski, hebrejski, — po grški in latinski je govoril, italijanski mu je po domače šlo in po francosko je rad pel na glasoviru igraje. Slovanska narečja so mu bila prirojena in priljubljena. Pogostoma so mu bili presojevati učeni spisi, ki jih je kratko pa krepko océnjal. Prislovic njegovih resnih in šaljivih je brez števila mej ljudstvom. — Spreten je bil v raznih umetnijah; učil je podobarje in kamnarje Šentvidske. Ljubljanska zvonarna se je zboljševala po njegovem navodu. Posebno veselje je imel do zvezdoslovja. Pratici l. 1873 je napisal na čelo sledeče vošilo, ki je poslednja njegova pesmica in z malo besedami dobro slika našo dobo:

Naj bežijo dolge reve,
Bog razjasni temne dneve!

Opisal je ranjkega J. Žan v *Letopisu Matice Slovenske* l. 1872 — 3 str. 137—152, kjer kaže dokaj živo, da je Blaže Potočnik bil a) resnično pobožen duhovnik, b) zvest državljan avstrijski, c) ljubeznjiv prijatelj in dober tovariš, in d) učen in moder Slovenec. — Truplo njegovo počiva za cerkvijo sv. Vida v kapelici sredi njive Božje, in na grobni plošči napisana mu je spomenica:

Bil je Cerkvi zvest, koristen sin,
Blag prijatelj, skrben duš pastir;
Drag Slovencem bo njegov spomin:
Daj Gospod — o daj mu večni mir!

